

TUTKIMUS

Sami Borg

Kuntavaalitutkimus 2017

Kuntavaalitutkimus 2017

Sami Borg

Kuntavaalitutkimus 2017

KAKS – KUNNALLISALAN KEHITTÄMISSÄÄTIÖ

Kunnallisalan kehittämissäätiön
Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 108
© Pole-Kuntatieto Oy ja kirjoittajat

Kieliasun tarkistus: Sirpa Ovaskainen

Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2018
ISBN 978-952-349-010-9 (nid)
ISBN 978-952-349-011-6 (pdf)
ISSN 1235-6956

Sisällys

Esipuhe	9
Tutkimuksen tiivistelmä	11
1 Kuntavaalit Suomen poliittisessa järjestelmässä	15
Valtakunnallisen äänestysaktiivisuuden kehitys	16
Kuntavaalien kunnat, valtuustot ja puoluekannatus	18
Puoluekannatuksen vaihtelu kuntavaaleissa	21
Vuoden 2017 kuntavaalien valtakunnallinen tulos ja mittausten osuvuus	24
2 Kuntavaalitutkimuksen kysymyksiä ja tietolähteitä	29
Kuntavaaleihin liittyviä tutkimuksia ja tietolähteitä	29
Tutkimuksen rakenne ja pääkysymyksiä	31
Vuoden 2017 kuntavaalitutkimuksen aineistot	34
3 Vaaliviestintä ja kampanjat	36
Kohti kuntavaaleja	36
Valtakunnallinen vaaliviestintä ja vaalikampanjat	38
Kampanjoiden vaaliteemoja	41
Puolueiden ja ehdokkaiden kampanjointi sekä kampanjabudjetit	46
4 Vaaliviestinnän seuraaminen ja kiinnittyminen kampanjoihin	52
Vaaliviestinnän seuraamisen kysymyksiä	54

	Kiinnostus politiikkaa ja kuntavaalikampanjoita kohtaan ...	55
	Valtakunnallisten ja paikallisten teemojen painottuminen ..	59
	Kuntavaaliviestinnän seuraaminen eri tiedotusvälineistä	62
	Vaaliviestinnän seuraaminen: tiivistelmä päähavainnoista ..	66
5	Äänestysaktiivisuus ja äänestämisen ajankohta	68
	Väestöryhmien äänestysaktiivisuus	
	vuoden 2017 kuntavaaleissa	71
	Eri-ikäisten äänestysaktiivisuus	74
	Ammatillisen koulutustason yhteys äänestysprosentteihin ..	76
	Muiden sosiodemografisten tekijöiden yhteydet:	
	perhetausta, tulotaso ja äidinkieli	78
	Äänestämisen ajankohta	79
	Äänestämässä käynnin motivaatiotekijät ja	
	väestöryhmien äänestysaktiivisuus	84
	Päähavaintoja äänestysaktiivisuudesta	90
6	Kuntavaalien puoluevalinnat puntarissa	92
	Puoluevalinnan analysoinnin pääkysymyksiä	93
	Kuntien puoluepoliittinen rakenne	95
	Puolueiden kannatusmuutokset ja niiden suhde	
	äänestysaktiivisuuden muutoksiin	99
	Äänestäjien puolueliikkuvuus	103
	Puolueliikkuvuus suhteessa puolueen tai	
	ehdokkaan painottamiseen	104
	Puheenjohtajien merkitys	106
	Koettu puolueläheisyys puoluevalinnan kehystäjänä	109
	Puoluevalinnan syyt kuntavaaleissa	115
	Tiivistelmä kuntavaalien puoluevalintoja	
	koskevista havainnoista	117

7	Ehdokasvalinnan perusteet	120
	Kuntavaalien ehdokasvalinnan kysymyksiä	121
	Sukupuolen mukainen äänestämisen kuntavaaleissa	122
	Miten valitsijat perustelevat omia ehdokasvalintojaan?	126
	Miten valitsijat tuntevat äänestämänsä ehdokkaan?	129
	Samana puolueen ja ehdokkaan äänestämisen peräkkäisissä vaaleissa	133
	Ehdokkaan merkitys verrattuna puolueen merkitykseen	137
	Valinnanvaikeudet äänestämättä jättämisen syynä	141
	Tiivistelmä kuntavaalien ehdokasvalintojen ja niiden perustelujen tuloksista	143
8	Asiakysymysten merkitys vuoden 2017 kuntavaalien äänestysvalinnoissa	146
	Kuntavaalit 2017: asiakysymysten analysoinnin pääkohtia ..	148
	Puolueiden äänestäjäkuntien profiloituminen kuntapalveluihin vaikuttamisessa	150
	Ajankohtaisten poliittisten kysymysten merkitys äänestysvalinnoissa	155
	Tiivistelmä kuntapalvelujen ja asiakysymysten merkityksestä äänestämislle	160
9	Kokoavia päätelmiä	163
	Selityksiä kuntavaalien äänestysaktiivisuuteen	164
	Nuorten kiinnittyminen kuntavaaleihin ja kunta- politiikkaan ..	167
	Kuntavaalien äänestysvalintojen perusteet suhteessa eduskuntavaaleihin	168
	Kuntavaalien tulevaisuus	170
	Lähteet	172
	Liitetaulukot	179

Esipuhe

Kuntavaalitutkimus 2017 paikkaa ilmiselvää aukkoa suomalaisessa vaalitutkimuksessa. Useiden eri yliopistojen vaalitutkijoiden muodostama Suomen vaalitutkimuskonsortio (ks. vaalitutkimus.fi) on tutkinut vuodesta 2003 alkaen säännöllisesti maamme eduskuntavaaleja. Tämä toiminta jatkuu vaakaana myös tulevaisuudessa.

Kuntavaalien tutkimus on kuitenkin jäänyt konsortion toiminnassa ja yleisemminkin suomalaisessa vaalitutkimuksessa lapsipuolen asemaan. Suomen kuntavaaleihin ei ole aiemmin kohdistunut akateemisia tutkimushankkeita, jotka olisivat keskittyneet äänestysvalintojen analysointiin vaalien jälkeen kerätyn, valtakunnallisesti edustavan kyselyaineiston pohjalta. Nyt tällainen hanke on toteutettu. Teoksen taustahistorian vuoksi esillä on aiheittain paljon numeroita ja perusfaktoja. Niitä ei pidä kavahtaa vaan pureksella pala kerrallaan.

Kevään 2017 vaaleja sävyttäneet ja edelleen vireillä olevat maakunta-uudistus sekä sosiaali- ja terveydenhuollon sote-uudistus tekivät vuoden 2017 kuntavaaleista poikkeukselliset. Ennakoitiin, että sote-palvelujen siirtyminen maakunnille puolittaisi vaalikauden aikana kuntien budjetit. Vuonna 2017 kuntavaalit järjestettiin todennäköisesti myös viimeisen kerran erillään muista vaaleista. Jatkossa kunta- ja maakuntavaalit on suunniteltu toimitettaviksi samanaikaisesti.

Kiitän Kunnallisalan kehittämissäätiötä yksivuotisen hankkeen mahdollistamisesta. Hankkeen tutkimusaineiston keräsi KAKSin rahoituksella TNS Kantar, edelliseltä nimeltään Suomen Gallup. Kiitos TNS Kantarin Sakari Nurmelle jälleen kerran asiantuntevasta ja joustavasta yhteistyöstä aineistonkeruussa.

Hankkeen käynnistysvaiheessa sain tukea erityisesti kahdelta hyvältä kollegaltani tutkimusaineiston suunnittelussa. Valmistelukokous emeritusprofessori Heikki Paloheimon ja yliopistonlehtori Sari Pikkalan kanssa oli erittäin hyödyllinen hankkeen kyselyaineiston tutkimuslomakkeen viimeistelyn kannalta.

Hanke toteutettiin Tampereen yliopiston Johtamiskorkeakoulun (JKK) politiikan tutkimuksen oppiaineessa. Kiitän JKK:ta työskentelymahdollisuuksien tarjoamisesta ajalla, jolloin toimin hankkeessa apurahatutkijana.

Tampereen politiikan tutkimuksen vaalitutkimustiimi tarjosi ma. professori Elina Kestilä-Kekkonen johdolla moninaista tukea tutkimuksen toteuttamiseen. Elinan projektissa työskennellyt YTM Anna-Riikka Aarnio kokosi tutkimuksen kolmannen luvun perustiedot kuntavaalikampanjoista. Tutkimusraportin viimeistelyvaiheessa tutkimusraportin käsikirjoitusta tarkistivat ja kommentoivat väitöskirjatutkijat Josefina Sipinen ja Aino Tiisonen. Tutkimusraportin graafiset esitykset on laatinut YTM Pentti Kiljunen Yhdyskuntatutkimus Oy:stä. Lämpimät kiitokset Teille kaikille!

Tutkimuksen data-aineisto on saatavilla maksutta tutkimuksen ja opetuksen jatkokäyttöön Yhteiskuntatieteellisestä tietoaarkistosta keväällä 2018.

Tampereella 12.2.2018

Sami Borg
YTT, dosentti
Tampereen yliopisto / JKK

Tutkimuksen tiivistelmä

Tämä Kunnallisalan kehittämissäätiön rahoittama tutkimus analysoi kyselyaineistojen ja rekisteritietojen avulla vaalidemokratian toimivuutta vuoden 2017 kuntavaaleissa. Tutkimus kohdistuu kuntavaaliviestinnän rakenteeseen ja sisältöihin, vaaliviestinnän seuraamiseen ja äänestysaktiivisuuteen. Lisäksi se analysoi kattavasti puolue- ja ehdokasvalintojen perusteita sekä eritasoisten poliittisten asiakysymysten merkitystä kuntavaalien yhteydessä.

Tutkimuksen pääaineistona toimii valitsijakysely, joka edustaa valtakunnallisesti kuntavaalien äänioikeutettuja. Kantar TNS kokosi aineiston vaalien jälkeen ns. hybriditiedonkeruuna, jossa vastaajat saivat itse valita, vastaavatko he verkossa vai postitse palautettavalla lomakkeella.

Kyselyyn vastasi 1 726 äänioikeutettua. Data-aineisto julkaistaan pian tutkimuksen julkistamisen jälkeen Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston Aila-aineistoportaalissa, josta se on saatavilla maksutta tutkimus-, opetus- ja opiskelukäyttöön. Tutkimuksessa hyödynnetään runsaasti myös Tilastokeskuksen tuottamia vaalitulastoja ja tilastokatsauksia.

Tutkimuksen neljännestä luvusta alkaen keskeisiä havaintoja ja päätelmiä on koottu teemoittain lukujen loppuun. Viimeinen, yhdeksäs luku tarjoaa kokovia päätelmiä olennaisimpien vertailunäkökulmien ja tutkimuskysymysten kannalta. Kirja sisältää runsaasti tutkimushavaintoja, ja seuraavaan on tiivistetty niistä vain joitakin keskeisimpiä:

- Vuoden 2017 kuntavaaleissa valtakunnallista ääniosuuttaan kasvatti eniten Vihreät, lähes neljä prosenttiyksikköä. Hallituspuolueet kärsivät vaalitappion. Ilmeisesti Vihreiden vaalivoiton takasi

puolueen profiloituminen ympäristöteemoihin ja valtakunnallisen kampanjan asemointi hallituksen koulutusleikkauksia vastaan. Vihreillä oli ainoana eduskuntapuolueena äänestäjäkunta, jonka enemmistö ei ollut äänestänyt samaa puoluetta vuoden 2012 kuntavaaleissa.

- Kuntavaaliviestinnässä vallitsee huomattava kysynnän ja tarjonnan ristiriita. Valitsijat ovat selvästi kiinnostuneempia kuntavaaleissa paikallisista ja alueellisista asioista kuin valtakunnallisista asioista. Joka toinen tutkimuksen kyselyaineiston vastaaja katsoi kuitenkin valtakunnallisten asioiden painottuneen viestinnässä paikallisten aiheiden kustannuksella.
- Television valtakunnalliset uutis- ja ajankohtaislähettykset sekä alueen suurimmat sanomalehdet verkkopalveluineen ovat koko valitsijakunnassa tärkeimmät kanavat seurata kuntavaaliviestintää.
- Nuoret seuraavat vaaleja hyvin eri tavoin. 18–34-vuotiaiden selvästi tärkeimmät kuntavaalien tietolähteet olivat Ylen vaalikone ja sosiaalinen media.
- Vuoden 2017 kuntavaalien äänestysprosentti jäi alle 60 prosentin (58,9 %). Kuntavaalien äänestysprosentti on vakiintunut muutaman viime vuosikymmenen aikana merkittävästi eduskuntavaalien äänestysviikkautta matalammaksi.
- Eri-ikäisten ja eritasoisesti kouluttautuneiden väestöryhmien äänestysaktiivisuuserot olivat huomattavia vuoden 2017 kuntavaaleissa. Äänestämättä jättivät erityisesti 25–34-vuotiaat nuoret, joilla ei ole perusasteen jälkeistä ammatillista koulutusta. Heistä äänesti vain yksi viidestä.
- Koulutustaso vaikuttaa enemmän äänestämisen kokemiseen velvollisuutena kuin siihen, miten kuntavaaleissa äänestämällä katsotaan olevan mahdollista vaikuttaa. Velvollisuusnormin heikentyminen nuorten ja keski-ikäisten valitsijoiden keskuudessa selittää näiden ikäryhmien muita matalampaa äänestysaktiivisuutta.
- Asuinkunnan maaseutumaisuus tai kaupunkimaisuus vaikuttaa paljon siihen, miten äänestäjät tuntevat äänestämänsä kuntavaaliehtokkaan. Enintään 10 000 asukkaan kunnissa lähes neljä viidestä

äänestäjästä tunsi ehdokkaansa itse tai joku läheinen tunsi hänet henkilökohtaisesti. Suurimmissa kaupungeissa osuus oli vain yksi kolmesta. Erot ovat yksi syy siihen, miksi äänestysaktiivisuus on kuntavaaleissa keskimääräistä korkeampaa pienissä kunnissa.

- Kuntien lukumäärän vähenemiseen liittyvä kuntakoon kasvu sekä kuntavaalien ehdokasmäärien väheneminen selittävät nekin kuntavaalien äänestysprosenttien madaltumista.
- Noin puolet kuntavaalien äänestäjistä painotti äänestämisesään ensisijaisesti puoluetta ja joka toinen ensisijaisesti ehdokasta.
- Neljä suosituinta kuntavaalien puoluevalinnan perustetta olivat puolueen arvomaailma ja puolueen hyvä linja monissa viime aikoina esillä olleissa valtakunnallisissa kysymyksissä sekä se, että puolueella on pätevät henkilöt hoitamaan maassa harjoitettavaa politiikkaa ja puolueella on hyvä linja monissa itselle tärkeissä paikallisissa kysymyksissä.
- Kuntavaalien äänestäjistä lähes joka toinen (44 %) tunsi äänestämänsä ehdokkaan henkilökohtaisesti. Eduskuntavaaleissa henkilökohtaisesti tuttua ehdokasta äänestää noin joka viides. Ratkaisevimpia ehdokasvalintojen syitä olivat ehdokkaan puoluekanta, kyvykkyys hoitaa asioita, luotettavuus sekä ehdokkaan näkemykset ja kannanotot.
- Valtakunnallisten asiakysymysten merkityksen kannalta kuntavaalit eivät juurikaan poikkea eduskuntavaaleista. Kevään 2017 kuntavaaleissa keskustelluimmat valtakunnalliset vaaliteemat olivat sote-uudistus, talous ja työllisyys sekä hyvinvointipalvelujen turvaaminen. Teemat olisivat luultavasti olleet samat, jos olisi käyty eduskuntavaalit.

Kuntavaalien matalahkosta äänestysprosentista huolimatta suomalainen kuntavaalidemokratia toimii toistaiseksi vielä kohtuullisen hyvin. Kuntavaaleissa äänestämistä pidetään tärkeimpänä kunnallisena vaikuttamiskeinona.

Jatkossa kuntavaalit järjestettäneen samanaikaisesti maakuntavaalien kanssa. Valitsijoiden tärkeimmäksi kokemat, terveyteen liittyvät kunta-

palvelut ovat pääosin siirtymässä maakunnille, ja kuntien budjetit tulevat puolittumaan. Tämä saattaa vaikuttaa yleisesti kuntalaisten kiinnostukseen lähteä ehdokkaaksi kuntavaaleihin. Vaalien samanaikainen järjestäminen ei vähentäne valtakunnallisten teemojen ja näkökohtien erottumista kuntavaaliviestinnässä.

Puolueiden ja viestinten keskeinen tulevaisuuden haaste on löytää nykyistä toimivampia keinoja paikallisten asioiden riittävään esilläoloon kuntavaaleissa. Puolueiden kannattaa jatkossakin panostaa aktiivisesti ehdokashankintaan kuntavaalien ja puolueiden oman järjestöyön pitkän aikavälin elinvoimaisuuden vuoksi.

1 Kuntavaalit Suomen poliittisessa järjestelmässä

Kunnallis- eli kuntavaalit ovat edustuksellisen demokratian toteutumisen kannalta kunnallisen itsehallinnon ydin. Kuntavaaleissa kuntalaiset valitsevat ehdolle asettuneista ryhmittymistä ja ehdokkaista edustajansa kuntien valtuustoihin. Kuntavaalit käydään kaikissa Manner-Suomen kunnissa samanaikaisesti, mikä korostaa niiden valtakunnallista luonnetta.

Puolueille kuntavaalit ovat ensisijaisesti mahdollisuus hankkia valtuustopaikkojen ja muiden luottamustehtävien kautta vaikutusvaltaa kunnalliseen ja alueelliseen päätöksentekoon. Suomen kunnissa on runsaasti valtuutettuja, ja kuntavaaleissa on paljon enemmän ehdokkaita kuin eduskunta-, europarlamentti- ja presidentinvaaleissa.

Tätä kautta kuntavaalien merkitys on suuri myös puolueiden järjestötyölle ja jäsenistöjen uusiutumiselle. Lisäksi kuntavaalit kiinnostavat puolueita siksi, että ne osoittavat eduskuntavaalien välillä puolueiden kannatuksen suuntaa. Hyvä vaalituloks merkitsee yleensä positiivista viirettä puolue-työhön ja kannatusmittauksiin, mikä voi siivittää puolueen menestykseen myös eduskuntavaaleissa.

Valtakunnallisesti kuntavaalit tarjoavat oppositiolle mahdollisuuden kritisoida eduskunnan hallituspuolueiden harjoittamaa politiikkaa. Tämä tapahtuu näkyvimmin puolueiden ja muiden ryhmittymien valtakunnallisten kuntavaalikampanjoiden yhteydessä ja erityisesti valtakunnallisten ja suurimpien alueellisten tiedotusvälineiden uutis- ja ajankohtaistarjonnassa. Medioituneessa politiikassa puolueet kampanjoivat jatkuvasti ja satsaavat siksi myös kuntavaalikampanjointiin. Puolueet kamppailevat kuntavaaleisakin puheenjohtajavetoisesti.

Verrattuna muihin yleisiin vaaleihin kuntavaalit korostavat alueellisten ja paikallisten tiedotusvälineiden merkitystä vaalikampanjoissa, koska vaali-piireinä toimivat kunnat. Toisaalta kaikkein pienimpien kuntien kunta-politiikalla ja kuntavaaleilla ei välttämättä ole kovin näkyvää sijaa edes pai-kallisissa tiedotusvälineissä. Paikallisen kuntapolitiikan mahdolliset vas-takkainasettelut eivät myöskään usein vastaa valtakunnallista hallitus-oppositio-jakoa. Valtuustot eivät toimi läheskään kaikissa kunnissa valta-ryhmittymien ja muiden ryhmittymien välisen jaon pohjalta, vaan toiminta perustuu laajaan yhteistyöhön kaikkien tai ainakin useiden ryhmittymien kesken.

Tätä taustaa vasten myös kuntavaalien äänestäjien tehtävä on moniainek-sinen. Voidaan olettaa, että kuntavaalien äänestysvalintoihin vaikuttavat lä-hes aina tiedot ja mielipiteet oman kunnan politiikasta sekä arviot valta-kunnallisesta politiikasta. Tämän lisäksi päätöksiin vaikuttavat äänestäjän erilaiset — tilapäiset tai pitkäkestoiset — kiinnikkeet puolueisiin ja ehdok-kaisiin sekä politiikan asiakysymykset niin valtakunnallisella kuin paikalli-sella tasolla.

Kuntavaalien teemat ovat kansalaisia lähellä, koska kunnat ovat toistai-seksi vastanneet erittäin suuresta osasta julkisia palveluja, varsinkin lähi-palveluista. Siksi on luonnollista ajatella, että kansalaiset osoittaisivat kiin-nostustaan politiikkaa kohtaan erityisesti kuntavaaleissa. Näin ei kuiten-kaan näytä olevan käytännössä, kuten seuraavassa käsiteltävistä kunta-vaalien äänestysprosentteista voidaan päätellä.

Valtakunnallisen äänestysaktiivisuuden kehitys

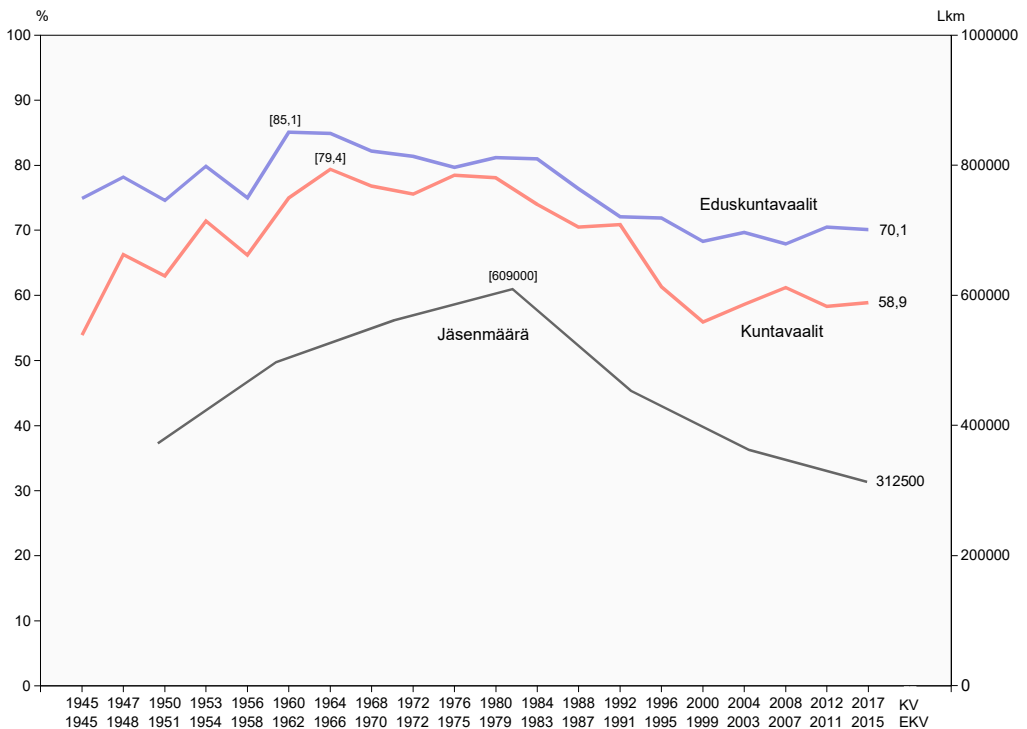
Suomen kuntavaalien äänestysprosentit ovat olleet lähes aina muiden yleis-ten vaaliemme äänestysprosentteja matalampia. Ainoat poikkeukset löyty-vät Kekkonen kauden lopun valitsijamiesvaalista vuosilta 1968 ja 1978. Täl-löin valitsijamiesvaalien äänestysprosentit jäivät mataliksi (70,2 % ja 69,9 %), jopa alle silloisten kuntavaalien äänestysprosenttien.

Suomen itsenäisyyden ajan alkuvaiheen kuntavaaleissa äänestysprosentit pysyivät vuoden 1925 vaaleihin saakka alle 40 prosentissa (kuvio 1.1). Kunnallispolitiikka ja puoluetoiminta olivat tuolloin vielä monin paikoin

kehittymättömiä. Lisäksi kuntavaaleja käytiin vuosittain, mikä lienee vähentänyt kansalaisten kiinnostusta osallistumiseen.

Lainsäädäntömuutoksen jälkeen vaalikausi muuttui kolmivuotiseksi vuodesta 1925 alkaen. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta kuntavaalit järjestettiin kolmivuositain vuoteen 1956 saakka, jonka jälkeen siirryttiin eduskuntavaalien tapaan nelivuotiskauteen. Kuntavaalikausi ja valtuutettujen toimikausi olivat katkeamatta nelivuotiset vuodesta 1956 vuoteen 2012.

Vuonna 2012 valituksi tulleet valtuutetut toimivat tehtävissään hieman pidempään, noin neljä ja puoli vuotta. Tämä johtui siitä, että vuoden 2016 kuntavaaleja ei järjestetty normaaliaikaisesti. Parhaillaan käynnissä olevan maakuntauudistuksen vuoksi vaalit päätettiin siirtää huhtikuulle 2017, jotta niiden yhteydessä olisi ollut mahdollista järjestää Suomen ensimmäiset maakuntavaalit. Maakuntauudistuksen lykkäännyttyä maakuntavaalien

Kuvio 1.1 Kuntavaalien ja eduskuntavaalien äänestysprosentit sekä puolueiden jäsenmäärien kehitys 1945–2017

suunniteltua ajankohtaa jouduttiin kuitenkin siirtämään. Nykyinen suunnitelma on järjestää maakuntavaalit lokakuussa 2018.

Kuntavaalien äänestysprosentti nousi pian sotien jälkeen vuoden 1947 vaaleissa 66 prosenttiin. Tätä edesauttoivat kuntapolitiikan puoluepolitisoituminen ja puolueiden jäsenmäärien kasvu. Kuntavaalien osallistumistaso ei noussut 1950-luvulla kaikkien äänioikeutettujen kahta kolmannesta korkeammaksi vuoden 1953 vaaleja lukuun ottamatta (71,4 %). Sen jälkeen 1960- ja 1970-lukujen politisoituneessa ja mobilisoituneessa, vahvojen puoluepoliittisten jakolinjojen ilmapiirissä myös kuntavaalien äänestysprosentit nousivat 75–80 prosenttiin. Myös julkisten palvelujen ja julkisen sektorin työpaikkojen lisääntyminen ajoittuivat erityisesti 1960- ja 1970-luvuille.

Kuntavaalien äänestysprosenttien laskusuunta alkoi 1980-luvulla, jolloin myös kansalaisten kiinnostus puoluejäsenyyttä ja puolueiden järjestötoimintaa kohtaan alkoi heikentyä (Rantala 1982). Merkittävimmät pudotukset kuntavaalien äänestysprosentteissa koettiin 1990-luvun loppupuolella ja 2000-luvun alussa. Tämän jälkeen kuntavaalien valtakunnallinen osallistumistaso näyttää vakiintuneen kymmenisen prosenttiyksikköä eduskuntavaalien äänestysprosentteja matalammaksi. Vuoden 2017 kuntavaalien äänestysprosentti oli 58,9 prosenttia.

Kuntavaalien kunnat, valtuustot ja puoluekannatus

Kuntavaaleihin kohdistuvassa vaalitutkimuksessa on välttämätöntä viitata joihinkin kuntavaalien perusrakennetekijöihin, jotka liittyvät kuntien, valtuustojen ja puoluekannatuksen piirteisiin. Kuntien erilaisuutta ja kuntavaalien tilastollisia pitkittäistietoja on käsitelty seikkaperäisesti tutkimushankkeen aiemmassa Kuntavaalitrendit-raportissa (Borg ja Pikkala 2017), joten tässä riittää vain muutamien keskeisimpien trendiraportin tietojen esittely.

Vuoden 2017 kuntavaalit käytiin 295:ssä Manner-Suomen kunnassa. Ehdokkaita oli yli 33 600, ja valtuustoihin valittiin lähes 9 000 valtuutettua (taulukko 1.1). Taulukon 1.1 pitkittäistiedot osoittavat kuntarakenteen merkittävän muutoksen vuodesta 1980 alkaen, huomattavan äänioikeutettujen lukumäärän kasvun, kuntavaalien ehdokasmäärien puolittumisen

Taulukko 1.1

Kuntien lukumäärä, äänioikeutettujen, ehdokkaiden ja valittujen lukumäärä sekä ehdokasmäärän ja valtuustopaikkojen suhde vuosien 1980–2017 kuntavaaleissa

	Kuntien lkm. vaalien jälkeisenä vuonna	Ääni- oikeutettujen lkm.	Ehdokkaiden lkm.	Valtuustoon valittujen lkm.	Ehdokkaita valtuusto- paikkaa kohden
1980	445	3 530 447	66 776	12 777	5,2
1984	445	3 666 750	64 878	12 881	5,0
1988	444	3 762 623	63 642	12 842	5,0
1992	439	3 801 449	52 712	12 571	4,2
1996	436	3 941 019	43 104	12 482	3,5
2000	432	4 014 611	39 744	12 278	3,2
2004	416	4 099 864	39 906	11 966	3,3
2008	332	4 191 662	38 504	10 412	3,7
2012	304	4 303 064	37 125	9 672	3,8
2017	295	4 397 098	33 618	8 999	3,7

Lähteet: Tilastokeskuksen vaalitulokset ja Pikkala 2015, 35. (Myös Borg ja Pikkala 2017, 12)

vuodesta 1980 nykypäivään sekä valtuutettujen määrän vähenemisen samana aikana lähes 4 000:lla. Kuntien ja valtuustopaikkojen määrän väheneminen on johtunut kuntien yhdistymisistä, mikä selittää suurelta osin myös ehdokasmäärien vähenemistä.

Taulukko 1.2 pureutuu kuntien ja valtuustojen kokoeroihin vuoden 2017 kuntavaaleissa muutamien tunnusluvuin. Valtuustokoko määräytyy kunnan asukasluvun perusteella, mutta valtuustopaikkojen lukumäärä ei ole suoraan verrannollinen väkilukuun. Erikokoisten kuntien valtuustopaikkojen lukumäärää koskeva lainsäädäntö on muuttunut jonkin verran uudessa, vuonna 2017 kokonaan voimaan tulleessa kuntalaissa. Laki asettaa valtuustoille asukasmäärään perustuvan minimikoon, mutta valtuusto voi kuitenkin päättää suuremmasta koosta. Tällaisia päätöksiä tehtiin ennen vuoden 2017 kuntavaaleja sekä kuntaliitoksiin että muihin syihin pohjautuen. Yhteensä vuoden 2017 kuntavaaleissa oli käytössä 19 erilaista valtuustokokoa 13–85 paikan väliltä (ks. Borg ja Pikkala 2017, 14).

Taulukosta 1.2 ilmenee, että kuntavaalien äänioikeutettujen enemmistö asuu vähintään 50 000 asukkaan kaupungeissa, joiden valtuustokoko on pienimmillään 51 valtuutettua. Tällaisia kuntia oli vuoden 2017 kunta-vaalien kaikista 295 kunnasta vain 34 kappaletta. Yli kolmannes Manner-Suomen kunnista on väkiluvultaan enintään 5 000 asukkaan kuntia, joissa valtuustokoko on enintään 25 valtuutettua. Lukumääräisesti vielä enemmän, yhteensä 117 kuntaa, on 5 001–20 000 asukkaan kuntia, joissa valtuustokoko vaihtelee 27–39.

Huomattava enemmistö valtuutetuista valitaan enintään 20 000 asukkaan kunnissa. Näissä asuu nykyisin noin 1,3 miljoonaa kuntalaista eli neljännes maamme väestöstä. Yli 100 000 asukkaan kaupungeissa asuu puolestaan noin 43 prosenttia väestöstä, mutta niissä valituiksi tulevien valtuutettujen osuus kaikista kuntavaaleissa valituiksi tulevista on vain vajaa kymmenen prosenttia.

Taulukko 1.2

Valtuustokoko, asukasmäärä ja valtuutettujen määrä 2016–17: Manner-Suomen kuntien yhteenlaskettu asukasmäärä valtuustokoon mukaisissa ryhmissä (asukasluku 30.11.2016), asukasmäärän osuus Manner-Suomen väestöstä sekä valtuutettujen lukumäärä ja osuus kaikista valtuutetuista valtuustokoon mukaan vuoden 2017 kunta-vaaleissa

Valtuusto- koko	Asukas- lukuryhmä ^a (Kuntalaki)	Kuntien lkm.	Yhteen- laskettu asukas- määrä	Asukkaiden osuus Manner-Suomen väestöstä %	Valtuu- tettuja	Valtuutettujen osuus kaikista valtuutetuista %
13–25	–5000	110	290 674	5,30	2 076	23,1
27–39	5 001–20 000	117	1 002 915	18,30	3 541	39,3
43	20 001–50 000	34	776 425	14,17	1 462	16,2
51	50 001–100 000	21	971 140	17,72	1 071	11,9
59	100 001–250 000	6	551 523	10,06	354	3,9
67	250 001–500 000	5	974 936	17,79	335	3,7
75		1	274 425	5,01	75	0,8
85		1	637 684	11,64	85	0,9
Yht.			5 479 722	100	8 999	100

^a Asukaslukuryhmä määrittää valtuuston vähimmäiskoon. Useissa kunnissa valtuutettuja on enemmän kuin asukasluku kuntalain perusteella edellyttää, esimerkiksi Espoossa 75 ja Helsingissä 85. Yli 500 000 asukkaan kunnissa vähimmäiskoko on nykyisin 79 valtuutettua.

Lähde: Borg ja Pikkala 2017, 12. Tiedot on laskettu oikeusministeriön vaalitilastoista.

Puoluekannatuksen vaihtelu kuntavaaleissa

Kunnat ovat hyvin erilaisia myös puoluepoliittisen kannatuksen suhteen. Puolueiden alueellisessa ja kuntakohtaisessa kannatuksessa on suuria poikkeamia niiden valtakunnalliseen kuntavaalikannatukseen nähden. Koko maan tulosten osalta kuntavaalien valtakunnalliset tulokset eivät silti ole yleensä poikenneet erittäin merkittävästi puolueiden kannatuksesta lähimmissä eduskuntavaaleissa. Puolueiden sotien jälkeinen kuntavaalikannatus osoittaa (taulukko 1.3), että kuntavaalien äänipottia ovat pääsääntöisesti hallinneet samat suuret puolueet kuin eduskuntavaaleissa.

Vasemmistopuolueet SDP ja SKDL hallitsivat valtakunnallisten ääniosuuksien valossa vuosien 1945–1964 kunnallisvaaleja, minkä jälkeen ääri-vasemmiston kuntavaalikannatus putosi joksikin aikaa 17–18 prosenttiin. Tämän jälkeen se putosi melko tasaisesti nykyiseen alle kymmeneen prosenttiin. SDP kuitenkin pysyi sotien jälkeisissä kunnallisvaaleissa pääsääntöisesti ääniosuudeltaan suurimpana puolueena vuoden 2004 kuntavaaleihin saakka. Sen jälkeen sosialidemokraattisten ehdokkaiden yhteenlaskettu kannatus on pudonnut 20 prosentin tuntumaan, ja puolue on joutunut tyytymään kolmissa viimeksi käydyissä vaaleissa ääniosuusjärjestyksen kakkossijaan.

Keskustan valtakunnallinen kuntavaalikannatus käväisi yli 20 prosentissa jo vuosien 1956 ja 1960 vaaleissa, mutta puolueen kannatus nousi pitkäkestoisemmin tälle tasolle vasta vuoden 1984 vaalien jälkeen. Kaksisissa viimeksi toimitetuissa kuntavaaleissa (2012 ja 2017) puolue on jäänyt melko selvästi alle 20 prosentin kannatukseen ja joutunut tyytymään viime vaaleissa kolmesti peräkkäin ääniosuuskamppailun kolmanteen sijaan.

Kokoomus ylsi yli viidenneksen valtakunnalliseen ääniosuuteen vuoden 1976 kuntavaaleissa eikä ole sen jälkeen pudonnut alle tämän tason kuin kerran vuonna 1992. Tuolloin puolueen matalaa kannatusta selitti SDP:n murskavoitto yli 27 prosentin kannatusosuudella, joka on tarkasteltavan ajanjakson korkein yksittäisen puolueen ääniosuus kuntavaaleissa. SDP menestyi erinomaisesti oppositioasemasta käsin Esko Ahon johtamaa porvarihallitusta vastaan myös vuoden 1995 eduskuntavaaleissa, jotka ajoittuivat niin ikään taloudellisen laman aikaan.

Taulukko 1.3

Eduskuntapuolueiden sekä muiden puolueiden ja ryhmittymien valtakunnalliset ääni-
osuudet kuntavaaleissa 1945–2017 (%)

	1945	1947	1950	1953	1956	1960	1964	1968	1972	1976
SDP	22,0	24,4	25,1	25,5	25,4	21,1	24,8	23,9	27,1	24,8
ML/KESK	4,2	5,8	8,1	16,0	21,9	20,4	19,3	18,9	18,0	18,4
KOK	5,2	6,0	5,9	7,6	6,3	14,0	10,0	16,1	18,1	20,9
RKP	8,2	7,4	7,3	6,9	6,1	6,3	5,6	5,6	5,2	4,7
LKP/ED	2,2	1,5	1,2	3,4	2,9	5,1	3,7	5,5	5,2	4,8
VAS/SKDL	22,7	20,4	23,0	23,1	21,2	22,0	21,9	16,9	17,5	18,5
SMP/PS						2,7	1,4	7,3	5,0	2,1
SKL/KD									2,0	3,2
VIHR										
MUUT	35,5	34,5	29,4	17,5	16,2	8,4	13,3	5,8	1,9	2,6

	1980	1984	1988	1992	1996	2000	2004	2008	2012	2017
SDP	25,5	24,7	25,2	27,1	24,5	23,0	24,1	21,2	19,6	19,4
ML/KESK	18,7	20,2	21,1	19,2	21,8	23,8	22,8	20,1	18,7	17,5
KOK	22,9	23,0	22,9	19,1	21,6	20,8	21,8	23,4	21,9	20,7
RKP	4,7	5,1	5,3	5,0	5,4	5,1	5,2	4,7	4,7	4,9
LKP/ED	3,2		1,1	1,0	0,4					
VAS/SKDL	16,6	13,1	12,6	11,7	10,4	9,9	9,6	8,8	8,0	8,8
SMP/PS	3,0	5,3	3,6	2,4	0,9	0,7	0,9	5,4	12,3	8,8
SKL/KD	3,7	3,0	2,7	3,2	3,2	4,3	4,0	4,2	3,7	4,1
VIHR		2,8	2,3	6,9	6,3	7,7	7,4	8,9	8,5	12,5
MUUT	1,7	2,8	3,2	4,4	5,5	4,7	4,2	3,3	2,6	3,3

Lähde: Tilastokeskuksen vaalitulostot; ks. myös Grönholm ym. 1985, 15; Pajala ja Wiberg 2009, 34.

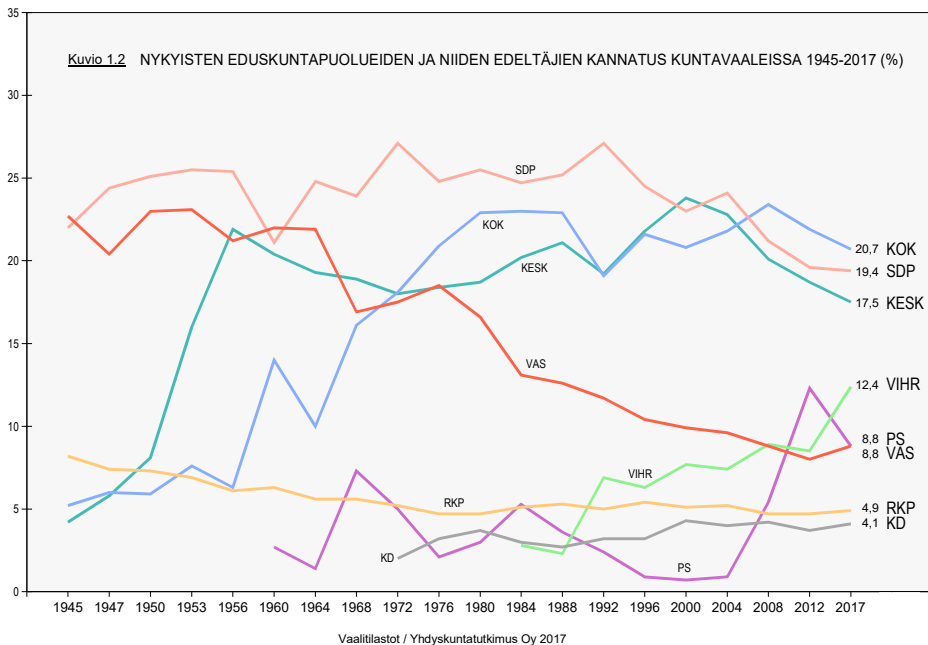
Pienimpien nykyisten eduskuntapuolueiden kuntavaalikannatuksesta voidaan todeta, että RKP:n ja SKL/KD:n kannatuksen taso on ollut melko tasaista eikä se ole juurikaan reagoinut puolueen hallitus- tai oppositioasemaan eduskunnassa. RKP:n kuntavaalikannatus on pysytellyt hämmästyttävän pitkään viiden prosentin tuntumassa, aina vuoden 1972 vaaleista lähtien. KD:n ja sen edeltäjän kuntavaalikannatus oli 1970-luvulta 1990-luvulle yleensä noin kolme prosenttia. Sen jälkeen 2000-luvulta alkaen puolueen valtakunnallinen kuntavaalien ääniosuus on useimmiten ollut noin neljä prosenttia.

SMP:n kuntavaalitulosten kannatuspiikit osuivat sekä 1960- ja 1970-luvujen taitteeseen että 1980-luvun alkuun, kuten eduskuntavaaleissa. Perus-

suomalaisten kannatusnousu käynnistyi oppositioaseman avittamana 2000-luvun loppupuolella, mikä näkyi myös kuntavaalikannatuksessa. Toistaiseksi parhaan tuloksensa puolue sai vuoden 2011 eduskuntavaalien murskavoiton eli ”jyt kyn” jälkeen vuoden 2012 kuntavaaleissa (12,5 %). Vuoden 2017 kuntavaaleissa puolueen hallitusasema sekä muut syyt painoivat kannatuksen alle yhdeksään prosenttiin.

Vihreiden kuntavaalikannatus kohosi vakaasti ja asteittain 1980-luvulta vuoden 2012 vaaleihin. Suurin vaalimenestys osui vuoden 2017 kuntavaaleihin, joiden tulosta käsitellään yksityiskohtaisemmin jäljempänä. Vihreät onnistui nousemaan vuoden 2017 vaaleissa ääniosuudeltaan neljänneksi suurimmaksi puolueeksi, mikä on siivittänyt puolueen myös kuntavaalien 2017 jälkeen hyvin gallup tuloksiin valtakunnallisissa puoluekannatusmittauksissa.

Valtakunnallisten ääniosuuksien rinnalla puolueiden kuntavaalitulosta voidaan arvioida saavutettujen valtuustopaikkojen perusteella (ks. Borg ja Pikkala 2017, 30). Keskustan kannatus keskittyy erityisesti pienimpiin kuntiin, joissa on suhteellisesti paljon enemmän valtuutettuja per asukas. Siksi

Kuvio 1.2 Nykyisten eduskuntapuolueiden kannatus kuntavaaleissa 1945–2017 (%)

Keskustan¹ valtuutettujen osuus kuntavaaleissa valituksi tulevista kaikista valtuutetuista on ylivertainen suhteessa muihin puolueisiin. Vuoden 2017 vaaleissa yhteensä 2 824 keskustalaisen valtuutetun osuus kaikista 8 999 valtuutetusta oli 31,4 prosenttia.

Vuoden 2017 kuntavaalien valtakunnallinen tulos ja mittauksen osuvuus

Pitkän aikavälin kannatuskehityksen jälkeen on syytä paneutua vielä tarkemmin vuoden 2017 kuntavaalien valtakunnalliseen tulokseen sekä siihen, kuinka hyvin tai huonosti kannatusmittaukset onnistuivat ennakoimaan tulosta. Yksityiskohtaiset kuntakohtaiset tulokset puolueiden, ryhmittyneiden ja ehdokkaiden kannatuksesta sekä äänestysprosentteista ovat saatavilla verkossa oikeusministeriön ylläpitämällä vaalit.fi-sivustolla (<http://www.vaalit.fi/fi/>) sekä Tilastokeskuksen avoimissa verkkotietokannoissa (<http://www.stat.fi/til/kvaa/tau.html>).

Kuntavaalien tuloksia ennakoitiin vuodesta 2016 alkaen normaaliin tapaan yhden tai kahden kuukauden välein Ylen ja Helsingin Sanomien teettämässä valtakunnallisissa puoluekannatusmittauksissa. Yleensä hallituspuolueiden kannatus kääntyy kannatusmittauksissa laskuun pian eduskuntavaalien jälkeen, etenkin jos talouden suhdanteet eivät ole hallitukselle edullisia. Näin oli asian laita vuosina 2015 ja 2016, jolloin talouskasvu oli vähäistä ja valtio velkaantui nopeasti (VM 2016). Hallituspuolueista (KESK, KOK, PS) mittauskannatus laski eniten Perussuomalaisilla, mikä oli varsin ymmärrettävää (Ylen puoluekannatusmittari, luettu 4.6.2017). Oppositiossa pitkään lihonut mutta nyt hallitusvastuuseen yltänyt PS joutui tekemään monia poliittisia kompromisseja, jotka eivät tyydyttäneet puolueen äänestäjäkuntaa.

Ylen teettämässä ja Taloustutkimus Oy:n toteuttamissa kannatuskyselyissä PS:n kannatus laski jo vuoden 2015 loppupuoliskolla jyrkästi siten, että

¹ Kansallisten eduskuntavaalitutkimusten tapaan puolueiden nimet kirjoitetaan tässä tutkimuksessa isolla alkukirjaimella, kun teksti viittaa ns. käyttönimenä puolueorganisaatioon (vrt. Borg 2012b, 17).

kannatusosuus painui alle kymmeneen prosenttiin lokakuussa 2015. Tämän jälkeen puolueen mittauskannatus pysyi alle kymmenessä prosentissa aina kuntavaaleja edeltäneeseen maaliskuuhun, jolloin se nousi niukasti yli kymmenen prosentin.

PS:n kannatuksen vähenemisen katsottiin hyödyttäneen lähinnä SDP:tä, jonka mittauskannatus nousi syksyllä 2015 nopeasti alle 15 prosentista yli 22 prosenttiin. Joulukuussa 2015 SDP oli kohonnut Ylen puoluekannatuskyselyssä ääniosuudeltaan suurimmaksi puolueeksi (22,7 %). Vuonna 2016 puolue ei kuitenkaan kyennyt säilyttämään johtopaikkaansa gallupeissa aivan yhtäjaksoisesti. Hankalaa SDP:n kuntavaalikampanjalle oli se, että puolueen mittauskannatus kääntyi laskuun juuri kuntavaalien alla helmimaaliskuussa 2017.

Pääministeripuolue Keskustan valtakunnallinen mittauskannatus laski merkittävästi vasta loppukesän 2016 jälkeen. Puolueen gallupkannatus päättyi ennen kuntavaaleja SDP:n ja Kokoomuksen tavoin 18–19 prosentin tuntumaan, joten valtakunnalliselta kannatukseltaan suurimman puolueen asemasta povattiin tiukkaa taistelua.

Suurin positiivinen kannatusmuutos eduskuntavaalien jälkeisistä ensimmäisistä mittauksista kuntavaaleja edeltäneisiin viimeisimpiin mittauksiin havaittiin Vihreillä. Puolueen noin kahdeksan prosentin valtakunnallisen vaalikannatuksen povattiin nousevan kuntavaaleissa jopa 12–13 prosenttiin. Tähän eivät asiantuntijat yleisesti uskoneet, koska aiemmissa vaaleissa Vihreät oli pääsääntöisesti jäänyt mittauksissa paljon luvatussa kannatuksessaan. Tämän on yleisesti tulkittu johtuvan puolueen muita puolueita nuoremasta kannattajakunnasta ja siksi epävarmimmista äänestäjistä sekä usein myös vaalien ehdokasasettelun alueellisen kattavuuden puutteista.

Taulukkoon 1.4 koottu valtakunnallinen vaalitulokset oli lopulta hyvin suosittu Vihreille. Puolue nosti ryhmittymistä eniten kannatusosuuttaan vuoden 2012 vaaleista (3,9 %-yksikköä) ja lisäsi merkittävästi sellaisten kuntien lukumäärää, joissa sillä on vähintään yksi valtuutettu. Puolue nousi suurimmaksi ryhmittymäksi Jyväskylässä 14 paikalla ja 19,9 prosentin kannatuksellaan.

Kokoomus ylsi vaaleissa suurimpaan valtakunnalliseen ääniosuuteen ja Helsingissä ohi Vihreiden, mikä takasi vaalien jälkeen Helsingin pormestarin

paikan Kokoomuksen Jan Vapaavuorelle. Kokoomuksen asema hallituspuolueena näkyi puolueen kannatuksessa jokseenkin tavanomaisesti, kun se menetti valtakunnallista ääniosuuttaan hieman yli yhden prosenttiyksikön.

SDP nousi 19,4 prosentin kannatuksellaan vaalien toiseksi suurimmaksi puolueeksi ja onnistui saamaan esimerkiksi Tampereella suurimman puolueen aseman. Tämä toi vaalien jälkeen Tampereen pormestarin paikan SDP:n Lauri Lylylle. Valtakunnallisesti puolue ei juurikaan menettänyt kannatustaan kuntavaaleista 2012.

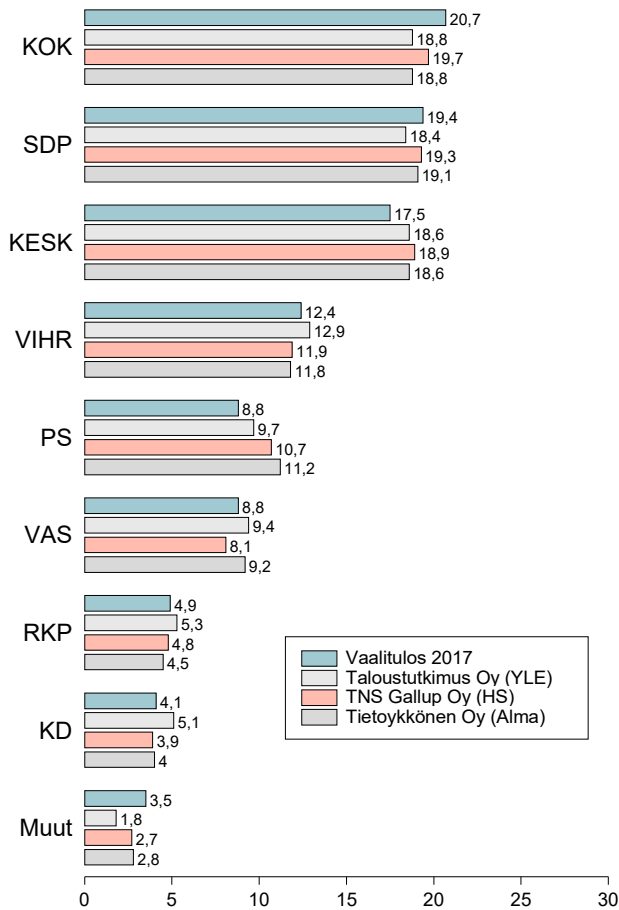
Keskustan kannatuksen lasku vuodesta 2012 oli Kokoomuksen tavoin hieman yli yhden prosenttiyksikön valtakunnallisen ääniosuuden jäädessä 17,5 prosenttiin. Suomen kuntarakenne ja Keskustan vahva suosio pienissä kunnissa merkitsivät näissäkin vaaleissa sitä, että puolue kokosi ylivoimaisesti suurimman osan valtuustopaikoista.

Taulukko 1.4

Vuoden 2017 kuntavaalien valtakunnallinen tulos (% , lkm.)

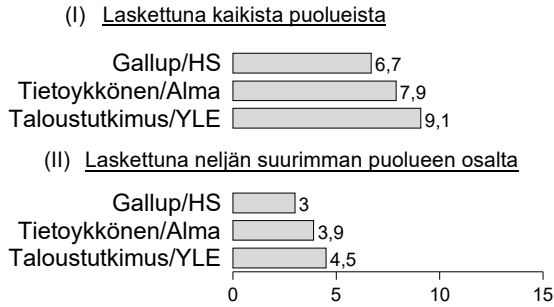
Puolue	Lyhenne	Ääni- osuus	Muutos (%-yks.)	Valtuusto- paikat (lkm.)	Ääni- määrä
Kansallinen Kokoomus	KOK	20,7 %	(-1,2)	1 490	531 599
Suomen Sosialidemokraattinen Puolue	SDP	19,4 %	(-0,2)	1 697	498 252
Suomen Keskusta	KESK	17,5 %	(-1,1)	2 824	450 529
Vihreä liitto	VIHR	12,5 %	(+3,9)	534	320 235
Perussuomalaiset	PS	8,8 %	(-3,5)	770	227 297
Vasemmistoliitto	VAS	8,8 %	(+0,8)	658	226 626
Suomen ruotsalainen kansanpuolue	RKP	4,9 %	(+0,2)	471	125 518
Suomen Kristillisdemokraatit	KD	4,1 %	(+0,4)	316	105 551
Sit. valitsijyhdistykset	Muut	2,1 %	(+0,4)	227	53 126
Piraattipuolue	PIR	0,4 %	(+0,1)	2	9 119
Suomen Kommunistinen Puolue	SKP	0,3 %	(-0,2)	2	7 600
Feministinen puolue	FP	0,3 %	(+0,3)	1	6 856
Liberaalipuolue – Vapaus valita	LIBE	0,2 %	(+0,2)	5	4 117
Itsenäisyyspuolue	IP	0,1 %	(0,0)	2	1 846
Suomen Eläinoikeuspuolue	EOP	0,1 %	(+0,1)	0	1 795
Kommunistinen Työväenpuolue – Rauhan ja Sosialismin puolesta	KTP	0,0 %	(0,0)	0	702

Perussuomalaisten ennakoitu kannatuksen lasku toteutui. Puolue jäi koko maassa alle yhdeksän prosentin kannatukseen. Perussuomalaiset oli äänioosuusmuutosten nojalla selkeästi kuntavaalien suurin häviöjää (-3,5 prosenttiyksikköä). Yhdessä kolme hallituspuoluetta (Keskusta, Kokoomus ja PS) menettivät kannatustaan vuoden 2012 kuntavaaleista 5,8 prosenttiyksikköä. Hallituspuolueiden negatiivinen kannatusmuutos on suurin sitten vuosien 1964 ja 1968 kuntavaalien, joissa yhteenlasketut kannatusosuuksien menetykset olivat 6–7 prosenttiyksikön luokkaa (vrt. Borg ja Pikkala 2017, 26).

Lähteet: Vaalitulospalvelu ja mainitut mediat / Laadinta: Yhdyskuntatutkimus Oy 2017

Kuvio 1.3 Kuntavaalit 2017: vaalitulos vs. vaaleja edeltäneet viimeisimmät puolueiden kannatusmittaukset (%)

Lähteet: Vaalitulospalvelu ja mainitut mediat / Laadinta: Yhdyskuntatutkimus Oy 2017

Kuvio 1.4 Mittausten 'osumatarkkuus' (puolueittaisten poikkeamien itseisarvojen summat, pienempi parempi, %)

Vuoden 2017 iso muutos selittyy nimenomaan PS:n kannatuksen vaihtelulla.

Vihreiden ohella eduskunnan muut keskisuuret puolueet sekä pienet puolueet tekivät kannatusmuutosten valossa positiivisen tuloksen. Vasemmistoliiton, RKP:n ja KD:n ääniosuusmuutokset jäivät kuitenkin alle yhteen prosenttiyksikköön. Myös sitoutumattomat valitsijayhdistykset onnistuivat nostamaan yhteenlaskettua valtakunnallista ääniosuuttaan jonkin verran.

Kaikkien eduskunnan ulkopuolisten puolueiden ääniosuudet osoittautuivat vaatimattomiksi, ja äänimäärät jäivät neljällä seitsemästä jopa alle rekisteröidyn puolueen perustamiseen tarvittavan 5 000 kannattajan rajan. Vain kaksi puoluetta, Eläinoikeuspuolue ja KTP, jäivät kokonaan ilman valtuustopaikkoja vuoden 2017 kuntavaaleissa.

Kuvioihin 1.3 ja 1.4 on lisäksi koottu tiedot viimeisimpien valtakunnallisten kannatusmittausten osumatarkkuudesta suhteessa vaalitulokseen. Mukana on Ylen ja HS:n mittausten lisäksi Alma median Tietoykkösellä teettämä kannatuskysely. Viimeisimmät kannatusmittaukset onnistuivat jälleen kerran ennakoimaan vaalien tuloksen varsin tarkasti julkistuksissa ilmoitettujen virhemarginaalien sisään. Kokoomuksen vaalikannatus oli lopulta selvimmin ennakointien keskiarvoa korkeampi ja Perussuomalaisten viimeisimpien mittaustulosten keskiarvoa matalampi.

2 Kuntavaalitutkimuksen kysymyksiä ja tietolähteitä

Tämä tutkimus vuoden 2017 kuntavaaleista noudattaa lähestymistavaltaan ja monilta peruskysymyksiltään kansallisia eduskuntavaalitutkimuksia, joita on toteutettu Suomessa säännöllisesti vuoden 2003 eduskuntavaaleista lukien (Paloheimo 2005 toim.; Borg ja Paloheimo 2009 toim.; Borg 2012 toim.; Grönlund ja Wass 2016 toim.). Suomen kuntavaaleista ei ole aiemmin tehty sellaista valtakunnalliseen kyselyaineistoon perustuvaa kattavaa vaalitutkimusta, jonka pääkysymykset kohdistuvat vaalikampanjoiden seuraamiseen ja merkitykseen sekä valitsijoiden äänestysvalintojen kattavaan analysointiin eri näkökulmista.

Kuntavaaleihin liittyviä tutkimuksia ja tietolähteitä

Kuntavaalien keskeisiä numeerisen tiedon lähteitä ovat vaalilastot, joita tuottavat Tilastokeskus sekä oikeusministeriö. Tilastokeskuksen kunta-vaalilastot ilmestyivät painetussa muodossa 2000-luvulle saakka, minkä jälkeen Tilastokeskus on siirtynyt tuottamaan vaalilastot sähköisessä muodossa (<http://tilastokeskus.fi/til/vaa.html>). Nykyisin Tilastokeskuksen avoimet ja maksuttomat datatietokannat tarjoavat runsaasti mahdollisuuksia perehtyä tarkemmin vaalien erilaisiin tilastotietoihin. Tilastokeskus on myös digitoinut useimmat vanhat painetut vaalilastot. Ne löytyvät internetistä doria.fi-palvelusta.

Oikeusministeriön vaalitietopalvelut täydentävät Tilastokeskuksen tietotarjontaa. Ministeriön keskeiset vaalitiedot on koottu vaalit.fi-sivustolle. Oikeusministeriö myös julkaisee vaaleihin ja demokratiaan liittyviä tutki-

muksia ja selvityksiä. Vuoden 2018 alussa oikeusministeriön julkaisusarjassa ilmestyy teos, joka käsittelee kuntademokratiaindikaattoreita sekä eri väestöryhmiä edustavien kuntalaisten ehdokkaana oloa kuntavaaleissa.²

Myös Kuntaliitto toimii keskeisenä tiedontuottajana kuntiin, kuntavaaleihin ja kunnanvaltuustoihin liittyvissä kysymyksissä. Kuntaliitto julkaisee yleensä vaaleihin ja kuntiin liittyviä kokoomatietoja jo ennen kuntavaaleja ja myös niiden jälkeen. Lisäksi Kuntaliitto on toteuttanut useita pitkittäistutkimushankkeita, joissa käsitellään tai ainakin sivutaan kuntavaaliaiheita. Esimerkiksi KuntaSuomi2004-hankkeessa kerättiin vuosina 1996–2004 osin kuntavaaleihinkin liittyviä, kuntalaisten mielipiteisiin ja toimintaan kohdistuneita tutkimusaineistoja (ks. Pekola-Sjöblom ym. 2006). Myöhemmin Kuntaliiton ARTTU-tutkimushankkeen kyselyaineistoihin on sisällytetty joitakin kuntavaaleihin ja äänestämiseen liittyviä mittareita, mutta näissäkään aineistoissa ensisijaiset tietotarpeet eivät ole kohdistuneet vaaleihin ja äänestysvalintoihin (ks. Pekola-Sjöblom 2011 ja 2014).

Kuntavaalien ehdokkaista ja valituksi tulleista valtuutetuista on tehty useita tutkimuksia, mutta monet niistä eivät liity kovin likeisesti äänestämisen tutkimiseen. Soile Kuitunen (2000) on tutkinut väitöskirjassaan kuntavaalien ehdokasrekrytointia. Sari Pikkalan kuntatutkimukset ovat perustuneet keskeisesti sekä tilastoviranomaisten rekisteriaineistoihin että Kuntaliiton hankkeissa kertyneisiin tutkimusaineistoihin. Pikkala tutki väitöskirjassaan (2009) erityisesti valtuustotyöstä luopumisen syitä, ja hän on julkaissut useita kuntavaalien äänestysaktiivisuutta analysoivia tutkimuksia (esim. 2015). Hän on myös ollut keskeisesti mukana kuntavaaleihin liittyvien tietojen sisällyttämisessä Suomen demokratiaindikaattoreihin (Pikkala ym. 2013 sekä Borg ja Pikkala 2017).

Kuntaliiton ohella Kunnallisalan kehittämissäätiö (KAKS) on teettänyt 1990-luvulta alkaen säännöllisesti kuntalaisten mielipiteitä koskevia tutkimuksia ja selvityksiä, joiden tuloksia on esitelty lukuisissa Ilmapuntari-raporteissa, muissa julkaisuissa sekä tutkimustiedotteissa. Tällaiset selvitykset ovat yleensä painottuneet ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin teemoihin.

² Teosta ei julkaistu ennen tämän luvun kirjoittamista.

KAKS toteutti tällaista mielipidekartoitusta myös ennen vuoden 2017 kunta-vaaleja ja pian vaalien jälkeen (esim. KAKS 2017).

Kuntavaalitutkimuksen osalta KAKS on aiemmin rahoittanut media-tutkimushankkeita (Berg ja Niemi 2009 sekä Hatakka ym. 2013), tämän tutkimuksen tekijän aiempaa kuntademokratiatutkimusta (Borg 1998) ja esimerkiksi Tomi Venhon tutkimushankkeita puolueiden ja vaaliehdokkaiden kampanjarahoituksesta (Venho 2012 ja 2015). Näissäkin on ollut esillä runsaasti kuntavaaleja koskevia tietoja, mutta myös KAKSin rahoittamat aiemmat tutkimukset ovat sisältäneet vain melko niukasti tietoa kuntavaaleissa äänestämisestä.

Myöskään nimenomaan kuntavaaleihin aiemmin kohdistuneet, tutkimusryhmien toteuttamat akateemiset tutkimushankkeet eivät ole analysoineet äänestysvalintoja valtakunnallisin kyselyaineistoin. Aiemmat laajat akateemiset hankkeet ovat jokseenkin ikääntyneitä (Hoikka ym. 1981 sekä Grönholm ym. 1985), ja niissä tutkimuskysymyksiin liittyneet empiiriset analyysit on toteutettu pääosin rekisteriaineistoin.

Rekisteriaineistojen käyttö on ollut tyypillistä myös kuntavaalien äänestysaktiivisuuden erojen taustoja selvittäneille hankkeille, jotka ovat yleensä keskittyneet yksittäisiin kaupunkeihin (esim. Martikainen ym. 2013) tai esimerkiksi maahanmuuttotautaisen aikuisväestön äänestysaktiivisuuden analysointiin (Wass ja Weide 2015).

Tutkimuksen rakenne ja pääkysymyksiä

Suomessa kuntavaalit näyttäytyvät kuntalaisille, ehdokkaille ja puolueille hyvin erilaisina erikokoisissa ja poliittisilta voimasuhteiltaan erityyppisissä kunnissa. Asukasmäärältään pienimmissä kunnissa poliittinen kilpailu voi olla vähäistä ja kuntapolitiikka käytännönläheistä ja oletettavasti äänestäjät tuntevat ehdokkaita suurten kuntien äänestäjiä enemmän ja paremmin. Verrattuna suuriin kuntiin pienimmissä kunnissa useammalla valitsijalla myös lienee omakohtaista kokemusta kuntapolitiikasta, tai tällaista kokemusta voi olla jollakulla lähiomaisella.

Kunnan koon ohella tutkimus kiinnittää huomiota etenkin siihen, miten kuntalaisten ikä on yhteydessä vaaleihin liittyviin mielipiteisiin ja toimintaan.

Pääkysymyksiä ovat ikäryhmien väliset erot ja erityisesti nuorten valitsijoiden tilanne, koska tämä ennakoi yleensä myös ilmiöiden tulevia kehitysuuntia. Aikaisempien suomalaisten vaalitutkimusten nojalla tiedetään (esim. Grönlund ja Wass 2016 toim.), että nuorten kiinnikkeet puolueisiin, vaaleihin ja politiikkaan ovat yleensä ottaen ohuempia kuin vanhemmilla äänioikeutetuilla. Lisäksi nuoret hankkivat tietoa politiikasta ja vaaleista eri kautta kuin vanhemmat valitsijasukupolvet. Tämä kuntavaalitutkimus selvittää muun muassa sitä, missä määrin nuoret saavat tietonsa kuntavaaleista sosiaalisen median ja internetin muiden palveluiden välityksellä.

Kaikkiaan nyt toteutettava tutkimus analysoi monipuolisin aineistoin kunnallisen vaalidemokratian toimivuutta erikokoisissa kunnissa. Ensimmäisen ja toisen luvun jälkeen tutkimus kohdistuu kuntavaaliviestinnän rakenteeseen ja sisältöihin sekä vaaliviestinnän seuraamisen intensiteettiin ja kanaviin. Tämän jälkeen luvuissa 5–8 siirrytään tarkastelemaan äänioikeuden käyttöä, puoluevalintaa, ehdokasvalintaa sekä vaalien asiakysymyksiä.

Vaaliviestinnän seuraamisen olennaisia analyysikehyksiä ovat politiikan medioituminen ja viestinnällistyminen (ks. Moring ja Mykkänen 2012) sekä politiikan henkilöityminen (ks. Karvonen 2010). Molemmilla tutkimuksen tunnistamalla yleisillä kehityspiirteillä on nykyisin vankka sijansa myös kuntavaaleissa, varsinkin niiden valtakunnallisessa kuntavaalikampanjoinnissa. Esillä ovat esimerkiksi puoluejohtajien roolin ja valtakunnallisten asiakysymysten oletettu korostuminen kuntavaaleissa ja kuntavaaliviestinnässä.

Äänestyspäätöksiä koskevia yksittäisiä tutkimuskysymyksiä eritellään aihetta koskevien osuuksien yhteydessä. Tällöin monia tarkasteluja yhdistää klassisen demokratiateorian mukainen ajatus kansalaisten riittävästä tietoperustasta sekä vaikuttamistaidoista ja osallistumisaktiivisuudesta kansanvallan eri toimintamuodoissa (ks. esim. Setälä 2006).

Bernard Maninin hyvin yleinen jäsenitys länsimaisesta demokratiakehityksestä soveltuu tutkimuksen lähtökohdaksi. Maninin (1997) mukaan länsimaiset yhteiskunnat ovat siirtyneet puoluevetoisesta demokratiasta kohti yleisödemokratiaa, jolle ovat ominaisia monet päällekkäiset ja osin epäselvät kansalaisidentiteetit.

Vaaleissa äänestämisen kannalta on olennaista, että kansalaisyhteiskunta ei enää jäsenny hallitsevassa määrin vahvan ja pitkäkestoisen aatteellisen ryhmäsitoutumisen pohjalta. Sen sijaan ihmisten yhteiskunnallinen osallistuminen ja poliittiset mielipiteet rakentuvat monikerroksisesti yksittäisten asiakysymysten ja mahdollisten muiden seikkojen perusteella.

Ryhmäkiinnittymisen heikentymiseen liittyy vaaleja ja äänestämistä koskevan tiedonsaannin ja tiedonhankinnan muutoksia. Samalla kun puolue- ja muun yhdistystoiminnan ja luultavasti myös kodin merkitys osallistumisessa ja tiedonsaannissa vähenevät, median ja internetin merkitys viestintä- ja kampanjointiareenoina kasvavat. Monien kansalaisten edustuskäsitykset ja -toiveet irtautuvat puolue-edustuksesta fokusoituen entistä todennäköisemmin politiikan keskeisiin valtakunnallisiin hahmoihin tai esimerkiksi kuntavaaleissa paikallisesti yksittäisiin ehdokkaisiin.

Missä määrin tällaisia piirteitä on havaittavissa kuntavaaleissa, joissa valetsijoiden kiinnittyminen politiikkaan on moniaineksista ja usein jännitteistäkin? Puolue- ja puoluejohtajavetoinen valtakunnan tason politiikka ja eduskunnan hallitus–oppositio–asetelma ovat väistämättä läsnä kuntavaaliviestinnässä ja kuntavaalien äänestysratkaisuisissa. Samanaikaisesti päällekkäisenä äänestämiseen vaikuttavat oman kunnan paikalliset vaaliteemat ja mahdolliset puolue- ja ehdokaskiinnikkeet. Tutkimus arvioi tällaisten erilaisten ja eritasoisten kiinnikkeiden merkitystä kuntavaalien äänestysvalinnoissa.

Tutkimus pyrkii vastaamaan aiempaa yksityiskohtaisemmin myös siihen, miksi kuntavaalien äänestysprosentit vaihtelevat niin paljon kuntien välillä. Asiaa analysoidaan lähinnä kuntien kokoerojen ja kansalaisten osallistumismotivaatiotekijöiden näkökulmasta. Äänestysprosentit vaihtelevat merkittävästi myös suurimpien kuntien sisällä äänestysalueiden välillä, mutta kyselyaineisto ei tarjoa yhtä hyviä mahdollisuuksia tämän ilmiön syiden luotettavaan tarkasteluun. Sitä paitsi eduskuntavaaleista tehdyt kattavat äänestysaktiivisuustutkimukset ovat jo osoittaneet, että suurten kaupunkien äänestysalueiden väliset osallistumiserot johtuvat varsin todennäköisesti niissä asuvien äänioikeutettujen erilaisesta keskimääräisestä sosioekonomisesta asemasta (vrt. Martikainen ja Wass 2002).

Kuntavaaleissa kuntien väliset äänestysaktiivisuuden vaihtelut saattavat liittyä myös eroihin yhden äänen tosiasiallisessa merkityksessä lopputulosten

kannalta sekä eroihin erikokoisten kuntien valitsijoiden osallistumisnormeissa ja ehdokastuntemuksessa. Asukasluvultaan pienimmissä, maaseutuvaltaisissa kunnissa valtuustoihin tullaan valituksi keskimäärin pienemmin äänieroin, poliitikkojen henkilökohtainen tunteminen on yleisempää kuin suurissa kunnissa ja äänestämättä jättämiselle saattaa olla korkeampi kynnys osallistumiseen liittyvän normipaineen vuoksi.

Kuntavaalitutkimuksesta tekee erityisen mielenkiintoisen se, että kuntavaalien kampanjat ja vaaliviestintä sisältävät runsaasti valtakunnallisia politiikan kysymyksiä ja paikallisia asiakysymyksiä sekä muita paikallisia ja kuntakokoon liittyviä tekijöitä. Juuri kuntavaalien osalta on tärkeää saada tietoa siitä, missä määrin ja millä tavoin tällaiset eritasoiset ilmiöt ja syyt tosiasiaissa vaikuttavat kuntalaisten vaaliosallistumiseen sekä puolue- ja ehdokasvalintoihin vaaleissa.

Kaikkiaan tutkimus pyrkii riittävän laajan aineiston turvin jäsentämään ja systematisoimaan aikaisempaa yksityiskohtaisemmin eri kuntatyypeille ja valitsijaryhmille ominaisia kuntavaaliviestinnän seuraamistapoja sekä äänestysvalintojen perusteita.

Vuoden 2017 kuntavaalitutkimuksen aineistot

Nyt toteutettava tutkimus perustuu moniin eri aineistoihin, joista tärkein on heti kuntavaalien jälkeen tutkimusta varten koottu valtakunnallinen kyselyaineisto. Kysely toteutettiin vaalien jälkeen huhti–toukokuussa 2017 satunnaisesti valituille äänioikeutetuille. Vastaajat edustavat tasapainoisesti Manner-Suomen aikuisväestöä. Aineiston rahoitti Kunnallisalan kehittämissäätiö ja sen kokosi Kantar TNS.

Tutkimusaineiston vastaajat rekrytoitiin puhelimitse hyödyntäen satunnaista poimintaa valtakunnallisista puhelinnumerorekistereistä. Rekrytoitu vastaajajoukko kiintiöitiin vastaajien iän, sukupuolen ja alueen mukaan. Tutkimuslomakkeeseen vastaaminen toteutettiin ns. hybriditiedonkeruuna, jossa tavoitetut ja tutkimukseen suostuneet vastasivat lomakkeeseen oman valintansa mukaan joko postitse tai verkossa. Yhteensä kyselyyn vastasi 1 726 äänioikeutettua. Heistä 1 078 vastasi kyselyyn verkossa ja 648 postitse. Aineiston rakenne ja keruu selostetaan tarkemmin aineistodoku-

mentoinnissa, joka julkaistaan pian tutkimuksen julkistamisen jälkeen Yhteiskuntatieteellisen tietoaarkiston Aila-aineistoportalissa.

Vaalitulosten, ehdokastietojen ja äänestysaktiivisuuden analysointiin käytetään tutkimuksessa myös erilaisia rekisteriaineistoja. Ne ovat peräisin oikeusministeriön ja Tilastokeskuksen vaalisivustojen avoimista tietokannoista ja datatiedoista. Lisäksi tutkimus hyödyntää Valtiontalouden tarkastusviraston saamia, vaalirahoituslakiin perustuvia ilmoituksia ehdokaiden vaalirahoituksesta sekä Ylen kuntavaalikoneen sisältämiä ehdokaiden omia arvioita heidän kampanjabudjeteistaan vuoden 2017 kuntavaaleissa.

3 Vaaliviestintä ja kampanjat³

Vuoden 2017 kuntavaalien varsinainen vaalipäivä oli sunnuntai 9.4.2017. Ennakkoäänestys toimitettiin kotimaassa 29.3.–4.4.2017. Vaalit käytiin normaalia myöhemmin, sillä hallitus päätti toukokuussa 2015 lykätä kuntavaalien ajankohtaa lokakuulta 2016 huhtikuulle 2017 maakuntauudistuksen vuoksi. Ajatuksena oli mahdollistaa kunta- ja maakuntavaalien samanaikainen toimittaminen.

Maakuntauudistuksen lykkäännyttyä maakuntavaaleja ei lopulta käyty samanaikaisesti kuntavaalien kanssa, vaan kuntavaalit järjestettiin itsenäisinä, luultavasti viimeisen kerran. Tulevaisuudessa kunta- ja maakuntavaalit on määrä järjestää samanaikaisesti neljän vuoden välein huhtikuun kolmantena sunnuntaina (OM 2015).

Kohti kuntavaaleja

Kevään 2017 kuntavaalien yleispoliittiset ja valtakunnalliset asetelmat määräytyivät pitkälti edeltävistä eduskuntavaaleista ja niiden jälkeisistä politiikan päätapahtumista. Keskusta voitti vuoden 2015 eduskuntavaalit 21,1 prosentin kannatuksella nousten pääministeripuolueeksi. Juha Sipilän muodostamaan hallitukseen kelpuutettiin mukaan vaalien toiseksi suurimman äänipotin koonnut Kokoomus (18,2 %) sekä kolmanneksi Perussuomalaiset,

³ Tämän luvun keskeiset tietoaineistot vaaliviestinnästä ja kampanjoista kokosi YTM Anna-Riikka Aarnio vaalien jälkeen eri verkkolähteistä. Aarnio vastasi myös aineiston muokkauksesta taulukoiksi ja listauksiksi lukuun ottamatta ehdokkaiden vaalirahoitusta koskevia tietoja.

joka ylsi 17,7 prosentin kannatukseen. Vasemmistopuolueiden ja Vihreiden lisäksi oppositioon jätettiin RKP ja KD.

Sipilän kolmen puolueen porvarihallituksen kärkiministereinä aloittivat silloiset puolueiden puheenjohtajat: Keskustan puheenjohtaja ja pääministeri Juha Sipilä, Kokoomuksen puheenjohtaja ja valtiovarainministeri Alexander Stubb sekä Perussuomalaisten puheenjohtaja ja ulkoministeri Timo Soini. Hallituksen johtotroikan sukunimien alkukirjainten pohjalta hallitus nimettiin epävirallisesti kolmen ässän (S) hallitukseksi. Kesäkuussa 2016 Kokoomuksen puheenjohtajaksi valittiin Petteri Orpo, joka korvasi Stubbin valtiovarainministerinä ja hallituksen johtotroikan jäsenenä.

Sipilän hallitus joutui aloittamaan työnsä hankalassa tilanteessa. Maan talousnäkymät olivat heikot pitkän taantuman vuoksi. Edellinen, kokoomusjohtoinen hallitus ei ollut löytänyt yhteistä säveltä suuriin rakenneuudistuksiin. Stubbin (ja häntä ennen Jyrki Kataisen) johtama hallitus oli riitaantunut sisäisesti erityisesti sosiaali- ja terveystalouden uuden järjestämisen eli sote-uudistuksen vuoksi.

Sipilän hallituksen ohjelmaan kirjattiin useita taloutta ja työllisyyttä edistäviä toimia (VNK 2015) ja hallitusneuvotteluissa jouduttiin linjaamaan useita leikkaus- ja säästötarpeita julkisen talouden tervehdyttämiseksi sekä maan talouden kilpailukyvyyn kohentamiseksi. Helmikuun 2016 loppuun mennessä hallitus onnistui pitkän väännön jälkeen taivuttamaan leikkaus- ja säästöuhkien avulla työmarkkinajärjestöt sopuun ns. kilpailukykysoituksesta. Kiky-sopimus merkitsi palkansaajille työntekijöiden maksamien sosiaalivakuutusmaksujen kasvua, työajan lievää pidentymistä sekä julkisella sektorilla lomarahaleikkauksia.

Sote- ja maakuntauudistusten osalta Sipilän hallituksen toimet eivät olleet aivan yhtä tuloksellisia. Keskusta ja Kokoomus saavuttivat näissä uudistuksissa alustavan yhteisen näkemyksen vasta marraskuussa 2015 lyhyen hallituskriisin jälkeen. Kokoomus myöntyi Keskustan ajamaan 18 maakunnan malliin. Keskusta suostui puolestaan tukemaan Kokoomuksen tavoittelemaa, yksityisten palveluntuottajien asemaa vahvistavaa valinnanvapausmallia sote-uudistukseen. Tämän jälkeen varsinkin sote-uudistukseen liittyvät valinnanvapausmallin toteuttamisperiaatteet olivat toistuvasti asiantuntijoiden ja median kritiikin kohteina vuonna 2016 ja vuoden 2017 alussa

lähestyttäessä kuntavaaleja. Sote-uudistus nousi keskeiseksi teemaksi myös kuntavaalien kampanjoissa.⁴

Lähellä kuntavaaleja muita näkyvimpiä valtakunnallisia keskustelunaiheita olivat maan talous ja työllisyystilanne. Vaalien asiakysymysten ja tulosenakoinnin rinnalla tiedotusvälineissä spekulointiin melko paljon Helsingin ja Tampereen pormestarivalinnoilla, jotka määräytyisivät kuntavaalien tuloksen nojalla. Varsinkin Helsingin pormestarivalinta oli näkyvästi esillä valtakunnallisissa tiedotusvälineissä jo kuukausia ennen vaaleja. Helsingin pormestarikisan pääehdokkaat olivat Kokoomuksen Jan Vapaavuori ja Vihreiden Anni Sinnemäki, koska Kokoomus ja Vihreät olivat kannatukseltaan selvästi suurimmat kuntapuolueet pääkaupungissa. Muita puolueita hermostutti Kokoomuksen ja Vihreiden saama lisähuomio henkilövalintojen perusteella, mutta muutkin puolueet tukivat kampanjansa näkyvyyttä henkilövalintajulkisuudella, kuten seuraavasta käy ilmi.

Valtakunnallinen vaaliviestintä ja vaalikampanjat

Puolueiden ehdokasrekrytointi yhteensä 295 Manner-Suomen kunnan kuntavaaleihin alkoi jo hyvissä ajoin vuoden 2016 puolella. Ehdokasasettelu päättyi 28.2.2017. Vaaleihin asetti ehdokkaita kaikkiaan 15 puoluetta sekä suuri joukko yksittäisiä, eri kunnissa toimivia sitoutumattomia valitsijayhdistyksiä.

Kaikkiaan vaaleihin asettui 33 618 ehdokasta, joista valittiin 8 999 valtuustoihin. Ehdokkaita oli 3 507 eli yhdeksän prosenttia vähemmän kuin vuonna 2012. Valtuustopaikkoja oli puolestaan 673 eli seitsemän prosenttia vähemmän kuin edellisissä kuntavaaleissa. Ehdokasmäärien supistuminen johtui osin Manner-Suomen kuntien ja sitä kautta valtuustopaikkojen lukumäärän vähenemisestä mutta myös siitä, että useilla puolueilla oli vaikeuksia löytää ehdokkaita listoilleen.

⁴ Sote- ja maakuntauudistus lykkääntyi huhtikuun 2017 kuntavaalien jälkeen vielä lisää muun muassa siksi, että lausuntokierroksen jälkeen sote-uudistukseen liittyvää valinnanvapauslakia ryhdyttiin valmistelemaan kokonaan uudelta pohjalta kesällä 2017. Hallitus päätti 5.7.2017 jatkaa sote- ja maakuntauudistusta siten, että uudistukset tulevat voimaan 1.1.2020, ja ensimmäiset maakuntavaalit järjestetään lokakuussa 2018. (VNK 2017.)

Puolueiden valtakunnallisten kampanjoiden tarkoituksena on saada puolueen viestit mahdollisimman kattavasti ja hyvin läpi viestimissä kaikille potentiaalisille äänestäjille. Asiaa auttavat näkyvät valtakunnalliset kampanja-avaukset, jollaisia kaikki puolueet järjestivät vuoden 2017 alku-kuukausina. Kristillisdemokraatit avasivat puoluekampanjansa tammi-kuun lopussa, RKP ja Vasemmistoliitto helmikuun alussa. Muut eduskunta-puolueet järjestivät puoluekampanjansa avauksen maaliskuun alussa noin kuukausi ennen vaalien varsinaista vaalipäivää.

Kahdella suurella eduskuntapuolueella, SDP:llä ja Perussuomalaisilla, kuntavaalikampanjaan kytkeytyi puheenjohtajavaali. Ajoituksella puolueet pyrkivät saamaan mahdollisimman paljon myönteistä julkisuutta osakseen ennen kuntavaaleja. SDP oli kutsunut puoluekokouksen koolle puolueen puheenjohtajavaalia varten taktisesti helmikuun alkuun, jolloin puheenjohtajavaali ja sen ehdokkaat saivat runsaasti mediahuomiota osakseen tammi-helmikuussa. SDP:n puheenjohtajavaalikamppailu alkoi ehdokkaiden ensimmäisellä keskustelutilaisuudella Kuopiossa 7.1.2017. Yhteensä 11 paikkakuntaa käsittänyt kiertue päättyi tammikuun lopussa Helsinkiin. Lahden puoluekokouksessa puheenjohtajaksi valittiin Antti Rinne. Rinne uusi puheenjohtajuutensa jo äänestyksen ensimmäisellä kierroksella 281 äänellä. Haastajista Timo Harakka sai 159 ääntä ja Tytti Tuppurainen 55 ääntä.

Myös Perussuomalaisten puheenjohtajavaaliin liittyvä kampanjointi ehti alkaa ennen kuntavaaleja. Puheenjohtajapeli käynnistyi 5.3.2017, kun Timo Soini ilmoitti blogissaan, ettei aio hakea jatkokaudesta seuraavan kesäkuun puoluekokouksessa. Lähes heti tämän jälkeen Sampo Terho ilmoitti pyrkivänsä puolueen puheenjohtajaksi, ja 13.3. kisaan ilmoittautui myös Jussi Halla-aho. Muita puheenjohtajakisaan ilmoittautuneita olivat Leena Meri ja Veera Ruoho.⁵ Sekä Perussuomalaiset että SDP näyttivät saavan puheen-

⁵ Kuntavaalien jälkeen PS:n puheenjohtajaksi valittiin kesäkuun puoluekokouksessa Jussi Halla-aho. Myös puolueen varapuheenjohtajiksi valittiin nk. halla-aholaisia. Yhdessä johtajavalinnat johtivat jo kesäkuun puolivälissä siihen, että parikymmentä kansanedustajaa irtaantui PS:n eduskuntaryhmästä perustaen oman eduskuntaryhmänsä. Useiden käänteiden jälkeen se otti elokuussa 2017 nimekseen ”Sininen eduskuntaryhmä”. Juha Sipilän hallitus jatkoi toimintaansa entiseltä pohjalta siten, että hallitus toimii Keskustan, Kokoomuksen ja Sinisen eduskuntaryhmän kansanedustajien muodostaman parlamentaarisen enemmistön turvin.

johtajauutisilla gallupkannatukseensa hivenen hetkellistä hyötyä, mutta asiasta ei näyttänyt koituvan kummallekaan puolueelle merkittävää pitkäkestoista nostetta mittauskannatukseen.

Tiedotusvälineiden uutis-, ajankohtais- ja ohjelmatarjonnassa kuntavaalit näyttäytyivät aiemmista kuntavaaleista tutulla tavalla. Televisio, sanomalehdet, radio ja mediatoimijoiden erilaiset verkkopalvelut pitivät vaaleja melko aktiivisesti esillä jo useita kuukausia ennen vaaleja. Vaaliuutisoinnin ja ohjelmatarjonnan aktiivisin vaihe alkoi noin kuukausi ennen vaaleja ja kiihtyi pari viikkoa ennen varsinaista vaalipäivää ennakoöäntyksen alkaessa ja vaalimainonnan käynnistyessä täydellä teholla.

Uutis- ja ajankohtaisohjelmien osalta seuratuimmat TV-kanavat (Ylen kanavat ja MTV3) järjestivät joukon vaaleille omistettuja ajankohtaislähettyksiä. Käytännössä vaalit näkyivät kanavien uutis- ja ajankohtaistoiminnassa vielä paljon taulukon 3.1 listausta monipuolisemmin, koska myös radio-kanavat ja erilaiset verkkopalvelut täydensivät kokonaisuutta.

Taulukko 3.1

Ylen ja MTV3:n tärkeimpiä televisio-ohjelmia kuntavaaleissa 2017

PVM.	OHJELMA	MEDIA
7.3.	Puheenjohtajatentti 1	YLE
14.3.	Puoluepäivä Kokoomus	YLE
15.3.	Puoluepäivä SDP	YLE
16.3.	Puoluepäivä Kristillisdemokraatit	YLE
21.3.	Puoluepäivä Keskusta	YLE
22.3.	Puoluepäivä Vasemmistoliitto	YLE
23.3.	Puoluepäivä RKP	YLE
28.3.	Puoluepäivä Vihreät	YLE
29.3.	Puoluepäivä Perussuomalaiset	YLE
30.3.	Puoluepäivä pienpuolueet	YLE
6.4.	Puheenjohtajatentti 2	YLE
9.4.	Kuntavaalit 2017 tulosilta	YLE
4.3.	Vaaliextra: Ville Niinistö	MTV3
11.3.	Vaaliextra: Timo Soini	MTV3
18.3.	Vaaliextra: Juha Sipilä	MTV3
25.3.	Vaaliextra: Antti Rinne	MTV3
1.4.	Vaaliextra: Petteri Orpo	MTV3
4.4.	Kuntavaalien puheenjohtajatentti	MTV3
9.4.	Vaaliextra	MTV3

Puolueiden kannalta television kuntavaaliohjelmien tasapuolisuus tarkoitti sitä, että kahdeksan eduskuntapuoluetta ja niiden puheenjohtajat saivat media-aikaa eri televisiokanavilla jokseenkin tasapuolisesti. Eduskunnan ulkopuolisille rekisteröidyille puolueille järjestettiin jonkin verran omia yksittäisiä ohjelmia, joihin ne kaikki pääsivät osallistumaan. Heikoimpaan asemaan valtakunnallisissa vaaliohjelmissa jäivät paikalliset sitoutumattomat valitsijayhdistykset, joiden tasapuolista edustusta TV-ohjelmissa olisikin ollut hyvin hankalaa toteuttaa.

TV-ohjelmatarjonnan lisäksi suurimmat valtakunnalliset mediat tukivat valitsijoiden äänestyspäätösten tietopohjaa laajasti eri viestintäkanaviensa välityksellä. Yle, MTV3 ja Helsingin Sanomat avasivat kukin hyvissä ajoin ennen vaaleja myös omat vaalikoneensa, joissa kuntavaaliehtokkaat kertoivat ja perustelivat mielipiteitään heille esitettyihin yksittäisiin mielipidekysymyksiin. Vaalikoneiden suosiota äänestäjien keskuudessa ja niiden merkitystä äänestyspäätöksiin sivutaan jäljempänä tässä tutkimuksessa.

Kampanjoiden vaaliteemoja

Entä millaisia vaaliteemoja puolueet ja tiedotusvälineet nostivat esiin vaalien kampanja-aikana? Kuntavaalien osalta asiaa ei ole helppoa kuvata kattavasti, koska valtakunnallisten teemojen lisäksi esillä oli lukuisa joukko paikallisia ja alueellisia kysymyksiä. Puolueiden osalta asiassa voitaisiin periaatteessa tarkastella systemaattisesti puolueiden itse asettamia ja julkaisemia tavoitteita ja toisaalta sitä, miten puolueiden tavoitteet tulivat esille median välityksellä. Käytännössä erilaisten tavoitteiden esille pääsy riippuu enimmäkseen median itse suunnittelemista ja esillä pitämistä keskustelunaiheista. Sitä paitsi puolueiden asettamien tavoitteiden julkistamisen uutisoinneilla on vain vähäinen merkitys vaaliuutisointien ja vaaliohjelmien laajassa kirjossa.

Nyt toteutettavaan tutkimukseen ei sisälly systemaattista media-analyysia. Sellainen on toteutettu hiljattain Kunnallisalan kehittämissäätiön rahoituksella vuoden 2012 kuntavaaleista (Hatakka ym. 2013). Niko Hatakan, Erkka Railon ja Sini Ruohosen tutkimus *Kuntavaalit 2012 mediassa* osoittaa, että keskeisimpien valtakunnallisten ja alueellisten tiedotusvälineiden

välillä vallitsee jokseenkin selkeä työnjako kuntavaaliaiheiden käsittelyssä. Hankkeessa tutkittiin keskeisiä valtakunnallisia ja maakunnallisia viestimiä vaaleja edeltäneiden kuuden viikon aikana syys-lokakuussa 2012, ja päätulokset vahvistivat useita ennakko-oletuksia. Valtakunnalliset media-toimijat eli televisio, iltapäivälehdet, Suomen tietotoimisto, päivälehtien yhteistoimitukset sekä Helsingin Sanomat käsittelivät vuoden 2012 kunta-vaaleissa etenkin valtakunnallisia politiikan aiheita ja näkökulmia, kun tutkitut maakuntalehdet käsittelivät puolestaan paljolti paikallisia aiheita (emt., 8).

Oletettavasti samat painopisteet toteutuivat myös vuoden 2017 kunta-vaaleissa. Vaalien televisiokeskustelut keskittyivät valtakunnallisiin tai kunnissa yleisiin aiheisiin. Ohjelmista tehdyissä kattavissa verkkouutisoinneissa⁶ erottui karkeasti luokiteltuna joitakin hallitsevia teemoja, keskeisiä teemoja sekä muita teemoja. Seuraavaan on koottu ohjelmautisointien mainitsemia kampanja-aiheita tämän luokituksen perusteella:

Hallitsevia teemoja:

- Sote-uudistus ja sen valinnanvapausmalli, erikoissairaanhoido, sosiaalipalvelut, yksityistäminen
- Maakuntauudistus

Keskeisiä teemoja:

- Subjektiivinen päivähoito, maksuton varhaiskasvatus, ryhmäkoot ja tilat
- Sivistys ja koulutus: peruskoulu, lukio, ammatillinen koulutus
- Nuorten syrjäytyminen (erityisesti nuoret pojat ja miehet), koulutustakuu, harrastustakuu
- Vanhustenhoito ja kotihoito
- Verotus ja työllisyys

Muita teemoja:

- Kielikysymys (etenkin ruotsinkielisten palvelujen saatavuus)
- Kuntien julkisten rakennusten homeongelmat, kohtuuhintaiset vuokra-asunnot, asuminen

⁶ Luokitus perustuu televisiokeskustelujen käsitellessiin verkkouutisointeihin, joiden toteuttajina olivat Yle, MTV, Aamulehti sekä IS:n ja Keskisuomalaisen verkkouutiset.

- Joukkoliikenne
- Nuorten osallistuminen politiikkaan (äänestysikä kuntavaaleissa)
- Maahanmuuttopolitiikka, maahanmuuttajat ja kunnat, pakkopalautukset
- Lapsiperheiden palvelut (esim. neuvolat)

Hallitsevat valtakunnalliset teemat olivat esillä median aloitteesta, vaikka myös oppositiopuolueet nostivat niitä aktiivisesti esiin. Median riippumattomuuteen kytkeytyvä vahva rooli keskusteluteemojen valinnassa kuuluu sananvapauteen ja avoimeen demokratiaan. Asetelma heijastaa viestinten merkittävää asemaa vaaliagendan asettajana (vrt. McCombs ja Shaw 1972 sekä McCombs 2004).

Vuoden 2017 kuntavaaleissa hallituspuolueet olisivat luultavasti halunneet keskustella hallitsevimiksi kohonneista teemoista vähemmän. Sote- ja maakuntauudistus olivat keskeneräisiä ja siksi hallituspuolueille riskipitoisia aiheita. Sote-uudistus oli kuitenkin medialle erityisen herkullinen tema, koska siihen liittyi erimielisyyksiä paitsi hallitus- ja oppositiopuolueiden kesken, myös hallituspuolueiden välillä ja yksittäisten hallituspuolueiden sisällä.

Valtakunnallisesti näkyvimmän vaaliviestinnän rinnalla puolueilla ja ehdokkailla oli lukuisia mahdollisuuksia tuoda näkemyksiään esiin haluamistään teemoista oman kampanjoinnin kautta, ja joiltakin osin se oli mahdollista myös median tarjoamien palvelujen kautta. Esimerkiksi Ylen puoluepäivien iltaohjelmissa eduskuntapuolueiden puheenjohtajille tarjottiin mahdollisuus seitsemän minuutin ennalta valmisteltuun, aiheiltaan vapaa- valintaiseen puheeseen.

Lisäksi internet loi puolueille ja ehdokkaille monipuolisia mahdollisuuksia valitsijoiden tavoittamiseen. Tässäkin suurimmat mediatilat toimivat avustavassa roolissa. Ylen kuntavaalisivusto tarjosi vaalikoneen lisäksi hyvin kattavan tietopaketin kunnista ja ehdokkaista, ja kaikille ehdokkaille tarjottiin mahdollisuus liittää omaan sivustoesitynsä minuutin pituinen, itse tehty vaalivideo.

Eduskuntapuolueiden valtakunnalliset kuntavaalitavoitteet olivat monin osin samankaltaisia. Maan talouden ja työllisyyden koheneminen ja jonkin-

laisen sote-ratkaisun aikaan saaminen terveystalvaelujen laadun ja alueellisen tasa-arvon takaamiseksi kuuluivat kaikkien eduskuntapuolueiden tavoitteisiin. Vaaliteemojen painotuksissa ja keinoissa tavoitteiden saavuttamiseksi oli eroja varsinkin hallitus- ja oppositiopuolueiden välillä. Seuraavat kahden oppositiopuolueen keskeiset tavoiteluettelot kuvaavat sekä kuntavaalitavoitteiden tyypillisiä sisältöjä että puolueen valtakunnallisen tason kuntavaalitavoitteille ominaisia esitystapoja:

Kuntavaalit 2017: SDP:n tavoitteet ja ratkaisut

- Satsaus sivistykseen on satsaus tulevaisuuteen
- Homekoulut kuntoon miljardiohjelmalla
- Perheille enemmän yhteistä aikaa
- Jokainen lapsi ansaitsee samat mahdollisuudet
- Hyvinvointia kaikissa elämän vaiheissa
- Käytetään verovarot ihmisten palveluihin
- Arvokas vanhuus on jokaisen oikeus
- Estetään nuorten syrjäytyminen
- Uudistuva ja elinvoimainen kunta
- Kohtuuhintaisia koteja kaupunkilaisille
- Koko Suomi kuntoon
- Rakennamme siltaa työhön

Lähde: SDP:n kuntavaaliohjelma 2017. [<https://vaalit.sdp.fi/ratkaisut/>]

Kuntavaalit 2017: 12 vihreää lupaa kuntiin

Rakennetaan lapsillemme maailman paras koulu

- 1 Palautetaan kaikkien lasten oikeus laadukkaaseen päivähöitoon ja edetään kohti maksutonta varhaiskasvatusta
- 2 Perutaan koulutusleikkaukset kunnissa ja tehdään kouluista maailman parhaita

- 3 Huolehdtaan koko kansan kulttuurista ja sivistyksestä

Suojellaan yhteinen ympäristömme

- 4 Ilmastonmuutos pysäytetään kunnissa
- 5 Tehdään liikkumisesta sujuvaa ja elinympäristöstä viihtyisää
- 6 Suojellaan korvaamaton luontomme

Torjutaan köyhyyttä ja eriarvoisuutta, tehdään hyvinvointia lähellä ihmistä

7 Sosiaali- ja terveystalvet uudistetaan ihmisten ehdoilla ja ongelmat ehkäistään ennalta

8 Kamppaillaan köyhyyttä ja syrjäytymistä vastaan

9 Kunnista tehdään tasa-arvoisia ja syrjinnästä vapaita

Luodaan työtä ja turvaa koko Suomeen

10 Luodaan työpaikkoja ja elinvoimaa kuntiin koko maassa

11 Nostetaan ihmisiä työttömyydestä työhön

12 Tehdään kotouttaminen hyvin ja otetaan uudet suomalaiset mukaan

Lähde: Vihreiden kuntavaaliohjelma 2017 [https://www.vihreat.fi/vaaliohjelma2017]

Taulukko 3.2

Vuoden 2017 kuntavaaleihin osallistuneiden puolueiden kuntavaalisloganit

PUOLUE	SLOGAN
Kansallinen Kokoomus	Kaikille hyvä kunta tehdään yhdessä
Suomen Sosialidemokraattinen Puolue	Pidetään kaikki mukana
Suomen Keskusta	Huolenpitoa – huomennakin
Perussuomalaiset	Arjesta se alkaa
Vihreä liitto	Päätös on sinun
Vasemmistoliitto	Turvallinen tulevaisuus tehdään nyt
Suomen ruotsalainen kansanpuolue	Lähellä sinua
Suomen Kristillisdemokraatit	Inhimillisempi ote kuntaasi
Suomen Kommunistinen Puolue	Ei myytävänä! (ohjelman nimi)
Kommunistinen Työväenpuolue – Rauhan ja Sosialismin puolesta	Seis yksityistäminen ja palvelujen alasajo!
Liberaalipuolue – Vapaus valita	Vähemmän sääntöjä, enemmän vapautta!
Suomen Eläinoikeuspuolue	Ääni elämälle – kunta kaikille
Feministinen puolue	Kaupunki ilman rasismia
Itsenäisyyspuolue	Inhimillisyyttä ja lähidemokratiaa (ohjelman nimi)

Selite: Puolueen kuntavaalisloganiksi tulkittiin vaaliviestinnässä sellaiseksi selvästi erottuva iskulause tai vastaava. Joidenkin puolueiden kohdalla sloganiksi tulkittiin kuntavaaliohjelman nimi. Kaikilta puolueilta slogania ei ollut näkyvästi erotettavissa (Piraattipuolue).

Kuntavaaliohjelmien tavoitelistatasolla päämäärät ovat vielä joiltakin osin konkreettisia, mutta pelkistetyimmässä poliittisessa retoriikassa tavoitteet muuttuvat höttöisiksi. Silloin puolueiden erottaminen toisistaan on myös hyvin vaikeaa. Ympäripyöreys koskee varsinkin puolueiden kuntavaalisloganeita (taulukko 3.2). Kaikkien eduskuntapuolueiden kuntavaalisloganit pelasivat varman päälle, ja ne olivat mitään rajaamattomia. Eduskunnan ulkopuolisten puolueiden iskulauseet olivat yleensä ottaen konkreettisempia ja enemmän yksittäisiin teemoihin fokusoituneita.

Puolueiden ja ehdokkaiden kampanjointi sekä kampanjabudjetit

Kuntavaalit ovat osa puolueiden ja tunnetuimpien ehdokkaiden ns. jatkuvaa kampanjointia, jolla tähdätään poliittisen vaikutusvallan maksimointiin kaikissa yleisissä vaaleissa. Menestyäkseen muissa vaaleissa puolueet eivät voi jättää satsaamatta kuntavaaleihin. Tämä merkitsee sitä, että puolueiden on varattava kilpailukykyinen määrä taloudellisia resursseja kampanjointiin, pyrittävä rakentamaan kuntiin houkuttelevat ehdokaslistat, panostettava puoluekampanjaan eri aluetasoilla ja tuettava ehdokkaiden kampanjointia. Kaikkien puolueiden johtohenkilöt ja näkyvimmat poliitikot kiertävät ”kenttää” aktiivisesti myös kuntavaaleissa. Tätä kautta puolueet innostavat omia joukkojaan liikkeelle ja saavat todennäköisimmin osakseen myös paikallista ja alueellista mediahuomiota.

Puolueiden taloudellista panostusta kuntavaaleihin ei ole helppoa arvioida tarkasti, koska puoluekampanjoinnin toteuttamistavat ovat hyvin moninaisia ja kampanjoita rahoitetaan useista eri lähteistä. Puolueet ovat kuitenkin olleet jo vuoden 2012 kuntavaaleista alkaen velvollisia toimittamaan valvovalle viranomaiselle lakimääräiset vaalirahoitus selvitykset. Nykyisin valvova viranomainen on Valtiontalouden tarkastusvirasto (VTV).

Tomi Venhon tutkimuksen (2015) mukaan eduskuntapuolueiden keskusjärjestöjen kuntavaalibudjetit olivat vuoden 2012 kuntavaaleissa yhteenlaskettuna 3,8 miljoonaa euroa. Suurimmista puolueista SDP:llä, Kokoomuksella ja Perussuomalaisilla budjetit olivat noin 800 000 euroa ja Keskustalla noin 430 000 euroa. Pienimmillään budjetit olivat Vasemmistoliitolla ja

Vihreillä suuruusluokaltaan 100 000 euron tuntumassa. (Venho 2015, 27–28.) Myös piirit käyttivät melko paljon rahaa kuntavaaleihin. VTV:lle toimitettujen tietojen nojalla eduskuntapuolueiden piiriorganisaatiot käyttivät vuoden 2012 kuntavaaleihin noin 2,2 miljoonaa euroa (emt., 31).

Venhon tutkimuksen puoluerahoitustiedot kuntavaaleista ovat hyvin kiinnostavia myös puolueiden kunnallisjärjestöjen osalta. Kyseisten tietojen kokoaminen on edellyttänyt huomattavaa ponnisteltua. Venhon havaintojen mukaan kunnallisjärjestöjen vaalibudjetit kasvoivat vuosien 2008 ja 2012 kuntavaaleissa johdonmukaisesti. Mitä suuremmasta kunnasta ja puolueesta oli kysymys, sitä enemmän rahaa käytettiin. Pienimpien puolueiden kulut pienimmissä kunnissa olivat vuoden 2012 vaaleissa keskimäärin noin 1 000 euroa ja suurimpien puolueiden kunnallisjärjestöjen kuntavaalibudjetit suurimmissa kaupungeissa keskimäärin noin 100 000 euroa (emt., 36).

Vuoden 2017 kuntavaaleista ei ole tätä kirjoittaessa käytettävissä vastavia tutkimustietoja. Muiden tietojen nojalla voidaan päätellä, että puolueiden keskusjärjestöjen vaalibudjetit olivat vuonna 2017 luultavasti matalammalla tasolla vuoden 2012 budjetteihin verraten. Tammikuussa 2017 eduskuntapuolueiden valtakunnallisten kampanjoiden hinta-arviot vaihtelivat Vasemmistoliiton 100 000 eurosta SDP:n 600 000 euroon (Pohjanpalo 2017). Kolmen hallituspuolueen puoluekampanjoiden euromääräiset arviot liikkuivat 400 000 eurosta 500 000 euroon. Yllättävää oli, että Vihreät arvioi tammikuussa 2017 puoluekampanjansa hintalapuksi noin 450 000 euroa eli lähes nelinkertaisen määrän vuoteen 2012 verrattuna. Puolueiden ilmoittamat kuluarviot eivät sisältäneet puolueiden piirien, paikallisosastojen ja ehdokkaiden omaa rahoitusta.

Kuntavaalien ehdokkaiden osallistumis- ja kampanjointimotiivit vaihtelevat paljon. Lähes kaikki kansanedustajat asettuvat ehdolle myös kuntavaaleissa, koska siitä on hyötyä heidän poliittikkouransa jatkuvuudelle ja heidän puolueilleen. Lisäksi kansanedustajat perustelevat ehdolle asettumista usein yhteydenpitomahdollisuuksilla oman kunnan päätöksentekoon. Vuosien 2012 ja 2017 kuntavaaleissa oli molemmissa ehdolla hieman yli 160 istuvaa kansanedustajaa eli noin neljä viidestä kansanedustajasta (Laatikainen ja Tiihonen 2017).

Toisaalta valtaosa kuntavaalien ehdokkaista ei liene edes paikallisesti kovin tunnettuja, eikä ylivoimaisesti suurin osa ehdokkaista juurikaan panosta kampanjointiin, ainakaan taloudellisesti. Kaikkien kuntavaaliehdokkaiden kampanjabudjeteista ei ole tarjolla aukotonta tietoa, mutta suuruusluokkia voidaan päätellä useasta eri tietolähteestä.

Vuoden 2017 vaaleissa Ylen kuntavaalikonekysymykset ehdokkaille (Yle 2017) sisälsivät kysymyksen ehdokkaan kaavaileman oman kampanjabudjetin suuruudesta. Vaalikoneeseen osallistui 17 781 ehdokasta. Rahoituskysymykseen vastasi lähes 15 600 eli noin 88 prosenttia vaalikoneeseen vastanneista ehdokkaista. Vastanneet edustivat lähes puolta (46 %) vaalien kaikista ehdokkaista. Kysymyksen vastausvaihtoehtoina käytettiin kymmenportaiseksi luokiteltua euromääräasteikkoa, jossa pienimmän budjetin vaihtoehto oli alle 500 euroa.

Pienimmän vaihtoehdon valitsi 76 prosenttia vastanneista. Kun mukaan lisätään sellaiset vastaajat, jotka arvioivat oman ehdokaskampanjansa kustannuksiksi 500–1 000 euroa, nousee alle tuhannen euron kampanjaa suunnitelleiden ehdokkaiden yhteenlaskettu osuus 91 prosenttiin vastanneista.

Kuntavaalien jälkeen tehtyjen vaalirahoitusilmoitusten nojalla voidaan tehdä johtopäätöksiä vuoden 2017 kuntavaaleissa valtuutetuiksi ja varavaltuutetuiksi yltäneiden osalta, koska he ovat kaikki ilmoitusvelvollisia vaalirahoituksestaan. Alle 800 euron kampanjan tehneiden valtuutettujen ja varavaltuutettujen osalta riittää kirjallinen vakuutus siitä, että oma vaalirahoitus ei ole ylittänyt mainittua raja-arvoa. Laki ehdokkaan vaalirahoituksesta määrää lisäksi, että vähintään 800 euroa maksaneen kampanjan tehneet kuntavaaliehdokkaat ovat velvollisia erittelemään lain erikseen määrittelemät tiedot kampanjan menoista ja tuloista.

Vuoden 2017 kuntavaaleissa valittiin yhteensä 17 217 ilmoitusvelvollista valtuutettua tai varavaltuutettua (VTV 2017). Kuntavaaleissa ilmoitusvelvollisten osuus kaikista ehdokkaista oli yli puolet, joten analyysi antaa viitteitä myös koko ehdokaskunnan vaalirahoituksen ja kampanjabudjettien suuruudesta. Vuoden 2017 kuntavaalien ilmoitusvelvollisista ehdokkaista 87 prosenttia oli ilmoitettujen kampanjakulujen nojalla sellaisia, jotka eivät olleet kampanjoineet yli 800 eurolla. Noin 11 prosenttia kaikista ilmoitusvelvollisista oli kampanjoinut vähintään 1 000 eurolla. Viitisen prosenttia

kaikista ilmoitusvelvollisista kampanjoi yli 2 000 eurolla ja ilmoituksen tehneistä vain 1,5 prosenttia yli 5 000 eurolla.

Taulukoissa 3.3 ja 3.4 ilmoituksen jättäneiden ehdokkaiden kampanjakuluja tarkastellaan eduskuntapuolueiden ja kuntakoon mukaan. Taulukon 3.3 tulokset osoittavat erittäin selvästi, että kampanjakulujen erittelyvelvollisuuden aiheuttava 800 euron raja ylittyy vain harvoin alle 20 000 asukkaan kuntien ehdokkailla ja erityisen harvoin alle 5 000 asukkaan kunnissa. Pienimmissä kunnissa eri puolueiden ehdokkaiden edullista kampanjointia kuvaavat prosenttiosuudet ovat hyvin samankaltaisia, lähellä sataa. Muistutettakoon, että analyysi koskee ainoastaan vaaleissa valtuutetuiksi tai varavaltuutetuiksi yltäneitä ehdokkaita.

Taulukon 3.3 tiedot keskisuurten ja suurimpien kuntien alle 800 euron kampanjan tehneiden ehdokkaiden kampanjakuluista vastaavat joiltakin osin aikaisemmassa tutkimuksessa havaittuja eroja puolueiden välillä. Tomi Venhon laskemat tiedot vuoden 2015 eduskuntavaaleista kertovat, että Kokoomuksen ja RKP:n kansanedustajilla oli keskimäärin muiden eduskuntapuolueiden kansanedustajia kalliimmat ehdokaskampanjat (Venho 2015, 73). Vuoden 2017 kuntavaaleissa RKP:n ja Kokoomuksen valtuutetuissa ja varavaltuutetuissa oli suurimmissa kaupungeissa eniten sellaisia, joiden kampanjakulut ylittivät 800 euroa. Kaikkiaan suurimmissa kaupungeissa

Taulukko 3.3

Alle 800 euron kampanjan tehneiden ilmoitusvelvollisten ehdokkaiden osuus kaikista ilmoitusvelvollisista ehdokkaista vuoden 2017 kuntavaaleissa. Osuus puolueittain ja kunnan asukasluvun mukaan ryhmiteltynä (%).

Kunnan as.luku	KOK	SDP	KESK	VIHR	PS	VAS	RKP	KD	Kaikki ilm.velv.
Yli 100 000	23	32	43	41	54	46	18	63	37
20 000–99 999	65	80	72	89	83	87	76	88	78
5 000–19 999	91	94	94	97	96	97	94	95	94
Alle 5 000	98	99	99	99	100	99	99	99	99
Kaikki kunnat	77	86	91	82	91	89	87	92	87

Lähde: Laskettu valtuutetuksi tai varavaltuutetuksi yltäneiden kuntavaaliehdokkaiden vaalirahoitusilmoituksista, n kaikki=17 217 (VTV 2017).

Taulukko 3.4

Vähintään 800 euroa maksaneen kampanjan tehneiden valtuutettujen ja varavaltuutettujen kampanjakulut vuoden 2017 kuntavaaleissa puolueittain ja kunnan koon mukaan (keskiarvo euroina)

Kunnan as.luku	KOK	SDP	KESK	VIHR	PS	VAS	RKP	KD	Kaikki ilm.velv.
Yli 100 000	6 043	3 773	4 111	4 063	3 171	2 628	6 506	3 390	4 514
20 000–99 999	2 448	1 822	1 944	1 664	1 820	1 618	2 055	1 581	2 041
Alle 20 000	1 609	1 340	1 458	1 238	1 751	1 107	1 938	1 608	1 518
Kaikki kunnat	3 547	2 407	2 093	3 335	2 254	2 045	3 120	2 135	2 771
(N/kaikki kunnat)	(673)	(464)	(455)	(197)	(139)	(138)	(109)	(53)	(2 270)

Lähde: VTV 2017. Laskettu vähintään 800 euron kulut ilmoittaneista, n kaikki=2 270. Kaikkien valtuutettujen ja varavaltuutettujen kampanjakulujen keskiarvot ovat paljon pienempiä.

eduskuntapuolueiden ehdokkaista runsas kolmannes (37 %) kampanjoi kuntavaaleissa alle 800 eurolla. Alle 5 000 asukkaan kunnissa tämä prosenttiosuus oli peräti 99 prosenttia.

Entä millaisia euromääräisiä eroja eri puolueiden kuntavaaliehdokkaiden kampanjoissa oli vuoden 2017 vaaleissa? Asiaa on mielekästä tarkastella keskiarvojen avulla vain sellaisten ehdokkaiden osalta, joiden kampanjakulut tiedetään VTV:lle lähetettyjen vaalirahoitusilmoitusten nojalla. Asiaa voidaan tutkia tarkasti vain sellaisten ilmoitusvelvollisten osalta, joiden ehdokaskampanjakulut olivat vähintään 800 euroa. Tällaiset keskiarvotiedot on koottu taulukkoon 3.4 puolueittain ja kunnan koon mukaan.

Taulukon 3.4 tulokset vähintään 800 euron kampanjan tehneiden valtuutettujen ja varavaltuutettujen keskimääräisistä kampanjakuluista ovat samansuuntaisia taulukon 3.3 tunnuslukujen kanssa. Kokoomuksen ja RKP:n keskiarvot ovat suurimmissa kaupungeissa yli kaksinkertaisia budjettikeskiarvoiltaan pienimpiin eduskuntapuolueisiin verrattuna. Keskiuurissa kaupungeissa samat puoluekohtaiset erot näkyvät edelleen, mutta ne tasoittuvat suuriin kaupunkiin verrattuna. Alle 20 000 asukkaan kunnissa puolueiden keskiarvojen erot ovat pienimpiä. Huomattakoon, että vähintään 800 eurolla kampanjoineita oli pienimmässä, alle 5 000 asukkaan kunnissa niin vähän, että näitä kuntia ei ollut järkevää tarkastella tilastollisesti omana kategorianaan.

Kaikkiaan valtuutettujen ja varavaltuutettujen vaalikampanjakulut jakaantuivat vuoden 2017 kuntavaaleissa seuraavasti:

	%	N
Alle 800 euroa	87	14 947
800–1 199 euroa	4	641
1 200–1 999 euroa	4	680
2 000–3 999 euroa	3	574
4 000–5 999 euroa	1	172
Vähintään 6 000 euroa	1	200

Tiedot ilmoitusvelvollisten kuntavaaliehdokkaiden kampanjabudjeteista osoittavat, että raha ratkaisee kuntavaaleissa vain hyvin harvoin. Useimmat läpimenijät yltyvät valtuustoon vähäisin taloudellisin panostuksin. Verrattuna eduskuntavaaleihin suurimpienkin kuntien keskimääräiset ehdokaskampanjakulut ovat varsin maltillisia, sillä esimerkiksi vuoden 2015 eduskuntavaaleissa läpimenneiden kansanedustajien keskimääräiset vaalibudjetit olivat noin 38 000 euroa. Tätä kalliimman kampanjan teki vuoden 2017 kuntavaaleissa koko valtakunnassa vain yksi ehdokas, Helsingin pormestariksi kuntavaalien jälkeen valittu Jan Vapaavuori.

4 Vaaliviestinnän seuraaminen ja kiinnittyminen kampanjoihin

Vaalikampanjoiden ja muun vaaliviestinnän seuraamisen kysymykset ovat keskeinen osa kyselyaineistoin toteutettavaa vaalitutkimusta. Suomessa jo Pertti Pesosen varhaiset vaalitutkimukset (Pesonen 1958 ja 1965) sisälsivät amerikkalaisten esikuviensa tapaan runsaasti vaalikampanjoinnin ja vaaliedottamisen määrällistä ja laadullista kuvausta, tietoja vaaliviestinnän seuraamisesta, valitsijoiden mielipiteitä kampanjoinnista sekä analyysejä vaaliviestinnän vaikutuksista äänestyspäätöksiin. Varhaiset teoriat vaalikampanjoiden vaikutuksesta mielipiteisiin ja äänestämiseen liittyivät etenkin ns. kaksivaihehypoteesiin, jonka mukaan viestinnän vaikutus äänestyspäätöksiin kanavoituu valitsijoihin merkittävässä määrin välillisesti, pienryhmissä mielipidejohtajien kautta (Lazarsfeld ym. 1944).

Vaaliviestinnän ja vaalikampanjoiden aiheet sekä niiden analysointi ovat saaneet tilaa myös kansallisissa eduskuntavaalitutkimuksissa. Tutkimusten kyselylomakkeet ovat sisältäneet osioita valitsijoiden kampanjakiinnostuksesta, vaalien seuraamisesta eri medioista ja muista tietolähteistä sekä tietolähteiden yleisestä vaikutuksesta äänestyspäätöksiin. Useimmissa näiden tutkimushankkeiden pääjulkaisuissa on ollut mukana vaalikampanjoita ja vaaliviestintää koskeva osuus (Borg ja Moring 2005; Moring ja Mykkänen 2009; Moring ja Mykkänen 2012), mutta niissä ei ole tutkittu kovin laajasti kampanjoiden ja äänestyspäätösten välistä suhdetta. Vuoden 2015 eduskuntavaalien pääjulkaisu (Grönlund ja Wass 2016 toim.) ei sisältänyt erillistä kampanjalukua. Nyt kerättyjä tietoja kuntavaaleista on silti mahdollista verrata joiltakin osin vuoden 2015 eduskuntavaalitutkimusaineiston tietoihin.

Eduskuntavaalitutkimusten kampanja-analyysit ovat tunnistaneet joi-takin Suomen vaaleja koskevia yleisiä kehityspiirteitä. Tom Moring ja Juri Mykkänen (2012) ovat havainneet, että Suomessa politiikan julkisuus on viestinnällistynyt ja eduskuntavaalien kampanjat ovat yleensä ottaen am-mattimaistuneet. Viestinnällistymisellä he viittaavat etenkin median toi-mintatapojen muutoksiin ja viestinten merkityksen korostumiseen vaaleis-sa. Pelkistäen kyse on siitä, että yhä riippumattomammin ja pääsääntöises-ti entistä kaupallisemmin perustein toimivat tiedotusvälineet hallitsevat politiikan julkisuutta, myös vaalien osalta. Asiaan liittyy puoluejärjestöjen heikkenevä rooli vaaliviestien välittäjänä. Yhä harvempi äänioikeutettu kuuluu jäsenenä puolueeseen tai on muuta kautta puoluetoiminnan vai-utuspiirissä.

Puolueet ja poliitikot joutuvat profiloitumaan yhä näkyvämmiin saadak-seen mediahuomiota. Kamppailu mediahuomiosta on jatkuvaa, ja myös täs-tä syystä poliittisen viestinnän suunnittelu ja toteutus muuttuvat yhä am-mattimaisemmaksi politiikan markkinoinniksi. Tällaiselle poliittisen vies-tinnän ammattimaistumiselle on ominaista, että puolueet ja poliitikot otta-vat huomioon median toimintalogiikan ja painottavat sitä toiminnassaan (Moring ja Mykkänen 2012).

Suomen kuntavaaleihin liittyvästä vaaliviestinnästä ja kampanjoinnista ei ole aiemmin tehty sellaista analyysia, joka vastaisi eduskuntavaalitutkimus-ten tapaa käsitellä aihetta. Kuntavaalien vaaliviestintää on toki tutkittu muulla tavoin, esimerkiksi vuoden 2012 kuntavaalien osalta laajassa media-tutkimuksessa (Hatakka ym. 2013). Niko Hatakka, Erkka Railo ja Sini Ruo-honen analysoivat laajasti vuoden 2012 kuntavaalien vaalijournalismia kiinnittäen huomiota vaalijournalismin määrään ja laatuun, vaalien asia-listan muotoutumiseen sekä valtakunnalliseen ja paikalliseen vaalijulkisuuteen. Hatakan, Railon ja Ruohosen tutkimus hyödynsi laajasti media-aineistoja, mutta se ei käsitellyt lainkaan vaalikampanjoiden seuraamista ja kunta-vaaleissa äänestämistä.

Äänestystutkimuskontekstissa kuntavaalien vaaliviestintää ei ole miele-kästä tutkia aivan samoin kuin eduskuntavaaleissa. Kansanedustajien vaa-leissa vaikutetaan valtakunnallisiin asioihin, ja asiat ovat kuntavaaleja saman-kaltaisemmalla tavalla esillä viestimissä eri vaalipiireissä. Vaalipiirit ovat

myös asukasohjaltaan selvemmin samankokoisia kuin kunnat kuntavaaleissa. Kuntavaaleissa on erityisen kiinnostavaa tutkia valtakunnallisen viestinnän lisäksi paikallisten ja alueellisten kysymysten merkitystä vaaliviestinnässä ja kampanjoissa sekä valtakunnallisten ja paikallisten asioiden suhteellista painoarvoa äänestämässä.

Eduskuntavaalitutkimuksissa havaitut kehityspiirteet eivät välttämättä ole yhtä merkityksellisiä erikokoisten kuntien kuntavaaleissa. Luultavasti Moringin ja Mykkäsen yleiset huomiot istuvat kuntavaaleissa parhaiten valtakunnalliseen vaaliviestintään, puolueiden valtakunnalliseen kampanjointiin sekä suurimmille kaupungeille ominaiseen vaaliasetelmaan ja viestintäympäristöön.

Vaaliviestinnän seuraamisen kysymyksiä

Aiempien kattavien tutkimustulosten puuttuessa monet kampanjoita ja niiden seuraamista koskevat tutkimuskysymykset ovat nyt varsin perustavia. Yhteistä yksittäisiin tutkimuskysymyksiin vastaamisessa on, että niitä tarkastellaan systemaattisesti erikokoisissa kunnissa asuvien sekä eri-ikäisten kyselyvastaajien osalta. Lisäksi analyysissa kiinnitetään systemaattisesti huomiota sekä valtakunnallisen että paikallisen viestinnän ja kampanjoinnin seuraamiseen.

Kampanjatutkimuksen ensimmäinen pääkysymys koskee sitä, kuinka kiinnostuneita suomalaiset olivat yleensä ottaen vuoden 2017 kuntavaalien kampanjoista. Millaisia erot ovat taustaryhmittäin ja ilmeneekö kiinnostuksessa eroavuuksia puolueiden ja ehdokkaiden kampanjoiden välillä?

Toinen pääkysymys on, missä määrin ja millä tavoin kuntavaalien valitsijat käyttivät eri viestimiä ja niiden tarjontaa kuntavaalien seuraamiseen. Onko kuntavaalien seuraamistavoissa havaittavissa eroja erikokoisten kuntien ja eri-ikäisten valitsijoiden välillä ja jos on, miten eri viestimet tällöin painottuvat? Lisäksi kysytään, millainen muiden tietolähteiden kuin viestintien merkitys oli kuntavaalien seuraamisessa.

Kolmas keskeinen kysymys liittyy viestinnän ja kampanjoiden valtakunnallisuuteen ja paikallisuuteen sekä näiden väliseen suhteeseen. Missä määrin valitsijat olivat kiinnostuneita kuntavaalien valtakunnallisista teemoista ja

kuinka paljon paikallisista ja alueellisista aiheista? Olivatko valtakunnalliset ja paikalliset asiat esillä viestimissä valitsijoille mieluisassa suhteessa, vai painoutuiko jompikumpi näkökulma liikaa toisen kustannuksella?

Kuntien suuri lukumäärä on haaste kaikkien edellä listattujen tutkimuskysymysten kannalta. Kyselyaineistoon ei ollut mahdollista sisällyttää kuntakohtaisia kysymyksiä, eikä aineiston tuloksia ole kuntakohtaisten vastaajamäärien pienuuden vuoksi ja tutkimusekonomisista syistä juurikaan mahdollista eriyttää koskemaan yksittäisiä kuntia.

Lisäksi on syytä todeta, että eri kunnissa asuvat eivät ole kuntavaaleissa viestinten aihevalintojen osalta samanarvoisessa asemassa. Valtakunnalliset ja maakunnalliset viestimet eivät käsittele kovinkaan paljon kaikkein pienimpien kuntien asioita, koska viestinten yleisöt asuvat enimmäkseen suurissa ja keskisuurissa kaupungeissa. Toisaalta kuntavaalit tarjoavat kiinnostavan mahdollisuuden tutkia vaalien seuraamistapoja erikokoisissa kunnissa. On esimerkiksi mahdollista, että pienissä kunnissa siteet ehdokaisiin ja esimerkiksi internetin kasvavat käyttömahdollisuudet vaaliviestinnässä kompensoivat sitä, että pienimpien kuntien vaaliasetelmat jäävät helposti paitsioon valtakunnallisissa ja alueellisissa viestimissä.

Kiinnostus politiikkaa ja kuntavaalikampanjoita kohtaan

Eduskuntavaalitutkimuksissa ja niihin perustuvissa Suomen demokratia-indikaattoreissa on seurattu säännönmukaisesti täysi-ikäisten kansalaisten yleistä kiinnostusta politiikkaa kohtaan seuraavalla pelkistetyllä kysymyksellä: ”Kuinka kiinnostunut olet politiikasta?” Vuosien 2011 ja 2015 eduskuntavaaleista tehdyissä tutkimuksissa lähes joka neljäs vastaaja on sanonut olevansa pian vaalien jälkeen hyvin kiinnostunut politiikasta ja lähes joka toinen on ilmoittanut olevansa ainakin jonkin verran kiinnostunut siitä. Noin 20–25 prosenttia on todennut olevansa ”vain vähän kiinnostunut” politiikasta, ja neljäs vaihtoehto ”ei lainkaan kiinnostunut” on koonnut vain 5–7 prosenttia vastauksista (ks. Kestilä-Kekkonen 2015, 53).

Kuntavaalitutkimuksen vastaajille esitettiin täsmälleen sama kysymys. Tulokset olivat kauttaaltaan varsin samankaltaisia kuin viimeisimmissä

eduskuntavaalitutkimuksissa. Hyvin kiinnostuneita oli kuntavaalien jälkeen hieman vähemmän, tasan 20 prosenttia. Toisaalta ”ei lainkaan kiinnostunut” -vaihtoehtoon tarttui hieman harvempi vastaaja, kuntavaalitutkimuksessa vain kolme prosenttia vastaajista.

Luultavasti vaalit vahvistavat jonkin verran kansalaisten kiinnostusta politiikkaan, koska ennen vaaleja ja vähän niiden jälkeen politiikka on poikkeuksellisen paljon esillä viestimissä. Kuntavaalien jälkeen politiikan julkiisuutta ei hallitse eduskuntavaalien tapaan kysymys hallituksen muodostamisesta, joka saattaa ylläpitää voimakkaampaa kiinnostusta politiikkaa kohtaan eduskuntavaalien jälkeen. Näiden yleisimpien kiinnostusmittareiden perusteella erot vaalityyppien välillä ovat kuitenkin niin pieniä, ettei niiden perusteella ole mahdollista päätellä varmasti, että eduskunta- ja kuntavaalit herättäisivät tai ylläpitäisivät kansalaisten yleistä kiinnostusta politiikkaa kohtaan merkittävästi eri tavoin.

Taulukko 4.1

Kiinnostus vuoden 2017 kuntavaalien vaalikampanjaa kohtaan (kaikki vastaajat ja 18–34-vuotiaat vastaajat; rivi-%)

Kuinka kiinnostunut olit kuntavaaleissa seuraavista...	Ei lainkaan kiinnostunut	Vain vähän kiinnostunut	Jonkin verran kiinnostunut	Hyvin kiinnostunut	Yht.
Kaikki vastaajat					
Puolueiden valtakunnan tason kampanjointi	11	35	41	13	100
Puolueiden kampanjointi omassa kunnassa	8	27	47	18	100
Ehdokkaiden kampanjointi omassa kunnassa	8	30	44	24	100
18–34-vuotiaat vastaajat					
Puolueiden valtakunnan tason kampanjointi	17	42	34	6	100
Puolueiden kampanjointi omassa kunnassa	11	31	43	14	100
Ehdokkaiden kampanjointi omassa kunnassa	12	35	39	14	100

Yhteensä-sarake sisältää raportoimattomat ”en osaa sanoa”-vastaukset, joiden osuus vastauksista oli kussakin kohdassa enintään kaksi prosenttia. (n pienimmillään: kaikki/1 685; 18–34-vuotiaat/345)

Kuntavaalitutkimuksen kyselyaineistossa tiedusteltiin erikseen vastaajien kiinnostusta kuntavaalien kampanjoita kohtaan kysymyksellä, joka koski kiinnostusta puolueiden ja ehdokkaiden kampanjointiin. Vastaajilta tiedusteltiin tässä osiossa kolmea asiaa: kiinnostusta puolueiden valtakunnalliseen kampanjointiin, puolueiden kampanjointiin omassa kunnassa sekä ehdokkaiden kampanjointiin omassa kunnassa. Tarkat kysymykset ja niihin saadut tulokset on esitetty riviprosentteina taulukossa 4.1. Tulokset on esitetty kaikkien vastaajien ja alle 35-vuotiaiden vastaajien osalta.

Vahvimmin kaikkia vastaajia kiinnostivat sekä puolueiden että ehdokkaiden kampanjointi omassa kunnassa. Molemmista ilmoitti olleensa ”hyvin kiinnostunut” harvempi kuin joka viides vastaaja (18 %). Vähiten vahvaa kiinnostusta kuntavaaleissa herättivät puolueiden valtakunnan tason kampanjat: niistä oli ”hyvin kiinnostunut” 13 prosenttia kaikista vastaajista ja vain kuusi prosenttia alle 35-vuotiaista vastaajista. Tyypillisimmin vastaajat totesivat olleensa jonkin verran kiinnostuneita kampanjoista.

Nuoret vastaajat olivat kaikissa kolmessa osiossa hieman vähemmän kiinnostuneita kampanjoista kuin vertailuryhmänä nyt toimiva kaikkien vastaajien joukko. Toisaalta suurin osa tutkimukseen osallistuneista nuoristakin sanoi olleensa vähintään ”jonkin verran kiinnostunut” puolueiden ja ehdokkaiden kampanjoinnista omassa kunnassa. Puolueiden valtakunnallisen tason kampanjointi ei sitä vastoin kiinnostanut valtaosaa alle 35-vuotiaista äänioikeutetuista.

Seuraavassa taulukossa 4.2 tarkastellaan samoja kysymyksiä vastaajien kotikunnan koon mukaan. Taulukon ylempi osa kertoo, missä määrin erikokoisissa kunnissa oltiin ”jonkin verran tai hyvin kiinnostuneita” vuoden 2017 kuntavaalien kampanjoista. Erot erikokoisten kuntien välillä jäävät monin kohdin yllättävän pieniksi. Ainoa melko selvä eroavuus näyttää koskevan kaikkein pienimpiä, enintään 5 000 asukkaan kuntia: niissä puolueiden ja ehdokkaiden kampanjointi omassa kunnassa vaikuttaa kiinnostavan valitsijoita hieman vähemmän kuin suuremmissa kunnissa. Tuloksissa näkyy vähäisempi kampanjointi pienissä kunnissa sekä se, että varsinkin pienimmissä kunnissa kuntalaiset luultavasti tuntevat monet ehdokkaat henkilökohtaisesti, mikä saattaa vähentää tarvetta ja tätä kautta myös kiinnostusta kuntavaalikampanjan seuraamiseen.

Taulukko 4.2

Kiinnostus kuntavaaleja kohtaan ja eri tietolähteiden käyttö vastaajan kotikunnan asukasluvun mukaan (% , kaikki vastaajat)

	1 000– 5 000	5 001– 10 000	10 001– 20 000	20 001– 50 000	50 001– 100 000	Yli 100 000	Kaikki
a) Kuinka kiinnostunut olit kuntavaaleissa... (jonkin verran tai hyvin kiinnostunut, %)							
...puolueiden valtakunnan tason kampanjoinnista?	52	50	52	58	62	53	55
...puolueiden kampanjoinnista omassa kunnassasi?	59	66	62	65	68	67	65
...ehdokkaiden kampanjoinnista omassa kunnassasi?	61	66	61	61	67	61	62
b) Kuinka paljon käytit seuraavia tietolähteitä kuntavaaleista ja niiden vaalikampanjoista? (melko tai erittäin paljon, %)							
Puolueiden ja ehdokkaiden vaalitulaisuudet	13	10	6	9	8	6	8
Ehdokkaiden tapaam. kasvatusten vaalikamp. aikana	18	10	11	9	14	7	10
Puolueiden ja ehdokkaiden vaalisivustot internetissä	11	9	11	14	10	20	15
Sukulaisilta, ystäviltä ja tuttavilta saadut tiedot	21	18	18	19	16	20	19
Ei käytt. lainkaan yhtäkään neljästä tietolähteestä, %	13	15	13	14	15	13	14
(n pienimmillään)	(117)	(163)	(186)	(329)	(203)	(642)	(1 646)

Taulukon 4.2 alemman osan tulokset tarjoavat lisäselityksiä tälle poikkeamalle. Pienimmissä kunnissa ehdokkaiden tapaaminen kasvatusten vaalikampanjan aikana on selvästi tärkeämmäksi koettu vaalitiedon lähde kuin suurimmissa kaupungeissa, joissa enemmistö äänioikeutetuista asuu. Samansuuntainen ero näkyy osallistumisessa puolueiden ja ehdokkaiden vaalitulaisuuksiin. Luultavasti pienimmissä kunnissa on suhteellisesti enemmän arkista, varsinaiseen vaalikampanjointiin kuulumatonta kanssakäymistä ehdokkaiden ja valitsijoiden välillä kuin suurissa kunnissa.

Suurimmissa kaupungeissa tyypillisen sekä tärkeäksi koetun tietolähteen tarjoavat puolueiden ja ehdokkaiden vaalisivustot internetissä. Niitä sanoi

käyttäneensä melko tai erittäin paljon joka viides yli 100 000 asukkaan kaupungissa asuva vastaaja. Pienimmissä kunnissa vastaava oli noin puolet pienempi.

Kaikkiaan suomalaiset eivät näytä olevan kuntavaalien kampanjoista aivan yhtä usein ”hyvin kiinnostuneita” kuin politiikasta yleensä. Taulukon 4.2 viimeinen numerorivi osoittaa puolestaan kiinnostuksen toiseen ääripäähän kuuluvien osuuden. Yhdistämällä tiedot neljän tietolähteen käytöstä havaitaan, että joka seitsemäs kyselyn vastaaja ei ollut käyttänyt lainkaan yhtäkään taulukon 4.2 alaosan mainitsemasta neljästä vaalitiedon lähteestä. Tämä osuus oli lähes sama kuntakoosta riippumatta.

Valtakunnallisten ja paikallisten teemojen painottuminen

Kyselyaineisto sisälsi lisäksi kolme muuta kysymystä valtakunnallisen ja paikallisen näkökulman asemasta kuntavaaleissa. Taulukko 4.3 osoittaa valitsijoiden mielipiteet siitä, missä määrin valtakunnalliset ja paikalliset asiat kiinnostivat heitä ja miten nämä kaksi näkökulmaa painottuivat kyselyvastaajien mielestä tiedotusvälineissä kampanjoiden aikana. Näihin kysymyksiin saatuja tuloksia tarkastellaan taulukossa 4.3 samoissa kuntakokoryhmissä kuin edellisissä taulukoissa.

Kysymys paikallisten ja valtakunnallisten näkökulmien painottumisesta ei ollut helppo varsinkaan sellaisille vastaajille, jotka eivät seuranneet kampanjoita. Ilmeisesti siksi kysymykseen saatujen ”en osaa sanoa” -vastausten osuus nousi melko suureksi, yhteensä 12 prosenttiin. Muut vastausvaihtoehdot rakentuivat siten, että sekä paikallisten että valtakunnallisten asioiden suuremmalle painottumiselle oli molemmille kaksi voimakkuusvaihtoehtoa, minkä lisäksi vastaajilla oli valittavanaan neutraali vaihtoehto, jonka mukaan näkökulmat painottuivat yhtä paljon.

Taulukon 4.3 a-kohdan kaikkien vastaajien jakaumasta havaitaan, että yhteensä 46 prosenttia kaikista vastaajista (eli kantansa ilmaisseista noin joka toinen) oli sitä mieltä, että valtakunnalliset asiat painottuivat tiedotusvälineissä enemmän. Vain joka neljäs (26 %) katsoi, että paikalliset asiat olivat painottuneet enemmän.

Taulukko 4.3

Valitsijoiden mielipiteet siitä, missä määrin valtakunnalliset ja paikalliset asiat kiinnostivat ja painoutuivat kuntavaaleissa 2017. Tulokset luokiteltuina vastaajan kotikunnan asukasluvun mukaan (%).

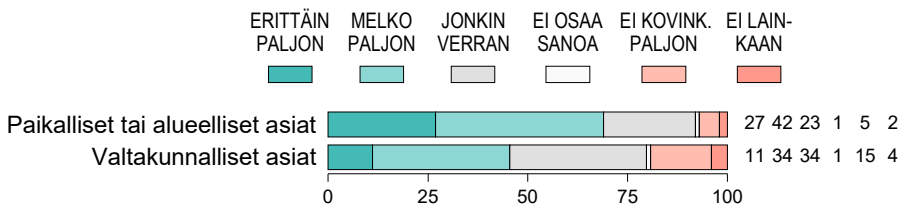
	1 000– 5 000	5 001– 10 000	10 001– 20 000	20 001– 50 000	50 001– 100 000	Yli 100 000	Kaikki
Kuntavaaleissa käsiteltiin valtakunnallisia ja paikallisia/alueellisia asioita.							
Kuinka paljon nämä kaksi näkökulmaa mielestäsi painoutuivat tiedotusvälineissä?							
Paikalliset asiat painoutuivat selvästi enemmän	15	11	9	9	7	8	9
Paikalliset asiat painoutuivat jonkin verran enemmän	12	16	12	18	21	17	17
Paikall. ja valtakunnall. asiat painott. joks. yhtä paljon	15	15	18	16	18	18	17
Valtakunnall. asiat painott. jonkin verran enemmän	30	26	26	26	30	28	28
Valtakunnall. asiat painott. selvästi enemmän	16	23	20	18	17	17	18
En osaa sanoa	11	8	15	13	7	12	12
Yht.	100	100	100	100	100	100	100
Kuinka paljon nämä kaksi näkökulmaa kiinnostivat sinua?							
Paikalliset tai alueelliset asiat (% melko tai eritt. paljon)	75	67	68	67	70	69	69
Valtakunnalliset asiat (% melko tai erittäin paljon)	44	38	47	47	47	47	46
(n)	(117)	(167)	(186)	(329)	(206)	(644)	(1 649)

Kunnan asukasmäärän mukaisista osuuksista havaitaan, että pienimmissä kunnissa oli muihin kuntiin verrattuna suhteellisesti enemmän sellaisia vastaajia, joiden mielestä paikalliset asiat painoutuivat tiedotusvälineissä selvästi enemmän. Tämä saattaa kertoa paikallisten tiedotusvälineiden onnistumisesta kuntavaaliviestinnässä. Tosin ero muihin kuntiin oli pieni, ja yhteen laskien paikallisten asioiden suurempaa painottumista havaitsi erikokoisissa kunnissa varsin samankokoinen osuus vastaajia, noin neljännes.

Päähavainto valtakunnallisten asioiden painottumisesta paikalliskö- kulman kustannuksella tukee vuoden 2012 kuntavaaleista tehdyn laajan mediatutkimuksen tuloksia. On myös perusteltua olettaa, että vuoden 2017 kuntavaalien vaaliviestinnän perusrakenteet olivat hyvin samanlaiset kuin vuonna 2012, vaikka vuoden 2017 kampanjoissa olikin esillä aiempaa voi-

makkaampina valtakunnallisia teemoja, kuten sote- ja maakuntauudistukset. Vuoden 2012 vaaleista toteutetun mediatutkimuksen tulostiivistelmässä pääteltiin, että ”...siinä missä televisio, iltapäivälehdet, STT, päivälehtien yhteistoimitukset ja Suomen suurin päivälehti Helsingin Sanomat tuovat keskusteluun valtakunnallisia politiikan aiheita ja näkökulmia, on maakuntalehtien tehtävänä paikallisten kysymysten käsittely” (Hatakka ym. 2013, 9–10). Lisäksi tutkijat havaitsivat, että kuntavaalien valtakunnallisessa julkisuudessa korostuivat puolueiden väliset ristiriidat ja vastakkainasettelut, kun taas vaaleja koskeva paikallisjulkisuus toi esille useammin politiikan toimijoiden samanmielisyyttä (emt.).

Vuoden 2017 kuntavaalitutkimuksen kyselyvastaajilta tiedusteltiin erikseen heidän näkemyksiään siitä, missä määrin he olivat vaalikampanjoiden aikana kiinnostuneita yhtäältä kuntavaaleihin liittyvistä valtakunnallisista asiakysymyksistä ja toisaalta paikallisista ja alueellisista asioista. Kysymysten sanamuodot, vastausvaihtoehdot ja perustulokset löytyvät kuviosta 4.1. Tulosten valossa on ilmeistä, että kuntavaaliviestinnässä valitsee huomattava kysynnän ja tarjonnan ristiriita. Vaalien valitsijat ovat vaaliaiheiden osalta selvästi kiinnostuneempia paikallisista ja alueellisista asioista kuin valtakunnallisista asioista. Kuitenkin tiedot kyselyvastaajien käsityksistä paikallisten ja valtakunnallisten asioiden painottumisesta osoittivat edellä, että noin joka toinen katsoi valtakunnallisten asioiden painottuneen paikallisten aiheiden kustannuksella. Vähemmistö kyselyvastaajista sanoi olevansa ”erittäin paljon” tai ”melko paljon” kiinnostunut kuntavaalien valtakunnallisista asioista. Paikallisten ja alueellisten asioiden kohdalla nämä vaihtoehdot keräsivät lähes 70 prosenttia kaikista vastauksista.

Kuvio 4.1 Kuntavaaleissa käsiteltiin valtakunnallisia ja paikallisia/alueellisia asioita. Kuinka paljon nämä kaksi näkökulmaa kiinnostivat sinua? (%)

Taulukon 4.3 b-kohta osoittaa puolestaan, että mielipide-erot erikokoisissa kunnissa ovat tässäkin kysymyksessä pieniä. Pienimmissä, enintään 5 000 asukkaan kunnissa asuvista vastaajista joka kolmas oli melko tai erittäin paljon kiinnostunut kuntavaalien paikallisista ja alueellisista asioista. Muun kokoisissa kunnissa osuus oli hivenen pienempi. Valtakunnalliset asiat kiinnostivat vähiten enintään 10 000 asukkaan kunnissa asuvia, mutta tässäkin kysymyksessä erot muun kokosiin kuntiin eivät kohonneet suureksi.

Kaikkiaan tulokset antavat heikon signaalin ainakin siitä, että kuntavaaliviestinnän laaja ja monikanavainen tarjonta sekä kansalaisten omaksumat median käyttötavat ovat luoneet nykymuotoisiin kuntavaaleihin ilmeisen rakenteellisen ongelman. Näkyvin media eli televisio ja muut valtakunnalliset viestimet sekä suurimmat alueelliset viestimet käsittelevät kuntavaaleja enimmäkseen valtakunnallisten asiakysymysten ja valtakunnallisen poliittisen kilpailun näkökulmasta. Tällä tavoin medioitunut ja puoluejohtajiin henkilöitynyt politiikan julkisuus ei tietenkään välttämättä estä paikallisten aiheiden esille pääsyä kuntavaaleissa, mutta ilmeisesti se supistaa niiden suhteellista näkyvyyttä. Tämä saattaa heikentää joidenkin äänioikeutettujen kiinnostusta kuntavaaleja ja niissä äänestämistä kohtaan.

Kuntavaaliviestinnän seuraaminen eri tiedotusvälineistä

Valtakunnallisten asioiden hallitsevuuteen liittyvää rakenneongelmaa voidaan pohtia myös siltä kannalta, mitä viestimiä ja niiden sisältöjä kuntavaalien valitsijat käyttävät kampanjoinnin ja vaaliviestinnän seuraamiseen. Voitaneen olettaa, että kuntavaaleissakin seuratuimpia ovat keskeisimmät valtakunnalliset ja alueelliset viestimet. Aihetta koskevan kysymyspatteriston pääkysymys koski sitä, kuinka paljon vastaaja seurasi vaalikampanjoimia ja muuta kuntavaaliviestintää eri tietolähteistä.

Tiedusteltuja tietolähteitä ja -sisältöjä oli yhteensä 13 kappaletta, ja niitä kutakin arvioitiin asteikolla ”ei lainkaan”, ”ei kovinkaan paljon”, ”melko paljon” ja ”erittäin paljon”. Kysymyksiin saadut suorat jakaumat löytyvät taulukosta 4.4 riviprosentteina. Viestimet on järjestetty tärkeysjärjestykseen sillä

perusteella, kuinka suuren osuuden ”melko paljon”- ja ”erittäin paljon”-vastaukset keräsivät yhteensä.

Tärkeimpiä viestimiä seurannan määrän perusteella olivat vuoden 2017 kuntavaaleissa TV-kanavien valtakunnalliset uutis- ja ajankohtaislähetykset, alueen suurimmat sanomalehdet verkkopalveluineen sekä TV-kanavien alueelliset uutis- ja ajankohtaislähetykset. Näitä oli käyttänyt melko tai erittäin paljon noin 40–45 prosenttia vastaajista.

Taulukon 4.4 tulokset ovat tärkeimpien viestinten osalta samankaltaisia verrattuna vuoden 2015 eduskuntavaaleista saatavilla oleviin tietoihin. Vuoden 2015 eduskuntavaalien jälkeen tehdyssä kyselyssä tärkeimmät vaalien seuraamiseen käytetyt viestimet olivat niin ikään televisio ja sanomalehdet (Grönlund ja Kestilä-Kekkonen 2015). Silloisia eduskuntavaaleja seurasi TV-uutisista ja ajankohtaisohjelmista melko tai hyvin paljon 57 prosenttia eduskuntavaalitutkimusaineiston vastaajista. Osuus on suurempi kuin vuoden 2017 kuntavaaleissa. Asiassa näkyvät vaaleja kohtaan tunnetun kiinnostuksen voimakkuuserot: eduskuntavaalit ja niitä koskeva viestintä kiinnostavat kansalaisia jonkin verran enemmän kuin kuntavaalit ja niihin liittyvä viestintä.

Kuntavaalien viestinnässä on kuitenkin myös sellaisia seuraamiskanavia, joita käytetään eduskuntavaaleja enemmän. Vuoden 2015 eduskuntavaalitutkimusaineiston perusteella internetin vaalikoneita käytti eduskuntavaaleissa hyvin tai melko paljon vaalien seuraamiseen 26 prosenttia ja sosiaalista mediaa 15 prosenttia vastaajista (Grönlund ja Kestilä-Kekkonen 2015).

Kuntavaaleissa pelkästään Ylen vaalikonetta ilmoitti käyttäneensä vaalien seuraamiseen vähintään melko paljon joka kolmas vastaaja (33 %) ja sosiaalista mediaa lähes joka neljäs vastaaja (23 %). Oletettavasti erot johtuvat ainakin kuntavaalien suuresta ehdokasmäärästä. Suuri ehdokasmäärä ohjaa valitsijoita tiivistämään informaatiota käyttämällä ehdokasvaihtoehtoja seulovia vaalikoneita tai muita verkkopalveluja, joissa ehdokkaista löytyy tietoa kätevässä muodossa. Vuoden 2017 kuntavaaleissa esimerkiksi Yle tarjosi kaikille ehdokkaille mahdollisuuden esitellä omin vaalivideon itseään ja tavoitteitaan Ylen vaaligalleriassa. Luultavasti ehdokkaiden runsaslukuisuus myös kasvattaa sosiaalisen median vaaliviestinnän kokonais-

Taulukko 4.4

Vuoden 2017 kuntavaalien vaalikampanjoinnin ja muun vaaliviestinnän seuraaminen tiedotusvälineistä (rivi-%, kaikki vastaajat)

Kuinka paljon seurasi vaalikampanjointia ja muuta kuntavaaliviestintää seuraavista tietolähteistä?	Ei lainkaan	Ei kovinkaan paljon	Melko paljon	Erittäin paljon	Yht.
TV-kanavien valtakunnalliset uutis- ja ajankohtaislähettykset	13	35	39	13	100
Alueen suurimmat sanomalehdet verkkopalveluineen	15	41	38	6	100
TV-kanavien alueelliset uutis- ja ajankohtaislähettykset	21	40	30	9	100
Ylen vaalikone	40	26	25	8	100
Puol. ja ehd. vaali-ilmoittelu ja muu mainonta mediassa	22	52	23	3	100
Sosiaalinen media internetissä	50	26	17	6	100
Ilmajakelulehdet verkkopalveluineen	36	44	17	3	100
Iltaapäivälehdet verkkopalveluineen	41	41	16	2	100
Muut vaalikoneet	52	29	14	4	100
Valtakunnallisten radiokanavien lähettykset	44	39	14	3	100
Alueellisten radiokanavien lähettykset	50	36	11	2	100
TV- ja radiokanavien muut verkkosivustot ja -palvelut	51	36	11	1	100
Puol. ja ehd. lähettämät kampanjaviestit: esitteet, teksti viestit, sähköpostit ja pikaviestit (esim. WhatsApp)	55	34	9	1	100

Yhteensä-sarake sisältää raportoimattomat "en osaa sanoa"-vastaukset, joiden osuus kaikista vastauksista oli kussakin kohdassa enintään yksi prosentti (n pienimmillään 1 684).

volyymia kuntavaaleissa, mikä selittää korkeampaa osuutta kuntavaaleissa eduskuntavaaleihin verrattuna.

Vaalikoneiden ja sosiaalisen median merkitys kuntavaaleissa korostuu merkittävästi, kun kuntavaalien seurannan analyysissa rajoitutaan pelkästään nuoriin, alle 35-vuotiaisiin äänioikeutettuihin. Taulukon 4.5 tulokset nuorten seuraamistavoista ovat jopa hätkähdyttäviä. Ne kertovat viestinnän kanavoitumisen ja seuraamisen yleisistä muutoksista sekä erityisesti internet-sukupolvien toisenlaisesta suhteesta yhteiskunnalliseen viestintään ja tiedonhankintaan verrattuna heitä vanhempiin ikäluokkiin.

Nuorille internet ei ole erillinen tiedonhankintasaareke tai media muiden joukossa, vaan enemmänkin kiinteä osa arkea ja sosiaalista elämää (ks. Rahja 2013, 4). Vuoden 2017 kuntavaaleissa alle 35-vuotiaiden käytetyimmät tietolähteet vaalien seuraamiseen olivat Ylen vaalikone sekä sosiaalinen media. Näitä oli käyttänyt kuntavaalien seuraamiseen melko tai erittäin paljon noin joka toinen tämän ikäinen nuori vastaaja. Nuorten seuraavaksi eniten käyttämät viestimet ja niiden sisällöt olivat samoja kuin kaikkien valitsijoiden joukossa: TV, sanomalehdet ja vaalimainonta.

Taulukko 4.5

18–34-vuotiaat valitsijat vuoden 2017 kuntavaalien vaalikampanjoinnin ja muun vaaliviestinnän seuraajina (rivi-%)

Kuinka paljon seurasi vaalikampanjointia ja muuta kuntavaaliviestintää seuraavista tietolähteistä?	Ei lainkaan	Ei kovinkaan paljon	Melko paljon	Erittäin paljon	Yht.
Ylen vaalikone	21	23	38	18	100
Sosiaalinen media internetissä	19	31	35	15	100
TV-kanavien valtakunnalliset uutis- ja ajankohtaislähettykset	22	40	31	6	100
Puol. ja ehd. vaali-ilmoittelu ja muu mainonta mediassa	18	49	28	4	100
Alueen suurimmat sanomalehdet verkkopalveluineen	21	46	27	5	100
Muut vaalikoneet	33	31	26	8	100
Iltapäivälehdet verkkopalveluineen	36	42	17	4	100
TV- ja radiokanavien muut verkkosivustot ja -palvelut	36	45	16	2	100
TV-kanavien alueelliset uutis- ja ajankohtaislähettykset	52	35	12	1	100
Valtakunnallisten radiokanavien lähettykset	52	35	12	1	100
Ilmajakelulehdet verkkopalveluineen	44	43	10	3	100
Puol. ja ehd. lähettämät kampanjaviestit: esitteet, teksti viestit, sähköpostit ja pikaviestit (esim. WhatsApp)	61	28	8	1	100
Alueellisten radiokanavien lähettykset	61	32	6	1	100

Yhteensä-sarake sisältää raportoimattomat "en osaa sanoa"-vastaukset, joiden osuus kaikista vastauksista oli kussakin kohdassa enintään kaksi prosenttia (n pienimmillään 346).

Vaaliviestinnän seuraaminen: tiivistelmä päähavainnoista

Suomalaisten kiinnostus kuntavaaleja ja niiden kampanjoita kohtaan on jonkin verran laimeampaa kuin eduskuntavaaleja kohtaan. Erot eivät tulleet vielä kovin selvästi näkyviin vertailtaessa kunta- ja eduskuntavaaleja koskevia yleisiä kiinnostusmittareita, mutta ne näkyivät tarkasteltaessa vaalikampanjoiden seuraamista eri tiedotusvälineistä. Vuoden 2017 kuntavaaleja seurattiin tärkeimmistä tietolähteistä eli televisiosta ja sanomalehdistä vähemmän kuin keväällä 2015 vuoden 2015 eduskuntavaaleja.

Eri väestöryhmien kiinnostusta tutkittiin eri-ikäisten valitsijoiden ja erikokoisissa kunnissa asuvien osalta. Vastaaajien omakohtaiseen arvioon perustuvassa vaalikiinnostuksessa ei ilmennyt kovin merkittäviä eroja asukasmäärältään erisuuruksissa kunnissa. Nuoret, alle 35-vuotiaat valitsijat olivat hieman vähemmän kiinnostuneita kampanjoista kuin vastaajat keskimäärin, mutta nuoristakin enemmistö oli kiinnostunut puolueiden ja ehdokkaiden kampanjoinnista omassa kunnassa.

Erikokoisissa kunnissa asuvien välillä havaittiin selviä eroja kampanjoiden seuraamistavoissa. Puolueiden ja ehdokkaiden vaalitilasuuksiin osallistuminen sekä ehdokkaiden tapaaminen kasvotusten olivat odotetusti suhteellisesti suosituimpia pienimmissä kunnissa. Näissäkin silti enintään joka viides oli osallistunut paljon mainittuihin aktiviteetteihin.

Nuorten osalta havaittiin, että internetin vaalikoneet olivat nousseet jo tärkeimmäksi alle 35-vuotiaiden tietolähteeksi kuntavaaleissa. Useampi kuin joka toinen nuori vastaaja (56 %) sanoi käyttäneensä Ylen vaalikonetta melko tai erittäin paljon kampanjoinnin ja vaaliviestinnän seuraamiseen. Kaikkien vastaajien joukossa Ylen vaalikone nousi neljänneksi tärkeimmäksi seuraamisen tietolähteeksi. Sen edelle sijoittuivat TV-kanavien valtakunnalliset uutis- ja ajankohtaislähettykset, alueen suurimmat sanomalehdet verkkopalveluineen sekä TV-kanavien alueelliset uutis- ja ajankohtaislähettykset.

Kuntavaaliviestinnän suureksi rakenteelliseksi ongelmaksi paljastui vaaliviestinnän epätarkoituksenmukainen painottuminen valitsijoiden toiveiden näkökulmasta. Tältä osin havainnot tukevat aiemman kuntavaaleihin kohdistuneen mediatutkimuksen havaintoja (Hatakka ym. 2013). Kuntavaalien

valitsijat sanoivat haastattelussa olevansa kiinnostuneempia kuntavaaleissa paikallisista tai alueellisista asioista kuin valtakunnallisista asioista. Kuitenkin lähes joka toinen vastaaja oli sitä mieltä, että valtakunnalliset asiat olivat painottuneet kuntavaaliviestinnässä enemmän kuin paikalliset asiat.

Tässä asiassa mielipiteet olivat hyvin samansuuntaisia erikokoisissa kunnissa asuvien joukossa sekä eri-ikäisten keskuudessa. Kohtaanto-ongelmasa on kyse kysynnän ja tarjonnan ristiriidasta. Kuntavaaliviestinnässä valtakunnalliset asiat painottuvat paikallisten asioiden kustannuksella.

Kokonaisuudessaan vaaliviestinnästä ja sen seuraamisesta saadut tulokset muistuttavat siitä, että kuntavaalit ovat puolueille ja myös medialle osa valtakunnan politiikan määrittämää jatkuvaa kampanjointia. Tätä kautta kuntavaaleihin kiertyvät mukaan vaaliviestinnän yleiset trendit, kuten vaalikampanjoinnin medioituminen ja erityisesti puoluekampanjoiden puheenjohtajavetoisuuteen liittyvä henkilöityminen. Nämä molemmat ovat kampanjoinnin valtakunnallisia aineksia, jotka eivät kuntavaaleissa näytä lisäävän kansalaisten kiinnostusta kuntavaaleja kohtaan. Sen sijaan asia saattaa olla jopa päinvastoin.

Tehtyjen havaintojen nojalla kuntavaalien kampanjointi muistuttaa eduskuntavaaleja lähinnä vain suurissa kaupungeissa. Niissä moni näkyvimmistä ehdokkaista on kansanedustaja, ja linkki eduskuntavaaleihin tulee tätäkin kautta mukaan. Kuten ehdokkaiden kampanjarahoituksesta edellisessä luvussa havaittiin, kuntavaalit ovat ehdokkaiden osalta vaalimainontavaalit lähinnä vain keskisuurissa ja suurissa kaupungeissa. Vuoden 2017 kuntavaalien ehdokkaista vain noin yksi kymmenestä käytti ehdokaskampanjaansa yli 1 000 euroa.

5 Äänestysaktiivisuus ja äänestämisen ajankohta

Kuntavaalien äänestysprosenttien pitkän aikavälin valtakunnallista kehitystä tarkasteltiin jo ensimmäisessä luvussa. Päähavainnot olivat, että kuntavaalien äänestysprosentit ovat olleet poikkeuksetta eduskuntavaalien äänestysprosentteja matalammat ja että 1990- ja 2000-luvuilla kuntavaalien äänestysprosentti on pudonnut selvästi enemmän kuin eduskuntavaalien äänestysprosentti.

Kuntavaalien äänestysaktiivisuuden eroja tunnetaan sukupuolten ja alueiden osalta vaalitulastoista. Lisäksi äänestysaktiivisuudesta on tehty monia rekisteripohjaisia erillistutkimuksia. Vuoden 2017 vaaleja aikaisemmista kuntavaaleista tehdyt äänestysaktiivisuuden tutkimukset ovat yleensä kohdistuneet joko yhteen kuntaan tai suppeaan kuntajoukkoon. Havainnot ovat pääsääntöisesti vahvistaneet eduskuntavaaleista tehtyjen valtakunnallisten äänestysaktiivisuustutkimusten tuloksia.

Vuosien 1987 ja 1999 eduskuntavaaleista tehtyjen luotettavien rekisteritutkimusten mukaan muita väestöryhmiä todennäköisemmin äänioikeuttaan eivät käytä esimerkiksi nuorimmat ja kaikkein iäkkäimmät valitsijat, matalassa sosioekonomisessa asemassa olevat, lyhimmän ammatillisen koulutuksen saaneet, pitkään työttömänä olleet, yksin asuvat, usein ja hiljattain asuinpaikkaa vaihtaneet äänioikeutetut sekä muut kuin Suomen kansalaiset (Martikainen 1988 sekä Martikainen ja Wass 2002).

Helsinkiä koskevat kuntavaalien äänestysaktiivisuuden pitkittäishavainnot ovat osoittaneet, että nuorten valitsijaikäluokkien (19–24-vuotiaat) äänestysaktiivisuuden ero kunnan koko äänestysprosenttiin kasvoi merkittävästi

vuoden 1996 kuntavaaleista vuoden 2004 kuntavaaleihin. Vuonna 1996 se oli 11 prosenttiyksikköä matalampi ja vuonna 2004 puolestaan 17 prosenttiyksikköä matalampi. Sama tutkimus osoitti, että 18-vuotiaiden äänestysprosentti oli Helsingissä vuosina 1996, 2000 ja 2004 noin 7–8 prosenttiyksikköä korkeampi kuin 19–24-vuotiaiden äänestysviikkaus. (Martikainen ja Wass 2005, 29)

Sari Pikkalan havainnot vuoden 2004 kuntavaaleista koskivat kahtatoista hankekuntaa eri puolilta Suomea. Suurissa kaupungeissa Pikkala havaitsi erittäin suurta vaihtelua eri äänestysalueiden äänestysaktiivisuudessa. Yhdeksässä hankekunnassa tutkittiin myös eri-ikäisten äänestysprosentteja kolmella äänestysalueella: korkeimman ja matalimman äänestysaktiivisuuden alueilla sekä äänestysalueella, joka kuvaa koko kunnan äänestysaktiivisuutta. Yleensä ottaen tulokset ikäryhmien välisistä osallistumiseroista olivat samankaltaisia Martikaisen ja Wassin havaintojen kanssa: nuorimmat osallistuivat selvästi vähiten (Pikkala 2015). Myös Taina Åbackin (2013) selvityksessä Tampereen vuoden 2012 kuntavaaleista tulokset olivat samansuuntaisia: äänestysalueiden ja eri ikäryhmien äänestysprosentit vaihtelivat erittäin paljon.

Seuraavassa vuoden 2017 kuntavaaleja koskevassa analyysissä on useita tavoitteita, joihin vastataan käytössä olevilla tilastotiedoilla ja rekisteriaineistoilla sekä tutkimushankkeen kokoamalla valtakunnallisella kyselyaineistolla. Aluksi kuvataan Tilastokeskuksen ja oikeusministeriön vaalitulastoilla sitä, missä määrin eri valitsijaryhmät käyttivät tai eivät käyttäneet äänioikeuttaan vuoden 2017 kuntavaaleissa.

Väestöryhmittäisten äänestysprosenttien tarkasteluun ei ole nyt mahdollista käyttää valtakunnallista kyselyaineistoa, koska siinä havaittiin suuri äänioikeuttaan käyttäneiden yliedustus. Äänestämättä jättämisen myöntäneitä oli aineistossa vain kolmannes siihen verrattuna, että äänestämättä jättäneitä olisi ollut aineistossa oikea määrä suhteessa vaalien äänestysprosenttiin. Tätä vinoutumaa ei olisi ollut järkevää yrittää korjata painottamalla aineistoa.

Tämä ns. overreporting-ilmiö on kansainvälisesti yleinen (ks. Karp ja Brockington 2005) ja tuttu aiemmista suomalaisista vaalitutkimuksista. Asia johtuu keskimääräistä aktiivisempien kansalaisten valikoitumisesta haastateltaviksi ja joidenkin haasteltavien taipumuksesta salata äänestämättä jättämisensä (ks. Pesonen ym. 1993, 528–533).

Onneksi valitsijoiden äänestysaktiivisuutta vuoden 2017 kuntavaaleissa on mahdollista tarkastella varsin luotettavasti Tilastokeskuksen tuottamilla tiedoilla sähköisestä äänioikeusrekisteristä, joka kattaa vajaan kolmanneksen vaalien kaikista äänioikeutetuista. Vastaavanlaatuisia tietoja on aiemmin esitetty suppeammin vuoden 2012 kuntavaaleista Hanna Wassin Tilastokeskukselta tilaaman aineiston pohjalta (ks. Wass ja Weide 2015; Borg ja Pikkala 2017, 16–18).

Äänestysprosenttien ohella tuleva analyysi kuvaa ja selittää rekisteri- ja kyselyaineistoin valitsijoiden ennakköäänestysaktiivisuutta useiden kysymysten pohjalta. Mitkä valitsijaryhmät käyttävät tyypillisimmin äänioikeuttaan ennakkoon, ja miten ennakkoon äänestäminen liittyy kunnan kokoon ja valitsijoiden poliittiseen kiinnostamiseen?

Väestöryhmien äänestysprosenttien eroja voidaan pyrkiä ymmärtämään kyselyaineistosta löytyvien arvo- ja asenne-erojen pohjalta. Äänestämässä käynnin keskeiset asenneulottuvuudet kytkeytyvät siihen, missä määrin valitsijat katsovat voivansa vaikuttaa äänestämislänsään ja missä määrin heillä on muita syitä pitää äänestämässä käyntiä tärkeänä.

Viimeksi mainitun seikan osalta aiempi tutkimus on ollut kiinnostunut etenkin siitä, missä määrin valitsijat pitävät äänestämässä käyntiä kansalaisvelvollisuutena eli toimintana, joka koetaan arvoksi sinänsä eli itsessään hyvin tärkeänä — mahdollisesti jopa riippumatta siihen liittyvistä yksityiskohtaisista vaikuttamispyrkimyksistä (keskustelusta tarkemmin, ks. Borg 2008, 25–27). Nyt kyselyaineiston avulla on mahdollista tutkia sitä, miten äänestämässä käyntiin liittyvät vaikuttamiskäsitukset ja velvollisuudentunne selittävät valitsijaryhmien osallistumiseroja kuntavaaleissa.

Äänestämisen ajankohtaan liittyy myös kiinnostava kysymys siitä, missä vaiheessa valitsijat lyövät lukkoon omat puolue- ja ehdokasvalintansa. Jotkut lähtevät äänestämään vasta päätettyään, mitä puoluetta ja ketä ehdokasta he äänestävät. Toiset taas saattavat lähteä äänestämään siksi, että saisivat asian päätetyksi. Aikaisemman eduskuntavaalitutkimuksen valossa toki tiedetään, että kaikki eivät jätä ratkaisuaan äänestyskoppiin (Borg 2015, 32). Nyt selvitetään kyselytiedoin sitä, milloin äänestäjät sanovat tehneensä päätöksensä kuntavaalien puolue- ja ehdokasvalinnasta.

Väestöryhmien äänestysaktiivisuus vuoden 2017 kuntavaaleissa

Taulukko 5.1 esittää aluksi perusfaktoja kuntavaalien äänestystiedoista. Kaikkien Manner-Suomen 295 kunnan yhteenlaskettu äänestysprosentti oli 58,9. Äänestysvilkkaus nousi 0,6 prosenttiyksikköä vuodesta 2012, mutta jäi silti varsin matalaksi. Neljännen kerran peräkkäin kuntavaalien äänestysprosentti jäi 60 prosentin tuntumaan.

Vaaleissa äänesti vajaat 2,6 miljoonaa valitsijaa, ja äänestämättä jätti yli 1,8 miljoonaa äänioikeutettua (taulukko 5.1). Suomen kansalaisten äänestysprosentti ylitti niukasti 60 prosenttia. Lähes 180 000:lla EU-maiden tai muiden ulkomaiden kansalaisella oli äänioikeus kuntavaaleissa, mutta heistä vain noin joka viides käytti ääntään. Äänestäneiden osuus vaihteli melko paljon eri maista Suomeen tulleiden äänioikeutettujen välillä (ks. Tilastokeskus 2017b).

Taulukko 5.1

Vuoden 2017 kuntavaalin äänestysprosentti 295:ssä Manner-Suomen kunnassa: äänioikeutettujen lkm., äänestäneiden lkm., ennakkoon äänestäneiden lkm., äänestysprosentit sukupuolen mukaan, kuntien matalin ja korkein äänestysprosentti, äänestysprosenttien keskihajonta

	Lkm.	Äänestysprosentti
Kaikki äänioikeutetut	4 391 558	58,9
Suomen kansalaiset	4 214 897	60,5
Muut EU:n kansalaiset	81 051	17,6
Muut ulkomaiden kansalaiset (ml. Islanti ja Norja)	95 610	20,1
Ennakkoon äänestäneitä	1 169 319	
Vaalipäivänä 9.4.2017 äänestäneitä	1 415 891	
Äänestäneet	2 585 210	
Äänestämättä jättäneet	1 805 948	
Naisten äänestysprosentti		60,7
Miesten äänestysprosentti		56,9
Kuntien matalin äänestysprosentti (Kajaani)		49,25
Kuntien korkein äänestysprosentti (Kinnula)		82,63
Kaikkien kuntien äänestysprosenttien keskihajonta	5,33	

Lähde: Tiedot ovat peräisin Tilastokeskuksen ja oikeusministeriön vaalitulastoista, tai ne on laskettu niiden pohjalta.

Miesten ja naisten äänestysaktiivisuuden ero oli melkein neljä prosenttiyksikköä. Naiset ovat äänestäneet miehiä ahkerammin kuntavaaleissa jo vuoden 1984 vaaleista alkaen, ja vuoden 2000 vaaleista lähtien ero on ollut pääsääntöisesti nelisen prosenttiyksikköä naisten ”hyväksi” (Pikkala ym. 2013, 125–126). Osallistumiseron mahdollisiin syihin palataan jäljempänä.

Kuntien väliset äänestysaktiivisuuserot olivat suuria myös vuoden 2017 kuntavaaleissa. Äänestysprosentti oli matalin Kajaanissa (49,2), joka oli tällä kertaa ainoa kunta, jossa äänestysvilkkaus jäi alle 50 prosentin. Korkeimman äänestysaktiivisuuden kunta oli Kinnula, jossa äänestysvilkkaus kipuusi 82,6 prosenttiin. Kuntien äänestysprosenttien hajonta oli melko suurta (keskihajonta=5,3).

Äänestämässä käyntiin liittyy kysymys siitä, milloin valitsijat käyttävät äänioikeuttaan: ennakkoon, varsinaisena vaalipäivänä vai ei lainkaan. Kuntavaaleissa siirryttiin yhden varsinaisen vaalipäivän ja melko pitkän ennakoäänestysajan malliin vuonna 1992, jolloin ennakkoon äänensä antoi 38 prosenttia äänestäneistä. Siitä lähtien ennakkoäännten osuus kaikista äänistä vaihteli kuntavaaleissa noin 35–42 prosentin välillä vuoteen 2012 saakka (ks. Borg ja Pikkala 2017, 13). Vuoden 1996 kuntavaaleista alkaen kotimaan ennakkoäänestyspäiviä on ollut seitsemän.

Vuoden 2017 kuntavaaleissa ennakkoäänestyksen suosio nousi ennätyskorkeaksi. Yli 45 prosenttia äänistä annettiin ennakkoon, ja monissa pienissä kunnissa enemmistö äänestäneistä antoi äänensä jo ennen varsinaista vaalipäivää. Taulukon 5.2 tietojen perusteella näin vilkas ennakkoäänestys koski etenkin alle 5 000 äänioikeutetun kuntia. Ennakkoäänestyksen suosio vaihtelee myös kuntavaaleissa paljon sen mukaan, kuinka suuresta kunnasta on kyse. Yhdeksän suurimman kaupungin ennakkoäännten osuus niiden kaikista äänistä oli noin 42 prosenttia. Vastaava osuus oli yli 54 prosenttia alle 2 000 äänioikeutetun kunnissa.

Toisaalta on syytä huomata, että kunnan koon ja ennakkoäänestyksen suosion välinen yhteys ei ole suoraviivainen. Yli 40 000 mutta alle 90 000 äänioikeutetun keskisuurissa kaupungeissa ennakkoäänestyksen suosio oli suurempaa kuin 10 000–40 000 äänioikeutetun kunnissa.

Taulukon 5.2 mukaan myös kuntien äänestysprosentti vaihtelee melko paljon kuntakoon mukaan, eikä tässäkin yhteydessä ole suoraviivainen. Kuntien

yhteen koottu äänestysprosentti on korkeimmillaan pienimmissä kunnissa ja matalimmillaan keskisuurissa kaupungeissa. Suurimmissa kaupungeissa äänestysaktiivisuus oli lähellä koko maan keskitasoa.

Taulukon 5.2 kolme vasemmanpuolimmaista numerosaraketta kertovat, kuinka monta kuntaa taulukon kuhunkin kokoluokkaan kuuluu ja kuinka paljon erikokoisissa kunnissa asuu äänioikeutettuja. Enemmistö kunnista on sellaisia, jotka ovat kokonsa puolesta suotuisia keskimääräistä korkeammalle äänestysprosentille. Niissä asuvat ovat eläneet kunnassaan yleensä melko pitkään, ja keskimäärin he tuntevat kuntansa asiat ja kuntavaalien vaihtoehdot paremmin kuin suurimpien kuntien valitsijat omien kuntiensa tilanteen. Tämä näkyi monissa kohdin myös edellisessä luvussa käsiteltäessä kuntavaalien vaalikampanjoiden seuranta. Pienimmissä, koko maan äänestysaktiivisuustason selvästi ylittävissä kunnissa (alle 10 000 äänioikeutettua) asuu kuitenkin vain noin joka viides kuntavaalien valitsija.

Suurempien kuntien pienempiä kuntia matalampi äänestysaktiivisuus ei johdu siitä, että kaikilla isojen kaupunkien äänestysalueilla olisi tasaisen matala äänestysaktiivisuus. Päinvastoin, isojen kaupunkien äänestysalueiden

Taulukko 5.2

Vuoden 2017 kuntavaalien äänestystietoja kunnan äänioikeutettujen määrän mukaisissa kuntaryhmissä: kuntaryhmään kuuluvien kuntien lkm., kuntien osuus kaikista kunnista, kuntaryhmän äänioikeutettujen osuus kaikista äänioikeutetuista, äänestysprosentti ja ennakkoon äänestäneiden osuus kaikista äänioikeutetuista (lkm., %)

Äänioikeutettujen lkm. kunnassa	Kuntien lkm.	Kuntia kaikista kunnista (%)	Äänioikeutettuja (%)	Äänestysprosentti	Ennakköääniä kaik. äänistä (%)
Alle 2 000	52	17,6	1,7	64,99	54,21
2 000–4 999	91	30,8	6,8	62,49	50,57
5 000–9 999	71	24,1	11,3	61,23	48,93
10 000–19 999	40	13,6	13,5	59,06	45,76
20 000–39 999	21	7,1	13,8	58,08	43,15
40 000–90 000	11	3,7	13,7	56,23	48,99
Yli 90 000	9	3,1	39,1	58,32	41,97
Kaikki	295	100,0	100,0	58,87	45,23

Lähde: Laskettu Tilastokeskuksen kuntavaalilastojen PX-Web-tietokannasta saaduista tiedoista.

Taulukko 5.3

Äänestysaktiivisuus 10 asukasluvultaan suurimman kaupungin matalimman ja korkeimman äänestysaktiivisuuden äänestysalueilla kuntavaaleissa 2017 (%)

Kaupunki	Kaupungin äänestys-%	A) Matalimman aktiivisuuden äänestysalue	B) Korkeimman aktiivisuuden äänestysalue	Ero B-A (%-yks.)		
Helsinki	61,8	Kontula C	41,1	Paloheinä	81,2	40,1
Espoo	60,1	Sokinvuori-Kirstinmäki	37,4	Jupperi	76,4	39,0
Tampere	59,3	Etelä-Hervanta B	42,8	Pispala	72,1	29,3
Vantaa	52,3	Laajavuori	39,1	Hämevaara	67,4	30,3
Oulu	56,0	Limingantulli	36,7	Oulunsuu	66,2	29,8
Turku	59,1	Palvelukeskus Hövelin talo	42,5	Haarlan koulutalo 37	74,3	31,8
Jyväskylä	55,9	Kangaslampi	45,0	Säynätsalo	65,6	20,6
Lahti	55,4	Keski-Lahti	45,2	Villähde	67,4	22,2
Kuopio	52,6	Keskusta	39,4	Kettulanlahti	65,4	26,0

Lähde: Tuotettu Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannan pohjatiedoista.

äänestysprosentteissa on huomattavan suurta vaihtelua. Taulukon 5.3 mukaan tämä koskee erityisesti Helsinkiä ja Espoota sekä Turkuja ja Tamperettä, joissa äänestysaktiivisuus nousee korkeimman äänestysaktiivisuuden äänestysalueilla lähelle maan kuntien huippuäänestysprosentteja. Taulukon 5.3 raportoimien matalimman äänestysaktiivisuuden äänestysalueiden osallistumistaso vaihtelee 37–45 prosentissa, ja erot isojen kaupunkien matalimman ja korkeimman aktiivisuuden äänestysalueiden välillä nousevat jopa 40 prosenttiyksikköön (Helsinki).

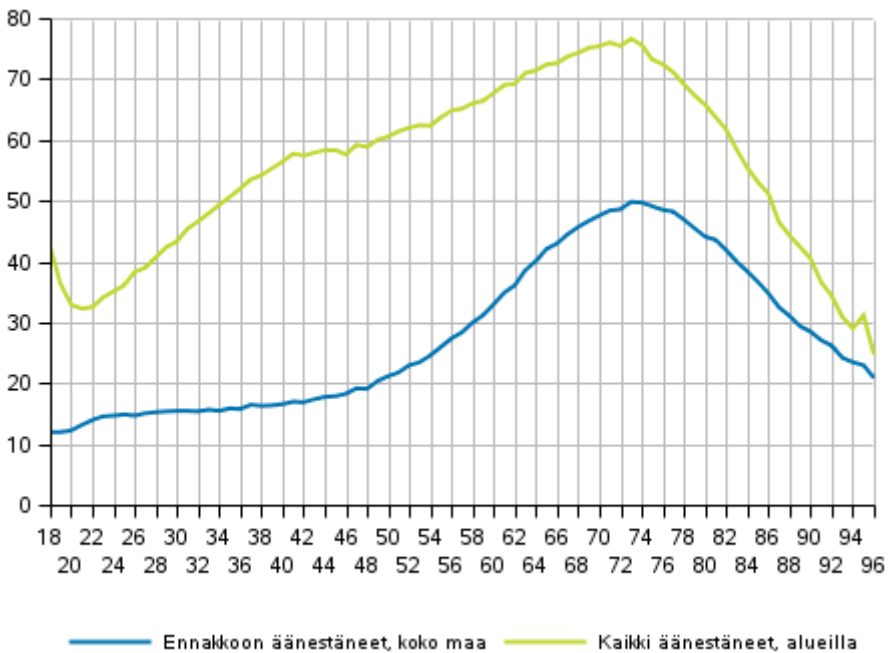
Eri aluetasojen ja eri sukupuolten äänestysaktiivisuus on kuulunut osana suomalaisen vaalitulostointiin jo sen alusta pitäen. Kuluvalla vuosikymmenellä on tullut mahdolliseksi tarkastella myös muiden väestöryhmien äänestysaktiivisuutta Tilastokeskuksen tuottamin rekisteritiedoin, kun riittävä määrä kuntia ja äänestysalueita on liittynyt vaalien sähköiseen äänioikeusrekisteriin.

Eri-ikäisten äänestysaktiivisuus

Vuoden 2017 kuntavaaleissa sähköinen äänioikeusrekisteri kattoi vajaan kolmanneksen äänioikeutetuista, ja Tilastokeskus tuotti vaalien jälkeen sen

pohjalta tilastokatsauksen (Tilastokeskus 2017b). Julkaisu sisältää vertailun rekisteriin kuuluvien äänestysaktiivisuudesta ja äänestäjäkunnan sosiodemografisesta rakenteesta suhteessa äänioikeutettuun väestöön (emt., 20). Sen perusteella voidaan yleisesti todeta, että muutamissa seuraavissa taulukoissa ja kuvioissa esitettävät äänestysaktiivisuustiedot pitänevät paikkansa koko valitsijakunnassa noin 1–2 prosenttiyksikön tarkkuudella.

Tilastokatsauksesta peräisin oleva kuvion 5.1 ylempi käyrä kertoo eri-ikäisten äänioikeutettujen äänestysaktiivisuudesta vuoden 2017 kuntavaaleissa. Kuvion alempi käyrä osoittaa äänestysprosentin ennakkooänten jälkeen. Käyrät muistuttavat toisiaan yhtä olennaista eroa lukuun ottamatta. 18-vuotiaiden äänestysaktiivisuus on koko ryhmän äänestysaktiivisuutta kuvaavalla käyrällä korkeampi kuin 19–26-vuotiaiden äänestysaktiivisuus,

Kuvio 5.1 Äänestysprosentti ja ennakkoon äänestäneiden osuus kaikista sähköisen äänioikeusrekisterin äänestäneistä ikäryhmittäin kuntavaaleissa 2017 (%)

Lähde: Tilastokeskus 2017b. Tulokset perustuvat sähköisen äänioikeusrekisterin tietoihin 1 377 311 äänioikeutetun äänestämässä käynnistä.

mutta ennakkoäänissä samanlaista eroa ei ole havaittavissa. Ilmiötä selittävät ainakin äänioikeusiän saavuttamisen läheisyys suhteessa vaalien ajankohtaan sekä useimpien tämän ikäisten nuorten asuminen kotona vanhempien kanssa.

Monissa kodeissa vanhempien kiinnostus politiikasta siirtyy merkittävässä määrin lapsille, kuten Suomessa tehdyissä nuorisobarometreissa on havaittu (Tomperi 2012). Siksi ei ole yllättävää, että varsinaisen vaalipäivän osallistumisluvuissa näkyy 18- ja 19-vuotiaiden kohdalla eräänlainen ”patistelu-efekti”, joka nostaa heidän äänestysaktiivisuuttaan jonkin verran varsinaisena vaalipäivänä. Joillakin kaikkein nuorimmilla äänestäjillä äänestysaktiivisuuteen saattaa vaikuttaa myös äänioikeuden käytön uutuudenviehätys.

Kaksi muuta keskeistä yleishavaintoa liittyvät U-käyräteoriaan, jonka mukaan keski-ikäisten poliittinen osallistuminen on suurempaa kuin heitä nuorempien ja vanhempien kansalaisten (Milbrath ja Goel 1977). Suomen kuntavaaleissa (käänteisen) U-käyrän huippukohta asettuu yllättävän korkean iän kohdalle, jopa muutaman vuoden 70 ikävuotta korkeammaksi. Väestön keski-ian nousussa äänestysaktiivisuuden huippukohdan siirtyminen yhä iäkkäämpien suuntaan on ymmärrettävää, mutta muutos näin korkeaan ikään ei puhu enää Suomen kuntavaalien äänestysaktiivisuuden osalta U-käyrän perusidean toimivuuden puolesta. Pikemminkin tulos kuvaa tilannetta, jossa aktiivisuus nousee niin kauan, kunnes erilaiset äänestämässä käynnin esteet tulevat yhä yleisemmiksi.

Ammatillisen koulutustason yhteys äänestysprosentteihin

Iän ohella ammatillisen koulutustason on havaittu olevan vahvassa yhteydessä äänestysaktiivisuuteen. Yleensä ottaen korkea koulutus lisää kansalaisten poliittisen osallistumisen valmiuksia ja muita resursseja sekä näihin liittyviä käsityksiä omista vaikuttamismahdollisuuksista (ks. Wass ja Borg 2016, 184–185 ja siinä viitattu kirjallisuus). Äänestämässä käynti ei sinänsä vaadi merkittäviä osallistumisresursseja, mutta koulutustason poliittista kiinnittyneisyyttä lisäävä vaikutus näkyy silti hyvin voimakkaana vuoden 2017 kuntavaaleissa äänestämistä koskevissa tuloksissa.

Taulukko 5.4

Kuntavaalien 2017 äänestysprosentit^a äänioikeutettujen iän ja koulutusasteen mukaan (%)

Koulutusaste	18–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65–74	75–	Kaikki kv. 2017
Perusaste	32,1	19,6	27,5	36,2	51,4	66,0	53,5	45,6
Keskiaste	36,7	38,4	48,7	55,1	64,7	74,5	65,6	53,2
Alin korkea-aste ^b	..	25,1	64,5	69,9	77,3	84,2	75,9	75,2
Alempi korkea-aste	58,2	60,6	67,1	72,1	80,3	87,8	78,9	69,6
Ylempi korkea-aste ^c	..	72,1	77,7	81,8	85,8	89,8	84,0	80,9
Kaikki	35,0	42,9	55,3	60,4	67,5	74,6	60,3	57,5

^a Lähde: Tilastokeskus 2017b. Tiedot perustuvat kuntavaalien sähköiseen äänioikeusrekisteriin, johon kuului 31,4 prosenttia äänioikeutetuista (yht. 1 377 311 äänioikeutettua). Koko Manner-Suomessa rekisteriin kuuluvien äänestysprosentin ero kaikkien kuntavaaleissa äänestäneiden äänestysaktiivisuuteen on -1,5 prosenttiyksikköä.

^b Alimman korkea-asteen ryhmään kuuluu 2–3-vuotisia, "vanhanmallisia" perusasteen jälkeisiä tutkintoja (sairaanhoitaja, merkonomi). Ryhmään ei tule Suomesta enää uusia tutkintoja. Siksi koulutusasteryhmän ikärakenne poikkeaa merkittävästi muista ryhmistä (Tilastokeskus 2017b).

^c Sisältää tutkijakoulutuksen saaneet.

Taulukko 5.4 tarkastelee asiaa äänioikeutettujen iän ja koulutusasteen⁷ mukaan. Tiedot on tiivistetty Tilastokeskuksen tilastokatsauksesta (Tilastokeskus 2017b). Nuorimmassa ikäryhmässä kahteen koulutustasoryhmään kuuluvien määrä oli liian pieni riittävän luotettavien tulosten esittämiseksi.

Koulutusasteen mukaiset äänestysaktiivisuuserot näkyvät kaikkien äänioikeusrekisteriin kuuluvien äänioikeutettujen osalta taulukon oikeanpuolimmaisessa numerosarakkeessa. Sen mukaan koulutuksen yhteys äänestysaktiivisuuteen on varsin voimakas ja melko suoraviivainen. Matalimman koulutuksen ryhmän eli perusasteen tutkinnon suorittaneiden äänestysaktiivisuus jäi vuoden 2017 kuntavaaleissa selvästi alle 50 prosentin (46 %), ja se kohosi yli 50 prosentin vain yli 55-vuotiaiden perusasteen tutkinnon suorittaneiden keskuudessa. Korkeakoulututkinnon suorittaneiden äänestysaktiivisuus sitä vastoin ylittää kaikissa ikäryhmissä 70 prosenttia ja 44-vuotiaita vanhempien joukossa 80 prosenttia.

⁷ Tilastoaineistoon yhdistetyt koulutustiedot ovat peräisin Tilastokeskuksen tutkintorekisteristä vuodelta 2015.

Erityisen voimakkaita koulutusasteen mukaiset osallistumiserot ovat nuorten ja nuorimpien keski-ikäisten valitsijoiden joukossa. Perusasteen jälkeistä koulutusta vailla olevista 25–34-vuotiaista harvempi kuin joka viides äänesti vuoden 2017 kuntavaaleissa. Jo vuoden 2015 kansallisen eduskuntavaalituloksimuksen yhdeksi päätulokseksi nostettu poliittisen osallistumisen eriytyminen (Grönlund ja Wass toim. 2016) näkyy siis huolestuttavan voimakkaana myös kuntavaaleissa.

Muiden sosiodemografisten tekijöiden yhteydet: perhetausta, tulotaso ja äidinkieli

Taulukko 5.5. kokoaa edelleen muutamien muiden taustatekijöiden mukaista äänestysaktiivisuuden vaihtelua. Äänestämässä käynti on siinä mielessä sosiaalista toimintaa, että tekemään lähtemistä edesauttavat läheisten ihmisten esimerkki, kannustus tai yhdessä tekeminen. Ennakkoon äänestämisen ja varsinaisena vaalipäivänä äänestämisen osalta ei ole Suomessa varmaa tutkimustietoa siitä, kuinka suurella joukolla ihmiset menevät äänestyspaikalle äänestämään. Yleinen käsitys kuitenkin on, että ennakkoon käydään äänestämässä usein yksin ja varsinaisena vaalipäivänä äänestäminen on monille pariskunnille yhdessä tehtävä asia.

Joka tapauksessa Tilastokeskuksen tilastokatsauksen tulokset osoittavat perheaseman vaikuttavan varsin selvästi äänestämässä käynnin todennäköisyyteen. Avio- tai avoliitossa elävistä äänioikeutetuista kaksi kolmesta käytti äänioikeuttaan. Yksinhuoltajien ja perheettömien äänestysprosentit jäivät puolestaan niukasti alle 50 prosentin.

Myös äänioikeutettujen ruotsinkielinen tausta nostaa äänestämässä käynnin todennäköisyyttä merkittävästi. Asia on ollut tiedossa jo pitkään kuntien äänestysaktiivisuustietojen ja äänestystutkimusten perusteella. Ilmiölle on löydetty useita selittäviä tekijöitä, kuten monien ruotsinkielisten äänioikeutettujen puoluevalinnan helppous vaaleissa (RKP), ruotsinkielisten suhteellisen vahva muunlainen puoluekiinnittyneisyys, ehdokkaiden henkilökohtainen tunteminen, ruotsinkielisten vahvempi poliittinen luottamus suomenkielisiin valitsijoihin verrattuna sekä korkeampi muu järjestökiinnittyneisyys ja sosiaalinen pääoma (ks. Sundberg ym. 2005).

Taulukko 5.5

Kuntavaalien 2017 äänestysprosentit joidenkin sosiodemografisten taustatekijöiden mukaan

Perheasema		Tulotaso	
Avio- tai avoliitossa	65,6	Alin tulodesiili	38,8
Yksinhuoltaja	47,9	Ylin tulodesiili	75,7
Perheetön	49,2		
Kotona asuva lapsi	39,1		
Tuntematon	21,6		
		Äidinkieli	
		suomi tai saame	58,9
		ruotsi	70,9
		muu kieli	23,9

Lähde: Tilastokeskus 2017b. Tiedot perustuvat sähköiseen äänioikeusrekisteriin, johon kuului 31,4 prosenttia äänioikeutetuista (yht. 1 377 311 äänioikeutettua).

Muita kuin Suomen virallisia kieliä puhuvien äänestysaktiivisuus jäi kunta-vaaleissa hyvin matalaksi, kuten taulukosta 5.1 havaittiin.

Äänestämisen ajankohta

Tilastokeskuksen ja oikeusministeriön vaalitulostoihin perustuvat aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että ennakkoon käyvät äänestämässä varsinkin iäkkäät valitsijat (Wass ja Borg 2012, 104). Lisäksi ennakkoon äänestetään selvästi aktiivisemmin sellaisilla harvaan asutuilla alueilla, joissa etäisyydet varsinaisen vaalipäivän äänestyspaikoille ovat pitkät.

Vuoden 2017 kuntavaaleissa ennakkoon äänestämistä päästään tutki-
maan myös siltä kannalta, kuinka suuri osa kaikista ikäryhmän äänistä an-
nettiin ennakkoon. Tämän mahdollistavat sähköisen äänioikeusrekisterin
tiedot, joista voidaan päätellä suuntaa antavasti äänestäneiden kokonais-
määrä ikäryhmittäin. Taulukon 5.6 oikeanpuolimmaisena sarakkeen tiedot
ovat sellaisia, joita ei ole ollut käytettävissä aiemmista vaaleista.

Niiden mukaan eri-ikäiset äänestäjät käyttivät äänioikeuttaan vuoden 2017
kuntavaaleissa jopa hämmästyttävän eritahtisesti. Pääosin työelämän ulko-
puolella toimivista, 65 vuotta täyttäneistä äänestäjistä noin kaksi kolmesta
antoi äänensä ennakkoon. Osuus oli lähes puolet myös 55–64-vuotiaiden

Taulukko 5.6

Ennakköäänestysaktiivisuus ja ennakköäännten osuus kaikista äänistä ikäryhmän mukaan kuntavaaleissa 2017 (lkm., %)

	Ennakköön äänestäneitä	Ääni-oikeutettuja	Äänestysprosentti-arvio	Äänestys-% ennakköäänestyksen jälkeen	Ennakköäännten osuus kaikista äänistä
18–24	59 029	444 363	35,0	13,3	38,0
25–34	105 409	689 940	42,9	15,3	35,6
35–44	110 827	666 890	55,3	16,6	30,1
45–54	148 047	704 501	60,4	21,0	34,8
55–64	238 596	732 403	67,5	32,6	48,3
65–74	301 816	652 734	74,6	46,2	62,0
75–	205 986	500 727	60,3	41,1	68,2
Kaikki	1 169 710	4 391 558			

Lähde: Ennakköön äänestäneiden määrät saatiin vaalijohtaja Arto Jääskeläisen toimittamista tiedoista. Ennakköäännten osuus kaikista äänistä arvioitiin käyttäen apuna sähköisen äänioikeusrekisterin tietoja ikäryhmien äänestysprosentteista (ks. taulukko 5.4 ja siinä mainitut lähteet).

keskuudessa. Sen sijaan nuoremmissa ikäryhmissä vain noin kaksi kolmesta äänestä annettiin varsinaisena vaalipäivänä.

Taulukko 5.7 jatkaa ennakköäänestäjien ja varsinaisena vaalipäivänä äänestävien vertailua muiden taustatekijöiden osalta. Näiden kahden ryhmän yleisessä kiinnostuksessa politiikkaa kohtaan ei näytä olevan suurta eroa, kun asiaa tarkastellaan sillä perusteella, kuinka suuri osuus kahden ryhmän äänestäneistä sanoi olevansa politiikasta hyvin kiinnostuneita. Molemmissa osuus oli runsas viidennes. Suurta eroa ei syntynyt myöskään sen suhteen, kuinka suuri osuus ennakköäänestäjistä ja vaalipäivän äänestäjistä sanoi olevansa melko tai erittäin lähellä jotakin puoluetta. Molemmissa ryhmissä puolueläheisyyttä tuntevia oli noin joka toinen.

Sen sijaan varsinaista äänestämistä edeltävän äänestyspäätöksen ajankohtaa koskevissa kysymyksissä ennakköön ja vaalipäivänä äänestäneiden vastaukset poikkesivat toistaan merkittävästi. Äänestyspäätöksen ajankohtaa mitattiin kysymyksillä, jotka koskivat puolueen ja ehdokkaan valintapäätöksen tekoajankohtaa. Kysymysten sanamuodot, kaikki vaihtoehdot ja ikäryhmittäiset vastausjakaumat selviävät kuvioista 5.2 ja 5.3.

Taulukon 5.7 tiedot osoittavat, että hyvin monet vuoden 2017 kunta-vaalien ennakköäänestäjät olivat puoluekannaltaan vakiintuneita. Tämä selittää, miksi 70 prosenttia heistä sanoi päättäneensä äänestämänsä puolueen vähintään kuukautta tai kahta ennen äänestämistään. Vaalipäivänä äänestäneiden joukossa näin aikaisia puolueen päättäjiä oli hieman useampi kuin joka toinen (55 %).

Toisin päin katsottuna on loogista, että myöhään kannoistaan päättäneitä oli selvästi enemmän vaalipäivänä äänestäneiden joukossa kuin ennakköäänestäjien keskuudessa. Ennakkoon äänestäneistä oli hyvin harva (18 %) päättänyt puolueen myöhään (eli enintään joitakin päiviä ennen). Vaalipäivän äänestäjien joukossa tämä osuus oli vajaa kolmannes (31 %).

Ehdokasta koskevat päätökset tehtiin luonnollisesti keskimäärin myöhemmin kuin puoluetta koskeva päätös. Joka kolmas ennakköäänestäjä sanoi valinneensa ehdokkaansa joitakin päiviä ennen tai vasta äänestyspäivänä. Varsinaisen vaalipäivän äänestäjien keskuudessa vastaava osuus oli peräti noin puolet (48 %).

Taulukko 5.7

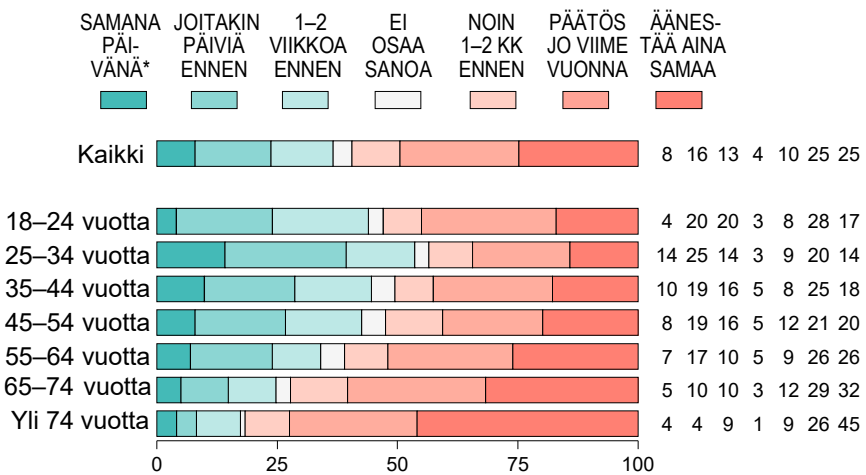
Vuoden 2017 kuntavaaleissa ennakkoon äänestäneiden ja varsinaisena vaalipäivänä äänestäneiden profiilit poliittisen kiinnittymisen ja äänestysratkaisujen taustatekijöiden perusteella (%)^a

	Äänesti ennakkoon	Äänesti vaalip.	Kaikki
Politiikasta kiinnostuneita (hyvin kiinnostuneita politiikasta, %)	23	21	22
Jonkin puolueen itselleen läheiseksi kokevia (erittäin/melko lähellä, %)	54	47	49
Aikaisin puolueen päättäneitä (väh. 1–2 kk ennen äänestämistä, %)	70	55	62
Aikaisin ehdokkaan päättäneitä (väh. 1–2 kk ennen äänestämistä, %)	23	14	37
Myöhään puolueen päättäneitä (samana päivänä / joitakin päiviä ennen, %)	18	31	24
Myöhään ehdokkaan päättäneitä (samana päivänä / joitakin päiviä ennen, %)	33	48	41
(n pienimmillään)	(699)	(718)	(1 417)

^a Kaikki prosentiosuudet laskettiin muuttujista, joista oli poistettu EOS-vastaukset.

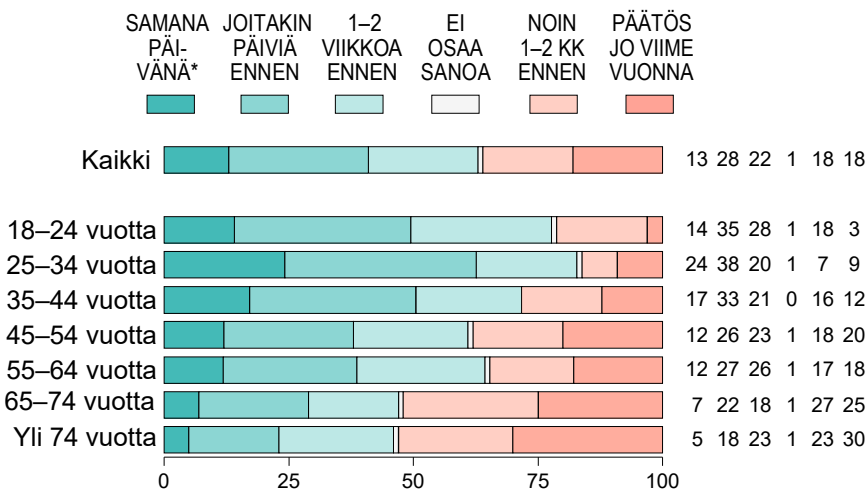
Kuviot 5.2 ja 5.3 kertovat täsmällisemmin, missä vaiheessa eri ikäryhmät tekivät päätöksensä äänestämistään puolueista ja ehdokkaista. Erot ovat erittäin merkittäviä, joskin juuri sen suuntaisia kuin monet aikaisemmatkin datatiedot äänestysvalinnoista nykymuotoisten äänestysaikajärjestelyjen puitteissa ovat osoittaneet. Ennakkoäänestysmahdollisuuttahan laajennettiin merkittävästi 1990-luvun alussa, samalla kun vaaleissa luovuttiin kahden varsinaisen vaalipäivän systeemistä. Tällöin ennakkoäänten määrä nousi myös kuntavaaleissa erittäin merkittävästi.

Kuvion 5.2 mukaan nuorimmista, alle 25-vuotiaista äänestäjistä noin joka neljäs päätti vuoden 2017 kuntavaaleissa äänestämänsä puolueen joko samana päivänä kuin kävi äänestämässä tai joitakin päiviä sitä ennen. Melko odotetusti aikaisimmat puolueen päättäjät löytyivät yli 75-vuotiaista. Heistä hieman yli 70 prosenttia oli päättänyt äänestämänsä puolueen joko vaaleja edeltäneen vuoden puolella, tai he sanoivat äänestävänsä kaikissa kuntavaaleissa samaa puoluetta.

*Vastausvaihtoehdot täydellisinä: Samana päivänä kun kävin äänestämässä / Joitakin päiviä ennen äänestämistäni / Noin viikkoa kahta ennen äänestämistäni / Noin kuukautta kahta ennen äänestämistäni / Päätös oli selvä jo viime vuoden puolella / Äänestän kaikissa kuntavaaleissa aina samaa puoluetta / En osaa sanoa.

Kuvio 5.2 Puoluevalintaa koskevan äänestyspäätöksen ajankohta ikäryhmittäin kuntavaaleissa 2017 (itse ilmoitettu päätösajankohta, %)

*Vastausvaihtoehdot täydellisinä: Samana päivänä kun kävin äänestämässä / Joitakin päiviä ennen äänestämistäni / Noin viikkoa kahta ennen äänestämistäni / Noin kuukautta kahta ennen äänestämistäni / Päättös oli selvä jo viime vuoden puolella / En osaa sanoa.

Kuvio 5.3 Ehdokasvalintaa koskevan äänestyspäätöksen ajankohta ikäryhmittäin kuntavaaleissa 2017 (itse ilmoitettu päätösajankohta, %)

Kuvion 5.3 tiedot ehdokasvalintojen ajankohdista osoittavat vieläkin suurempaa vaihtelua ikäryhmien äänestyspäätösten välillä. Nyt myöhimpään ajankohtaan valintansa näyttävät jättävän 25–34-vuotiaat, joiden äänestysprosenttikin havaittiin edellä ikäryhmistä matalimmaksi. Tämän ikäisistä äänioikeuttaan käyttäneistä lähes kaksi kolmesta kertoi valinneensa kunta-vaaliehdokkaansa vasta äänestyspäivänä tai joitakin päiviä sitä ennen. Näin myöhään ehdokkaansa valinneiden osuus oli noin puolet nuorimmassa ja 35–44-vuotiaiden ikäryhmässä. Muissa ikäryhmissä myöhään ehdokaspäätöksensä jättäneistä oli 23–38 prosenttia.

Aikaisimmat ehdokkaan päättäjät löytyivät jälleen vanhimmista äänestäjistä. Yli puolet 65 vuotta täyttäneistä sanoi valinneensa ehdokkaansa vähintään kuukautta ennen äänestämistä. Tarkasti ottaen kovin paljon tätä varhaisempi päätös ehdokkaasta ei sitä paitsi ole kaikissa tapauksissa edes varmalla pohjalla, koska vaalien ehdokaslistat vahvistetaan vasta noin kuukausi ennen varsinaista vaalipäivää. Toisaalta monissa kunnissa on jo sitä

ennen yleisesti tiedossa, ketkä valtuutetuista todennäköisesti pyrkivät jatkamaan valtuustossa tai ovat luopumassa luottamustehtävästään eivätkä asetu enää ehdokkaaksi.

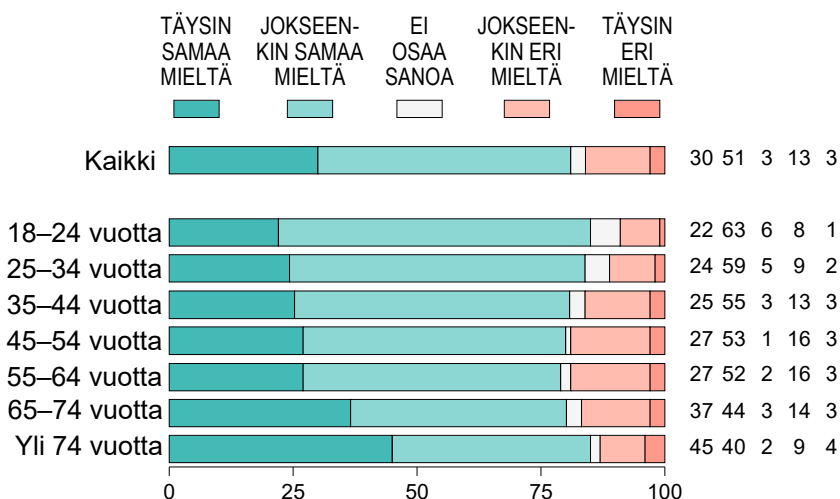
Äänestämässä käynnin motivaatiotekijät ja väestöryhmien äänestysaktiivisuus

Kuntavaalien äänestysaktiivisuutta voidaan tarkastella kyselyaineiston pohjalta siitä näkökulmasta, missä määrin äänestämässä käyntiin liittyvät päämotivaatiotekijät ja niiden vaihtelu selittävät äänestysaktiivisuuden vaihtelua eri väestöryhmissä. Seuraavan analyysin tavoitteena ei ole selittävien ja selitettävien tekijöiden yksityiskohtaisten kausaalisuhteiden ja kausaalimallien selitysasteiden osoittaminen. Tavoitteena on kuvata pelkistetympin, millaisiin äänestysosallistumisen motivaatiotekijöihin liittyvät seikat selittävät todennäköisimmin väestöryhmien osallistumiseroja kuntavaaleissa.

Mitä päämotivaatiotekijät ja muut keskeiset huomioon otettavat tekijät ovat? Useimmat äänestysosallistumisen selittämisestä koskevat mallit ja formalisoinnit lukevat keskeisten selitystekijöiden joukkoon mahdollisuuden vaikuttaa äänestämällä ja äänestysosallistumiseen liittyvät sosiaaliset normit, jotka painottuvat ajatukseen äänestämisestä kansalaisvelvollisuutena.

Lisäksi mallit ottavat yleensä laajasti huomioon erilaisia osallistumisen resurssitekijöitä sekä varsin tavallisesti myös äänestämässä käyntiin kannustavia järjestelyjä ja äänestämisen mahdollisia esteitä. Esimerkiksi Hanna Wass on käsitellyt asiaa tarkemmin joissakin viimeisimmissä julkaisuissaan (ks. Wass ja Borg 2016, 177–181 ja siinä mainitut lähteet).

Seuraavassa tarkastellaan suppeaa määrää selitystekijöitä, jotta keskeisimpien motivaatiotekijöiden ja olennaisten sosiodemografisten taustatekijöiden väliset yhteydet saadaan esiin ymmärrettävästi. Analyysi rajoittuu motivaatiotekijöiden osalta kahteen keskeisimpään eli äänestämiseen vaikuttamisena sekä äänestämässä käyntiin liittyvään velvollisuusajatteluun. Nämä kaksi on havaittu äänestämässä käynnin syiden kahdeksi keskeiseksi perustelu-ulottuvuudeksi aiemmissa kotimaisissa tutkimuksissa (ks. Borg 2008 ja siinä mainitut lähteet), ja ne ovat olleet perustavina ulottuvuuksina

*Suhtautuminen väittämään "Voin vaikuttaa oman kuntani asioihin äänestämällä kuntavaaleissa".

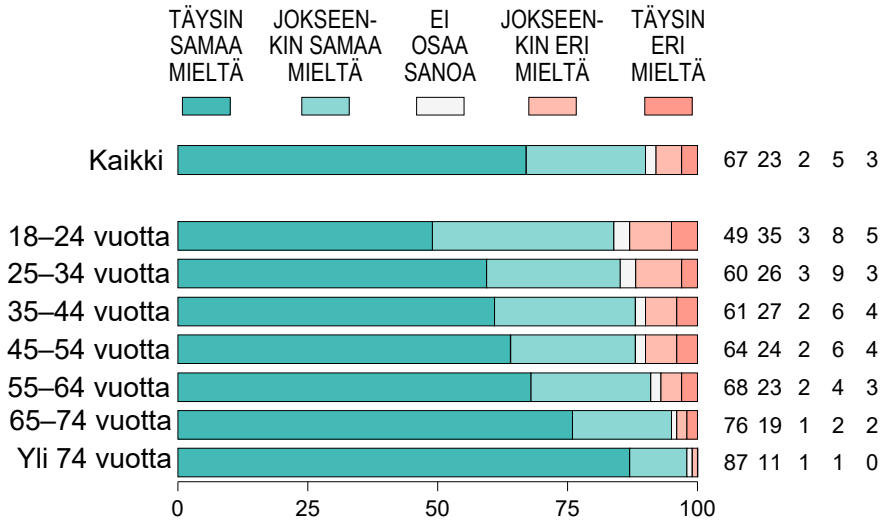
Kuvio 5.4 Suhtautuminen kuntavaaleihin vaikutusmahdollisuutena ikäryhmittäin (%)

esillä jo varhaisissa äänestysvalintojen yksilörationaalisuutta korostavissa tutkimuksissa (esim. Riker ja Ordeshook 1968).

Perustelu- ja motivaatioulottuvuuksia mitattiin kyselyssä yksinkertaisin väittämin. Väitteiden sanamuodot ja vastausvaihtoehdot ilmenevät kuvioista 5.4 ja 5.5, joissa kysymyksiin saatuja vastausosuuksia on tarkasteltu ikäryhmittäin. Kuvioissa hyödynnetään ikäluokituksena nyt samaa luokitte-
telua, jonka mukaan tutkittiin edellä rekisteritiedoin ikäryhmäkohtaisia äänestysprosentteja. Näin motivaatio- ja osallistumistuloksia voidaan arvioida rinnakkain.

Kysymys vaaleihin liittyvästä vaikuttamisen tunteesta koski nimenomaan kuntavaaleissa äänestämistä. Väittäjä kuului seuraavasti: "Voin vaikuttaa oman kuntani asioihin äänestämällä kuntavaaleissa." Kaikista kyselyvastaajista asiasta oli eri mieltä vain joka seitsemäs (yhteensä 16 %) ja jokseenkin tai täysin samaa mieltä neljä viidestä vastaajasta (81 %). Kolme prosenttia ei osannut sanoa kantaansa.

Vaikuttamisväittämän ikäryhmittäiset tulokset olivat sikäli erittäin mielenkiintoisia, että sekä erimielisyys että vahva samaa mieltä oleminen väitteen

*Suhtautuminen väittämään "Pidän äänestämässä käyntiä kansalaisvelvollisuutena".

Kuvio 5.5 Suhtautuminen äänestämiseen velvollisuutena ikäryhmittäin (%)

kanssa vahvistuivat pääsääntöisesti sen mukaan, mitä vanhemmasta ikäryhmästä oli kyse. Tulos ei tosin ollut suoraviivainen eri mieltä olevien kohdalla, mutta täysin samaa mieltä olevien osuudet nousivat tasaisesti siirryttäessä nuorimmista vastaajaryhmistä vanhimpiin. Nuorimmista valitsijoista runsas viidennes oli täysin samaa mieltä siitä, että äänestämällä kuntavaaleissa voi vaikuttaa oman kunnan asioihin (22 %). Näin ajattelevien osuus oli kaksin verroin suurempi 75 vuotta täyttäneiden joukossa (45 %).

Useimmissa ikäryhmissä suurimman vastaajaryhmän muodostivat ne, jotka olivat ”jokseenkin samaa mieltä” väitteestä. Tällainenkin suhtautuminen kuvanee melko neutraalia kantaa asiaan. ”En osaa sanoa” -vastaukset olivat tyypillisimpiä nuorimmilla valitsijoilla.

Kuvion 5.5 tiedot äänestämiseen liittyvän velvollisuusnormin sisäistämisestä osoittivat selvästi suurempia eroja ikäryhmien välillä kuin vaikuttamisulottuvuudella. Kysymys koski äänestämässä käyntiä yleensä eikä erityisesti kuntavaaleja. Tässä asiassa ei nimittäin ole järkevää olettaa, että suhtautuminen asiaan olisi vaalispesifiä. Ikäryhmien suhtautumiserot näkyvät

vaihteisesti jo siinä, missä määrin eri-ikäiset vastaajat olivat eri mieltä väittämästä ”pidän äänestämässä käyntiä kansalaisvelvollisuutena”. Vanhimmista vastaajista kukaan ei ollut asiasta täysin eri mieltä, ja nuorimmassa ikäryhmässä täysin eri mieltä olevien osuus oli viisi prosenttia.

Nuorimmista vastaajista enemmistö ei ollut asiasta täysin samaa mieltä, mikä erotti ikäryhmän selkeästi muista ikäryhmistä. Ikäryhmien äänestysprosentteja ajatellen oli ehkä jopa yllättävää, että 25–34-vuotiaista noin 60 prosenttia katsoi varauksetta pitävänsä äänestämistä kansalaisvelvollisuutena. Ikäryhmän äänestysviikkauksen havaittiin vuoden 2017 kuntavaaleissa olleen noin 43 prosenttia (vrt. taulukko 5.4). Muissa ikäryhmissä äänestysprosentit ja täysin samaa mieltä oleminen kansalaisvelvollisuudesta eivät ole näin vahvassa ristiriidassa keskenään, varsinkin kun otetaan huomioon, että 75 vuotta täyttäneiden äänestäjien joukossa ikä ja moninaiset muut äänestämisen esteet madaltavat äänestysprosentteja (vrt. kuvio 5.1).

Äänestämistä koskevia arvoja ja asenteita tiedusteltiin kyselyaineiston kaikilta vastaajilta, ja aineisto on vastaajamäärältään jonkin verran suurempi kuin useimmat muut kotimaisten vaalitutkimusten kyselyaineistot. Siksi päämotivaatioulottuvuuksia on mahdollista eritellä perusteellisemmin tarkastelemalla suhtautumista samanaikaisesti kahden taustamuuttujan mukaisissa ryhmissä. Näin on menetelty taulukossa 5.8, jossa mielipiteitä äänestämisestä analysoidaan äänioikeutettujen iän ja usean muun sosiodemografisen taustamuuttujan mukaan. Taulukossa esitettävien prosenttiosuuksien pohjana olevat vastaajamäärät ovat useimmiten noin sadan ja pienimmillään noin 30 vastaajan tuntumassa. Kaikki tulokset ovat suuntaa antavia.

Vaikuttamissuuntautuneisuuden osalta keskeisin huomio on, että täysin samaa mieltä oleminen kuntavaaleista vaikuttamismuotona ei ole välttämätön ehto kuntavaaleissa äänestämiseksi. Edes enemmistö iäkkäimmistä äänestäneistä eli 65 vuotta täyttäneistä ei ajattele tällä tavoin.

Koulutustaso ei näytä juurikaan vaikuttavan äänestämisen vaikuttamissuuntautuneisuuteen. Sen sijaan iän yhteys asiaan on melko selväpiirteinen. Miesten ja naisten suhtautumisessa kuntavaaleihin vaikuttamismahdollisuutena ei ole havaittavissa mainittavia eroavuuksia.

Myös kuntakoon mukaiset erot ovat vaikuttamiskäsitysten osalta pääosin vähäisiä tai epäsystemaattisia lukuun ottamatta asukasmäärältään pienimpiä

Taulukko 5.8

Äänestämiseen liittyvä vahva vaikuttamissuuntautuneisuus ja velvollisuussuuntautuneisuus ikäryhmittäin valitsijoiden äänestämässä käynnin, sukupuolen, ammatillisen koulutustason ja kotikunnan koon mukaisissa ryhmissä (%)

Täysin samaa mieltä väittämästä "voin vaikuttaa oman kuntani asioihin äänestämällä kuntavaaleissa" (%)				
	18–44	45–64	65–	Kaikki
Äänestäneet	27	30	41	33
Äänestämättä jättäneet	12	5	10	9
Peruskoulu tai vastaava / lyhyt amm. koulutus	24	27	41	31
Opistotason amm. tutkinto / ylioppilas	24	27	42	30
AMK- tai yliopistotutkinto	25	26	33	27
Miehet	23	28	41	30
Naiset	26	26	38	29
Kuntakoko:				
1 000–5 000	37	28	45	36
5 001–10 000	23	28	43	33
10 001–20 000	20	24	39	29
20 001–50 000	22	22	36	26
50 001–100 000	29	28	50	35
Yli 100 000	23	29	32	27
Täysin samaa mieltä väittämästä "pidän äänestämässä käyntiä kansalaisvelvollisuutena" (%)				
	18–44	45–64	65–	Kaikki
Äänestäneet	68	74	82	75
Äänestämättä jättäneet	18	16	38	20
Miehet	54	62	74	63
Naiset	63	70	85	72
Peruskoulu tai vastaava / lyhyt amm. koulutus	49	63	82	66
Opistotason amm. tutkinto / ylioppilas	61	68	80	68
AMK- tai yliopistotutkinto	66	70	71	69
Kuntakoko:				
1 000–5 000	74	72	84	76
5 001–10 000	58	58	69	62
10 001–20 000	53	65	88	70
20 001–50 000	60	66	76	67
50 001–100 000	58	62	77	65
Yli 100 000	58	68	83	67

kuntia. Enintään 5 000 asukkaan kunnissa asuvat äänioikeutetut ovat muita todennäköisemmin vahvasti sitä mieltä, että he voivat vaikuttaa oman kuntansa asioihin äänestämällä kuntavaaleissa.

Taulukon 5.8 alempi puolisko käsittelee väestöryhmien suhtautumista äänestämiseen kansalaisvelvollisuutena. Ensinnäkin voidaan todeta, että velvollisuussuuntautuneisuus näyttää selittävän paljon vaikuttamissuuntautuneisuutta voimakkaammin äänestämässä käyntiä. Äänestäneiden ja äänestämättä jättäneiden vastaajien eroavuus velvollisuusajattelussa on todella suurta kaikissa ikäryhmissä.

Myös sukupuolten ja koulutustasoryhmien väliset erot ovat melko systemaattisia. Naiset suhtautuvat kaikissa ikäryhmissä äänestämiseen useammin velvollisuutena kuten korkeasti koulutetut vähemmän koulutettuja useammin. Koulutustason osalta poikkeuksena on vanhimpien äänestäjien ryhmä, jossa korkeampi koulutus ei lisää velvollisuussuuntautuneisuuden todennäköisyyttä. Huomattakoon, että samassa 65 vuotta täyttäneiden ryhmässä koulutus ei myöskään vahvistanut vaikuttamissuuntautuneisuutta, vaan asia oli lievästi päinvastoin.

Miesten ja naisten suhtautumiseroja saattavat välillisesti selittää sekä sukupuolten väliset ikäerot väestössä että osittain myös koulutustasoerot. Äänioikeutettujen naisten keski-ikä on miespuolisia äänioikeutettuja korkeampi, ja kun velvollisuusajattelu on vahvinta vanhimmista ikäryhmissä, erot sukupuolten välillä syntyvät osittain ryhmien ikäerojen kautta. Tilastokeskuksen koulutustilastojen mukaan naiset ovat keskimäärin miehiä koulutetumpia työ- ja opiskeluikäisten äänioikeutettujen joukossa. Tämä johtuu myös siitä, että naiset hakeutuvat miehiä useammin korkeakoulutusta vaativille aloille, kun taas miespainotteiset koulutusalat sijoittuvat toiselle asteelle (Tilastokeskus 2016). Sukupuolten koulutustaso- ja koulutusalaerot selittänevät nekin pieneltä osin sitä, miksi miehet suhtautuvat hieman naisia harvemmin äänestämiseen kansalaisvelvollisuutena.

Kuntakoon mukaisten prosentiosuuksien ilmeisin tulos koskee pienimpiä kuntia. Ne näyttävät tarjoavan suotuisimmat olosuhteet velvollisuussuunnan omaksumiselle ja näiden kuntien korkeahkoa äänestysaktiivisuutta ajatellen myös normin noudattamiselle. Olennaista on huomata, että yhteys

näyttää koskevan etenkin tarkastelun nuorimpia eli alle 45-vuotiaita äänioikeutettuja.

Päähavainnot äänestysaktiivisuudesta

Tämä äänestysaktiivisuutta ja äänestämisen sekä äänestyspäätösten ajan-kohtaa analysoinut luku keskittyi osoittamaan äänestysaktiivisuuden eroja rekisteriaineistoin sekä täsmentämään kyselyaineistoin muutamia keskeisimpiä osallistumiserojen syitä. Tutkimuksen viimeisessä luvussa tarkastellaan vielä lisää äänestysaktiivisuutta esimerkiksi siltä osin, miksi kunta-vaalien äänestysprosentit ovat laskeneet viime vuosikymmeninä eduskunta-vaalien äänestysprosentteja nopeammin.

Vaalien sähköisen äänioikeusrekisterin kehittyminen on merkittävästi kohentanut aivan viime vuosina tietämystä väestöryhmien äänestysaktiivisuudesta. Vuoden 2017 kuntavaaleissa rekisteri sisälsi tietoja lähes joka kolmannen äänioikeutetun äänestysosallistumisesta. Tässä tutkimuksessa hyödynnettiin laajasti Tilastokeskuksen tuottamia tilastokatsaustuloksia kunta-vaalien äänestysprosentteista ja verrattiin niitä kyselytietoihin väestöryhmien suhtautumisesta äänestämiseen.

Eri ikä- ja koulutustasoryhmien äänestysaktiivisuustiedot vuoden 2017 kuntavaaleista olivat osin hätkähdyttäviä. Perusasteen koulutuksen suorittaneista 25–34-vuotiaista äänioikeutetuista vain joka viides kävi äänestämässä. Kuten eduskuntavaaleissa, koulutustaso nostaa merkittävästi äänestysaktiivisuutta kaikissa ikäryhmissä myös kuntavaaleissa.

Nyt saadut tiedot koulutustason yhteyksistä äänestämisen päämotivaatio-olottuvuuksiin osoittivat, että koulutustaso vaikuttaa enemmän äänestämisen kokemiseen velvollisuutena kuin siihen, miten kuntavaaleissa äänestämällä katsotaan voitavan vaikuttaa oman kunnan asioihin. Tämä tulos on sikäli uskottava, että äänestäminen ei vaadi moniin muihin poliittisen osallistumisen muotoihin verrattuna merkittäviä osaamisresursseja. Äänestysprosenttien ikäryhmäkohtaiset erot (kuviot 5.1) olivat nekin kauttaaltaan sopusoinnussa velvollisuussuuntautuneisuuden voimakkuuseroihin eri ikäryhmissä.

Harvat ihmiset käyvät kuntavaaleissa äänestämässä pelkästään täyttäkseen kansalaisvelvollisuutensa. Tulokset puolue- ja ehdokasvalintoihin

liittyvien äänestyspäätösten ajankohdista sekä tämän tutkimuksen aiemmissa luvuissa saadut tulokset vaalikampanjoiden seuraamisesta osoittavat, että suurin osa äänioikeutetuista seuraa vaaleja melko tarkoin voidakseen tehdä vaaliurnilla mielekkäitä äänestysvalintoja. Tutkimuksen seuraava luku käsittelee puoluevalintojen perusteita kuntavaaleissa.

6 Kuntavaalien puoluevalinnat puntarissa

Puolueiden valtakunnallista kannatusta koskevat mielipidemittaukset perustuvat sekä eduskunta- että kuntavaaleissa seuraavan tyyppiseen kysymykseen: ”Minkä puolueen ehdokasta äänestäisit, jos vaalit pidettäisiin nyt?” Vaaleja edeltävissä kyselyissä ei ole tarjolla — eikä ehkä vielä tiedosakaan — vaalien ehdokkaita. Tästä huolimatta mittaukset osuvat yleensä melko tarkasti vaalitulokseen myös kuntavaaleissa, ainakin eduskunta-puolueiden osalta.

Tähän lienee ainakin kaksi pääsyötä. Ensinnäkin vaaleissa toteutuneet äänestysvalinnat vastaavat yleensä ottaen aika hyvin kansalaisten äänestysaikomuksia. Toiseksi puoluekannatuksen melko tarkka ennakointi on mahdollista siksi, että luultavasti vain harvat valitsijat päättävät ehdokkaansa vaaleissa täysin riippumatta hänen puolueestaan tai taustaryhmittymästään.

Vuoden 2017 kuntavaalien puoluevalintoja käsiteltiin vaalitulosten ja kannatusmittausten osuvuuden osalta jo tutkimuksen ensimmäisessä luvussa. Tämä kuudes luku käsittelee vaalien puoluevalintoja ja seuraava seitsemäs luku ehdokasvalintoja. Analyysin painopiste on äänestysvalinnoissa, niiden keskinäisissä suhteissa ja valintojen perusteluissa.

Näkökulma fokusoituu nyt valitsijoiden puoluekiinnittymiseen ja puoluevalintoihin, ja tulokset avaavat jo alustavasti puolue- ja ehdokasvalinnan välistä suhdetta. Näiden kahden valinnan keskinäisen suhteen arviointi jatkuu tutkimuksen ehdokasvalintaluvussa. Puolue- ja ehdokasvalintojen rinnakkainen tarkastelu johtuu luonnollisesti siitä, että Suomessa käytössä oleva avoin listavaali pakottaa valitsijan valitsemaan vaaleissa myös ehdokkaan. Useat tutkimukset osoittavat suomalaisten pitävän myös ehdokasvalintaa

hyvin tärkeänä osana äänestämistä (ks. Karvonen 2010, 49–52). Siksi puolue- ja ehdokasvalinnan suhde on kaikissa Suomen yleisissä vaaleissa poikkeuksellisen mielenkiintoinen tutkimuskohde.

Myös äänestämässä käyntiä koskeva päätös on valintapäätös, joka on yhteydessä puolue- ja ehdokasvalintoihin. Lähes kaikki kuntavaaleissa äänioikeuttaan käyttävät valitsevat äänestäessään ehdokkaan ja sitä myötä puolueen tai muun poliittisen ryhmittymän. Poikkeuksen muodostavat tyhjiin äänten ja joidenkin muiden hylättyjen äänten antajat.

Äänestämättä jättäminen on puolestaan usein, mutta ei aina, seurausta puolueita ja ehdokkaita koskevasta harkinnasta. Äänioikeuden käyttämättä jättäminen voi johtua siitä, että ehdokasta tai puoluetta on ollut liian vaikeaa valita. Toisaalta äänestämättä jättäneiden joukossa on jonkin verran sellaisia äänioikeutettuja, jotka eivät juurikaan vaivaudu harkitsemaan puolueita ja ehdokkaita tai edes ylipäänsä vaaleissa äänestämistä.

Äänestämässä käynnin ja äänestämättä jättämisen suhdetta puolue- ja ehdokasvalintoihin analysoidaan jäljempänä melko suppeasti, koska tutkimuksen kyselyaineisto ei ollut äänestämättä jättäneiden osalta riittävän edustava. Äänestysaktiivisuuden yhteyttä puoluevalintoihin voidaan tutkia esimerkiksi siltä kannalta, mitkä puolueet hyötyivät tai kärsivät eniten äänestysprosenttien noususta tai laskusta vertailtaessa vuosien 2012 ja 2017 kuntavaaleja.

Puoluevalinnan analysoinnin pääkysymyksiä

Seuraavan analyysin pääkysymykset ovat enimmäkseen kuvailevia. Puoluevalinnan erilaisia piirteitä tarkastellaan lähinnä valitsijoiden puoluekannan mukaan, eikä esillä ole juurikaan sosiodemografisten ryhmien puoluevalintojen eroja. Tästä näkökulmasta suomalaisten puoluevalintoja on tarkasteltu hiljattain kansallisessa eduskuntavaalitutkimuksessa (Westinen 2016). Analyysi ei myöskään pureudu yksityiskohtaisesti puoluejärjestelmämme ristiriitautuvuuksiin (ks. Westinen 2015 sekä Paloheimo 2008 ja 2009), vaikkakin puolueläheisyyden ja -valintojen syyt tuovat joitakin järjestelmätason ulottuvuuksia esiin.

Kuntavaalien puoluevalintoja taustoitetaan aluksi kuntien puoluepoliittisen rakenteen kautta. Millaisia ovat kuntavaalien tuloksesta määräytyvät

puolueiden voimasuhteet koko kuntakentässä, ja millaisen raamin ne tarjoavat äänestäjien puoluevalinnoille eri kunnissa? Lisäksi analysoidaan sitä, kuinka keskittynyttä tai hajautunutta puoluekannatus on kunnissa.

Puoluevalintojen vakautta ja liikkuvuutta voidaan tutkia yleisellä tasolla rekisteriaineistoin, mutta yksilötason tiedot valitsijoiden liikkuvuudesta edellyttävät kyselytietoja valitsijoiden äänestämisestä. Tässä aiheessa pääkysymykset koskevat sitä, mistä puolueiden äänet vuoden 2017 kuntavaaleissa tulivat valitsijoiden puolueliikkuvuuden näkökulmasta ja millaiset tekijät luonnehtivat parhaiten vuosien 2012 ja 2017 kuntavaaleissa samaa puoluetta äänestäneitä ja vuonna 2017 uutta puoluetta äänestäneitä.

Erityisen lisänäkökulman puoluevalintoihin tarjoavat kaksi kysymyspatteristoa, joista ensimmäinen rakennettiin tätä tutkimusta varten osoittamaan alan aiempia tutkimuksia tarkemmin valitsijoiden puolueläheisyyden laatua ja syitä. Uudessa kysymyspatteristossa on mukana kuntavaalien ja puolueläheisyyden valtakunnalliseen ja paikalliseen luonteeseen liittyviä aihealueita.

Toinen kysymyspatteristo puoluevalinnan syistä on tuttu useista aiemmista tutkimusaineistoista. Sitä on käytetty pääosin samankaltaisena säännöllisesti kaikissa kansallisten eduskuntavaalitutkimusten kyselyaineistoissa 2000- ja 2010-luvuilla ja jo sitä aiemmin puolueiden ajankohtaistutkimusten data-aineistoissa. Mittaristoa ei tosin ole hyödynnetty kovinkaan paljon kansallisten vaalitutkimusten pääraporttien puoluevalintaa käsittelevissä osuuksissa (ks. Paloheimo 2005; Paloheimo ja Sundberg 2005; Grönlund ja Westinen 2012; Westinen 2016).

Valitsijoiden puolueläheisyyteen ja kuntavaalien puoluevalintaan liittyvät tutkimuskysymykset ovat nekin nyt melko yleisiä. Osa liittyy kiinteästi äänestämisen johdonmukaisuuteen kuntavaaleissa: missä määrin jonkin puolueen läheiseksi kokevat äänestävät kyseistä puoluettaan myös kuntavaaleissa? Tämä näkökulma kytkeytyy puolueen ja ehdokkaan painottumiseen yksittäisten äänestäjien valinnoissa. On luontevaa olettaa, että puolueita lähellä olevat painottaisivat kuntavaalien valinnoissaan puoluetta, kun taas puolueista etäällä olevat luultavasti painottaisivat muita useammin ehdokasta äänestyspäätöksissään. Kuntavaalien asiakysymysten merkitystä puoluevalintoihin ja yleensä äänestämiseen tarkastellaan myöhemmin tutkimuksen kahdeksannessa luvussa.

Kuntien puoluepoliittinen rakenne

Vuoden 2017 kuntavaalien 295 kuntaa poikkeavat toisistaan merkittävästi kuntakoon, kunnan maaseutumaisuuden tai kaupunkimaisuuden sekä väestö- ja elinkeinorakenteen mukaan. Osa puolueista profiloituu muita selvemmin tiettytyyppisten kuntien asianajajina sekä paikallisella että valtakunnallisella tasolla. Tämä ilmenee taulukosta 6.1, johon on koottu tietoja puolueiden ja poliittisten ryhmittymien laskennallisesta asemasta Manner-Suomen kuntien valtuustoissa vuoden 2017 kuntavaalituloksen jälkeen.

Puolueen ehdotonta enemmistöasemaa (lyh. enemmistöasema) kuvaa vassa numerosarakkeessa näkyy sellaisten kuntien lukumäärä, joissa jollakin puolueella on vähintään 50 prosenttia kunnan valtuustopaikoista. Tällaisia kuntia on vuoden 2017 vaalituloksen perusteella yhteensä 95 eli noin kolmannes kaikista Manner-Suomen kunnista. Keskustan, RKP:n ja Kokoomuksen lisäksi tällaiseen asemaan ylsi vuoden 2017 kuntavaaleissa sitoutumattomien ryhmittymä Kärkölen kunnassa.

Vuoden 2017 kuntavaaleissa Keskusta saavutti vähintään puolet paikoista 80 kunnassa ja lisäksi 35–50 prosentin paikkaosuuden 83 kunnassa. Kun mukaan lasketaan puolueen vahvan aseman eli 25–35 prosentin paikkaosuuksien kunnat (45 kpl), sai puolue vuoden 2017 kuntavaaleissa vähintään 25 prosentin paikkaosuuden valtuustoista yli 200 kunnassa. Kyse on lähinnä maaseutumaisista kunnista etenkin Itä- ja Pohjois-Suomessa sekä Pohjanmaan eri osissa.

Toinen kuntavaaleissa enemmistöasemaan useissa kunnissa noussut puolue on RKP. Sillä on kielipuolueena luonnollisen vankka jalansija maamme ruotsinkielisillä alueilla ja ruotsinkielisimmässä kunnassa (ks. Bengtsson ja Grönlund toim. 2005). Puolue saavutti vuoden 2017 kuntavaaleissa ehdottoman enemmistöaseman 13 kunnassa ja dominoivan tai vahvan aseman yhteensä 11 kunnassa. Kannatus on keskittynyt Uudenmaan, Varsinais-Suomen ja Pohjanmaan ruotsinkielisille alueille. Korkeimman kannatuksen alueet ovat maaseutumaisia kuntia.

Valtaosa Manner-Suomen väestöstä ja kuntavaalien äänioikeutetuista asuu muualla kuin maaseutumaisilla alueilla, jotka ovat vahvasti keskustalaisia tai ruotsinkielisiä. Luokittelun kaksi seuraavaa kategoriaa ovat dominoiva asema (35–49,9 % paikoista) sekä vahva asema (25–34,9 % paikoista).

Dominoivan aseman saavuttaminen ei ole kuntavaaleissa Keskustaa lukuun ottamatta tavallista muille eduskuntapuolueille, joskin Kokoomus ja SDP onnistuivat saavuttamaan näin vahvan jalansijan valtuustoissa vajaassa kymmenessä kunnassa.

Kokoomus, SDP ja Vihreät ovat kaupunkikannatukseltaan vahvimpia puolueita myös kuntavaaleissa. Kaupungeissa ja varsinkaan suurissa kaupungeissa minkään puolueen ei ole helppoa nousta hallitsevaan asemaan. Kokoomus nousi vuoden 2017 kuntavaaleissa enemmistöasemaan yhdessä kunnassa (Pyhäranta) ja dominoivaan asemaan kahdeksassa kunnassa, joista yksikään ei ollut asukasmäärältään kovin suuri. Espoossa Kokoomus tosin kolkutteli dominoivan aseman alarajaa 34,7 prosentin paikkaosuudella (26 valtuutettua 75:stä).

SDP ei yltänyt enemmistöasemaan yhdessäkään kunnassa. Lähimpänä tätä se oli Harjavallassa 48,1 prosentin paikkaosuudella. Dominoivan aseman se saavutti yhdeksässä kunnassa, joista kolme keskiuurissa kaupungeissa. Varkaudessa, Imatralla ja Raumalla puolueen osuus paikoista nousi yli 40 prosenttiin. Vahvaan asemaan eli 25–34,9 prosenttiin valtuustopaikkaosuuksissa nousi SDP eli selkeästi kärkipuolueeksi, ja Kokoomus kiilasi tässä ryhmässä niukasti Keskustan edelle. Vihreät ja Perussuomalaiset eivät saaneet yhdessäkään kunnassa 35 prosenttiin yltävää osuutta valtuustopaikoista.

Kannatuksen levinneisyyttä ja puolueiden ehdokasasettelun kattavuutta kuvaa melko hyvin se, kuinka monessa kunnassa puolue tai ryhmittymä sai vähintään yhden valtuustopaikan. Kuluva vuosikymmenen eduskuntavaalien suurimmat puolueet eli Keskusta, SDP, Kokoomus ja Perussuomalaiset olivat tässä suhteessa valtakunnallisimpia, ja eduskuntapuolueista RKP selvästi vähiten valtakunnallisin. Vain kaksi eduskuntapuoluetta onnistui lisäämään vähintään yhden valtuustopaikan kuntien määrää vuodesta 2012 (vrt. Borg ja Pikkala 2017, 33). Vuonna 2012 Manner-Suomen kuntia oli yhdeksän enemmän kuin vuonna 2017. KD:lla lisäys oli vuonna 2017 kaksi ja Vihreillä peräti 27 kuntaa.

Taulukon 6.1 jaottelu puolueaseman hallitsevuudesta on laskennallinen. Se ei ota kantaa siihen, miten yksinvaltaisesti tai yhteistyöhakuisesti vahvimmat ryhmittymät käytännössä toimivat kuntien valtuustoissa. Aiemmissa

Taulukko 6.1

Manner-Suomen kuntien lukumäärä, joissa puolueella on vähintään puolet valtuustopaikoista, dominoiva asema, vahva asema ja vähintään yksi valtuustopaikka (lkm.; vuoden 2017 kuntavaalien tulos)

	Enemmistö- asema (50 %)	Dominoiva asema (35–49,9 %)	Vahva asema (25,0–34,9 %)	Vähintään yksi paikka
KOK	1	8	47	256
SDP	0	9	73	271
KESK	80	83	45	280
VIHR	0	0	1	153
PS	0	0	4	252
VAS	0	1	8	194
RKP	13	6	5	41
KD	0	1	1	176
Muut puolueet	0	0	0	8 ^a
Valitsijayhdistykset	1	2	4	60

^a PIR 2, SKP 2, FEM 1, LIBE 2, IP 1. Tiedot on laskettu Tilastokeskuksen vaalitulosten pohjatiedoista. Enemmistöaseman sekä dominoivan ja vahvan aseman termit perustuvat tekijän omaan luokitukseen.

tutkimuksissa on tehty vastaavanlaisia luokituksia esimerkiksi valtuustojen päätöksentekoon liittyvien määränemmistöjen ja määrävähemmistöjen pohjalta (Hoikka 1985). On tosin syytä huomata, että puolueiden äänestysvalta valtuustoissa ei perustu vain niiden omaan asemaan vaan koalitiomuodostukseen (ks. Wiberg 2013). Sitä paitsi valtuuston sisäisiin valta-asetelmiin sekä koko kunnallisen poliittisen päätöksentekojärjestelmän valtarakenteisiin vaikuttavat moniaineksiset valtaverkostot, joihin sisältyy useita erityyppisiä ja päällekkäisiä vallan muotoja (ks. Wiberg 2005).

Valtuustojen rakenteen hajautuneisuutta on tutkittu puoluekannatuksen hajautuneisuutta kuvaavan F-indeksin avulla. Jo useita vuosikymmeniä siten kehitettyä, laskennallisesti pelkistettyä fraktionalisointuindeksiä (ks. Rae ja Taylor 1970) on kritisoitu muun muassa siitä, että se voi saada samoja arvoja hyvin eri tavoin hajautuneilla kannatusluvuilla. Kritiikistä huolimatta indeksi toimii yleensä käytännössä varsin hyvin. Suomen kuntien valtuustojen puoluepoliittista hajautuneisuutta on tutkittu jo vuoden 1984 kuntavaalien osalta F-indeksillä (Hoikka 1985), ja nyt on kiinnostavaa verrata

Taulukko 6.2

Suomen kuntien valtuustojen puoluepoliittinen hajaantuneisuus vuosien 1984 ja 2017 kuntavaalituloksen perusteella (F, lkm., %)^a

F-indeksi	1984		2017	
	Kuntien lkm.	%	Kuntien lkm.	%
0,00–0,099	5	1,1	2	0,7
0,10–0,199	1	0,2	1	0,3
0,20–0,299	7	1,6	1	0,3
0,30–0,399	11	2,5	7	2,4
0,40–0,499	13	2,9	14	4,7
0,50–0,599	38	8,5	36	12,2
0,60–0,699	164	36,9	70	23,7
0,70–0,799	201	45,2	115	39,0
0,80–0,899	5	1,1	49	16,6
0,90–1	0	–	0	–
Yht.	445	100	295	

^a F-indeksi on laskettu summaamalla kaikkien valtuuston puolueiden tai ryhmittymien valtuustopaikkaosuuksien neliöt (0=0 %, ..., 1=100 %) ja vähentämällä lopuksi näin saatu summa yhdestä. Mitä suurempi indeksi-arvo välillä 0–1, sitä hajautuneempaa kannatus on. Vuoden 1984 osalta lähde Hoikka 1985.

vuoden 2017 F-indeksitietoja yli 30 vuotta vanhempiin vastaaviin tietoihin. Asiaa tarkastellaan taulukossa 6.2.

Kuntien lukumäärä on vähentynyt merkittävästi muutamien viime vuosikymmenten aikana, ja siksi muutoksia vuodesta 1984 vuoteen 2017 on järkevää tarkastella taulukossa 6.2 ilmoitettujen prosenttiosuuksien perusteella. Niiden mukaan puoluepoliittinen kilpailullisuus on lisääntynyt kuntien valtuustoissa jonkin verran, vaikka Suomesta löytyy edelleen useita puoluekannatukseltaan hyvin keskittyneitä kuntia.

Kilpailullisuuden yleistyminen näkyy F-indeksillä mitattuna selvimmin vahvaa hajaantuneisuutta osoittavassa luokassa 0,800–0,899. Siihen kuului vuoden 1984 vaalituloksen perusteella vain yksi prosentti valtuustoista, mutta vuoden 2017 tuloksen perusteella lähes 17 prosenttia valtuustoista.

Kuntien lukumäärän väheneminen ja siihen liittyvä kuntakoon kasvu on yksi pääselitys kuntien sisäisen puoluekannatusrakenteen hajaantuneisuuden yleistymiselle. Vuoden 1984 kuntavaalien jälkeen suomalaisen kuntakenttään

on myös vakiintunut uusia puolueita, kuten Vihreät ja Perussuomalaiset. Lisäksi sitoutumattomat ryhmittymät menestyvät nykyisin kuntavaaleissa paremmin kuin 1980-luvun puolivälissä, jolloin ne keräsivät kuntavaaleissa vasta noin yhden prosenttiyksikön kannatuksen.

Puolueiden kannatusmuutokset ja niiden suhde äänestysaktiivisuuden muutoksiin

Puolueiden valtakunnallista kannatusta ja kannatusmuutoksia käsiteltiin jo tutkimuksen ensimmäisessä luvussa. Vaalien puoluevalintojen syiden taustoittamiseksi on vielä tarpeen tarkastella sitä, miten kannatusmuutokset sijoittuivat alueellisesti ja millainen yhteys kannatusmuutoksilla oli äänestysaktiivisuuden muutoksiin. Taulukko 6.3 osoittaa aluksi eduskuntapuolueiden kannatuksen ja kannatusmuutokset vuodesta 2017 äänestysalueiden kaupungistumisasteen mukaan. Kaupungistumisasteen luokittelu on selitetty taulukon 6.3 selitteessä. Lisäksi liitetaulukko 6.1 kertoo, millaisia puolueiden kannatusmuutokset olivat vuodesta 2012 vuoteen 2017 yhdeksässä suurimmassa kaupungissa.

Kokoomus menetti vuoden 2017 kuntavaaleissa kannatustaan etenkin asutuskeskusmaisilla äänestysalueilla. Kaupunkimaisilla äänestysalueilla ja haja-asutusalueilla puolueen kannatusosuus väheni suurin piirtein sen verran kuin valtakunnallinen kannatus. Suurissa kaupungeissa Kokoomuksen kannatustappiota vaimensi puolueen menestys Helsingissä, jossa Jan Vapaavuoren pormestariehdokkuus toimi onnistuneesti sekä paikallisena että osin myös valtakunnallisena kampanjaveturina (ks. liitetaulukko 6.1).

SDP:n kannatusmuutoksissa havaitaan kiinnostavasti, että puolue hävisi kuntavaaleissa nimenomaan kaupunkimaisilla äänestysalueilla, joilla puolueen kannatus jäi hieman alle 19 prosenttiin. Suurimmissa kaupungeissa puolueen isoimmat negatiiviset kannatusmuutokset osuivat Helsinkiin, Turkuun ja Jyväskylään.

Keskustan ja Perussuomalaisten kannatus laski melko tasaisesti korkeamman kaupungistumisasteen alueilla. Keskusta kärsi suurissa kaupungeissa selvimmän vaalitappionsa Oulussa (-2,9 %-yksikköä). Perussuomalaisilla kaupunkikannatuksen menetykset olivat yleisesti suurempia ja merkittäviä

Taulukko 6.3

Eduskuntapuolueiden sekä muiden puolueiden ja ryhmittymien kannatusosuus 2017 (%) äänestysalueen kaupungistumisasteen mukaan ja muutos vuodesta 2012 (%-yks.)

Kaupungistumisaste	KOK	SDP	KESK	VIHR	PS	VAS	RKP	KD	Muut pu./sit. val.yhd.
Kaupunkiasutusta	25,6	18,7	6,3	19,2	8,3	10,3	4,1	3,7	3,8
-muutos 2012–17	-1,4	-1,5	-0,4	4,1	-3,5	0,9	-0,1	0,4	1,4
Asutuskeskus- asutusta	20,7	23,7	14,3	10,6	8,7	9,7	4,6	4,6	3,0
-muutos 2012–17	-2,6	0,8	-0,2	4,1	-3,4	0,6	0,1	0,2	0,2
Haja-asutusta	15,2	17,8	34	5,4	9,8	7,1	4,1	4,1	2,6
-muutos 2012–17	-1,3	0,9	-0,1	2,2	-3,5	0,4	0,4	0,5	0,5

Lähde: Tiedot on poimittu Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannasta. Tilastokeskuksen menetelmäseloste kuvaa kaupungistumisasteen luokittelua seuraavasti: "Kaupunkialueiksi katsotaan yli 50 000 asukkaan kaupunkien äänestysalueet. Kuitenkin jos nämä muodostavat yli kolmanneksen vaalipiirin äänestysalueista, kaupunkialueiksi valitaan taajama-asteeltaan korkeimmat äänestysalueet siten, että kolmannes äänestysalueista tulee tähän luokkaan. Alle jäävä osuus katsotaan asutuskeskusalueiksi. Suurten kaupunkien ulkopuolisista äänestysalueista taajama-asteeltaan suurempi puolisko katsotaan asutuskeskusalueiksi ja pienempi haja-asutuksiksi."

useissa isoissa kaupungeissa, erityisesti Tampereella, Lahdessa ja Kuopiossa (ks. liitetaulukko 6.1). Vasemmistoliiton, RKP:n ja Kristillisdemokraattien kannatusmuutokset eivät vaihdelleet voimakkaasti äänestysalueiden kaupungistumisasteen mukaan, eivätkä puolueiden kannatusmuutokset olleet järin suuria myöskään suurimmissa kaupungeissa. Vasemmistoliitto onnistui nostamaan kuntavaalikannatustaan kahdessa isossa kaupungissa pari prosenttiyksikköä (Turku ja Kuopio).

Vuoden 2017 kuntavaalien suurin voittaja oli ääniosuusmuutosten näkökulmasta Vihreät. Vuoteen 2012 verrattuna puolueen lisäkannatus tuli erityisesti kaupunkimaisilta sekä asutuskeskusmaisilta äänestysalueilta (taulukko 6.3). Lisäksi on olennaista havaita, että Vihreät oli valtakunnallisesti katsottuna myös haja-asutusmaisten äänestysalueiden selkein vaalivoittaja yli kahden prosenttiyksikön lisäyksellä suhteelliseen kannatukseen.

Liitetaulukko 6.1 osoittaa, että Vihreät sai merkittävän kannatuslisän lähes kaikissa suurimmissa kaupungeissa. Vähäisintä suhteellisen kannatuksen

kohoaminen oli Helsingissä, jossa puolue oli noussut jo aiemmin merkittävään kunnallispoliittiseen asemaan. Nyt Vihreät saavutti vahvan aseman lähes kaikissa suurimmissa, asukasluvultaan vähintään 100 000 asukkaan kaupungeissa. Kuudessa kaupungissa yhdeksästä Vihreiden kuntavaalikannatus on vuoden 2017 vaalien jälkeen joko yli 20 prosenttia tai enintään parin prosenttiyksikön päässä viidenneksestä. Oulussa, Lahdessa ja Kuopiossa kannatus on yli 10 mutta alle 15 prosenttia.

Missä määrin puolueiden kannatusmuutokset olivat yhteydessä äänestysviikkauksen muutoksiin? Valtakunnallisella tasolla vuosien 2012 ja 2017 kuntavaalien äänestysprosenttien nousu jäi vain 0,6 prosenttiyksikköön, mutta alueelliset erot aktiivisuusmuutoksessa olivat suurempia. Kaikkiaan äänestysprosentti nousi vuodesta 2012 vuoteen 2017 yhteensä 87 kunnassa ja laski yhteensä 202 kunnassa. Helsingissä äänestysprosentti nousi mitä ilmeisimmin pormestarikamppailun siivittämänä jopa 4,4 prosenttiyksikköä.

Kannatusmuutosten ja äänestysprosenttien muutosten tilastollista yhteyttä tarkastellaan kuntakohtaisten tietojen pohjalta taulukossa 6.4. Sen kaksi ylintä numeroriviä kertovat, miten puolueiden kannatusosuus kuntavaaleissa 2017 korreloituu vuoden 2017 vaalien äänestysprosenttiin ja sen muutokseen vuodesta 2012. Kolmas ja neljäs numerorivi osoittavat äänestysaktiivisuuden ja sen muutosten korrelaatiot puolueiden kannatusmuutoksiin.

Taulukon 6.4 ylimmän numerorivin (A) keskeinen havainto on, että vain RKP:n, KD:n ja Keskustan kannatus korreloituu positiivisesti äänestysprosenttiin kuntatason aineistolla. Tuloksissa näkyy etenkin RKP:n vahva kannatus pienissä ruotsinkielisissä kunnissa, joissa on suhteellisen korkea äänestysaktiivisuus. SDP:n ja Vihreiden kannatus on puolestaan keskimääräistä vahvempaa sellaisissa kunnissa, joiden äänestysprosentti jäi vuoden 2017 kuntavaaleissa matalaksi.

B-rivin osoittamat korrelaatiot kertovat puolestaan, että äänestysprosentit kohosivat sellaisissa kunnissa, joissa Vihreillä ja RKP:llä on keskimääräistä korkeampi kannatus. Edelleen taulukon 6.4 C-rivin tulokset kertovat jossakin määrin A-rivin havainnoista. Vihreiden kannatus nousi sellaisissa kunnissa, joissa äänestysprosentti oli keskimääräistä matalampi; tästä syystä

Taulukko 6.4

Vuoden 2017 kuntavaalien äänestysprosentin ja äänestysprosentin muutoksen (2012–2017) korrelaatio puolueiden kuntavaalikannatukseen 2017 ja ääniosuuksien muutokseen Manner-Suomen kunnissa (Pearsonin tulomomenttikorrelaatio, N=295; kannatusosuuden muutos %-yksikköinä)

Kannatusosuus kuntavaaleissa 2017:										
	KOK	SDP	KESK	VIHR	PS	VAS	RKP	KD	Muut	Äp17
A) Äänestysprosentti 2017	-.077	-.326	.034	-.303	-.202	-.205	.401	.091	.111	..
B) Äänestys-%:n muutos 2012–2017	.027	.059	-.344	.265	-.113	.034	.235	.066	.086	.141
Kannatusosuuden muutos 2012–2017:										
C) Äänestysprosentti 2017	.014	-.105	.072	-.261	.089	-.007	-.081	-.008	.080	..
D) Äänestys-%:n muutos 2012–2017	-.245	-.179	-.141	.151	.040	.049	-.021	-.066	-.027	.141
E) Puolueen kann.ms %-yks. (koko maa)	-1,2	-0,2	-1,1	+3,9	-3,9	+0,8	+0,2	+0,4	..	.

korrelaatiokerroin on negatiivinen ($r = -.261$). Kuntavaaleissa tämä tarkoittaa esimerkiksi suuria ja keskikokoisia kaupunkeja.

D-rivin tiedot ovat olennaisia, koska ne antavat osavastauksia kysymykseen siitä, miten äänestysaktiivisuuden muutokset olivat yhteydessä puolueiden kannatusmuutoksiin. Kuntatason aineiston korrelaatioiden suuruuden ja etumerkin nojalla voidaan päätellä, että Kokoomuksen ja Keskuksen vaalitappiot sekä Vihreiden vaalivoitto selittyvät joiltakin osin äänestysaktiivisuusmuutosten pohjalta.

Toisaalta kuntatason korrelaatiotarkastelu ei osoita äänestysvilkkaisuusmuutosten yhteyttä Perussuomalaisten vaalitappioon. On mahdollista, että esimerkiksi äänestysaluekohtaisilla tiedoilla tulokset olisivat olleet toisenlaisia, mutta sellaisia tietoja ei ollut tämän tutkimushankkeen käytössä. Lukuisten äänestysalumuutosten vuoksi tällaisten muutostietojen tuottaminen olisi ollut erittäin hankalaa.

Äänestäjien puolueliikkuvuus

Vuoden 2017 kuntavaalien äänestysprosentit nousivat vuoteen 2012 verrattuna hivenen korkeammiksi useissa sellaisissa kaupungeissa, joissa Vihreät menestyi hyvin. Tiedot äänestäjien puolueliikkuvuudesta vuosina 2012–2017 viittaavat siihen, että Vihreät onnistui mobilisoimaan vaaliurnille muita puolueita enemmän ensikertalaisäänestäjiä ja sellaisia valitsijoita, jotka eivät käyttäneet äänioikeuttaan vuoden 2012 kuntavaaleissa. Tämä ilmenee taulukosta 6.5, jossa tarkastellaan ristiin valitsijoiden puoluevalintoja vuosien 2012 ja 2017 vaaleissa. Tuloksiin liittyy taulukon selitteessä yksilöityjä epävarmuustekijöitä. Tiedot kertovat suunnilleen, mistä puolueiden saamat äänet vuoden 2017 kuntavaaleissa tulivat.

Keskeinen joskaan ei kovin yllättävä yleishavainto taulukosta 6.5 on, että vaaleissa ääniosuuttaan menettäneillä puolueilla oli vuonna 2017 suhteellisesti eniten sellaisia äänestäjiä, jotka olivat äänestäneet samaa puoluetta jo

Taulukko 6.5

Valitsijoiden puolueliikkuvuus vuosien 2012 ja 2017 kuntavaaleissa (%)

	Puoluevalinta 2017: mistä äänestäjät tulivat?								
	KOK	SDP	KESK	VIHR	PS	VAS	RKP	KD	Muut
Puoluevalinta 2012									
KOK	69	2	5	10	3	–	9	11	11
SDP	1	69	3	10	4	8	2	–	4
KESK	6	2	78	3	3	2	5	11	–
VIHR	4	2	3	43	–	8	–	–	15
PS	4	10	3	3	74	5	2	7	4
VAS	–	2	1	6	1	67	–	–	4
RKP	1	0	–	2	–	–	67	–	–
KD	–	1	0	1	–	–	2	50	–
Muut	1	0	–	1	2	–	–	–	48
EOS/EHS	5	5	4	8	2	4	9	9	2
Ei ään./ään.oik.	10	6	4	15	9	7	6	13	11
Yht.	100	100	100	100	100	100	100	100	100
(painotettu n)	(284)	(262)	(237)	(167)	(121)	(119)	(66)	(56)	(46)

Selite: Tiedot vuoden 2012 ja 2017 kuntavaaleissa äänestetyistä puolueesta perustuvat kevään 2017 kuntavaalien jälkeen koottuun valtakunnalliseen kyselyaineistoon. Vuoden 2012 tietoihin liittyy mm. muistivirheitä. Aineistoa on painotettu siten, että vuoden 2017 vaaleissa äänestäminen vastaa vaalien kannatusjakaumaa. Kaikki tulokset ovat suuntaa antavia.

vuoden 2012 kuntavaaleissa (KESK, PS, KOK, SDP). Suurin tällainen osuus oli Perussuomalaisilla ja Keskustalla. Vaaleissa hieman ääniosuuttaan lisänneiden RKP:n ja Vasemmistoliiton ”omien” äänestäjien osuus oli lähellä Kokoomuksen ja SDP:n omien äänestäjien osuutta (noin 2/3).

Vain Vihreillä äänestäjäkunnan enemmistö näyttää koostuneen valitsijoista, jotka eivät äänestäneet puoluetta vuoden 2012 kuntavaaleissa. Kun tarkastellaan muilta puolueilta voitettuja ääniä, Vihreät ilmeisesti voitti äänestäjiä erityisesti Kokoomukselta ja SDP:ltä. Kaikkiaan Vihreät näyttää voittaneen vuonna 2017 muilta puolueilta äänestäjiä suurin piirtein saman verran kuin puolueella oli puolueuskollisia äänestäjiä kuntavaaleissa vuosina 2012 ja 2017. Sosiaalidemokraatit saivat puolestaan vuonna 2017 paluuäänestäjiä etenkin Perussuomalaisista. Muilta osin äänestäjien liikkuvuus puolueiden välillä ei vaikuta olleen mainittavan suurta.

Yleisesti ottaen nyt havaittu kuntavaalien puolueliikkuvuuden määrä vastaa aikaisemman tutkimuksen pitkittäishavaintoja vuosilta 1994–2004, ja niiden mukaan noin kaksi kolmesta valitsijasta äänestää kuntavaaleissa aina tai ainakin pääsääntöisesti samaa puoluetta (Helander ja Pekola-Sjöblom 2006, 146). Kuntavaaleissa puolueliikkuvuutta hillitsee vaalien suhteellisen matala äänestysaktiivisuus.

Puolueliikkuvuus suhteessa puolueen tai ehdokkaan painottamiseen

Yleinen lähtökohta oletus puolueliikkuvuudesta on, että kannattamansa puolueen itselleen hyvin läheiseksi kokevat valitsijat eivät hevin vaihda puoluetta vaaleista toiseen. Suomessa asia on todennettu sekä kuntavaaleja että eduskuntavaaleja koskevissa tutkimuksissa (Paloheimo 1989 ja 2003). Suomessa 2000-luvulta alkaen säännöllisesti tehtyjen eduskuntavaalitutkimusten perusteella voidaan olettaa, että puolueuskolliset valitsijat painottavat äänestämässään enemmän puoluetta kuin ehdokasta. Päteekö ilmiö myös kuntavaaleissa?

Taulukko 6.6 osoittaa, miten vakaat äänestäjät (eli vuosien 2012 ja 2017 vaaleissa puolueuskolliset äänestäjät) ja toisaalta muut äänestäjät painottivat puoluetta tai ehdokasta omassa äänestämässään vuoden 2017 kunta-

vaaleissa. Taulukon kaksi ylintä numeroriviä kertovat aluksi äänestetyin puolueen mukaan, miten kaikki äänestäjät painottivat puoluetta tai ehdokasta omissa äänestysvalinnoissaan.

Kuten monissa eduskuntavaaleissa (vrt. Borg ym. 2015, 32), kaikkien äänestäjien kokonaisjakauma on myös vuoden 2017 kuntavaaleissa lähellä 50–50-tilannetta. Nyt ehdokkaan painottajia on 50 prosenttia ja puolueen painottajia 48 prosenttia äänestäneistä. Kantaansa kysymykseen ei osannut sanoa kaksi prosenttia kyselyyn vastanneista äänestäjistä. Kaikkien äänestäjien tiedot vakaista äänestäjistä ja vaihtajista osoittavat, että puolueen painottajat ovat enemmistönä (55 %) vakaissa äänestäjissä ja selvänä vähemmistönä

Taulukko 6.6

Samaa puoluetta vuosina 2012 ja 2017 äänestäneiden vakaiden valitsijoiden ja muiden valitsijoiden (vaihtajien) äänestyspainotus 2017 kuntavaaleissa (%)

Puoluevalinta 2017:										
	KOK	SDP	KESK	VIHR	PS	VAS	RKP	KD	Muut	Kaikki äänest.
Puoluevalinta -12 ja -17										
Kaikki äänestäneet										
Kumpi tärkeämpi: puolue vai ehdokas?										
Puolue	43	50	42	61	40	63	55	38	28	48
Ehdokas	56	47	56	36	56	35	44	60	66	50
En osaa sanoa	2	3	2	3	4	2	2	2	6	2
(painotettu n)	(279)	(259)	(236)	(171)	(120)	(121)	(64)	(55)	(47)	(1 352)
Vakaat (sama puolue)										
Puolue	53	56	48	72	46	67	74	63	10	55
Ehdokas	45	40	51	27	49	30	26	37	81	43
En osaa sanoa	2	3	2	1	4	3	–	–	10	3
(painotettu n)	(191)	(173)	(180)	(71)	(89)	(79)	(42)	(27)	(21)	(873)
Vaihtajat (kaikki muut)										
Puolue	20	38	23	53	23	55	18	14	42	35
Ehdokas	78	60	75	43	74	43	77	82	54	63
En osaa sanoa	1	1	2	4	3	2	5	4	4	2
(painotettu n)	(88)	(86)	(56)	(100)	(31)	(42)	(22)	(28)	(26)	(479)

Selite: Aineistoa on painotettu siten, että vuoden 2017 vaaleissa äänestäminen vastaa vaalien kannatusjakaumaa.

(35 %) ehdokasta painottaneiden äänestäjien joukossa. Nämä tulokset ovat samansuuntaisia eduskuntavaaleista tehtyjen havaintojen kanssa.

Puoluekohtaiset erot vakaiden ja vaihtajien äänestyspainotuksissa ovat monelta osin kiinnostavia. Puolueen painottaminen ei ole niinkään tyypillistä suurimpien puolueiden vakaille äänestäjille, vaan kuntavaaleissa selvästi tyypillisempää keskisuurten (VIHR, VAS) ja pienten puolueiden äänestäjille (RKP, KD). Ilmiö saattaa liittyä siihen, että suurimpia puolueita pienempien ryhmittymien äänestäminen on kuntavaaleissa astetta ideologisempi ratkaisu kuin sellaiset puoluevalinnat, jotka kohdistuvat valtakunnalliselta kannatukseltaan suurimpiin puolueisiin. Asiaan palataan jäljempänä tutkittaessa tarkemmin puoluevalintojen erilaisia syitä.

Peräkkäisissä kuntavaaleissa eri puoluetta äänestäneet painottavat äänestämiseensä paljon useammin ehdokasta kuin puoluetta. Tähän löytyy tuloksista vain kaksi poikkeusta. Vuonna 2017 Vihreiden tai Vasemmistoliiton ehdokasta äänestäneistä yli 50 prosenttia painotti äänestyspäätöksissään enemmän puoluetta kuin ehdokasta. Tulos saattaa liittyä näiden puolueiden aatteelliseen profiloitumiseen, ja se voi mahdollisesti johtua myös puolueiden puheenjohtajien vetovoimaisuudesta vuoden 2017 vaaleissa.

Puheenjohtajien merkitys

Kuntavaalitutkimus 2017 -hankkeen tutkimusaineisto ei sisältänyt sellaisia kysymyksiä, joissa vastaajat olisivat arvioineet kutakin yksittäisen puolueen puheenjohtajaa erikseen. Puheenjohtajien mediaesiintymisestä vuoden 2017 kuntavaaleissa on kuitenkin käytettävissä vaalien jälkeen koottuja muita arvioita.

Taulukkoon 6.7 on koottu valitsijoiden mielipiteitä siitä, miten puolueiden puheenjohtajat esiintyivät julkisuudessa kuntavaalikampanjoinnin parin viimeisen viikon aikana. Tiedot perustuvat Kunnallisan kehittämissäätiön teettämään valtakunnalliseen tutkimusaineistoon, jonka TNS Kantar keräsi heti kuntavaalien jälkeen. Koska tutkimusaineiston vastaajamäärä on selvästi pienempi kuin tämän kuntavaalitutkimuksen omassa pääaineistossa, tuloksia voidaan nyt eritellä ainoastaan kuuden suurimman puolueen äänestäjäkuntien osalta.

Taulukko 6.7

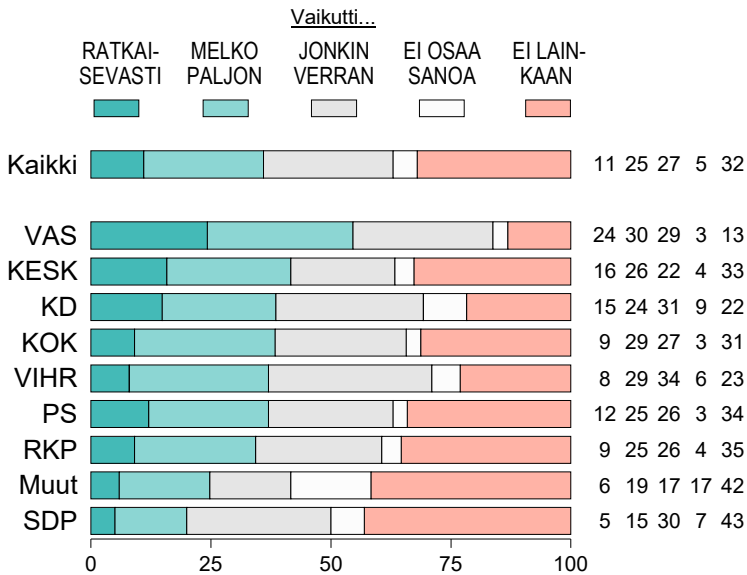
Valitsijoiden mielipiteet siitä, miten puolueiden puheenjohtajat esiintyivät julkisuudessa kuntavaalikampanjoinnin parin viimeisimmän viikon aikana (% erittäin hyvin tai melko hyvin)^a

	Puoluevalinta 2017:								
	KESK	PS	KOK	SDP	VIHR	VAS	Muut	EHS	Kaikki
Li Andersson	50	20	50	82	83	95	73	69	65
Sari Essayah	62	34	60	68	43	51	84	67	61
Petteri Orpo	50	50	79	54	44	36	41	56	55
Anna-Maja Henriksson	36	11	31	49	45	33	56	51	40
Ville Niinistö	36	22	35	75	76	76	47	54	53
Juha Sipilä	63	31	40	21	19	19	24	32	33
Timo Soini	38	57	37	22	21	16	31	50	33
Antti Rinne	13	21	13	66	25	32	24	34	30
(n pienimmillään, painotettu)	(101)	(37)	(108)	(115)	(49)	(43)	(55)	(62)	(570)

^a Tiedot perustuvat Kantar TNS:n keräämään seuranta-aineistoon, joka kerättiin GallupKanavalla heti vuoden 2017 kuntavaalien jälkeen. Kysymyspatteriston kysymysten muut vastausvaihtoehdot olivat "ei hyvin eikä huonosti", "melko huonosti" ja "erittäin huonosti" sekä "en osaa sanoa".

Vasemmistoliiton puheenjohtaja Li Andersson ja KD:n puheenjohtaja Sari Essayah erottuivat parhaimmiksi puheenjohtajien mediaesiintymistä koskevissa arvioissa. Kolmanneksi eniten hyvän esiintymisen mainintoja keräsi Kokoomuksen puheenjohtaja Petteri Orpo. Muiden hallituspuolueiden puheenjohtajat (Juha Sipilä ja Timo Soini) sijoituivat kokonaisarviointien häntäpäähän, kuitenkin hieman SDP:n Antti Rinteen edelle.

Hallituspuolueissa niiden omat kannattajat pitivät oman puheenjohtajansa mediaesiintymistä parhaimpana (KESK, PS, KOK). Näin oli kirkaasti myös Vasemmistoliitossa. Jossakin määrin yllättävää oli, että myös Vihreiden ja SDP:n äänestäjien joukossa Li Anderssonin esiintymistä kampanjoinnin parin viime viikon aikana pidettiin onnistuneimpana. Näissä kolmessa puolueessa myös Vihreiden puheenjohtaja Ville Niinistö keräsi paljon myönteisiä arvioita esiintymisistään. SDP:n Antti Rinne oli puolestaan oman puolueensa kannattajien keskuudessa vasta neljänneksi parhaaksi arvioitu esiintyjä.

Kuvio 6.1 Puolueen puheenjohtajan vaikutus puoluevalintaan vuoden 2017 kuntavaaleissa (%)

Vaalitutkimushankkeen omassa kyselyssä vastaajat arvioivat puolueiden puheenjohtajien merkitystä oman puoluevalintansa kannalta. Tätä kysymystä koskevat perustulokset on raportoitu kuviossa 6.1. Ne osoittavat, että Li Andersson koettiin myös puoluevalinnoille annetuissa perusteluissa vetovoimaisimmaksi puheenjohtajaksi. Yli puolet Vasemmistoliittoa äänestäneistä sanoi kyselyssä, että ”puolueen hyvä puheenjohtaja” oli ratkaiseva tai melko tärkeä syy omalle puoluevalinnalle vuoden 2017 kuntavaaleissa. Missään muussa puolueessa tällaisten vastaajien osuus ei yltänyt edes 40 prosenttiin kaikista puolueen äänestäjistä.

Perussuomalaisen vaalituloksen näyttää puolestaan selittyvän ainakin joiltakin osin sillä, että Timo Soinilla ei enää ollut vuoden 2017 kuntavaaleissa sellaista imua mediapersoonana ja puoluejohtajana kuin aiemmissa 2010-luvun yleisissä vaaleissa. Soinia koskevat arviot olivat PS:n omienkin äänestäjien joukossa lähellä äänestäjäkunnan keskimääräisiä arvioita puheenjohtajista.

Koettu puolueläheisyys puoluevalinnan kehystäjänä

Puoluevalintojen taustojen puntaroinnin lopuksi on vielä syytä pureutua yksityiskohtaisesti siihen, missä määrin kuntavaalien puoluevalinnat määräytyvät valitsijoiden yleisestä ja mahdollisesti myös pysyväluntoisesta kiinnittymisestä puolueisiin. Kyse on siitä, että puolueen äänestäminen yksittäisissä vaaleissa ei välttämättä merkitse puolueen pitkäkestoista kannattamista. Toisaalta suuri osa valitsijakunnasta on kiinnittynyt johonkin puolueeseen siinä määrin, että he äänestävät eri vaaleissa samaa puoluetta hyvin todennäköisesti.

Äänestystutkimuksen kannalta asia liittyy varsinkin historialliselta kannalta puoluesamastumisen (party identification) käsitteeseen. Se on ollut varhaisista amerikkalaisista tutkimuksista lähtien yksi suosituimmista mutta myöhemmin yksi kiistellyimmistä vaalitutkimuksen käsitteistä. Kansainvälisesti vertailevissa vaalitutkimuksissa pitkäkestoista kiinnittymistä johonkin puolueeseen ei yleensä enää mitata psykologispainotteisena samastumisena vaan koettuna puolueläheisyytenä. Tässä kuntavaalitutkimuksessa asiaa mitattiin nimenomaan koettuna puolueläheisyytenä.

Russell Dalton on laatinut hiljattain puoluesamastumisen käsitteestä ja sen ympärillä käydystä kansainvälisen tutkimuksen keskustelusta kattavan kokooma-artikkelin politiikan tutkimusta tukevaan verkkosanakirjaan (Dalton 2016). Daltonin mukaan puoluesamastumisen merkitys äänestämiseen ja poliittiseen kiinnittymiseen on useimmissa länsimaisissa demokratioissa edelleen suuri, vaikka kansalaisten puoluekiinnittyneisyys on vähentynyt merkittävästi 1970-luvulta nykypäivään. Havainto on saanut tukea Suomessa 2000- ja 2010-luvuilla toteutetuista eduskuntavaalitutkimuksista, joiden mukaan noin joka toinen valitsija katsoo olevansa lähellä jotakin puoluetta (Kestilä-Kekkonen 2015, 55). Osuus on Suomessa lähellä yleistä pohjoismaista tasoa (ks. Bengtsson ym. 2014).

Kuntavaalitutkimuksen aineistossa vastaajilta kysyttiin heidän puolueläheisyyttään seuraavalla kysymyksellä: ”Katsotko yleensä olevasi lähellä jotakin poliittista puoluetta?” Vastausvaihtoehdot olivat ”kyllä”, ”en” ja ”en osaa tai halua sanoa”. Jotakin puoluetta lähellä katsoi olevansa 53 prosenttia vastaajista ja 36 prosenttia katsoi, ettei ole lähellä mitään puoluetta. Yhteensä 11 prosenttia vastaajista sanoi, ettei osaa tai halua sanoa kantaansa.

Käytännössä EOS/EHS-vastaukset ovat tällaisessa kysymyksessä selvästi lähempänä kieltävää kuin myöntävää vastausta. Siksi kantansa ilmaisemattomia tarkastellaan jatkoanalyyseissä yhdessä niiden kanssa, jotka vastasivat kysymykseen kieltävästi.

Jotakin puoluetta lähellä oleville esitettiin kaksi lisäkysymystä. Ensimmäinen koski sitä, kuinka lähellä tätä puoluetta vastaaja katsoo olevansa. Alla oleva erittely kertoo aluksi, miten kaikki vastaajat jakautuvat koetun puolueläheisyyden asteen osalta kolmeen pääryhmään. Kategoriaan ”ei ole lähellä mitään puoluetta” kuuluvat myös sellaiset vastaajat, jotka ensin sanoivat kokevansa jonkin puolueen läheiseksi, mutta totesivat sen jälkeen lisäkysymyksen vastausasteikolla, etteivät koe sitä kovinkaan läheiseksi.

	%
Erittäin lähellä jotakin puoluetta	10
Melko lähellä jotakin puoluetta	37
Ei ole lähellä mitään puoluetta	53
(painotettu n)	(1 689)

Puolueläheisyyden voimakkuuteen liittyneen kysymyksen tavoin toinen lisäkysymys esitettiin vain niille, jotka katsoivat olevansa lähellä jotakin puoluetta. Kysymys koski sitä, mitä puoluetta lähellä vastaaja on. Sanatarkasti kysymys kuului: ”Minkä seuraavista puolueista koet itsellesi läheisimmäksi?”

Taulukkoon 6.8 on yhdistetty tietoja kaikista puolueläheisyyskysymyksistä. Yhdistetty puolueläheisyysmuuttuja on taulukoitu ristiin kuntavaaleissa 2017 äänestetyn puolueen mukaan. Tiedot kertovat, missä määrin kutakin puoluetta lähellä olevat äänestivät puoluettaan kuntavaaleissa. Lisäksi taulukon 6.8 alin numerorivi kertoo, miten puolueista etäällä olevat (äänioikeuttaan käyttäneet) äänestivät kuntavaaleissa. Tuloksia on painotettu siten, että eri puolueita vuoden 2017 vaaleissa äänestäneitä on aineistossa oikeassa suhteessa verrattuna vaalitulokseen.

Taulukon ensimmäinen ja hyvin johdonmukainen tulos on, että jonkin puolueen itselleen läheiseksi kokevat äänestävät tätä puoluetta myös kuntavaaleissa. Asia ei ole itsestäänselvyys, koska esimerkiksi ehdokkaan painottaminen äänestyspäätöksessä havaittiin jo edellä hyvin yleiseksi kuntavaaleissa.

Taulukko 6.8

Puoluevalinta vuoden 2017 kuntavaaleissa valitsijoiden puolueläheisyyden mukaan (rivi-%)

Mitä puoluetta lähellä?	Puoluevalinta 2017										
	KOK	SDP	KESK	VIHR	PS	VAS	RKP	KD	Muut	Yht.	(n)
KOK	90	–	3	3	1	–	2	–	1	100	(182)
SDP	1	94	1	1	1	1	–	–	–	100	(153)
KESK	2	–	97	–	–	1	–	–	–	100	(141)
VIHR	4	3	1	88	1	–	–	–	3	100	(96)
PS	3	–	3	–	93	1	–	–	–	100	(72)
VAS	–	2	–	5	–	90	–	–	2	100	(91)
RKP	2	–	–	–	–	–	98	–	–	100	(43)
KD	–	–	4	–	–	–	4	92	–	100	(26)
Ei lähellä mitään puol.	20	21	15	14	9	6	3	5	6	100	(538)

”Omaa” puoluettaan kuntavaaleissa äänestäneiden hyvin korkeat prosenttiosuudet koskevat kaikkia eduskuntapuolueita.

Vihreiden osalta on ymmärrettävää, että puoluetta lähellä olevien osuus on hieman matalampi äänestäjäkunnassa kuin muissa puolueissa. Vihreät oli vuoden 2017 kuntavaaleissa vaalivoittajapuolue, ja vaalien jälkeisissä kyselyissä lisäsuosio näkyy paitsi puolueiden kannatusmittauksissa myös koetussa puolueläheisyydessä. Pian vaalien jälkeen läheisyyttä koetaan erityisesti vaalivoittajiin.

Toinen taulukon 6.8 päätulos kertoo kiinnostavasti, että puolueista etäällä olevat — jotka eivät koe mitään puoluetta itselleen läheiseksi — äänestivät vuoden 2017 kuntavaaleissa eri puolueita jokseenkin samoin kuin koko äänestäjäkunta. Tämä tulos on sikäli mielenkiintoinen, että tästä puolueista etäällä olevien ryhmästä peräti noin kaksi kolmesta (68 %) sanoi painottaneensa äänestämiseensä enemmän ehdokasta kuin puoluetta. Tästä huolimatta ryhmän puoluekannatusjakauma ei poikennut merkittävästi koko kuntavaalien valtakunnallisesta vaalituloksesta.

Entä millaiset seikat selittävät kansalaisten kokemaa puolueläheisyyttä? Kuntavaalitutkimuksen kyselyaineistoon sisältyi uusi kysymyspatteristo tekijöistä, jotka selittävät valitsijoiden kokemaa puolueläheisyyttä. Pääkysymys kuului seuraavasti: ”Missä määrin seuraavat seikat ovat vaikuttaneet siihen,

että koet olevasi lähellä mainitsemaasi puoluetta?” Kysymysosoioon kootut tekijät esitellään taulukossa 6.9, jossa tuloksia tarkastellaan vuoden 2017 kuntavaaleissa äänestetyin puolueen mukaan. Analyysi koskee pelkästään sellaisia vastaajia, jotka katsoivat olevansa lähellä jotakin puoluetta.

Vain kaksi yhteensä kymmenestä tiedustellusta seikasta nousi merkitykseltään selvästi yli muiden. Kaikista vastanneista joka toinen (49 %) katsoi

Taulukko 6.9

Äänioikeutettujen kokema puolueläheisyys kuntavaaleissa äänestetyin puolueen mukaan sekä puolueläheisyyttä kokevien arviot läheisyyteen vaikuttavista seikoista (% vaikuttanut hyvin paljon)^a

Missä määrin seuraavat seikat ovat vaikuttaneet siihen, että koet olevasi lähellä mainitsemaasi puoluetta?	KOK	SDP	KESK	VIHR	PS	VAS	RKP	KD	Kaikki
Puolueen edustamat arvot, aatteet ja ideologiat	38	45	47	59	46	66	35	80	49
Puolueen ajamat asiat valtakunnan politiikassa	33	34	35	48	46	59	52	63	40
Puolueen ajamat asiat omassa kunnassani	25	34	29	30	26	36	21	32	28
Ainakin jompikumpi vanhemmistani on kannattanut samaa puoluetta	21	28	41	6	10	26	42	11	24
Puolueen vaikutusmahdollisuudet omassa kunnassani	22	24	34	21	12	12	17	26	21
Puolue ajaa sen ammattiryhmän etua, johon itse kuulun	18	19	18	10	10	24	–	21	16
Puolueen edustajat omassa kunnassani	14	13	19	13	16	21	15	21	15
Puolueen nykyinen puheenjohtaja	4	4	18	14	20	27	6	26	12
Puolueen kansanedustajat vaalipiirissäni	9	11	13	10	10	13	9	11	11
Ystävä- ja tuttavapiirini (n pienimmillään)	11 (179)	7 (140)	15 (152)	9 (126)	8 (50)	13 (95)	9 (33)	21 (19)	11 (904)

^a Kysymyksen muut vastausvaihtoehdot olivat ”melko paljon”, ”jonkin verran”, ”ei lainkaan” ja ”en osaa sanoa”. HUOM! Kysymys kysyttiin vain sellaisilta vastaajilta, jotka katsoivat olevansa lähellä jotakin puoluetta. Kaikki-sarakkeen tulokset perustuvat kaikkien sellaisten vastaajien tietoihin, jotka katsoivat olevansa lähellä jotakin puoluetta.

puolueen edustamien arvojen, aatteiden ja ideologioiden vaikuttaneen hyvin paljon siihen, että vastaaja kokee läheisyyttä omaan puolueeseensa. Kokonaistarkastelussa toiseksi tärkeimmäksi seikaksi nousivat puolueen ajamat asiat valtakunnan politiikassa, ja kaksi viidestä vastaajasta (40 %) sanoi niiden vaikuttaneen asiaan.

Myös kunnallisen tason syyt nousivat tiedustelluista asioista kokonaistuloksissa viiden tärkeimmän seikan joukkoon. Tällaisia olivat puolueen ajamat asiat omassa kunnassa (28 %) sekä puolueen vaikutusmahdollisuudet omassa kunnassa (21 %).

Taulukon 6.9 tulokset ovat erityisen kiinnostavia siksi, että ne osoittavat paikoin hyvinkin selviä puolueiden välisiä eroja koetun puolueläheisyyden perusteissa. Toisaalta kaikille puolueille ei muodostu tuloksista mitenkään omaleimaista läheisyysprofiilia. Tämä havainto koskee lähinnä Kokoomusta ja SDP:tä, joiden kohdalla omien kannattajien puolueläheisyysprofiilit ovat lähes kaikilla osa-alueilla varsin lähellä kyselyvastaajien kokonaistulosten keskimääräistä tasoa.

Useimmille puolueille löytyy niille leimallisia läheisyysulottuvuuksia. Keskustalla tällaisia tekijöitä ovat puolueen kannattamisen periytyminen vanhemmilta lapsille sekä puolueen hyväksi koetut vaikuttamismahdollisuudet omassa kunnassa.

Vihreitä vahvimmin profiloiva ulottuvuus liittyy puolueen edustamiin arvoihin. Puoluetta erottaa muista se, että sitä lähellä oleville ei ole (ainakaan toistaiseksi) tyypillistä puoluekannan periytyminen vanhemmilta seuraavalle sukupolvelle.

Viimeksi mainittu seikka erottaa myös Perussuomalaiset useimmista muista puolueista. Kuluvalla vuosikymmenellä koetun Perussuomalaisten nopean kannatusvaihtelun valossa on oikeastaan yllättävää, kuinka lähellä PS:n kannattajien puolueläheisyysprofiili on kaikkien vastaajien keskitasoa.

Suomen puoluekentän vasempaan laitaan kuuluvan Vasemmistoliiton ydinkannattajat löysivät huomattavan paljon sellaisia seikkoja, jotka olivat vaikuttaneet hyvin paljon heidän kokemaansa puolueläheisyyteen. On ymmärrettävää, että puoluekentän laiduille osuvissa valinnoissa läheisyysperusteita on enemmän. Vasemmistoliitolla tällaisia perusteita olivat etenkin puolueen ajamat arvot sekä puolueen ajamat asiat valtakunnan politiikassa.

Puolue erottui muista myös ammattiryhmäintressien ajajana. Lisäksi Vasemmistoliittoa lähellä olevat mainitsivat muiden puolueiden ydinkannattajia useammin puolueen puheenjohtajan sellaisena syynä, joka oli vaikuttanut hyvin paljon koettuun puolueläheisyyteen (27 %).

Hyvin lähelle tällaista puheenjohtaja-arviota ylsivät myös Kristillisdemokraattien ydinkannattajat (26 %). Kaikkiaan KD:tä lähellä olevien puolueläheisyysprofiili oli hyvin arvo- ja asiaperusteinen. Puolueen äänestäjien vahva arvosuuntautuneisuus on tullut ilmi myös aiemmissa tutkimuksissa (Mykkänen 2012).

RKP:tä lähellä oleville olennaisimpia puolueläheisyyden syitä olivat puolueen ajamat asiat valtakunnan politiikassa. Myös puoluekannan periytyminen nousi korostetusti esiin RKP:tä lähellä olevien vastauksissa, mikä oli odotettavissa eduskuntavaalien tutkimuksessa asiasta tehtyjen havaintojen perusteella (Tiihonen ym. 2016).

Puolueläheisyyden yleisen merkityksen tarkastelun lopuksi on vielä syytä laajentaa näkökulmaa kaikkiin valitsijoihin, koska edellä esitellyt tulokset ovat koskeneet vain äänioikeuttaan käyttäneitä tai puolueläheisyyttä tuntevia vastaajia. Miten puolueläheisyys ja sen puuttuminen kytkeytyvät valitsijoiden äänestysosallistumisen perusteisiin ja millä tavalla eriasteisesti puolueisiin kiinnittyneet käyttävät äänioikeuttaan kuntavaaleissa? Aiemmassa tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota siihen, että puolueiden merkitys ja toiminnallinen asema kuntatason politiikassa eivät ole monille valitsijoille kovin selviä (Ekholm ym. 2007, 55).

Koska nyt toteutettavan kuntavaalitutkimuksen kyselyaineistossa oli suurehko äänestämättä jättäneiden aliedustus, puolueläheisyyden yhteyksiä äänestysaktiivisuuteen on mahdollista tarkastella ainoastaan painottamalla äänestäneiden ja äänestämättä jättäneiden osuutta tutkimusaineistossa oikeassa suhteessa. Näin toteutettu painotus muodostui varsin voimakkaaksi, joten analyysin tulokset ovat kauttaaltaan vain karkeasti suuntaa antavia.

Taulukko 6.10 kertoo, miten eritasoista puolueläheisyyttä kokevat suhtautuivat äänioikeuden käyttöön ja millainen ryhmien äänestysprosentti arviolta oli vuoden 2017 kuntavaaleissa. Yleisesti ottaen tulokset osoittavat sen, että puolueläheisyys on yhteydessä vahvasti sekä perustaviin äänestysosallistumisen suuntautumislottuvuuksiin että äänestämässä käynnin todennäköisyyteen.

Taulukko 6.10

Äänestämiseen liittyvä vahva vaikuttamissuuntautuneisuus ja velvollisuussuuntautuneisuus koetun puolueläheisyyden voimakkuuden mukaan sekä arviot puolueläheisyysryhmien äänestysprosentista kuntavaaleissa 2017 (%)

	Vahvasti vaikuttamissuuntautuneita (%)	Vahvasti velvollisuussuuntautuneita (%)	Arvio äänestysprosentista
Erittäin lähellä jotakin puoluetta	54	89	85
Melko lähellä jotakin puoluetta	36	77	72
Ei lähellä / kovinkaan lähellä mitään puoluetta	21	59	52
Kaikki	30	69	59

Selite: Vahva vaikuttamissuuntautuneisuus: vastaaja on täysin samaa mieltä väittämästä "voin vaikuttaa oman kuntani asioihin äänestämällä kuntavaaleissa". Vahva velvollisuussuuntautuneisuus: vastaaja on täysin samaa mieltä väittämästä "pidän äänestämässä käyntiä kansalaisvelvollisuutena".

Vain viidennes (21 %) puolueista etäällä olevista katsoi kyselyssä olevansa täysin samaa mieltä siitä, että oman kunnan asioihin voi vaikuttaa äänestämällä kuntavaaleissa. Jotakin puoluetta erittäin lähellä olevien joukossa osuus oli 2,5-kertainen (54 %). Velvollisuussuuntautuneisuudessa erot olivat samansuuntaisia mutta eivät suhteellisesti yhtä voimakkaita. Vaikuttamisajattelua selvästi yleisempi velvollisuussuuntautuminen selittää sitä, miksi joka toinen puolueista etäällä olevistakin äänesti vuoden 2017 kuntavaaleissa.

Puoluetta lähellä olevat ovat tyypillisimmin puoluettaan melko lähellä (37 %), ja vain joka kymmenes valitsija kokee jonkin puolueen itselleen erittäin läheiseksi. On olennaista kiinnittää huomiota siihen, että tavanomaisin puolueläheisyys ei mitenkään automaattisesti merkitse sitä, että valitsija käyttää äänioikeuttaan kuntavaaleissa tai katsoo voivansa vaikuttaa niissä.

Puoluevalinnan syyt kuntavaaleissa

Vuoden 2017 kuntavaalien puoluevalintojen analyysin lopuksi on hyvä palata varsinaisiin puoluevalinnan perusteisiin. Missä määrin kuntavaalien puoluevalintojen perusteet muistuttavat tai eivät muistuta syitä, joiden perusteella valitsijat kokevat läheisyyttä eri puolueisiin? Tähän kysymykseen saadaan vastauksia taulukosta 6.11, joka tarkastelee vastaajien ilmoittamia

puoluevalinnan ratkaisevia syitä vuoden 2017 kuntavaaleissa. Kutakin syytä tiedusteltiin vastaajilta viisiportaisella vastausvaihtoehtojen asteikolla, josta taulukkoon 6.11 on poimittu vain ”ratkaiseva vaikutus” -vastausten keräämät prosenttiosuudet. Muut vastausvaihtoehdot on selostettu taulukon selitteessä.

Kaikkiaan taulukon 6.11 tulokset puoluevalinnan syistä muistuttavat melko paljon taulukon 6.9 esittelemiä puolueläheisyyden syitä. Näiden kahden

Taulukko 6.11

Puoluevalinnan ratkaisevat syyt kuntavaaleissa 2017 (% vaikutti ratkaisevasti)^a

Kuinka paljon syy vaikutti puoluevalintaan kuntavaaleissa? (% ratkaisevasti)	KOK	SDP	KESK	VIHR	PS	VAS	RKP	KD	Kaikki
Puolueen arvomaailma	30	33	32	49	26	59	31	52	36
Puolueella on hyvä linja monissa viime aikoina esillä olleissa valtakunnallisissa kysymyksissä	21	16	19	32	26	39	25	29	23
Puolueella on päteviä henkilöitä hoitamaan maassamme harjoitettavaa politiikkaa	22	13	23	24	20	31	20	24	20
Puolueella on hyvä linja monissa minulle tärkeissä paikallisissa kysymyksissä kunnassani	16	17	19	25	16	32	27	23	20
Puolueella on hyvä puheenjohtaja	9	5	16	8	12	24	8	15	11
Puolue ajaa sen ammattiryhmän etua, johon itse kuulun	9	11	9	7	8	13	9	7	9
Puolueen toiminta edellisen vaalikauden aikana	9	6	9	8	17	13	10	13	9
Perheenjäseneni äänesti tai äänestivät kyseistä puoluetta	8	9	12	4	1	9	9	7	7
Vaalikoneiden antamat suositukset	6	3	5	7	8	10	4	2	6
Puolueen vahva asema kunnassani	4	5	11	1	1	3	11	2	5
Puolueen onnistunut vaalikampanja	5	4	8	5	3	9	2	11	5
Ystäväni äänestivät kyseistä puoluetta	4	3	9	2	1	6	4	7	4
Puolueen edust. esiintym. television vaaliohjelmissa	3	2	3	3	8	11	2	7	4
(n pienimmillään)	(284)	(248)	(235)	(224)	(86)	(129)	(46)	(45)	(1463)

^a Kysymyksen muut vastausvaihtoehdot olivat ”melko paljon”, ”jonkin verran”, ”ei lainkaan” ja ”en osaa sanoa”. HUOM! Kaikkien vastaajien tuloksissa ovat mukana myös muiden ryhmittymien kuin eduskuntapuolueiden äänestäjät sekä äänestäjät, jotka eivät kertoneet puoluekantaansa.

taulukon prosenttilukujen ”kokoluokkaero” johtuu siitä, että taulukkoon 6.11 on koottu vastausosuudet melko tiukalla kriteerillä.

Ratkaisevin tekijä valitsijoiden puoluevalinnalle vuoden 2017 kunta-vaaleissa oli puolueen arvomaailma, joka nousi ykkössijalle kaikkien eduskunta- ja kuntapuolueiden äänestäjäkunnissa. Kaikista äänestäneistä sen mainitsi ratkaisevaksi tekijäksi runsas kolmannes (36 %) ja kolmessa puolueessa noin joka toinen äänestäjä (Vasemmistoliitto, KD, Vihreät). Kokonaisu- tarkastelussa kolme seuraavaksi tärkeintä tekijää olivat: ”puolueen hyvä linja monissa viime aikoina esillä olleissa valtakunnallisissa kysymyksissä”, ”puolueella on päteviä henkilöitä hoitamaan maassamme harjoitettavaa politiikkaa” ja ”puolueella on hyvä linja monissa minulle tärkeissä paikallisissa kysymyksissä kunnassani”.

Kun muut taulukossa 6.11 luetellut syyt olivat ratkaisevia kuntavaalien puoluevalinnan syitä vain melko harvoille äänestäjille, ratkaisevien puoluevalinnan syiden voidaan päätellä jakaantuvan vaalien äänestäjäkunnassa melko laajalle. Valitsijoilla on siis hyvin vaihtelevia syitä omille puoluevalinnoilleen kuntavaaleissa, ja puoluevalintoihin vaikuttavat myös tarjolla olevat ehdokkaat.

Tiivistelmä kuntavaalien puoluevalintoja koskevista havainnoista

Puolueiden saavuttama valtakunnallinen ääniosuus ja kannatusosuusmuutokset ovat kuntavaalien pääuutisia, mutta niiden perusteella ei jaeta yhtäkään valtuustopaikkaa. Erityisesti Keskustan ja RKP:n hallitsemisissa pienissä kunnissa puoluekannatuksen rakenne poikkeaa edelleen merkittävästi kannatuksen valtakunnallisesta jakaumasta, ja suuria poikkeamia löytyy monista muistakin kunnista. Kaikkiaan kuntien lukumäärän vähentyminen ja kuntakoon kasvu ovat lisänneet viime vuosikymmeninä kuntien sisäistä puoluepoliittista kilpailua valtuustopaikoista. Kuntien puoluekannatuksen rakenne on muodostumassa aikaisempaa hajautuneemmaksi.

Kuntavaalien valtakunnallinen luonne näkyy valitsijoiden suhtautumisessa puolueisiin ja puoluekannatuksen muutoksissa. Vuoden 2017 kunta-vaaleissakin pääsääntönä oli, että hallituspuolueet menettivät ja oppositio-

puolueet lisäsivät valtakunnallista osuuttaan annetuista äänistä. Vasemmistoliitto, Kristillisdemokraatit ja Vihreät näyttivät saaneen kampanjointiinsa eniten vetoapua puheenjohtajiltaan sen osalta, miten puheenjohtajat onnistuivat televisioesiintymisissä.

Noin joka toinen vuoden 2017 kuntavaalien valitsija koki kyselyssä olevansa lähellä jotakin puoluetta (47 %). Äänioikeuttaan kuntavaaleissa käyttäneiden joukossa osuus on vielä jonkin verran korkeampi, mikä luo pysyvyyttä kuntavaalien puoluekannatukseen. Kaikissa eduskuntapuolueissa ylivoimainen enemmistö, yleensä vähintään yhdeksän kymmenestä, puoluetta lähellä olevista äänesti omaa puoluettaan kuntavaaleissa.

Samaa puoluetta peräkkäisissä kuntavaaleissa äänestäneiden osuus oli useimpien eduskuntapuolueiden vuoden 2017 äänestäjäkunnissa noin kaksi kolmannesta. Suurimman kannatusmuutoksen saavuttaneen Vihreiden joukossa heitä oli vain hieman yli 40 prosenttia.

Joka toinen puolueläheisyyttä kokeva katsoi puolueen edustamien arvojen, aatteiden ja ideologioiden vaikuttaneen hyvin paljon siihen, että vastaaja kokee puolueensa itselleen läheiseksi. Toiseksi tärkeimpänä syynä (40 %) mainittiin puolueen ajamat asiat valtakunnan politiikassa.

Lähes joka toinen kuntavaalien äänestäjä painotti äänestämisessään enemmän ehdokasta kuin puoluetta. Puoluetta painottaneita oli eniten Vihreiden ja Vasemmistoliiton äänestäjäkunnassa, noin 60 prosenttia. Ehdokasta painottivat äänestämisessään etenkin sellaiset äänestäjät, jotka olivat äänestäneet vuoden 2012 kuntavaaleissa eri puoluetta kuin vuoden 2017 vaaleissa (63 %).

Puoluevalintojen yhteyttä äänestysaktiivisuuteen tutkittiin rekisteriaineistoin kuntatasolla. Kunnan äänestysaktiivisuuden nousu vuodesta 2012 vuoteen 2017 selitti odotetusti etenkin Vihreiden kannatusosuuden kohoamista vastaavana aikana. Äänestysprosentti myös nousi keskimääräistä enemmän sellaisissa kunnissa, joissa Vihreillä on korkea kannatus.

Kuntavaalien puoluevalinnan tärkeimmät perusteet eivät merkittävästi poikenneet eduskuntavaaleista. Kyselyvastausten perusteella ratkaisevimpia kuntavaalien puoluevalinnan perusteita olivat puolueen arvomaailma, hyvä linja ajankohtaisissa valtakunnallisissa kysymyksissä, pätevät henkilöt hoitamaan maassa harjoitettavaa politiikkaa sekä hyvä linja paikallisissa

kysymyksissä. Silmiinpistävää kuntavaalien puoluevalintojen syiden puoluekohtaisissa eroissa oli se, että puolueen arvomaailma korostui puoluevalinnan syynä pääosin samoissa puolueissa, joiden puheenjohtajien arvioitiin onnistuneen hyvin kampanjajulkisuudessa (VAS, VIHR, KD).

7 Ehdokasvalinnan perusteet

Tilastokeskuksen tuottamissa vaalitulastoissa ja useissa aiemmissä tutkimuksissa on analysoitu kuntavaaleja rekisteritiedoin, jotka koskevat kuntavaalien ehdokkaiden ja valituksi tulleiden taustatietoja (Tilastokeskus 2017a; Pikkala ym. 2013; Pikkala 2006 ja 2015). Vaalien jälkeen ehdokkaita ja valtuutettuja koskevia tilastotietoja on mahdollista vertailla väestöryhmittäin tietoihin aikuisväestöstä. Tällöin on tavanomaista kiinnittää huomiota vaalien ja luottamushenkilöinstituution sosiodemografiseen eli ns. henkilöedustavuuteen. Kuntavaalien osalta on muun muassa havaittu, että miehet ja keski-ikäiset tulevat valtuustoissa yleensä yliedustetuiksi suhteessa kuntavaalien valitsija- ja ehdokaskuntaan (esim. Pikkala 1998; Borg 1998).

Vuoden 2017 kuntavaaleissa valtuutetuiksi valitut eivät edusta pienoiskoossa vaalien valitsijakuntaa eivätkä he myöskään edusta tasapainoisesti ehdokaskuntaa. Jo vaalien ehdokaskunnassa oli merkittävä naisten sekä alle 30-vuotiaiden ja yli 70-vuotiaiden aliedustus suhteessa valitsijakuntaan. Naisia oli kaikista ehdokkaista ja valituista noin 40 prosenttia. Suhteellisesti eniten naisehdokkaita oli Vihreillä (67,8 %). Valitsijoihin verrattuna sekä ehdokkaat että valtuutetut ovat myös korkeammin koulutettuja, yleisemmin työssä käyviä ja keskimääräistä useammin kuntasektorin työllistämiä. Aliedustettuja ryhmiä sekä ehdokkaissa että valituissa olivat edellä mainittujen lisäksi esimerkiksi ulkomaalaistaustaiset, yksin asuvat ja pienituloiset äänioikeutetut. (Tilastokeskus 2017a.)

Kuntavaalien ehdokasvalinnan kysymyksiä

Kuten kahdessa edellisessä luvussa, tutkimuksen pääkysymykset liittyvät nyt valitsijoiden äänestysvalintoihin ja niiden perusteisiin. Tavoitteena on kuvata yleisesti vuoden 2017 kuntavaalien ehdokasvalintojen piirteitä ja syitä sekä syventää puolue- ja ehdokasvalintojen keskinäisten riippuvuuk-sien analysointia. Nyt toteutettava analyysi painottuu äänestämiseen, eikä se kohdistu ehdokkaaksi asettumiseen (vrt. Kuitunen 2000), ehdokkaiden kampanjointiin ja vaalimenestykseen (ks. Paloheimo 1987) eikä valtuustojen väestöryhmittäiseen edustavuuteen.

Kuntavaalien ehdokkaisiin ja ehdokasvalintaan liittyviä tekijöitä on kä-sitelty jo edellä useissa kohdissa. Tutkimuksen ensimmäisessä luvussa esi-telttiin vuoden 2017 kuntavaalien ehdokkaiden ja valituksi tulleiden valtuu-tettujen määrät. Lisäksi tarkasteltiin kuntien ja ehdokkaiden määrien vähe-nemistä kuntavaaleissa pitkällä aikavälillä. Kolmannessa luvussa kuvattiin ehdokkaiden kampanjointia ja vaalirahoitusta ja äänestysaktiivisuutta kos-kevassa viidennessä luvussa esiteltiin ehdokasvalinnan ajankohtaa vuoden 2017 kuntavaaleissa.

Tämän luvun ensimmäiset tutkimuskysymykset koskevat konkreettisesti sitä, missä määrin mies- ja naisvalitsijat sekä eri-ikäiset äänestävät kunta-vaaleissa omaa sukupuoltaan olevaa tai omaan ikäryhmäänsä kuuluvaa ehdokasta. Lisäksi analysoidaan sitä, millaisen painoarvon äänestäjät itse an-tavat ehdokkaan sukupuolelle ja iälle ehdokasvalinnassaan.

Tämän jälkeen siirrytään tarkastelemaan yleisemmin sitä, millaisia ehdok-kaan ominaisuuksia kuntavaalien äänestäjät pitävät ratkaisevimpina omassa ehdokasvalinnassaan. Lisäksi tutkitaan, miten kuntavaalien ehdokasvalinnan syyt poikkeavat eduskuntavaalien ehdokasvalintojen syistä vai ratkaisevatko samankaltaiset syyt ehdokasvalinnan molemmissa vaalityypeissä.

Kuntavaalien ehdokasvalinnoissa on erityisen kiinnostavaa se, miten äänestäjät tuntevat äänestämänsä ehdokkaan. Onhan kuntavaalien ehdo-kasmäärä noin 15-kertainen eduskuntavaaleihin verrattuna. Voidaan olet-taa, että varsinkin pienimmissä kunnissa useimmat äänestäjät tuntevat äänestämänsä ehdokkaan henkilökohtaisesti. Toisaalta ei ole lainkaan sel-vää, minkä kokoisissa kunnissa enemmistö äänestäjistä äänestää sellaista ehdokasta, jota he eivät tunne henkilökohtaisesti.

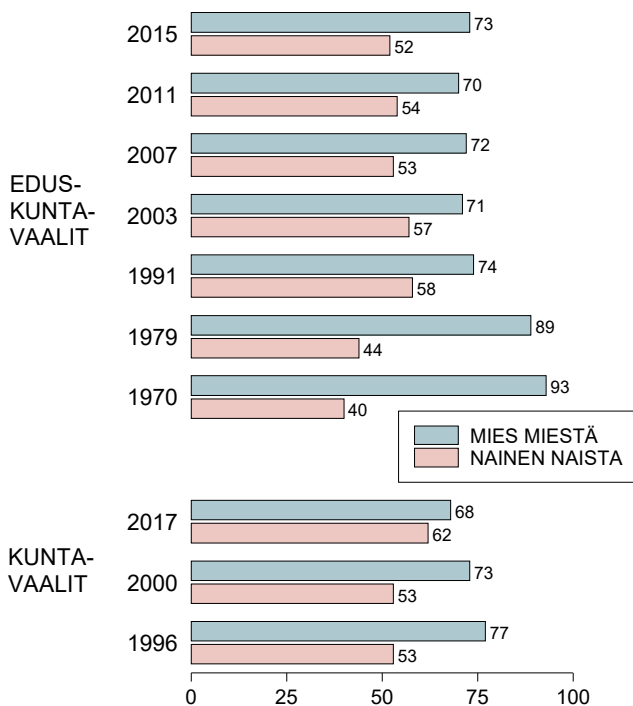
Luvun loppuosa palaa äänestäjien liikkuvuuden teemaan siitä näkökulmasta, missä määrin eri valitsijaryhmät äänestivät vuoden 2017 kuntavaaleissa samaa tai eri ehdokasta kuin vuonna 2012. Lisäksi paneudutaan puolueen ja ehdokkaan painottamiskysymyksen sisällölliseen täsmentämiseen sekä puolueläheisyyden merkityksen tarkentamiseen erilaisissa äänestäjäryhmissä. Luvun päätteeksi pohditaan puolue- ja ehdokasvalinnan vaikeuksien merkitystä valitsijoiden äänestämättä jättämiselle.

Sukupuolen mukainen äänestäminen kuntavaaleissa

Sukupuolen mukaisella äänestämällä tarkoitetaan sitä, että äänestäjä äänestää vaaleissa omaa sukupuoltaan olevaa ehdokasta. Kysymys on nimenomaan suomalaisessa vaalijärjestelmässä olennainen. Vaalisysteemissämme hyväksytty ääni on pakko antaa jollekin ehdokaslistojen ehdokkaista, eikä pelkästään puolueen tai valitsijayhdistyksen äänestäminen siten ole mahdollista.

Sukupuolen mukaista äänestämistä on aiemmin tutkittu Suomessa systemaattisesti eduskuntavaalien osalta (Bengtsson ja Grönlund 2005; Holli ja Wass 2009; Pikkala 2016). Kuntavaaleistakin on käytettävissä joitakin aiempia tietoja. Molempien vaalityyppien tietoja ja kehityspiirteitä on koottu kuvioon 7.1. Sen mukaan miehet äänestävät edelleen eduskuntavaaleissa selvästi useimmiten miesehdokasta. Miesten keskuudessa omaa sukupuolta olevaa kansanedustajaehdokasta äänestävien osuus on pudonnut 1970-luvun noin 90 prosentista hieman yli 70 prosenttiin kuluva vuosikymmenen eduskuntavaaleissa. Naisäänestäjien joukossa naisehdokasta äänestäneiden osuus nousi reilusti yli 50 prosentin jo vuoden 1991 eduskuntavaaleissa. Osuus ei ole sen jälkeen noussut, mutta se on pysytellyt yli 50 prosentissa. Tiedot perustuvat enimmäkseen kansallisten eduskuntavaalitutkimusten aineistoihin.

Kuntavaalien osalta asiasta löytyy selvästi vähemmän tietoja. Asiaa on tiedusteltu Kuntaliiton laajoissa pitkittäistutkimuksissa, mutta niiden aineistot eivät ole aivan samalla tavalla valtakunnallisesti edustavia kuin tavanomaiset valtakunnallisten vaalitutkimusaineistojen otokset. Vuosilta 1996 ja 2000 käytettävissä olevat KuntaSuomi-hankkeen kuntalaistutki-

Lähteet: Eduskuntavaalit: Pikkala 2016, 401 ja siinä mainitut lähteet / Kuntavaalit: Pikkala 2012 ja vuoden 2017 osalta Kuntavaalitutkimus 2017.

Kuvio 7.1 Sukupuolen mukainen äänestämisen eduskuntavaaleissa ja kuntavaaleissa 1970–2017 (%)

Lähteet: Eduskuntavaalit: Pikkala 2016, 401 ja siinä mainitut lähteet / Kuntavaalit: Pikkala 2012 ja vuoden 2017 osalta Kuntavaalitutkimus 2017.

musten tiedot ovat kuitenkin riittävän suuntaa antavia. Niiden mukaan noin kolme neljästä miesäänestäjästä äänesti mainittuina vuosina kuntavaaleissa miesehdokasta. Naisäänestäjien joukossa omaa sukupuolta olevaa ehdokasta äänestäneiden osuus oli hieman yli 50 prosenttia (53 %). (Pikkala 2012.)

Vuoden 2017 kuntavaaleista saatujen tietojen nojalla sukupuolen mukainen äänestämisen on muuttunut jonkin verran parissa kymmenessä vuodessa. Vuonna 2017 enää vähän yli kaksi kolmannesta miesäänestäjistä (68 %) äänesti miesehdokasta. Miesten osalta sukupuolen mukainen äänestämisen on siis vähentynyt kuntavaaleissa. Naisten kohdalla kehitys näyttää

kulkeneen toiseen suuntaan eli kohti vahvempaa sukupuolen mukaista äänestämistä. Vuonna 2017 vajaa kaksi kolmannesta naisista äänesti nais-ehdokasta (62 %).

Omaa sukupuolta äänestäneiden tietoja on eritelty taulukossa 7.1 äänestäjien ikäryhmän mukaan. On oikeastaan yllättävää, kuinka vähän sukupuolen mukainen äänestäminen vaihtelee ikäryhmittäin. Taulukon 7.1 kolmanneksi ylin numerorivi antaa puolestaan mielenkiintoista taustainformaatiota siitä, mistä ero kuntavaali- ja eduskuntavaaliäänestämisen välillä saattaa johtua.

Naisten kohdalla ero eduskuntavaaleihin näyttää liittyvän siihen, että naiset pitävät kuntavaaleissa ehdokkaan sukupuolta varsin tärkeänä ehdokasvalinnan kriteerinä. Kaikista kyselyaineiston naisäänestäjistä kaksi viidestä

Taulukko 7.1

Äänestikö omaa sukupuolta olevaa ehdokasta ja minkä ikäistä ehdokasta äänesti? Ehdokasvalinnan piirteitä vuoden 2017 kuntavaaleissa vastaajien iän ja sukupuolen mukaan (%)

	18–44		45–64		65–		Kaikki		MS
	M	N	M	N	M	N	M	N	
"Äänestin..."									
Miestä	63	36	71	37	69	41	68	38	52
Naista	37	64	29	63	31	59	32	62	48
Ehdokkaan sukupuolen merkitys valinnassa									
% vaik. ratkaisev. / melko paljon	8	38	17	43	21	42	15	41	29
"Äänestin..."									
Suurin piirtein ikäistäni ehd.	57	73	60	54	34	27	51	52	51
Selvästi itseäni nuorempaa ehd.	4	3	29	37	65	70	33	36	35
Selvästi itseäni vanhempaa ehd.	37	20	9	5	–	0	15	9	12
En osaa sanoa	2	4	2	4	1	2	2	3	3
Ehdokkaan iän merkitys valinnassa									
% vaik. ratkaisev. / melko paljon	28	48	22	26	28	36	25	36	31
(n pienimmillään)	(214)	(258)	(251)	(272)	(224)	(240)	(689)	(773)	(1 462)

M = miehet; N = naiset; MS = molemmat sukupuolet

(42 %) sanoi, että asia vaikutti ratkaisevasti tai melko paljon omaan ehdokasvalintaan. Vuosien 2011 ja 2015 eduskuntavaaleissa vastaava osuus on ollut kymmenisen prosenttiyksikköä pienempi (ks. Pikkala 2016, 399).

Kuntavaalien miesäänestäjistä vain 15 prosenttia myönsi asian vaikuttaneen melko paljon tai ratkaisevasti omaan ehdokasvalintaan. Ikäryhmäkohtaiset erot olivat mainittavia: alle 45-vuotiaista miesäänestäjistä alle 10 prosenttia mutta eläkeikäisistä miesäänestäjistä joka viides sanoi asian vaikuttaneen paljon omaan ehdokasvalintaan. Huomionarvoista on sekin, että ikäryhmien perusteluerot näkyivät jonkin verran ehdokasvalinnoissa. Nuoret ja nuorimmat keski-ikäiset miehet eli alle 45-vuotiaat äänestivät miehistä eniten naisehdokkaita (37 %).

Taulukon 7.1 vastaavat tiedot iästä valintaperusteena kertovat, että ehdokkaan ikä on kuntavaalien äänestäjille yleensä ottaen suurin piirtein yhtä tärkeä kriteeri kuin ehdokkaan sukupuoli. Ehdokkaan ikä vaikutti melko paljon tai ratkaisevasti ehdokasvalintaan vajaalla kolmanneksella äänestäjistä, hieman useammin nais- kuin miesäänestäjillä.

Ero näyttää johtuvan erityisesti siitä, että nuoret tai nuorehkot naisäänestäjät pitivät ehdokkaan ikää keskeisenä valintakriteerinä (48 %). Tiedot siitä, minkä ikäistä ehdokasta vastaajat äänestivät, osoittavat selvästi, että juuri alle 45-vuotiaille naisäänestäjille on tärkeää äänestää kuntavaaleissa suurin piirtein oman ikäistä ehdokasta. Tällainen ajattelu on sen sijaan epätyypillistä eläkeikäisille äänestäjille, joskin heistäkin vajaa kolmannes ajattelee näin. Ilmeisen moni 65 vuotta täyttänyt katsoo, että poliittisiin edustuselimiin on hyvä valita heitä itseään nuorempia kuntalaisia.

Kaikkiaan mies- ja naisäänestäjät eivät poikenneet toisistaan merkittävästi tässä kysymyksessä. Molemmissa ryhmissä joka toinen sanoi äänestäneensä vuoden 2017 kuntavaaleissa suurin piirtein itsensä ikäistä ehdokasta ja noin kolmannes itseään nuorempaa ehdokasta. Kolmesta tarkastellusta ikäryhmästä vain nuorimmassa miehet ja naiset ajattelivat ehdokkaan iän merkityksestä ehdokasvalinnassa selvästi eri tavoin.

Eri väestöryhmien tasapainoinen edustus valtuustoissa määräytyy sekä ehdokastarjonnasta että valitsijoiden äänestysvalinnoista. Pitkän aikavälin tiedot esimerkiksi naisehdokkaiden ja valittujen naisvaltuutettujen määräs-
tä osoittavat valtakunnallisella tasolla, että lukumääräisesti suurempi ehdokas-

tarjonta on kasvattanut naisehdokkaiden keräämää kokonaisäänimäärää kuntavaaleissa ja nostanut naisten osuutta valtuutetuista (ks. Pikkala ym. 2013, 143 sekä Borg ja Pikkala 2017, 37).

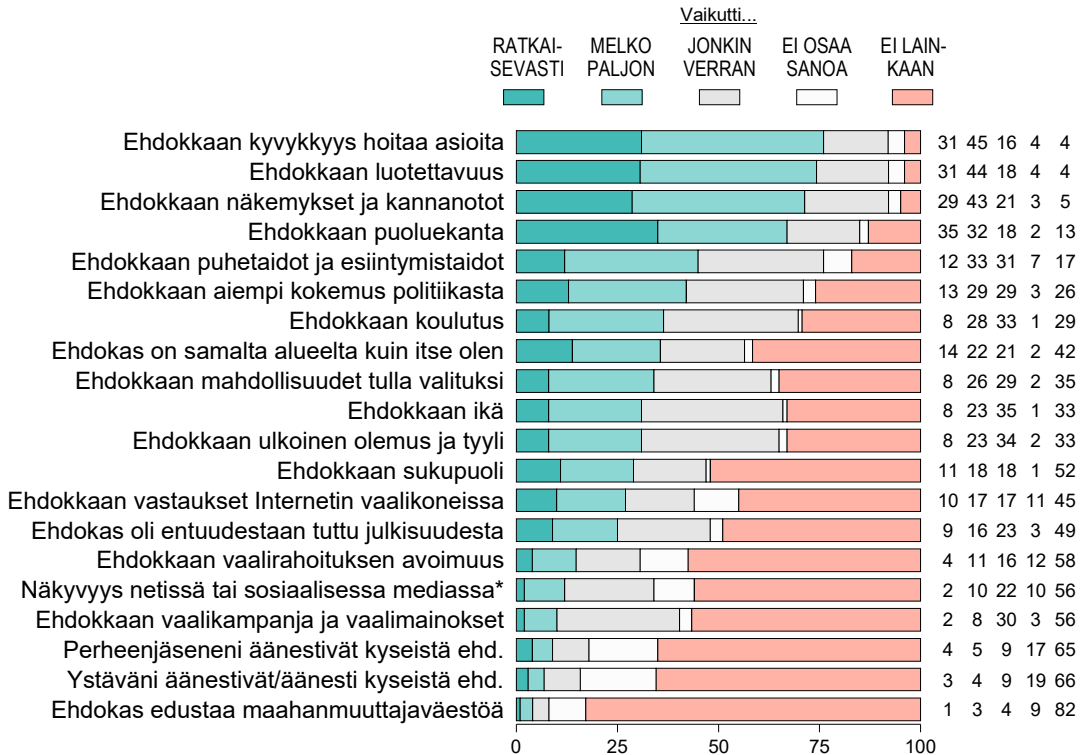
Samat ehdokastarjonnan määrälliset piirteet vaikuttavat myös valitsijoiden ja ehdokkaiden iän suhteen, ainakin nuorimmissa ikäryhmissä. Nuorten kuntavaaliehdokkaiden aliedustus suhteessa nuorten osuuteen aikuisväestöstä näkyy siinä, että vain alle 45-vuotiaat valitsijat ”joutuvat” äänestämään kuntavaaleissa merkittävässä määrin itseään vanhempia ehdokkaita. Ongelma koskee etenkin nuoria miehiä. On varsin ilmeistä, että nuorten ehdokkaiden vähäisyys on yksi keskeinen syy siihen, miksi nuorten äänestysaktiivisuus on kuntavaaleissa huomattavasti muita ikäryhmiä matalampaa (vrt. luku 5 äänestysaktiivisuudesta).

Miten valitsijat perustelevat omia ehdokasvalintojaan?

Vaikka iällä ja sukupuolella oli merkitystä ehdokasvalinnassa, ehdokkaan sosiodemografiset taustaominaisuudet eivät kuitenkaan osoittautuneet keskitasoa merkittävämmiksi ehdokasvalinnan syiksi, kun kyselyvastaajilta tiedusteltiin yhteensä 20 erilaista ehdokasvalinnan syytä. Kuvioon 7.2 kootut tulokset kertovat, että ehdokkaan sukupuoli, ikä ja koulutus olivat ratkaisevia ehdokasvalinnan syitä vain noin joka kymmenennelle vuoden 2017 kuntavaalien äänestäjälle. Ehdokkaan iän ja sukupuolen merkityksen osalta on tehty samankaltaisia havaintoja Kuntaliiton toteuttamassa ARTTU2-hankkeen kuntalaiskyselyssä (Pekola-Sjöblom 2017).

Selvästi muita merkittävämpiä valintaperusteita löytyi neljä (kuvio 7.2): ehdokkaan puoluekanta, kyvykkyys hoitaa asioita, ehdokkaan luotettavuus sekä ehdokkaan näkemykset ja kannanotot. Näitä kutakin piti ratkaisevana oman ehdokasvalinnan perusteena karkeasti ottaen joka kolmas äänestäjä. Jos mukaan lasketaan ”vaikutti melko paljon” -vastanneiden osuudet, kukin mainituista neljästä syytä vaikutti ratkaisevasti tai melko paljon omaan ehdokasvalintaan vähintään kahdella kolmesta äänestäjästä.

Vähiten omaan ehdokasvalintaan vaikuttivat kyselyvastaajien vastausten mukaan sosiaalinen media, ehdokkaiden vaalikampanjat, ystävät ja perheen-

*Ehdokkaan tai hänen puolueensa näkyvyys Internetissä tai sosiaalisessa mediassa

Kuvio 7.2 Missä määrin seuraavat seikat vaikuttivat siihen, ketä ehdokasta äänestit? 20 ehdokasvalinnan syyn tärkeys äänestäjille kuntavaaleissa 2017 (%)

jäsenet sekä ehdokkaan maahanmuuttajatausta. Nämäkin olivat tärkeitä ehdokasvalinnan perusteita joillekin äänestäjille, mutta koko äänestäjäkunnassa niiden vaikutus jäi vähäiseksi.

Neljän tärkeimmän ehdokasvalinnan perusteen kärki on ollut hyvin samankaltainen aiemmissa kuntavaaleja koskevissa tutkimuksissa (Borg 1996, 46; Borg 1998, 42) sekä eduskuntavaalitutkimuksissa analysoitaessa äänestäjien syitä kansanedustajaehdokkaiden valintaan (Bengtsson ja Grönlund 2005, 245; Bengtsson 2012, 149). Mainittakoon, että ehdokkaan asiantunteemukseen ja kokemukseen liittyvät syyt ovat nousseet tärkeimmiksi myös europarlamentaarikkojen valintaa koskevissa mittauksissa (Borg 1996, 46) sekä presidenttiehdokkaiden valintakriteereinä (Borg 2007, 54).

Kuntavaaliehdokkaan puoluekanta, kyvykkyys hoitaa asioita, luotettavuus sekä hänen näkemyksensä ja kannanottonsa ovat selvästi myös sellaisia valintasyitä, jotka ovat vain hyvin harvoille kuntavaalien äänestäjille täysin merkityksettömiä. Kyselyvastaajille esitetyn valintaperustelistan 20 syystä 14 oli sellaisia, joiden enemmistö äänestäjistä sanoi vaikuttaneen omaan ehdokasvalintaan vain jonkin verran tai ei lainkaan.

Kokeneisuuden, asiantuntemuksen, linjausten ja puoluekannan lisäksi ehdokkaan puhe- ja esiintymistaidot olivat useimpien kantansa ilmaisemisen vastaajien mielestä tärkeitä ehdokasvalinnan syitä. Rungas kolmannes äänestäjistä piti tärkeänä myös sitä, että oma ehdokas on samalta alueelta kuin missä äänestäjä itse asuu. Tämä seikka on ymmärrettävästi olennainen alueellisesti laajoissa kunnissa, ja erityistä merkitystä sillä on monille äänestäjille myös kuntaliitoksissa ja niiden jälkeisissä tilanteissa. Tämä on käynyt ilmi Kuntaliiton vuosien 2008 ja 2011 ARTTU-kuntalaiskyselyistä, joiden tuloksia on raportoitu Sari Pikkalan tutkimuksessa *Kuntavaalit ja kuntarakenteen muutos* (Pikkala 2015, 85). Pikkalan tutkimuksessa tarkastellaan alue-edustuksen toteutumista kuntavaaleissa 2008 ja 2012 laaja-alaisesti, myös kuntavaalien ehdokasasettelun ja eri alueita edustavien ehdokkaiden saamien äänimäärien näkökulmista. Molemmilta osin kuntaliitoskuntien reuna-alueiden edustus toteutui kuntavaaleissa varsin hyvin, ja tähän vaikutti osaltaan oman alueen ehdokkaan äänestäminen liitoskuntien reuna-alueilla.

Taulukko 7.2

Keskeisimpien ehdokasvalinnan syiden tärkeys kuntavaaleissa 2017 puolueen tai ehdokkaan painotuksen mukaan sekä eri ikäryhmissä (% vaikutti ratkaisevasti)

	Puolue tärkeämpi	Ehdokas tärk.	18–34	35–44	45–54	55–64	65–	Kaikki
Ehdokkaan puoluekanta	53	18	30	32	23	34	46	35
Ehdokkaan kyvykkyys hoitaa asioita	27	35	26	31	33	29	35	31
Ehdokkaan luotettavuus	25	35	28	27	29	28	36	31
Ehdokkaan näkemykset ja kannanotot	27	30	35	40	30	23	25	29
(n pienimmillään)	(672)	(735)	(271)	(204)	(224)	(306)	(459)	(1 465)

Taulukossa 7.2 tarkastellaan lisäksi ehdokasvalintojen neljää tärkeintä syytä äänestäjien ikäryhmän mukaan sekä sen perusteella, pitikö äänestäjä omassa äänestämässään tärkeämpänä puoluetta vai ehdokasta. Puolueen tai ehdokkaan painottamisen mukaiset tulokset ovat sikäli johdonmukaisia, että puolueen painottajat pitivät ehdokkaan puoluekantaa selvästi ratkaisevampana tekijänä kuin ehdokkaan painottajat. Valinnassaan ehdokasta painottaneet puolestaan pitivät ehdokkaan kyvykkyyteen, luotettavuuteen ja linjauksiin liittyviä asioita useammin ratkaisevina valintaperusteina kuin puolueen painottajat.

Ikäryhmien väliltä ei löytynyt yllättäviä eroavuuksia (taulukko 7.2). Iäkikäimpien äänestäjien vahvempi puoluekiinnittyneisyys selittää sitä, miksi eläkeikäiset vastaajat pitivät ehdokkaan puoluekantaa yleisimmin ratkaisevana valintasyynä.

Nuorimmat äänestäjät näyttävät puolestaan olevan kuntavaalien ehdokasvalinnoissaan muita ikäryhmiä hieman asiaorientoituneempia. Tämäkin havainto liittyy ikäryhmien erivahvuiseen puoluekiinnittymiseen. Neljää tärkeintä ehdokasvalinnan syytä tarkasteltiin myös vastaajien puoluekannan ja asuinkunnan koon mukaan. Näissä tarkasteluissa ei ilmennyt merkittäviä eroavuuksia ehdokasvalinnan perusteissa.

Miten valitsijat tuntevat äänestämänsä ehdokkaan?

Osa edellä analysoiduista ehdokasvalinnan syistä liittyy siihen, millä tavoin äänestäjät tuntevat äänestämänsä ehdokkaan. Tätä kysymystä on kartoitettu aikaisemmissa kuntademokratian tutkimuksissa (Borg 1998) ja eduskuntavaalitutkimuksissa (Paloheimo 2007) arviointiskaalalla, jossa parhaan tuntemuksen ääripäätä kuvaa 1) ehdokkaan henkilökohtainen tuntemus. Tämän jälkeen arviointiasteikon sanalliset vaihtoehdot etenevät seuraavasti: 2) ystävä, tuttava tai sukulainen tuntee ehdokkaan henkilökohtaisesti, 3) äänestäjä tuntee ehdokkaan tiedotusvälineiden perusteella jo ennen vaalikampanjaa, 4) äänestäjä äänesti ehdokasta kampanjan perusteella ja 5) äänestäjä valitsi ehdokkaan tuntematta häntä tarkemmin. Lisäksi vastaajilla on skaalassa käytettävänä ”en osaa sanoa” -vaihtoehto. Vuoden 2017 kuntavaalitutkimuksessa kysymykseen saadut vastaukset on ristiintaulu-

koitu taulukkoon 7.3 puolueen tai ehdokkaan painottamisen sekä vastaajan ikäryhmän mukaan.

Tuloksista ilmenee useita kiinnostavia tietoja, jotka vahvistavat käsitystä puolueen ja ehdokkaan painottamista koskevan peruskysymyksen validiteetista. Yli puolet ehdokkaan painottajista tunsivat vuoden 2017 kuntavaaleissa äänestämänsä ehdokkaan henkilökohtaisesti. Jos mukaan lasketaan äänestetyt ehdokkaat tunteminen jonkun tutun tai sukulaisen henkilökohtaisen

Taulukko 7.3

Kuinka hyvin tunsit ehdokkaan, jota äänesti? Ehdokasvalinnan piirteitä vuoden 2017 kuntavaaleissa puolueen tai ehdokkaan painotuksen sekä vastaajien iän mukaan (%)

	Painotti enemmän									
	Puolue	Ehdokas	18–24	25–34	35–44	45–54	55–64	65–74	75–	Kaikki
Tunsi ehd. henkilökohtaisesti	33	54	21	27	37	48	48	52	56	44
Ystävää, tuttava tai sukulainen tunsivat ehd. henkilökohtaisesti	8	9	14	8	10	10	9	6	8	9
Tunsi ehdokkaan tied. välineiden perust. jo ennen vaalikampanjaa	24	17	16	14	18	19	21	24	25	20
Äänesti ehd. kampanjan perust.	11	8	23	16	10	10	8	7	3	9
Valitsi ehdokkaan tuntematta häntä tarkemmin	23	10	24	33	24	12	14	10	7	16
Ei osaa sanoa	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1
Yht. (n)	100 (678)	100 (739)	100 (70)	100 (201)	100 (203)	100 (220)	100 (308)	100 (317)	100 (151)	100 (1 471)

tuntemuksen kautta, silloin kaksi kolmesta ehdokasta painottaneista tunsivat äänestämänsä ehdokkaan hyvin. Puoluetta painottaneiden äänestäjien joukossa osuus jäi parikymmentä prosenttiyksikköä pienemmäksi.

Ehdokkaan henkilökohtainen tuntemus on myös tekijä, joka erottaa erikäisiä äänestäjiä määrällisesti toisistaan. Vaikka asiaa ei mitattu täsmällisesti tässä tutkimuksessa, on aivan selvää, että Suomen kuntavaaleissa keski-ikäiset ja iäkkäimmät äänestäjät tuntevat henkilökohtaisesti enemmän kunta-vaaliehdokkaita kuin nuorimmat valitsijat.

Ilmeistä on sekin, että ehdokkaiden henkilökohtaisen tuntemuksen puute selittää nuorimpien valitsijaikäluokkien äänestämättä jättämistä (ks. luku 5). On niin ikään kiinnostavaa havaita, että nuorimmat äänestäjät ilmoittavat yleisimmin tunteneensa äänestämänsä ehdokkaan oman sukulaisen tai tutun kautta. Lisäksi kahteen nuorimpaan ikäryhmään kuuluvat äänestivät useimmin sellaista ehdokasta, joita he eivät tunteneet tarkemmin edes tiedostusvälineiden tai kampanjoiden perusteella.

Ehdokkaan tunteminen viestinten perusteella – eikä henkilökohtaisesti – oli suhteellisesti tyypillisintä iäkkäimmille äänestäjille. Heidän joukossaan oli kuitenkin hyvin vähän sellaisia äänestäjiä, jotka valitsivat kuntavaaliehdokkaansa pelkästään kampanjoiden perusteella.

Taulukko 7.4 täydentää kuvaa ehdokkaan tuntemuksesta tarkastelemalla sitä, miten samaa tai eri puoluetta vuosien 2012 ja 2017 kuntavaaleissa äänestäneet tunsivat ehdokkaansa vuoden 2017 vaaleissa ja miten erikokoisissa kunnissa asuvat tunsivat äänestämänsä kuntavaaliehdokkaan. Puoluekannaltaan vakaiden ja puoluetta vaihtaneiden väliset erot jäivät tässä kysymyksessä yllättävän pieniksi, vaikkakin vakaat tunsivat ehdokkaansa vähän useammin henkilökohtaisesti (49 %) ja vaihtajat äänestivät useammin ehdokasta, jota he eivät tunteneet tarkemmin (22 %).

Sen sijaan äänestäjän asuinkunnan koon mukaiset erot kohosivat odotetun suuriksi. Enintään 10 000 asukkaan kunnissa vähintään kolme neljästä kuntavaalien äänestäjästä tunsivat vuoden 2017 kuntavaaleissa äänestämänsä ehdokkaan itse tai joku tuttu tai sukulainen tunsivat hänet henkilökohtaisesti. Suurimmissa kaupungeissa vastaava osuus oli vain yksi kolmesta.

Taulukon 7.4 tuloksissa on silmiinpistävä se, kuinka vähäiseksi tiedotusvälineiden ja kampanjoiden merkitys jää ehdokkaan tuntemuksen kannalta

kooltaan pienimmissä kunnissa. Yli sadan tuhannen asukkaan kaupungeissa on tyypillisintä, että äänestäjä tuntee ehdokkaansa tiedotusvälineistä jo ennen vaalikampanjaa. Suurimmissa kaupungeissa kyse on usein esimerkiksi maakunnan näkyvimmistä poliitikoista, joista monet ovat nykyisiä tai entisiä kansanedustajia. Suurimmissa kaupungeissa on niin ikään runsaasti äänestäjiä, jotka valitsevat kuntavaaliehdokkaansa tuntematta häntä tarkemmin (22 %).

Vuoden 2017 kuntavaaleissa havaitut ehdokkaan tuntemuksen päätulokset poikkeavat vuoden 1996 kuntavaaleista tehdyistä havainnoista lähinnä siinä, että itselle tyystin tuntemattoman ehdokkaan valitseminen on yleistynyt

Taulukko 7.4

Kuinka hyvin tunti ehdokkaan, jota äänesti? Ehdokasvalinnan piirteitä vuoden 2017 kuntavaaleissa puoluekannan vakauden ja vastaajan kotikunnan asukasmäärän mukaan (%)

	Puoluevalinta 2012 ja -17		1 000– 5 000	5 001– 10 000	10 001 20 000	20 001– 50 000	50 001– 100 000	Yli 100 000
	Vakaat	Vaihtajat						
Tunsi ehd. henkilö- kohtaisesti	49	37	71	67	55	48	53	24
Ystävä, tuttava tai sukulainen tunsi ehd. hlö. kohtaisesti	8	10	6	11	9	9	10	8
Tunsi ehdokkaan tied.välineiden perust. jo ennen vaalikampanjaa	22	17	7	7	10	16	19	32
Äänesti ehd. kampanjan perust.	8	13	4	6	10	8	8	13
Valitsi ehdokkaan tuntematta häntä tarkemmin	12	22	11	7	15	17	10	22
Ei osaa sanoa	1	1	-	2	1	2	-	1
Yht.	100	100	100	100	100	100	100	100
(n)	(866)	(613)	(108)	(140)	(168)	(282)	(178)	(568)

kuntavaaleissa. Tällaisia valitsijoita oli vuoden 1996 kuntavaalien äänestäjistä vain kuusi prosenttia (Borg 1998, 23), mutta vuonna 2017 osuus oli jo 16 prosenttia. Oletettavasti ainakin kuntavaalien ehdokasmäärien väheneminen neljänneksellä vuodesta 1996 vuoteen 2017 näkyy tuloksissa. Vuonna 1996 ehdokkaita oli valtakunnallisesti hieman yli 43 000, ja vuonna 2017 heitä oli noin 33 600.

Eduskuntavaaleihin verrattuna kuntavaalien ehdokasvaihtoehtojen tuntemus on melko vahvaa, kun asiaa mitataan ehdokkaan henkilökohtaisella tuntemisella. Asiaa on mitattu nyt käytetyllä asteikolla vuoden 2007 eduskuntavaalitutkimusaineistossa (Paloheimo 2007). Vuoden 2007 eduskuntavaalien äänestäjistä noin puolet tunsivat äänestämänsä ehdokkaan tiedostusvälineiden perusteella jo ennen vaalikampanjaa, ja runsas viidennes (21 %) tunsivat ehdokkaansa henkilökohtaisesti.

Eduskunta- ja kuntavaalien väliset erot selittyvät tietenkin ensisijaisesti sillä, että eduskuntavaaleissa ehdokkaita on koko maassa parisen tuhatta, kun taas kuntavaaleissa luku on vieläkin yli 33 000. Kuntavaalien suuri ehdokasmäärä luo valtakunnallisesti tilanteen, jossa kuntavaalien äänestäjät valitsevat kaksi kertaa todennäköisemmin henkilökohtaisesti tuntemansa ehdokkaan kuin eduskuntavaalien äänestäjät (44 % / 21 %).

Saman puolueen ja ehdokkaan äänestäminen peräkkäisissä vaaleissa

Ehdokkaan henkilökohtaiseen tuntemukseen pohjautuvaan äänestämiseen liittyen on luontevaa tutkia sitä, missä määrin eri tavoin ehdokkaansa tuntevat tekevät peräkkäisissä kuntavaaleissa samoja tai erilaisia äänestysvalintoja. Samalla tätä kysymystä on mahdollista analysoida siltä kannalta, missä määrin puoluetta tai ehdokasta äänestämässään painottaneet ja eriasteisesti puoluetta lähellä olevat tekevät peräkkäisissä vaaleissa samoja äänestysvalintoja.

Tätä analyysia varten hankkeen tutkimusaineistoon luotiin yhdistetty muuttuja vuosien 2012 ja 2017 kuntavaalien puolue- ja ehdokasvalinnoista. Se perustuu kysymyksiin puoluevalinnasta vuoden 2012 kuntavaaleissa ja puoluevalinnasta vuoden 2017 vaaleissa sekä erilliseen kysymykseen siitä,

äänestikö vastaaja näissä vaaleissa samaa vai eri ehdokasta. Yhdistetyn liikkuvuusmuuttujan luokat ovat 1) sama puolue ja sama ehdokas, 2) sama puolue ja eri ehdokas sekä 3) eri puolue / ei äänestänyt molemmissa vaaleissa. Luokituksen laadinnassa otettiin lähtökohdaksi, että saman ehdokkaan ehdokkuus eri puolueessa tai ryhmittymässä peräkkäisissä kuntavaaleissa on niin harvinaista, ettei asia edellytä omaa tilastoluokkaansa. Tarkastelu koskee molemmissa vaaleissa äänioikeutettuja vastaajia.

Luokituksesta saadut tiedot ovat muun muassa muistivirheiden vuoksi vain suuntaa antavia. Lisäksi tulosten tulkinnassa on otettava huomioon, että suuri osa ehdokkaista ei ole ehdokkaana peräkkäisissä vaaleissa. Tilastokeskuksen ehdokastilaston mukaan vuoden 2017 kuntavaalien ehdokkaista hieman yli puolet oli ollut ehdolla myös vuoden 2012 vaaleissa ja heistä vain muutama prosentti eri puolueen ehdokkaana (Tilastokeskus 2017a).

Taulukon 7.5 ”kaikki”-sarake osoittaa, että molemmissa kuntavaaleissa äänioikeutetuista noin joka viides äänesti vaaleissa samaa puoluetta ja samaa ehdokasta. Samaa puoluetta äänesti kaikista vuonna 2017 äänestäneistä vastaajista vajaa kaksi kolmannesta (62 %).

Lähes joka kolmas (31 %) vuoden 2017 vaaleissa henkilökohtaisesti tuntemaansa ehdokasta äänestänyt äänesti samaa ehdokasta myös vuoden 2012 vaaleissa. Osuus on melko korkea ottaen huomioon, että vain noin puolet ehdokkaista oli ehdolla molemmissa vaaleissa.

Ehdokasliikkuvuuden määrä vaihtelee oikeastaan yllättävän vähän ehdokkaan tuntemuksen kolmessa vahvimmassa luokassa. Ehdokasliikkuvuus peräkkäisissä kuntavaaleissa on melko samansuuruista suoran tai epäsuoran henkilökohtaisen tuntemisen ja tiedotusvälineiden perusteella ehdokkaan sa hyvin tunteiden joukossa.

Jos taas äänestäjä on ollut ehdokasvalinnassaan lähinnä kampanja-aikaisen tiedon varassa tai ei ole tuntenut ehdokasta tarkemmin, silloin hän äänestää hyvin epätodennäköisesti peräkkäisissä vaaleissa samaa ehdokasta. Tämä on tietenkin loogista. Kiinnostavaa on sekin, että ehdokkaansa harvimmin tuntevista noin joka toinen sanoo äänestäneensä peräkkäisissä vaaleissa samaa puoluetta.

Viimeksi mainitun osuuden suuruutta selittää osaltaan se (taulukko 7.6), että puoluetta painottaneista äänestäjistä valtaosa vaihtoi ehdokastaan peräk-

Taulukko 7.5

Äänestikö samaa puoluetta ja ehdokasta vuosina 2012 ja 2017? Puolue- ja ehdokasvalinnan piirteitä kuntavaaleissa ehdokkaan tuntemuksen asteen mukaan (%)

Äänestäminen vuosien 2012 ja 2017 kuntavaaleissa	Miten tunti ehdokkaan, jota äänesti 2017?					Kaikki
	Tunti hlö.koht.	Yst./suk. tunti hlö.koht.	Tied.väl. per. ennen vaalikamp.	Kamp. perusteella	Äänesti tuntematta tarkemmin	
Sama puolue ja sama ehdokas	31	20	26	8	6	21
Sama puolue, eri ehdokas	39	37	45	47	48	41
Eri puolue / ei äänestänyt molemmissa	31	43	30	45	47	36
Yht.	100	100	100	100	100	100
(n)	(606)	(105)	(270)	(114)	(197)	(1 292)

Selite: Tulokset on laskettu molemmissa vaaleissa äänioikeutetuista vastaajista, jotka kävivät äänestämässä vuoden 2017 kuntavaaleissa.

käisissä vaaleissa (54 %). Puoluetta vuoden 2017 äänestämisesään painotaneista useampi kuin kolme neljästä (77 %) äänesti samaa puoluetta vuosien 2012 ja 2017 kuntavaaleissa. Ehdokasta painottaneiden joukossa samaa puoluetta äänesti noin joka toinen.

Taulukko 7.6 kertoo lisäksi, että koettu puolueläheisyys vaikuttaa merkittävästi puolue- ja ehdokasliikkuvuuteen. Jotakin puoluetta erittäin lähellä olevista äänestäjistä yhdeksän kymmenestä sanoi äänestäneensä samaa puoluetta vuosien 2012 ja 2017 kuntavaaleissa. Joka toinen vahvinta puolueläheisyyttä tunteva ja samaa puoluetta äänestänyt vaihtoi silti ehdokasta vuoden 2017 vaaleihin. Puoluetta melko lähellä olevista – joka on ylivoimaisesti tyypillisin puolueläheisyyden muoto – lähes 80 prosenttia äänesti samaa puoluetta peräkkäisissä vaaleissa, mutta samaa ehdokasta ja puoluetta vain vajaa neljännes (24 %).

Yksi keskeinen taulukon 7.6 lisätieto on, että puolueista etäimpänä olevien äänestäjien enemmistö (53 %) vaihtoi puoluetta peräkkäisissä kuntavaaleissa. Näistä puoluetta ”ei kovinkaan tai ei lainkaan lähellä olevista” vain joka kuudes (17 %) äänesti vuonna 2017 samaa puoluetta ja ehdokasta kuin vuoden 2012 kuntavaaleissa.

Taulukko 7.6

Äänestikö samaa puoluetta ja ehdokasta vuosina 2012 ja 2017? Puolue- ja ehdokasvalinnan piirteitä kuntavaaleissa puolueen tai ehdokkaan painotuksen ja vastaajien puolueläheisyyden mukaan (%)

Äänestäminen vuosien 2012 ja 2017 kuntavaaleissa	Painotti v. 2017		Puolueläheisyys 2017			Kaikki
	Puolue	Ehdokas	Erittäin lähellä	Melko lähellä	Ei kovinkaan/ lainkaan läh.	
Sama puolue ja sama ehdokas	23	24	42	24	17	21
Sama puolue, eri ehdokas	54	29	49	54	30	41
Eri puolue/ei äänestänyt molemmissa	23	47	9	22	53	36
Yht.	100	100	100	100	100	100
(n)	(603)	(654)	(153)	(507)	(610)	(1 257)

Selite: Tulokset on laskettu molemmissa vaaleissa äänioikeutetuista vastaajista, jotka kävivät äänestämässä vuoden 2017 kuntavaaleissa.

Luultavasti vuosien 2012 ja 2017 välillä tapahtunut puolue- ja ehdokasliikkuvuus kuvaa suuntaa antavasti määrällisiä valintapiirteitä muissakin kuntavaaleissa. Kaikkiaan saman ehdokkaan äänestäminen peräkkäisissä kuntavaaleissa on melko yleistä siihen nähden, että valtakunnallisesti noin puolet ehdokkaista vaihtuu. Keskeinen syy pysyvyyteen on ehdokkaiden henkilökohtainen tuntemus. Edellä käsitellyt moninaiset ehdokasvalinnan syyt nostivat keskeisiksi syiksi ehdokkaan luotettavuuden ja käsitykset hänen osaamisestaan. Nämä ovat molemmat kriteereitä, jotka varsin luultavasti täyttyvät äänestettäessä sopivaksi katsottua ja henkilökohtaisesti tuttua ehdokasta.

Saman ehdokkaan äänestäminen kytkeytyy äänten keskittymiseen suosituimmille ehdokkaille, jotka ovat toistuvasti ehdokkaina kuntavaaleissa ja tulevat myös valituiksi. Vuoden 2017 kuntavaaleissa valituksi tulleista noin 9 000 valtuutetusta 56 prosenttia oli toiminut valtuutettuna jo edellisellä vaalikaudella (Tilastokeskus 2017a). Sari Pikkalan (2015) kokoamien tietojen perusteella tämä vastaa suurin piirtein valituksi tulleiden vanhojen valtuutettujen osuutta kaikista valtuutetuista aiemmissa kuntavaaleissa 1990-

luvulta nykypäivään. Yleensä istuvista valtuutetuista vajaa kolmannes luopuu valtuustotehtävästä vapaaehtoisesti (eli ei asetu uudestaan ehdolle), ja noin joka kuudes putoaa asetuttuaan ehdolle (Pikkala 2015, 117).

Ehdokkaan merkitys verrattuna puolueen merkitykseen

Kuntavaalitutkimus 2017 -hankkeen kysely kuntavaalien valitsijoille sisälsi yhden kokonaan uuden kysymyspatteriston puolue- ja ehdokasvalinnoista. Sillä pyrittiin täsmentämään puolue- ja ehdokasvalintojen suhdetta, jota on tutkittu eduskuntavaalien osalta varsin seikkaperäisesti jo aiemmissa tutkimuksissa (esim. Karvonen 2010, 49–56; Karvonen 2012). Uusi kysymyspatteristo esitettiin ainoastaan sellaisille vastaajille, jotka olivat käyneet äänestämässä ja täten myös joutuneet kohdallaan ratkaisemaan puolue- ja ehdokasvalinnan konkreettisessa äänestystilanteessa. Kysymyssarjan yksittäiset kysymykset ja vastausvaihtoehtoihin saadut vastaukset ilmenevät kuvioista 7.3.

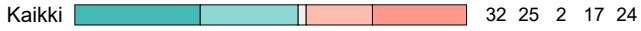
Kysymyspatteriston pääkysymys kuului seuraavasti: ”Miten seuraavat perusteet kuvaavat omaa puolue- ja ehdokasvalintaasi kuntavaaleissa?” Vastausvaihtoehtoskaala oli neliportainen edeten ”kuvaa erittäin hyvin” -vaihtoehdosta vaihtoehtoon ”ei kuvaa sitä lainkaan”. Lisäksi vastaajilla oli käytettävänä vastauskategoria ”en osaa sanoa”, joka keräsi korkeimmillaan seitsemän prosenttia vastauksista. Melko vähäinen EOS-vastausten määrä sekä yhdeksään väittämään saadut, pääsääntöisesti suhteellisen tasaiset vastausjakaumat osoittavat, että uusi mittaristo toimi varsin hyvin ajatellen sille asetettua käyttötarkoitusta.

Noin kolmannes vuoden 2017 kuntavaalien äänestäjistä osoittautui itsearvioiden nojalla selvästi sellaisiksi puolueäänestäjiksi, jotka valitsivat ensin puolueen ja sitten ehdokkaan (kuvio 7.3). Lisäksi neljännes äänestäjistä katsoi, että väite ”valitsin ensin puolueen ja sitten ehdokkaan” kuvasi melko hyvin omaa äänestämistä kuntavaaleissa.

Puoluekiinnittymisen merkitys nousi oikeastaan vielä voimakkaammin esille väitteessä, joka kuului seuraavasti: ”Äänestämani puolue oli minulle omassa kunnassani ainoa kunnan vaihtoehto.” Kolme neljästä äänestäneestä katsoi sen kuvaavan joko erittäin tai melko hyvin omia valintoja. Samaan

Valitsin ensin puolueen ja vasta sitten ehdokkaan

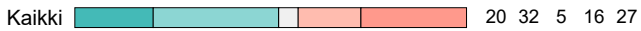
Äänestämäni puolue oli minulle omassa kunnassani ainoa kunnan vaihtoehto

Olisin aivan hyvin voinut äänestää jotakuta toista ehdokasta siitä puolueesta, jota äänestin

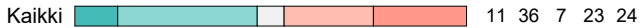
Äänestämäni ehdokas oli niin sanotusti "oman kylän mies tai nainen"

Olisin äänestänyt omaa ehdokastani myös toisen minulle kelvollisen puolueen ehdokkaana

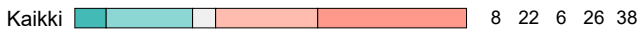
Äänestysratkaisuni perustui paljolti mielipiteisiini valtakunnan tason politiikasta

Olisin äänestänyt omaa ehdokastani, vaikka hän olisi ollut minkä tahansa puolueen ehdokkaana

Valitsin puolueen kuntavaaleissa paljolti siksi, että luotan sen puheenjohtajaan

Halusin näpäyttää hallitusta tai hallituspuoluetta

Kuvio 7.3 "Miten seuraavat perusteet kuvaavat omaa puolue- ja ehdokasvalintaasi kuntavaaleissa?"
Vastaukset yhdeksään kuvaukseen (riviprosentti, %, n pienimmillään = 1 465)

ajattelutapaan kuuluu tuloksiltaan lähes yhteneväinen väite: "Olisin aivan hyvin voinut äänestää jotakuta toista ehdokasta siitä puolueesta, jota äänestin." Myös viides kysymyspatteriston väittäjä "oman kylän" ehdokkaan äänestämisestä osoittautui sellaiseksi, jonka yli puolet äänestäneistä sanoi kuvaavan omia äänestysvalintoja erittäin tai melko hyvin.

Seuraavaksi kuvaavin äänestäjien toimintaa ilmentävä väite koski ehdokaspainotteista äänestämistä. Yhteensä 46 prosenttia äänestäneistä sanoi, että olisi voinut äänestää ehdokastaan jonkin toisen, itselle kelvollisen puolueen ehdokkaana. Toisessa saman tyypisessä mutta kriteereiltään vielä avoimemmassa väitteessä tiedusteltiin sitä, olisiko äänestäjä äänestänyt ehdokastaan minkä tahansa puolueen ehdokkaana. Tähän vastasi varauksettoman myönteisesti vain yhdeksän prosenttia äänestäneistä, ja 17 prosenttia katsoi väitteen kuvaavan omaa valintaa melko hyvin.

Puolue- ja ehdokasvalintojen rinnalla äänestämisessä kulkee aina mukana vaihtelevia asiaäänestämisen juonteita. Tässä kysymyspatteristossa vastaajia pyydettiin arvioimaan väitettä ”äänestysratkaisuni perustui paljolti mieliteiksi valtakunnan tason politiikasta”. Sen katsoi kuvaavan erittäin tai melko hyvin omaa äänestämistä lähes joka toinen vastaaja (47 %). Kuitenkin vain 14 prosenttia vastaajista katsoi omaa toimintaa kuvaavaksi valintamotivaatioksi sen, että vastaaja ”halusi näpäyttää hallitusta tai hallituspuoluetta”.

Lisäksi vajaa kolmannes (30 %) vastaajista korosti puolueiden luotettavilta vaikuttavien puheenjohtajien merkitystä omille ratkaisuille. Tosin vain kahdeksan prosenttia äänestäjistä katsoi, että väite ”valitsin puolueen kuntavaaleissa paljolti siksi, että luotan sen puheenjohtajaan” kuvasi omaa äänestämistä erittäin hyvin.

Kysymyksiin saatujen kokonaisjakaumien tarkastelun jälkeen taulukko 7.7 kertoo, kuinka monet eri tavoin puoluetta tai ehdokasta painottaneet sekä kuntavaalivalinnoissaan liikkuneet katsoivat väitteiden kuvanneen heidän toimintaansa erittäin tai melko hyvin. Kaikkiaan tulokset profiloivat useita äänestäjäryhmiä sangen vahvasti.

Muutama piirre näyttää olevan yhteistä hyvin suurelle enemmistölle puoluetta (enemmän kuin ehdokasta) painottaneista kuntavaalien äänestäjistä. He valitsevat ensin puolueen ja vasta sitten ehdokkaan (90 %) ja olisivat aivan hyvin voineet äänestää jotakuta toista ehdokasta samasta puolueesta (85 %). Näiden piirteiden ohella neljälle viidestä puolueäänestäjästä äänestetty puolue oli oman arvion perusteella ainoa kunnan vaihtoehto omassa kunnassa. Tätä muuttujaa kontrolloitiin taulukkotarkastelun ulkopuolella äänestäjien puoluekannan mukaan. Silloin ilmeni, että tyypillisintä tällainen ajattelu oli vuoden 2017 kuntavaaleissa RKP:n ja Keskustan äänestäjille.

Mainittujen tunnuspiirteiden lisäksi kaksi muutakin ajattelutapaa oli puoluetta painottaneilla äänestäjillä selvästi yleisempiä kuin ehdokasta painottaneilla äänestäjillä. Nämä olivat asiaäänestäminen kuntavaaleissa valtakunnallisen politiikan perusteella sekä puoluevalinta sillä perusteella, että luottaa puolueen puheenjohtajaan.

Myös ehdokasta painottaneille äänestäjille ominaiset tunnuspiirteet vahvistivat kuvaa siitä, että pelkistetty mittari puolueen tai ehdokkaan ensi-

Taulukko 7.7

”Miten seuraavat perusteet kuvaavat omaa puolue- ja ehdokasvalintaasi kuntavaaleissa?” Vastaukset yhdeksään perusteeseen puolueen tai ehdokkaan painotuksen sekä vuosien 2012–2017 puolue- ja ehdokasliikkuvuuden mukaan (% kuvaa erittäin tai melko hyvin)

	Painotus v. 2017		Sama	Sama	Eri puol.	Kaikki
	Puolue	Ehd.	puolue, sama ehd.	puolue, eri ehd.	tai ei ään. molemm.	
Valitsin ensin puolueen ja vasta sitten ehdokkaan	94	23	79	71	41	57
Olisin aivan hyvin voinut äänestää jotakuta toista ehdokasta siitä puolueesta, jota äänestin	85	43	78	71	52	63
Äänestämäni puolue oli minulle omassa kunnassani ainoa kunnon vaihtoehto	80	49	90	76	49	64
Äänestysratkaisuni perustui paljolti mielipiteisiini valtakunnan tason politiikasta	64	30	64	56	35	46
Valitsin puolueen kuntavaaleissa paljolti siksi, että luotan sen puheenjohtajaan	40	21	48	36	20	30
Olisin äänestänyt omaa ehdokastani, vaikka hän olisi ollut minkä tahansa puolueen ehdokkaana	2	49	17	17	36	26
Olisin äänestänyt omaa ehdokastani myös toisen, minulle kelvollisen puolueen ehdokkaana	20	71	26	40	57	47
Äänestämäni ehdokas oli niin sanotusti ”oman kylän mies tai nainen”	41	62	63	50	51	52
Halusin näpäyttää hallitusta tai hallituspuoluetta	16	13	17	15	13	14

sijaisesta äänestämisestä kuvaa onnistuneesti suomalaiselle vaalijärjestelmälle tyypillisiä valitsijatyypppejä. Ehdokasta painottaneista äänestäjistä yli 70 prosenttia (71 %) sanoi, että olisi äänestänyt kuntavaaleissa ehdokastaan toisen, hänelle kelvollisen puolueen ehdokkaana. Jopa joka toinen (49 %) ehdokasäänestäjä sanoi, että olisi äänestänyt ehdokastaan minkä tahansa muun puolueen ehdokkaana.

Ehdokasäänestäjistä hyvin monet olivat valinneet ehdokkaansa sillä perusteella, että ehdokas edustaa kunnassa äänestäjän omaa aluetta tai asuinpaikkaa. Tämä ”oman kylän ehdokas” -peruste oli tosin melko yleinen myös puoluetta painottaneille äänestäjille. Hallituspolitiikan ja/tai hallituspuolueiden arvosteluun liittyvät perusteet olivat lähes yhtä yleisiä puolueen ja ehdokkaan painottajille, mutta kaikkiaan tämä motivaatio kuvasi tiedustelluista tekijöistä selvästi heikoimmin valitsijoiden puolue- ja ehdokasvalintoja. Puoluekannan mukaisessa ristiintaulukoinnissa se osoittautui odotetusti muita yleisemmäksi syyksi oppositiopuolueita äänestäneiden keskuudessa mutta lähes samassa määrin Perussuomalaisten ehdokkaita äänestäneiden joukossa.

Taulukon 7.7 tiedot vuosien 2012 ja 2017 vaaleja koskevasta äänestäjien liikkuvuudesta puolestaan osoittavat, että puolueen painotus ja saman puolueen sekä ehdokkaan äänestäminen ovat samantyyppisen vakaan äänestämisen tunnuspiirteitä. Myös saman puolueen mutta eri ehdokkaan äänestäminen on ajatuksellisesti lähellä tällaisia äänestysvalintoja.

Puolueen ja ehdokkaan vaihtajien valintojen motivaatiopohja näyttää monisyisemmältä. Joukossa on vahvasti ehdokasvalintaan orientoituneita äänestäjiä, mutta joukossa on runsaasti myös sellaisia puolueen vaihtajia, jotka olisivat voineet äänestää vuonna 2017 valitsemansa puolueen sisällä aivan hyvin jotakuta toista ehdokasta.

Valinnanvaikeudet äänestämättä jättämisen syynä

Tässä ja edellisessä luvussa käsitellyt puolue- ja ehdokasvalinnan syyt ovat perustuneet äänioikeuttaan käyttäneiden kyselyvastaajien analysointiin. Tarkastelun laajentamiseksi on paikallaan kysyä, millainen merkitys puolue- ja ehdokasvalintaan liittyvillä valinnanvaikeuksilla on äänestämättä jättämiseen kuntavaaleissa.

Aiemmat tutkimukset ovat osoittaneet eduskuntavaalien osalta, että puolue- ja ehdokasvalintoihin liittyvät vaikeudet ovat keskeinen syy suomalaisten äänestämättä jättämiselle (ks. esim. Borg 2008, 29). Nämä seikat ovat tyypillisiä nuorten ikäryhmien matalan äänestysaktiivisuuden selittäjiä. Vaaleissa valinnanvaikeuksissa on tuskin useinkaan kyse liian monien hyvien vaihtoehtojen tuomasta runsauden pulasta, vaan pikemminkin itselle mieluisten vaihtoehtojen puutteesta. Tämä voi kytkeytyä poliittiseen kiinnittymättömyyteen tai kuntavaaleissa esimerkiksi siihen, että hiljattain kuntaan muuttanut ei tunne paikallista tilannetta ja paikallisia poliittisia toimijoita. Varsinkin jos valitsija ei ole kiinnostunut puolueista eikä tunne niiden toimintaa ja tavoitteita eikä hän juurikaan tunne kuntavaaleissa ehdolle asettuneita ehdokkaita, hänelle muodostuu erilaisia kynnyksiä osallistua vaaleihin äänestäjänä.

Äänestämättömyyden perustelujen ja niiden pohjalta pääteltävien syiden luotettava tutkiminen ei ole helppoa kyselyaineistoin. Aineistoihin valikoituu muita enemmän jonkin verran keskimääräistä aktiivisempia ääni-oikeutettuja, ja kyselyyn vastanneista äänestämättä jättäneistä monet eivät myönnä jättäneensä äänestämättä (ks. Pesonen ym. 1993, 528–533; Wass ja Borg 2016, 182–183). Nyt käytettävän kyselyaineiston yhteensä 1 726 vastaajasta vain hieman yli 200 ilmoitti jättäneensä äänestämättä. Kuntavaalien äänestysprosentin perusteella heitä olisi pitänyt olla aineistossa yli kolminkertaisesti. Vinoutuma ei vaikuta merkittävästi aineiston äänestämässä käyneiden edustavuuteen, mutta äänestämättä jättäneiden osalta aineisto tuskin on edustava. Mainitun perusvinoutuman vuoksi kyselyn äänestämättä jättäneille kohdistettuja kysymyksiä ei esitelty lainkaan edellä äänestysaktiivisuutta koskevassa luvussa.

Seuraavassa äänestämättä jättämisen perusteluja koskevan kysymyspatteriston tuloksia tarkastellaan karkeasti suuntaa antavina tuloksina. Eriyisesti kiinnitetään huomiota siihen, miten puolue- ja ehdokasvalinnan vaikeuksiin liittyvät syyt näyttävät suhteutuvan muihin äänestämättömyyden perusteluihin. Ikäryhmittäiset tulokset löytyvät liitetaulukosta 7.1, joka raportoi tietoja siitä, missä määrin vaaliurnilta jättäytyneet vastaajat pitivät eri tekijöitä tärkeinä omalle äänestämättä jättämiselleen.

Kaikkien vastanneiden äänestämättä jättäneiden joukossa ehdokasvalinnan vaikeus nousi selvästi yleisimmäksi osallistumattomuuden perusteluksi (39 %).

Toiseksi yleisin peruste oli vaikeus löytää itselle sopivaa puoluetta (29 %) ja kolmanneksi yleisin epäluottamus poliitikkoja ja yleensä politiikkaa kohtaan (26 %). Myös äänestämisen hyödyttömyys ja koettu tiedonpuute nousivat esiin tärkeinä syinä useammalla kuin joka viidennellä äänestämättä jättäneellä.

Ikäryhmien perustelujen päälinjat poikkeavat toisistaan paikoin, mutta samanlaisuuttakin löytyy. Ehdokasvalinnan vaikeus oli hallitseva osallistumattomuuden peruste kaikissa muissa paitsi 65 vuotta täyttäneiden ryhmässä, jossa sairaus tai vamma oli yleisimmin mainittu tärkeä syy. Nuorimmat, alle 35-vuotiaat perustelivat äänestämättömyyttään ehdokasvalinnan vaikeuksien lisäksi etenkin tiedonpuutteella. Myös työesteet, matkat ja äänestämisen hyödyttömäksi kokeminen olivat tärkeitä perusteita noin joka neljännelle nuorelle äänestämättä jättäneelle.

On kiinnostavaa, että ehdokasvalinnan vaikeus nousee keski-ikäisten äänestämättä jättäneiden keskuudessa selvästi tärkeimmäksi osallistumattomuuden perusteluksi (liitetaulukko 7.1). On kuitenkin syytä muistaa, että näissä ikäryhmissä äänestämättä jättäneitä on suhteellisesti vähemmän kuin nuorimmissa ikäryhmissä. Myös puoluevalinnan vaikeus on keskimääräistä enemmän esillä 35–64-vuotiaiden äänestämättä jättäneiden osallistumattomuuden argumentoinnissa.

Tiivistelmä kuntavaalien ehdokasvalintojen ja niiden perustelujen tuloksista

Havainnot ehdokasvalinnoista ja niiden perusteista perustuivat osin vanhoihin ja osin uusiin kyselymittareihin. Kuntavaalien ehdokasvalintojen perusteita verrattiin tietoihin eduskuntavaalien ehdokasvalintojen syistä. Lisäksi tutkittiin joitakin keskeisiä ehdokasvalintojen kehityspiirteitä.

Sukupuolen mukaisesta äänestämisestä löytyi useita kiinnostavia tietoja. Kuntavaaleissa viimeaikainen trendi näyttää olevan, että miehet äänestävät aiempaa harvemmin miesehdokkaista mutta naiset taas aiempaa useammin naisehdokkaista. Molemmat kehityssuunnat edistävät sukupuolten välistä tasa-arvoa, koska naiset ovat edelleen aliedustettuina kuntavaalien ehdokaskunnassa.

Tasa-arvoon on silti vielä kosolti matkaa. Miesäänestäjistä 68 prosenttia äänesti miesehdokasta ja naisäänestäjistä 62 prosenttia naisehdokasta. Naisäänestäjistä kaksi viidestä (41 %) sanoi, että ehdokkaan sukupuoli vaikutti ehdokasvalintaan ratkaisevasti tai melko paljon. Miesäänestäjien keskuudessa osuus oli vain 15 prosenttia. Vuoden 2017 kuntavaalien ehdokkaista 39,9 prosenttia oli naisia, ja valituksi tulleista valtuutetuista heitä oli 39,0 prosenttia.

Nuorista ja keski-ikäisistä äänestäjistä selvä enemmistö äänesti suurin piirtein omanikäistä ehdokasta. Tärkeintä omanikäistä ehdokasta äänestäminen on kuntavaaleissa alle 45-vuotiaille naisille. Heistä joka toiselle (48 %) ehdokkaan iällä oli vuoden 2017 kuntavaaleissa ratkaisevasti tai melko paljon merkitystä.

Kuten eduskuntavaaleissa, myöskään kuntavaaleissa ehdokkaan sukupuoli ja ikä eivät ole tärkeimpiä ehdokasvalinnan perusteita. Tiedustelluista perusteista tärkeimpiä ovat sekä kunta- että eduskuntavaaleissa ehdokkaan puoluekanta, kyky hoitaa asioita, luotettavuus sekä näkemykset ja kannanotot.

Sosiodemografinen peilikuväänestäminen (eli esimerkiksi samaa sukupuolta tai saman ikäistä ehdokasta äänestäminen) kytkeytyy siihen, että nimenomaan kuntavaaleissa monen valitsijan on mahdollista äänestää itselleen tuttua ehdokasta.

Kuntavaalien jälkeen toteutettuun kyselyyn vastanneista äänestäjistä 44 prosenttia tunsi äänestämänsä ehdokkaan henkilökohtaisesti, ja yhdeksän prosenttia oli äänestänyt sellaista ehdokasta, jonka joku äänestäjän ystävä, tuttava tai sukulainen tunsi henkilökohtaisesti. Ehdokkaan tuntemuksen toisessa ääripäässä joka seitsemäs (16 %) oli äänestänyt ehdokasta tuntematta häntä tarkemmin. Väliin jää äänestäjiä, jotka tunsivat ehdokkaan jo ennen vaalikampanjaa viestinten perusteella tai tunsivat hänet vain kampanjan perusteella.

Ehdokkaan henkilökohtainen tuntemus on sitä todennäköisempää, mitä vanhempi äänestäjä on. Ensisijaisesti ehdokasta äänestämiseensä painottaneista lähes kaksi kolmesta (63 %) tunsi ehdokkaansa henkilökohtaisesti joko itse tai tuttunsa/sukulaisensa kautta. Puoluetta painottaneista vain joka kolmas tunsi ehdokkaansa henkilökohtaisesti.

Ehdokkaan tuntemuksen aste vaihteli odotetun voimakkaasti sen mukaan, kuinka suuressa kunnassa valitsija asuu. Enintään 10 000 asukkaan kunnissa lähes 80 prosenttia vuoden 2017 kuntavaalien äänestäjistä tunsivat ehdokkaansa joko itse, tai joku tuttu tai sukulainen tunsivat hänet henkilökohtaisesti. Suurimmissa kaupungeissa tämä osuus oli vain yksi kolmesta. On täysin selvää, että tällaiset erot selittävät äänestysaktiivisuuden vaihtelua erikokoisissa kunnissa.

Ehdokkaan tuntemuksen aste on kiinnostavasti yhteydessä siihen, missä määrin äänestäjät valitsevat peräkkäisissä kuntavaaleissa saman puolueen ja saman ehdokkaan. Ehdokkaansa itse henkilökohtaisesti tunteneista vähintään 22-vuotiaista äänestäjistä joka kolmas (31 %) äänesti samaa ehdokasta myös vuoden 2012 kuntavaaleissa. Osuus oli vain alle kymmenen prosenttia äänestäjillä, jotka olivat tunteneet ehdokkaansa vain kampanjan perusteella tai heikommin.

Puolue- ja ehdokasvalinnan välisen suhteen tarkemmassa analyysissä ilmeni, että suomalaisissa vaalitutkimuksissa pitkään käytetty, pelkistetty kysymys puolueen tai ehdokkaan ensisijaisesta painottamisesta äänestämässä toimii erittäin hyvin myös kuntavaalikontekstissa.

Puoluetta ensisijaisesti painottaneista äänestäjistä peräti 94 prosenttia oli valinnut puolueen ennen ehdokasta, ja 85 prosenttia ”olisi aivan hyvin voinut äänestää jotakuta toista ehdokasta siitä puolueesta, jota äänesti”. Lisäksi neljä viidestä puoluetta ensisijaisesti painottaneesta katsoi, että hänen äänestämänsä puolue oli omassa kunnassa ainoa kunnan vaihtoehto.

Vastaavasti ehdokasta ensisijaisesti painottaneista peräti 71 prosenttia ajatteli, että olisi voinut äänestää omaa ehdokastaan toisen, itselleen kelvollisen puolueen ehdokkaana. Joka toinen ehdokasta ensisijaisesti painottanut äänestäjä ajatteli jopa niin, että olisi voinut äänestää ehdokastaan minkä tahansa puolueen ehdokkaana.

Ehdokkaan ja puolueen valinnan vaikeudet havaittiin tässäkin vaalitutkimusaineistossa tärkeimmiksi äänestämättömyyden perusteluiksi. Ehdokasvalinnan vaikeus oli tärkein äänestämättömyyden perustelu sekä nuorimpien valitsijoiden keskuudessa että kaikissa työikäisten ikäryhmissä. Tästä syystä ehdokasasettelun monipuolisuus ja tasapainoisuus suhteessa eri valitsijaryhmiin tulee säilymään tulevaisuudessakin yhtenä keskeisimpänä äänestysaktivointikeinona.

8 Asiakysymysten merkitys vuoden 2017 kuntavaalien äänestysvalinnoissa

Vaalien jälkeinen julkinen keskustelu pelkistää ja joskus myös yksinkertaistaa liiaksi poliittisten asiakysymysten merkitystä vaalien äänestysvalintoihin. Vuoden 2017 kuntavaalituloksen tyypillisissä tulkinnoissa hallituspuolueiden kannatus kärsi sosiaali- ja terveyspalvelujen uudistuksesta eli sotesta, ja Vihreät vei vaalivoiton vastustamalla hallituksen koulutusleikkauksia. Joskus tällaiset pika-analyysit ovat osuvia, mutta toisinaan ne saattavat pysyä pätevinä vain niin kauan, kunnes asiatarvoitteiden ja puoluevalintojen syy-seuraus-suhteita ryhdytään arvioimaan yksilötason tutkimusaineistoilla.

Yleisellä tasolla on tietenkin täysin ilmeistä, että asiakysymyksillä on vaaleissa ja puoluejärjestelmässä suuri merkitys. Ne erottavat puolueita toisistaan. Asiatavoitteisiin kytkeytyvät puolueiden ideologiset jakolinjat ovat Suomessa edelleen selväpiirteisiä. Eduskuntavaalien osalta tämä näkyy puolueiden tavoitteiden ja vaalikampanjoinnin pitkän aikavälin analyysissa (Ollila ja Paloheimo 2007 sekä Railo ym. 2016) ja puolueiden äänestäjäkuntia ja puoluejärjestelmän jakolinjoja koskevissa laajoissa tutkimuksissa (Westinen 2015).

Ajankohtaisten valtakunnallisten asiakysymysten yleistä vaikutusta heijastaa se, että tavallisesti hallituspuolueet kärsivät kannatusmuutosten näkökulmasta vaaleissa tappion ja oppositiopuolueet voittavat. Suomessa ilmiö koskee demokratiaindikaattoreiden perusteella eduskuntavaaleja (ks. vaalitutkimus.fi), ja se pätee myös kuntavaaleihin (Borg ja Pikkala 2017, 32).

Hallitus- ja oppositiopuolueiden kannatusmuutokset perustuvat äänestäjäkunnan mielipiteisiin ja mielikuviin harjoitetusta politiikasta.

Sen sijaan se, kuinka jäsenyneeesti ja tarkasti valitsijoiden kannat yksittäisiin asiakysymyksiin vaikuttavat heidän äänestysvalintoihinsa, on tutkimuksellisesti hyvin haastava kysymys. Kun ihmisiltä kysytään vaalien jälkeen ratkaisevia asiakysymyksiä omalle äänestämislle, tärkeiksi mainittujen seikkojen lista on usein varsin pitkä.

Eduskuntavaalitutkimuksissa on osoitettu, että kansalaisten puoluevalinnat liittyvät vahvasti heidän käsityksiinsä puolueiden kyvystä ajaa ja hoitaa äänestäjien itselleen tärkeimmiksi kokemia asioita. Kun vuoden 2011 eduskuntavaalitutkimuksen valitsijoilta tiedusteltiin Suomen vakavinta yhteiskunnallista ongelmaa, kunkin eduskuntapuolueen äänestäjistä suurin osa katsoi oman puolueensa olevan paras puolue hoitamaan sitä (Borg 2012a, 249).

Kuntavaaleissa yksittäisten asiakysymysten merkitys äänestysvalintoihin ilmenee valtakunnallista asetelmaa ja tulosta selvemmin joissakin yksittäisissä kunnissa. Tällöin kunnan vaalitulokset saattaa poiketa paljon kunnan aiemmista vaalituloksista ja vaalien kannatusmuutosten valtakunnallisesta linjasta. Yksittäisten paikallisten kysymysten luoma noste tai kannatus tappio näkyy silloin niin poliittisten ryhmittymien kuin ehdokkaidenkin paikallisessa kannatuksessa.

Yhteiskunnallisten asiakysymysten vaikutus näkyy paitsi puoluejärjestelmien ja niiden perustavien jakolinjojen muotoutumisessa, myös hyvin konkreettisesti uusien puolueiden ja ryhmittymien rakentumisessa. Esimerkiksi Vihreät aloitti vaalitoimintansa vihreänä liikkeenä 1980-luvun alkupuolen kuntavaaleissa ja vakiintui sitten pian poliittiseksi puolueeksi vuonna 1987. Yksittäisillä paikallisilla epäkohdilla on ollut myös paljon vaikutusta puolueiden ulkopuolisten ryhmittymien muodostumiseen ja kannatukseen kuntatasolla. Pysyvämmiin toimivien sitoutumattomien valitsijajohdistusten syntyyn on tyypillisesti liittynyt paikallisia kiistakysymyksiä, jotka ovat joissakin kuntavaaleissa saaneet liikkeelle ryhmän kuntalaisia.

Toisaalta kiistakysymysten lieventyminen on heikentänyt sitoutumattomien ryhmittymien suosiota. Puolueiden ulkopuolisten paikallisten ryhmittymien kannatus säilyy vain harvoin vahvana monia kuntavaaleja peräkkäin. Tämä kertoo siitä, että asioiden pitkäjänteinen ajaminen vaali-

demokratian kautta edellyttää hyvin organisoitunutta järjestötyötä, joka tukee vaalien ehdokasasettelua ja vaalikampanjointia. Suomessa on parikymmentä kuntaa, joissa sitoutumattomilla ryhmittymillä on ollut 1990-luvun puolivälistä alkaen 2010-luvulle yli kymmenen prosentin keski-kannatus kuntavaaleissa (Borg ja Pikkala 2017, 35).

Kuntavaalit 2017: asiakysymysten analysoinnin pääkohtia

Tässä tutkimuksessa jo tehdyt havainnot kuntavaalien puolue- ja ehdokasvalintojen perusteista sekä vaalikampanjoista ovat osoittaneet, että asiakysymykset vaikuttavat äänestysvalintoihin samanaikaisesti usealla tasolla. Seuraavassa lyhyessä hahmottelussa tasoja ei ole asetettu tärkeysjärjestykseen.

Ensimmäinen on kansalaisten puolueliityntään ja puolueiden yleisiin tavoitteisiin liittyvä taso, joka näkyy selvästi esimerkiksi puoluepainotteisen äänestämisen taustalla. Tällä tasolla puolueita erottavien keskeisten jaksolinjojen voidaan ajatella määrittävän pitkäkestoista, asiaorientoitunutta suuntautumista sekä valintojen peruslähtökohtia; esimerkiksi rajaten valitsijalle mahdolliset puoluevaihtoehdot vain itselle läheisimpään puolueeseen. Taso liittyy puolueideologioihin ja puolueiden ajamiin arvoihin, joihin monet yksittäiset asiatavoitteet kytkeytyvät.

Tämä tason rinnalla puolueiden, ehdokkaiden ja valitsijoiden suhtautuminen ajankohtaisiin valtakunnallisiin asiakysymyksiin muodostaa kuntavaaleissa toisen, tilannekohtaisemman arviointitason. Esimerkiksi liikkuville äänestäjille valtakunnalliset asiakysymykset voivat olla keskeinen äänestysperuste kuntavaaleissa. Tavallisimpia kuntavaaleissa vaikuttavia valtakunnallisia asiakysymyksiä ovat maan talous- ja työllisyystilanne sekä näihin liittyvät linjaukset. Vuoden 2017 kuntavaaleissa eniten esillä ollut ajankohtainen teema oli sote-uudistus.

Kolmas taso rakentuu puolestaan paikallisista asiakysymyksistä sekä valitsijoiden arvioista oman kunnan puolueiden ja ehdokkaiden suhteesta niihin. Koska Suomen kuntavaaleissa on mukana lähes 300 kuntaa, tätä näkökulmaa on nyt mahdollista kuvailla vain esimerkein. Kuntien paikalliset isot asiakysymykset saattavat koskea suuria lähiaikana tehtäviä tai hiljattain

tehtyjä investointeja kunnan perusinfrastruktuuriin, yksittäisten koulujen korjaamista tai lakkauttamista tai joissakin suurimmissa kaupungeissa pormestarikysymystä. Äänestäjien kannalta tähän arviointitasoon voi liittyä ennakkointia siitä, millaiset vaikutusmahdollisuudet äänestettävällä puolueella ja ehdokkaalla on harjoitettavaan politiikkaan omassa kunnassa.

Eri arviointitasoilla päällekkäin tapahtuvaa asiakysymysten vaikutusta äänestämiseen on vaikeaa osoittaa luotettavasti, koska kokonaisuus on tavattoman moniaineksinen. Kattavassa analyysissä tulisi ottaa huomioon muun muassa seuraavia seikkoja:

- Kuntavaaleissa äänestämiseen merkittävästi vaikuttavien asiakysymysten määrä on todennäköisesti hyvin suuri.
- Tärkeät paikalliset aiheet vaihtelevat kunnittain ja väestöryhmittäin, ja valtakunnallisten aiheiden merkitys vaihtelee alueittain ja valitsijaryhmittäin.
- Asiakysymykset voivat kytkeytyä äänestysvalintoihin retrospektiivisesti (tapahtuneiden asioiden näkökulma eli taaksepäin suuntautuva äänestäminen) tai prospektiivisesti (tuleviin asioihin/päätöksiin vaikuttaminen).
- Asiakysymykset ja niitä koskevat mielikuvat ja arvioinnit liittyvät vaihtelevasti ja päällekkäin puolueisiin, niiden johtajiin sekä kuntavaalien ehdokkaisiin.

Analyysinäkökohtien moninaisuuden vuoksi seuraava empiirinen analyysi ei pyri kattavuuteen, vaan se keskittyy muutamaisiin arviointitasoja koskeviin yleisiin näkökulmiin.

Ensimmäinen pääkysymys koskee sitä, miten väestöryhmät ja etenkin eri puolueiden äänestäjät poikkeavat toisistaan siinä, mihin kunnallisiin asioihin he haluavat vaikuttaa. Näkökulma koskee kuntia yleensä, ja tässä mielessä se on valtakunnallinen ja päälinjoja kartoittava. Tuloksia verrataan eduskuntavaalitutkimusten havaintoihin puolueiden jakolinjoista. Näin analyysi palvelee lähinnä asiakysymysten ja puoluekiinnittymisen yleisimmän arviointitason tarkastelua.

Toinen pääkysymys koskee sitä, miten vuoden 2017 kuntavaalien ajankohtaiset valtakunnalliset asiakysymykset ja valtakunnallisen politiikan yleiset

tuotosarviot kytkeytyivät vaalien puoluevalintoihin. Tuotosarvioihin käytetään mittareita, jotka koskevat valitsijoiden puolueliikkuvuutta sekä tyytyväisyyttä tai tyytymättömyyttä hallituksen toimintaan. Vuoden 2017 kunta-vaalien valtakunnallisista asiakysymyksistä on esillä vain muutamia: talous ja työllisyys, sote ja maakuntauudistus. Näitä tutkitaan siltä kannalta, kuinka oleellisia vaaliteemoja ne olivat valitsijoille verrattuna siihen, millainen merkitys puolueiden ja ehdokkaiden paikallisilla tavoitteilla oli äänioikeutetuille.

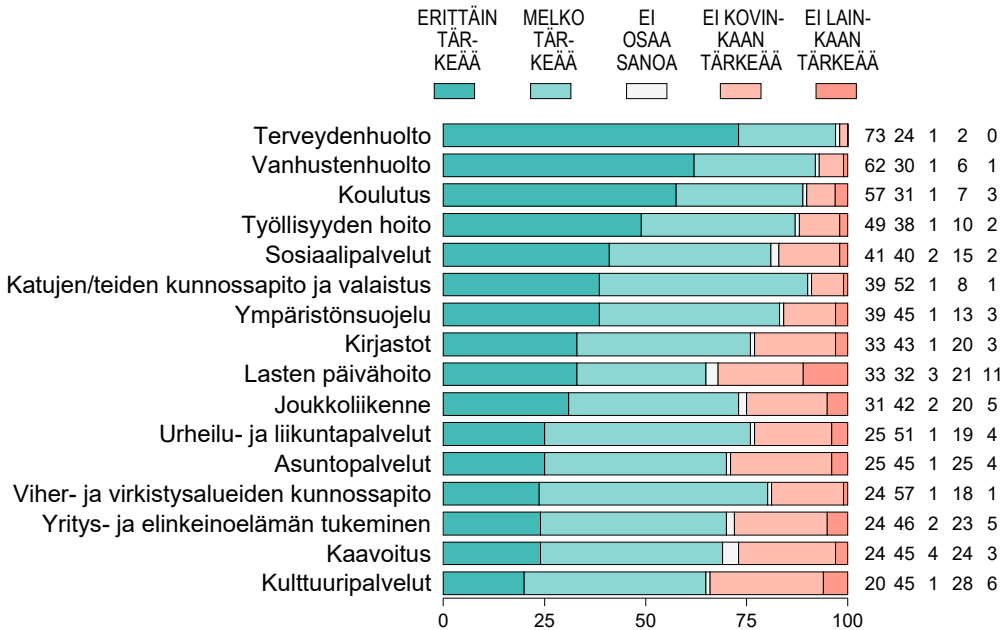
Puolueiden äänestäjäkuntien profiloituminen kuntapalveluihin vaikuttamisessa

Kuntapalveluihin vaikuttamista tutkittiin kyselyssä kysymyspatteristolla, jossa tiedusteltiin mielipiteitä vaikuttamisesta 16:een eri kuntapalveluun. Osion pääkysymys kuului seuraavasti: ”Kuinka tärkeää seuraaviin kuntapalveluihin vaikuttaminen on sinulle?” Tiedusteltujen palvelujen lista ei ole tyhjentävä, mutta se kattaa olennaiset kunnan tehtävät ja palvelualat. Saman tyyppistä kysymysosiota on käytetty aiemmin Kunnallisanalan kehittämissäätöön Ilmapuntari-tutkimuksissa ja aiemmassa valtakunnallisessa kuntademokratiatutkimuksessa (Borg 1998).

Kuvio 8.1 esittelee kysymysosiossa tiedustellut kohdat, vastausvaihtoehdot ja niihin saadut vastausjakaumat. Useimpien palvelujen kohdalla tyypillisin vastaus oli ”melko tärkeää”. Listalta löytyi vain kaksi palvelua, joita yli 30 prosenttia vastaajista piti joko ”ei lainkaan tärkeänä” tai ”ei kovinkaan tärkeänä”. Ne olivat kulttuuripalvelut sekä lasten päivähoito. Luultavasti kyse oli vastaajista, jotka eivät tarvitse tai käytä näitä palveluja.

Kuuden palvelun osalta tyypillisin vastaus oli ”erittäin tärkeää”. Terveystieteiden huolto, vanhustenhuolto ja koulutus olivat kaikki toimintoja, joihin vaikuttamisen vastaajien selvä enemmistö katsoi olevan ”erittäin tärkeää”.

Myös työllisyyden hoito, sosiaalipalvelut ja lasten päivähoito olivat palveluita, joissa suurin osa vastaajista valitsi ”erittäin tärkeää” -vaihtoehdon. Tämän kategorian vastausosuuksien perusteella päivähoitoon vaikuttaminen sijoittui preferenssiliistalla kuitenkin vasta kahdeksanneksi. Sitä korkeammalle sijoittuivat edellä mainittujen palvelujen lisäksi ympäristönsuojelu sekä katujen ja teiden kunnossapito ja katuvalaistus.

Kuvio 8.1 Äänioikeutettujen mielipiteet 16 kuntapalveluun vaikuttamisen tärkeydestä (rivi-%, n=1 696–1 710)

Kirjastoihin, joukkoliikenteeseen ja asuntopalveluihin vaikuttaminen oli kaikkien vastaajien arvioissa lähes yhtä tärkeää kuin päivähoitoon vaikuttaminen. Muihin tiedusteltuihin palveluihin vaikuttamista piti ”erittäin tärkeänä” enintään joka neljäs kyselyvastaaja. Näissäkin palveluissa vastaajien enemmistö piti niihin vaikuttamista vähintään ”melko tärkeänä”.

Kuntavaaleissa eri puolueita äänestäneiden, kantansa ilmoittamatta jättäneiden (en osaa sanoa = EOS) sekä äänestämättä jättäneiden vastauksia samaan kysymyspatteristoon tarkastellaan taulukossa 8.1. Taulukko sisältää tiedot niiden vastaajien prosenttiosuudesta, jotka pitivät mainittuun kuntapalveluun vaikuttamista erittäin tärkeänä. Taulukko sisältää niin paljon numerotietoa, että oleellisten lukujen paikantamiseksi on käytetty eduskunta- puolueiden kohdalla *profiloitusmerkintöjä*. Niiden logiikka on seuraava: ”kaikki”-sarakkeen prosenttiosuudesta vähintään 10 prosenttiyksikköä poikkeavat osuudet on alleviivattu ja näin paljon ylöspäin poikkeavat arvot on lisäksi lihavoitu.

Kaikkiaan merkittävät poikkeamat vastausten kokonaistasosta osoittavat, että puolueiden äänestäjäkunnat profiloituvat ja erottuvat toisistaan varsin selkeästi sen perusteella, mihin kunta-asioihin he haluavat erityisesti vaikuttaa. Yleisesti ottaen tuloksissa heijastuvat puolueiden äänestäjäkuntien ikäerot sekä erilainen alueellinen painottuminen.

Kaikkien vastaajien kokonaisjakaumaan vaikuttavat eduskuntapuolueista eniten suurimpien puolueiden tulokset. Tältä kannalta ei ole yllättävää, että Kokoomuksen ja Keskustan äänestäjäkunnissa löytyy molemmissa vain kaksi palvelua, joissa vaikuttamismielipiteet poikkeavat merkittävästi vastaajien kokonaislinjasta. Kokoomuslaiset äänestäjät haluavat vaikuttaa muita enemmän etenkin yritys- ja elinkeinoelämän tukemiseen. Vain sosiaalipalveluihin vaikuttaminen on kokoomuslaisille muita vastaajia selvästi vähämerkityksisempää.

Keskustan äänestäjäkunnan profili on yleisesti ottaen melko lähellä koko vastaajajoukon vastauksia. Verrattuna Kokoomuksen äänestäjien kunta-vaikuttamisprofiiliin esimerkiksi terveydenhuolto, vanhustenhuolto ja sosiaalipalvelut korostuvat enemmän. Suurin poikkeama kaikista vastaajista on kuitenkin samansuuntainen kuin Kokoomuksella. Keskustaa äänestäneille yritys- ja elinkeinoelämän tukeminen on ainoa palvelu, johon keskustalaiset haluavat vaikuttaa muita vastaajia merkittävästi yleisemmin. Ympäristönsuojelu oli Keskustaa äänestäneille muihin puolueisiin verrattuna vähämerkityksisempää.

Keskustan ja SDP:n vastaajat ovat aineistossa keski-ikältään selvästi iäkkäimpiä (noin 58 vuotta), mikä näkyy puolueiden äänestäjäkuntien arvioissa. Liitetaulukossa 8.1 ja 8.2 tarkastellaan kuntapalveluihin vaikuttamista samalla tavalla kuin taulukossa 8.1, mutta taustamuuttujina toimivat vastaajien ikäryhmä ja asuinkunnan koko.

Liitetaulukon 8.1 tiedot osoittavat, että vanhustenhuolto ja sosiaalipalvelut sekä terveydenhuolto ovat palveluja, joihin vaikuttaminen on sitä tärkeämpää, mitä iäkkäämmästä kuntalaisesta on kyse. Koulutukseen vaikuttamisessa tilanne on toisin päin. Siihen vaikuttaminen on tärkeintä nuorille ja nuorille keski-ikäisille.

Asuinkunnan koko ei ole vaikuttamiskäsityksiin yhtä vahvasti yhteydessä kuin vastaajien ikä, mutta joitakin riippuvuuksia silti löytyy (liitetaulukko 8.2).

Taulukko 8.1

Kuntapalveluihin vaikuttamista erittäin tärkeänä pitävien osuus vuoden 2017 kunta-vaalien puoluekannan ja valitsijatyypin mukaan (% erittäin tärkeää)

	KOK	SDP	KESK	VIHR	PS	VAS	RKP	KD	Muut	EOS	Ei ään.	Kaikki
Terveydenhuolto	67	85	77	67	69	86	67	69	70	75	65	73
Vanhustenhuolto	51	78	70	47	59	70	60	63	58	67	56	62
Koulutus	52	60	53	67	46	72	67	53	57	55	52	57
Työllisyyden hoito	45	61	52	38	47	54	40	62	38	55	48	49
Sosiaalipalvelut	28	55	44	34	35	58	37	53	43	45	34	41
Ympäristönsuojelu	31	38	27	66	24	54	39	35	57	31	33	39
Katujen/teiden kunn.pito ja val.	39	47	43	32	50	31	35	33	26	43	35	39
Lasten päivähoito	27	35	31	38	32	45	27	35	33	29	35	33
Kirjastot	27	41	31	39	29	52	30	26	44	26	20	33
Joukkoliikenne	22	34	24	45	19	52	20	27	40	30	26	31
Urheilu- ja liikuntapalvelut	32	26	25	23	24	23	13	27	24	19	27	26
Asuntopalvelut	22	32	19	21	20	38	15	27	23	20	27	25
Yritys- ja elinkeinoel. tukeminen	36	15	40	15	30	11	33	24	14	20	24	25
Viher- ja virkistysal. kunnossapito	23	28	20	31	16	27	23	22	28	14	23	24
Kaavoitus	27	28	22	24	12	37	31	9	26	23	15	24
Kulttuuripalvelut	21	21	18	28	8	39	15	7	29	12	13	20

Selite: Kysymys kuului: "Kuinka tärkeää seuraaviin kuntapalveluihin vaikuttaminen on sinulle?"

Vastausvaihtoehdot olivat "ei lainkaan tärkeää", "ei kovinkaan tärkeää", "melko tärkeää" ja "erittäin tärkeää". Eduskuntapuolueiden profiloitumismerkinnät: "kaikki"-sarakkeen %-osuudesta vähintään 10 prosenttiyksikköä poikkeavat osuudet on alleviivattu ja ylöspäin poikkeavat arvot on lisäksi lihavoitu.

Keskustan äänestäjien korostamaa yritys- ja elinkeinoelämän tukemista pidetään tärkeämpänä vaikuttamiskohteena pienissä kuin suurissa kunnissa. Tämä on ymmärrettävää kuntien elinvoimaisuuden vaalimisen kannalta. Kunnan koon mukainen suhtautumisero selittää osaltaan sitä, miksi tämä kuntapalvelu nousi Keskustan äänestäjien listalla keskimääräistä korkeammalle.

Kuten Kokoomuksessa ja Keskustassa, myös SDP:n äänestäjien tärkeimmät vaikuttamiskohteet sopivat yleisesti puolueen aatteelliseen linjaan. SDP:n ehdokkaita äänestäneet katsoivat kaikkia vastaajia useammin erittäin tärkeäksi vaikuttaa terveydenhuoltoon, vanhustenhuoltoon, työllisyyden hoitoon ja sosiaalipalveluihin. Profili sopii hyvinvointiyhteiskunnan

julkisia palveluja korostavalle puolueelle. SDP:n aatteellinen ero Kokoomukseen ja Keskustaan näkyy puolueiden äänestäjien suhtautumisessa yksityisen sektorin rooliin ja mahdollisesti myös kuntapalvelujen tuottamistapoihin. Erityisen harvat SDP:n äänestäjät katsoivat yritys- ja elinkeinoelämän tukemisen erittäin tärkeäksi vaikuttamiskohteeksi.

Vasemmistoliiton vastaajakunnassa oli Vihreiden jälkeen eniten alle 45-vuotiaita vastaajia. Toisaalta puolueen äänestäjissä oli kyselyaineistossa melko paljon myös ikääntyneitä vastaajia. Tämä kaksijakoisuus näkyy taulukon 8.1 tuloksissa. Vasemmistoliiton äänestäjät profiloituvat sekä nuorille että varttuneille tyypillisissä palveluissa. Samalla puolueen äänestäjien kuntavaikuttamisprofiili istuu varsin hyvin sellaiseen vihervasemmistolaisuuteen, johon Vasemmistoliitto on viime vuosikymmeninä ankkuroitunut imagoltaan. Eduskuntapuolueista vain Vasemmistoliiton kuntavaaliäänestäjät korostavat koko vastaajajoukkoa useammin sitä, että myös kirjasto- ja kulttuuripalveluihin vaikuttaminen on erittäin tärkeää.

Vihreitä äänestäneiden vastauksissa näkyy se, että noin puolet kyselyaineistoon kuuluvista Vihreiden äänestäjistä on alle 45-vuotiaita. Vihreät todellakin profiloituu koulutuspuolueena, koska koulutukseen vaikuttaminen nousi puolueen äänestäjäkunnassa jaetulle ykkössijalle terveydenhuoltoon vaikuttamisen kanssa. Muita koko vastaajajoukkoa selvästi yleisempiä vaikuttamiskohteita Vihreille oli ympäristönsuojelu ja joukkoliikenne.

Niin ikään Perussuomalaisille tärkeät kuntavaikuttamiskohteet olivat odotetun kaltaisia. Koko vastaajajoukkoon verrattuna vähemmän tärkeitä vaikuttamiskohteita Perussuomalaisia äänestäneille olivat ympäristönsuojelu, joukkoliikenne, kaavoitus ja kulttuuripalvelut. RKP:ssä ja KD:ssä oman äänestäjäkunnan keski-ikä on koko vastaajajoukkoon nähden hie- man korkeampi (noin 55 vuotta), mutta tämä ei näy mitenkään selkeästi puolueiden äänestäjien vastauksissa. RKP:tä äänestäneet pitivät muita tärkeämpänä koulutukseen vaikuttamista. On mahdollista, että tässä monen puolueen kannattajan ajatuksena on ollut ruotsinkielisten koulutuspalvelujen ylläpito. KD:n äänestäjät sen sijaan profiloituvat sosiaalisen oikeudenmukaisuuden puolustajina (työllisyyden hoito ja sosiaalipalvelut). Toisaalta KD:n äänestäjät pitivät harvimmoin kaikista eduskuntapuolueista erittäin tärkeänä vaikuttaa kulttuuripalveluihin.

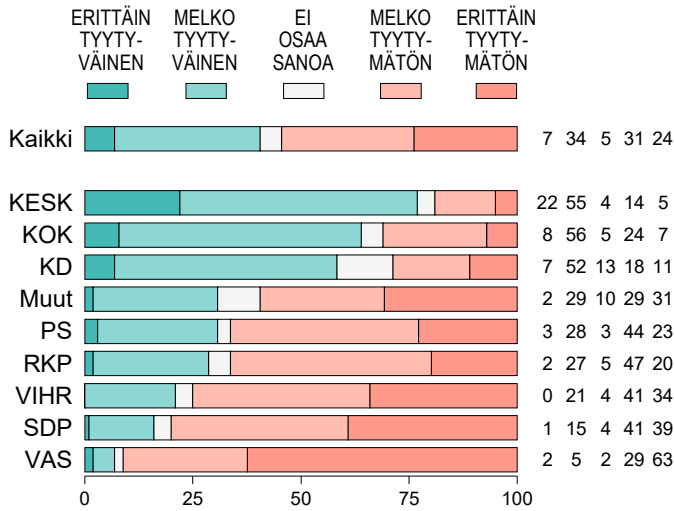
Jotakuta eduskuntapuolueen ehdokasta äänestäneiden ohella taulukko 8.1 sisältää kolme muuta saraketta, joissa tarkastellaan muiden puolueiden tai ryhmittymien äänestäjien, äänestäneiden mutta kantansa ilmaisemattomien sekä äänestämättä jättäneiden vaikuttamisprofileja. Ne poikkeavat kaikkien vastaajien tuloksista huomattavan vähän.

Ainakin äänestämättä jättäneiden osalta tästä voitaneen päätellä, että vaikuttamishalun tai -kohteiden puute ei liene monellekaan päällimmäinen syy olla äänestämättä kuntavaaleissa. Kyse lienee enemmän siitä, millaisten kiinnikkeiden ja mekanismien avulla valitsijat löytävät puolueen ja ehdokkaan, jota äänestää. Tästä saatiin viiteitä jo edellisen luvun lopussa tarkasteltaessa puolue- ja ehdokasvalinnan vaikeuksien merkitystä äänestämättömyydelle vertailemalla niitä muihin mahdollisiin selityksiin.

Kaikkiaan eduskuntapuolueiden kuntavaaliäänestäjät profiloituvat kunta-asioihin vaikuttamisessa puolueiden aatteellisten linjojen mukaisesti, tai ainakaan profiloituminen ei ole ristiriidassa puolueille ominaisten arvojen kanssa. Tältä osin tutkimus vahvistaa 2000- ja 2010-lukujen eduskuntavaalitutkimusaineistoista tehtyjä havaintoja, joiden mukaan monet suomalaisen puoluejärjestelmän pysyvimmät jakolinjat määrittävät edelleen suurelta osin äänestäjien asiasuuntautuneisuutta ja puoluevalintoja vaaleissa (Westinen 2016 ja Westinen ym. 2016).

Ajankohtaisten poliittisten kysymysten merkitys äänestysvalinnoissa

Entä millä tavalla vuoden 2017 kuntavaaleille ominaiset, ajankohtaiset ja valtakunnalliset poliittiset teemat vaikuttivat äänestysvalintoihin? Seuraavassa kysymystä tutkitaan vain muutamien kuntavaaleille etukäteen tärkeiksi tiedettyjen teemojen osalta. Yksittäisten asiakysymysten merkitystä ei analysoida nyt niin sanotun tilastollisen omavaikutuksen näkökulmasta eli kontrolloimalla muiden tekijöiden samanaikaista vaikutusta selitettävään tekijään. Tavoitteena on pikemminkin luoda yleiskuva keskeisimpien valtakunnallisten asiakysymysten asemasta ja merkityksestä vuoden 2017 vaaleissa sekä tarkastella sitä, miten niiden merkitys suhteutui paikallistasolla toimivien puolueiden ja ehdokkaiden ajamiin asioihin.

Kuvio 8.2 Tyytyväisyys tai tyytymättömyys Juhan Sipilän johtaman hallituksen toimintaan kuntavaalien jälkeen huhti-toukokuussa 2017. Tulokset luokiteltuna kuntavaaleissa äänestetyin puolueen mukaan (%)

Selite: Tuloksia on painotettu puoluepainolla siten, että puolueiden vastaajamäärät vastaavat kuntavaalien puoluekannatusten mukaisia tuloksia. Tuloksissa ovat mukana vuoden 2017 kuntavaaleissa äänestäneet vastaajat.

Tarkastelun taustaksi on ensin tarpeen analysoida vaalitulosta puolueiden hallitus- ja oppositioaseman kannalta. Kuntavaalien jälkeen kerättyssä kyselyaineistossa vastaajilta tiedusteltiin, kuinka tyytyväisiä tai tyytymättömiä he olivat Juha Sipilän johtaman hallituksen toimintaan. Kysymykseen saadut vastaukset löytyvät kuvioista 8.2 kuntavaaleissa äänestetyin puolueen mukaan.

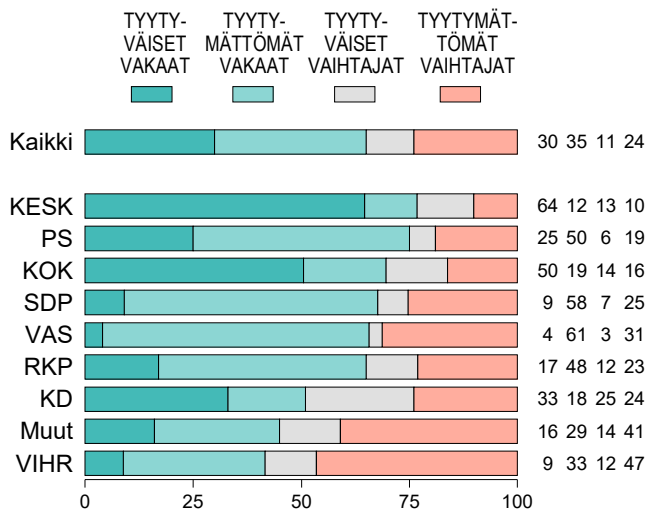
Yleisesti voidaan olettaa, että vaalien jälkeinen mielipidetilanne kuvaa melko hyvin myös vaaleja edeltävää tilannetta hallituksen toiminta-arvion osalta. Kaikista vastaajista noin kaksi viidestä oli hallituksen toimintaan joko melko tai erittäin tyytyväisiä, ja vähän useampi kuin joka toinen oli joko erittäin tai melko tyytymätön. Kantaansa ei osannut sanoa viisi prosenttia vastaajista.

Pääsääntö tällaisissa toimivuusarvioissa on, että hallituspuolueiden äänestäjät ovat hallituksen toimintaan enimmäkseen tyytyväisiä ja oppositioapuolueiden

äänestäjät tyytymättömiä. Vuoden 2017 kuntavaaleissa selviä poikkeuksia tästä perusjaosta olivat Perussuomalaisten ja KD:n äänestäjät. PS:n äänestäjistä kaksi kolmesta sanoi kyselyssä olevansa tyytymätön hallituksen toimintaan ja KD:n äänestäjistä noin kolme viidestä puolestaan tyytyväinen hallituksen toimintaan.

Kuviossa 8.3 tyytyväisyyttä tai tyytymättömyyttä hallituksen toimintaan tarkastellaan puolueittain yhdistettynä tietoon siitä, äänestikö vastaaja vuosien 2012 ja 2017 vaaleissa samaa puoluetta vai ei. Saman puolueen valinnoita kutsutaan vakaiksi äänestäjiksi ja kaikkia muita vastaajia vaihtajiksi. Yhdistettynä kaksiluokkaiseen ryhmittelyyn hallituksen toiminta-arviosta saadaan muodostettua nelikenttämäinen yhdistetty muuttuja.

Hallitukseen tyytyväiset ja vakaat äänestäjät olivat enemmistönä ainoastaan Kokoomuksen ja Keskustan äänestäjäkunnassa. Vasemmistopuolueissa, RKP:ssä ja Perussuomalaisissa selvästi suurimmaksi vastaajaryhmäksi muodostui tällä luokittelulla tyytymättömien vakaiden ryhmä.

Kuvio 8.3 Puolueliikkuvuus kuntavaaleissa 2012 ja 2017. Tulokset luokiteltuna kuntavaaleissa äänestetyin puolueen mukaan (%)

Selite: Tuloksia on painotettu puoluepainolla siten, että puolueiden vastaajamäärät vastaavat kuntavaalien puoluekannatuksen mukaisia tuloksia. Tuloksissa ovat mukana vuoden 2017 kuntavaaleissa äänestäneet vastaajat.

Hallitukseen tyytyväisiä vaihtajia oli kaikissa eduskuntapuolueissa melko vähän, eniten KD:n äänestäjäkunnassa (25 %). Kiinnostavaa on, että Vihreiden äänestäjistä lähes joka toinen kuului tyytymättömiin vaihtajiin. Näiden hallitukseen tyytymättömien joukossa oli sekä puoluetta vaihtaneita että jonkin verran valitsijoita, jotka eivät eri syistä äänestäneet vuoden 2012 kuntavaaleissa.

Tämä Vihreiden äänestäjiä koskeva havainto on ehdottomasti kuvion 8.3 päähavainto. Vaaleissa eniten ääniosuuttaan lisänneen puolueen äänestäjistä lähes 80 prosenttia oli tyytymättömiä hallituksen toimintaan, ja useimmat tyytymättömät olivat Vihreille niin sanottuja uusia äänestäjiä.

Vaalien valtakunnallisten asiakysymysten ja muiden asiatavoitteiden roolia äänestysvalinnoissa tiedusteltiin tutkimuksen kyselylomakkeessa vain joidenkin keskeisimpien teemojen osalta. Mittariston pääkysymys kuului seuraavasti: ”Kuinka tärkeitä seuraavat asiat ja vaaliteemat olivat sinulle kuntavaaleissa?” Kunkin tiedustellun kohdan vastausvaihtoehdot olivat ”ratkaisevan tärkeä”, ”melko tärkeä”, ”ei kovinkaan tärkeä”, ”ei lainkaan tärkeä” ja ”en osaa sanoa”. Taulukko 8.2 osoittaa ”ratkaisevan tärkeä” -vaihtoehdon keräämät prosenttiosuudet kuuden tiedustellun asiakokonaisuuden osalta vastaajien äänestämän puolueen mukaan. Asiakokonaisuudet on raportoitu tulosten mukaisessa tärkeysjärjestyksessä.

Kuntavaalien yleisen tarkoituksen ja vaalidemokratian toimivuuden kannalta on ilahduttavaa, että vastaajat korostivat asiakokonaisuuksista eniten heille itselleen tärkeiden kuntapalveluiden merkitystä. Kaikkien vastaajien joukossa itselle tärkeät kuntapalvelut olivat ratkaisevan tärkeitä lähes kahdelle kolmesta vastaajasta (63 %). Vaikka kuntapalvelujen ratkaiseva merkitys vaihteli jonkin verran puolueittain, asiaa pidettiin silti tärkeimpänä vaaliteemana kaikkien eduskuntapuolueiden äänestäjäkunnissa.

Toiseksi ratkaisevimaksi kokonaisuudeksi ylsi niukasti kohta ”kuntani ehdokkaiden ajamat tavoitteet”. Sitäkin piti ratkaisevana enemmistö äänestäjistä useimmissa puolueissa. Myös sosiaali- ja terveystalouden suuruudistus sote sekä työllisyys ja valtiontalouden tilanne ylsivät kaikkien vastaajien joukossa sekä useimmissa puolueissa korkeisiin prosenttiosuuksiin. Molempia piti kaikista vastaajista ratkaisevan tärkeänä noin joka toinen vastaaja.

Vaalituloksen ja asiaäänestämisen perusteiden kannalta yhtäältä sote ja toisaalta talous ja työllisyys erottivat puolueiden äänestäjäkuntia toisistaan (taulukko 8.2). Puolueiden valtakunnallisen vaalituloksen ja kannatusmuutosten näkökulmasta on ilmeistä, että sote-ratkaisu oli suhteellisesti tärkein vasemmistopuolueiden äänestäjille. SDP:n ja Vasemmistoliiton kohdalla sote-perusteiseen äänestämiseen liittyi lähes aina tyytymättömyyttä hallituksen toimia kohtaan, ja mitä ilmeisimmin myös sote-ratkaisuun sisältyvää valinnanvapausperiaatetta kohtaan. Vaalien alla keskusteltiin runsaasti siitä, rapauttaako yksityisten palveluntarjoajien kasvava rooli terveydenhuollon palvelujen tuottamisessa julkisen sektorin tuottamia terveyspalveluja.

Sote oli tärkeä asiakysymys myös keskustalaisille äänestäjille, mutta heidän kohdallaan asiaan ei liittynyt niinkään tyytymättömyyttä hallituksen toimia kohtaan. Luultavasti monet Keskustan ehdokkaita äänestäneet näkivät sote-ratkaisun yhtenä keskeisenä keinona julkisten palvelujen tasa-

Taulukko 8.2

Suhtautuminen kuuteen asiakysymykseen tai vaaliteemaan vuoden 2017 kuntavaaleissa vastaajien äänestämän puolueen mukaan (% ratkaisevan tai hyvin tärkeä)

	KOK	SDP	KESK	VIHR	PS	VAS	RKP	KD	Muut	Kaikki
Minulle tärkeät kuntapalvelut	54	71	64	59	62	75	54	70	57	63
Kuntani ehdokkaiden ajamat tavoitteet	52	55	48	52	62	54	46	59	50	53
Sote-uudistus	37	62	58	37	53	65	48	53	41	51
Työllisyys ja valtion taloudellinen tilanne	49	54	50	39	59	56	45	56	38	50
Puolueiden kuntavaalitiv. kunnassani	31	42	37	35	43	50	37	37	38	38
Maakuntauudistus (n painotettu)	15 (283)	20 (263)	29 (237)	9 (170)	26 (121)	23 (120)	27 (67)	22 (55)	23 (48)	20 (1 364)

Selite: Pääkysymys kuului: "Kuinka tärkeitä seuraavat asiat ja vaaliteemat olivat sinulle kuntavaaleissa?" Muut vastausvaihtoehdot olivat "melko tärkeä", "ei kovinkaan tärkeä", "ei lainkaan tärkeä" ja "en osaa sanoa". Tuloksia on painotettu puoluepainolla siten, että puolueiden vastaajamäärät vastaavat kuntavaalien puoluekannatuksen mukaisia tuloksia. Tuloksissa ovat mukana vuoden 2017 kuntavaaleissa äänestäneet vastaajat.

puolisen saatavuuden ja alueellisen tasa-arvon edistämiseksi sosiaali- ja terveystaloudellisuissa.

On merkille pantavaa, että sote ei ollut läheskään yhtä ratkaiseva äänestysperuste Kokoomusta tai Vihreitä äänestäneille. Kun kovinkaan monet Vihreiden äänestäjät eivät myöskään pitäneet työllisyyttä ja valtion taloudellista tilannetta tai maakuntauudistusta ratkaisevana teemana, on luultavaa, että Vihreiden äänestäjien keskeiset teemat olivat sellaisia, jotka nousivat esiin jo aiemmin tarkasteltaessa tärkeimpinä pidettyjä kuntapalveluja. Niitä olivat etenkin koulutus ja ympäristönsuojelu.

Taulukon 8.2 tulosten nojalla on lisäksi selvää, että maakuntauudistus oli vielä vuoden 2017 kuntavaaleissa useimmille äänestäjille etäinen ja siksi muita asiakokonaisuuksia vähämerkityksisempi vaaliteema. Sote-uudistuksen painoarvo ratkaisevana äänestysperusteena näyttää olleen enemmän kuin kaksin verroin yleisempi maakuntauudistukseen verrattuna, vasemmistopuolueissa jopa kolminkertaisesti merkittävämpi. Tämä on myös haastava lähtökohta lähitulevaisuudessa järjestettävälle maakuntavaaleille.

Tiivistelmä kuntapalvelujen ja asiakysymysten merkityksestä äänestämiseksi

Äänestäjät valitsevat kuntavaaleissa puolueen ja ehdokkaan hyvin moninainen perustein. Kuntavaalien ja kunnallishallinnon yleinen puoluepoliittisuutuneisuus luo väistämättä asetelman, jossa puolueet kamppailevat kuntavaaleissa myös valtakunnallisesta suosiosta, vaikka koko maa ei olekaan vaalipiirinä.

Asiakysymysten merkitystä kuntavaaleissa äänestämiseksi tutkittiin kahdesta päänäkökulmasta. Ensimmäisessä kiinnitettiin huomiota yleisesti siihen, millaisiin kuntapalveluihin eri poliittisia ryhmittymiä äänestäneet ja vaaleissa äänestämättä jättäneet haluavat vaikuttaa. Toinen pääkysymys koski sitä, millä tavoin kuntavaalien ajankohtaiset valtakunnalliset teemat vaikuttivat äänestämiseen. Tässä yhteydessä tutkittiin myös valtakunnallisen hallitus–oppositio-asetelman merkitystä.

Eduskuntapuolueiden ehdokkaita vuoden 2017 kuntavaaleissa äänestäneet profiloituvat kuntapalveluihin vaikuttamista koskeissa mielipiteissään

varsin johdonmukaisesti puolueiden aatteellisten linjojen mukaisesti. Tätä johtopäätöstä tukivat tiedot puolueiden äänestäjäkuntien ikärakenteesta ja sijoittumisesta erikokoisiin kuntiin. Puolueiden ideologinen profiloituminen kuntapalvelujen painottamisessa ei tarkoita sitä, että joidenkin puolueiden äänestäjäkunnissa joitakin kuntapalveluja pidettäisiin vähämerkityksisinä. Kyse on pikemminkin siitä, että tärkeimmät palvelut painoutuivat johdonmukaisesti eri puolueiden äänestäjäkunnissa.

Puolueiden valtakunnallinen hallitus-oppositio-asetelma näkyi suhtautumisessa asiakysymyksiin. Keskustan ja Kokoomuksen äänestäjät olivat hallituksen toimiiin pääosin tyytyväisiä ja oppositiopuolueiden ehdokkaita äänestäneet pääsääntöisesti tyytymättömiä. Perussuomalaisten äänestäjät olivat hallituksen toimintaan kuitenkin enimmäkseen tyytymättömiä.

Vihreiden vaalivoitto vuoden 2017 kuntavaaleissa selittyy sillä, että puolueen äänestäjistä noin kolme viidestä eli selvä enemmistö oli sellaisia hallituksen tyytymättömiä valitsijoita, jotka eivät olleet äänestäneet puoluetta vielä vuoden 2012 kuntavaaleissa. Kuntapalveluihin vaikuttamisessa Vihreiden äänestäjät korostivat ympäristönsuojelua ja koulutuspalveluja. Vihreät onnistui profiloitumaan vaaleissa koulutuksesta säästämistä vastustavana puolueena.

Myös äänestämättä jättäneet pitivät hyvin moniin kuntapalveluihin vaikuttamista tärkeänä. Tästä pääteltiin, että vaikuttamishalun tai -kohteiden puute ei todennäköisesti ole keskeinen syy kuntavaaleissa äänestämättömyydelle. Tämä päätelmä kytkeytyy aiempaan havaintoon siitä, että äänestämisen koettujen vaikutusmahdollisuuksien vaihtelu ei niinkään selitä äänestysaktiivisuuden vaihtelua. Palveluihin voi sitä paitsi vaikuttaa muullakin tavalla, esimerkiksi äänestämistä suorempien palautekanavien kautta.

Kuntapalveluihin vaikuttamisen merkityksen havaittiin kasvavan sitä mukaa, mitä vanhemmasta vastaajaryhmästä oli kyse. Nuorimmat kuntalaiset raportoivat vähiten sellaisia kuntapalveluja, joihin he itse katsoivat olevan tärkeää vaikuttaa. Jos valitsijalla ei ole kovin suurta määrää tärkeiksi koettuja kuntapalveluja eikä hän löydä kuntavaaleissa itselleen sopivaa puoluetta ja ehdokasta eikä koe velvollisuutta äänioikeuden käyttöön, silloin ääni jää helposti antamatta.

Valitsijoiden mielestä sote-uudistus oli tärkein vuoden 2017 kuntavaalien ajankohtaisista ja valtakunnallisista asiakysymyksistä. Vasemmistopuolueiden äänestäjät suhtautuivat soteen kriittisimmin ja Keskustan äänestäjät ilmeisesti myönteisimmin. Soten nouseminen keskeiseksi vaaliteemaksi avitti vasemmistopuolueita kohtuullisen hyvään valtakunnalliseen vaalimenetykseen, kun asiaa arvioidaan kannatusmuutosten näkökulmasta. Maakunta-uudistus oli sitä vastoin keskeinen vaaliteema vain joka viidennelle äänestäjälle.

Valtakunnalliset asiakysymykset eivät kuitenkaan olleet äänestäjille tärkeimpiä. Niitä olivat yleisesti äänestäjille itselleen tärkeimmät kuntapalvelut, joita piti ratkaisevan tai hyvin tärkeinä vaaliteemoina 63 prosenttia kaikista äänestäjistä. Seuraavaksi tärkeimpänä asiana äänestäjät pitivät oman kunnan ehdokkaiden ajamia tavoitteita, 53 prosenttia ratkaisevan tai hyvin tärkeinä. Suhteessa valtakunnallisiin teemoihin nämäkin tulokset osoittavat, kuinka moniaineksinen valintatilanne kuntavaaleissa äänestäminen on.

9 Kokoavia päätelmiä

Viime vuosikymmenten kuntavaalit eivät ole erottuneet eduskuntavaaleista kovinkaan paljon valtakunnallisen vaaliviestinnän rakenteen näkökulmasta. Molemmissa vaalityypeissä puolueet ja viestimet ovat erityisen kiinnostuneita vaalien valtakunnallisesta tuloksesta. Puolueiden puheenjohtajat johtavat vaalikampanjointia, ja viestimissä näkyvin vaaliviestintä painottuu valtakunnallisiin sekä kunnille yhteisiin asiakysmyksiin.

Kuntavaalien valtakunnallisuus näkyi myös vuoden 2017 vaalituloksessa. Eniten valtakunnallista ääniosuuttaan kasvatti Vihreät, lähes neljä prosenttiyksikköä. Puolueen profiloituminen ympäristöteemoihin ja valtakunnallisen kampanjan asemointi hallituksen koulutusleikkauksia vastaan myötävaikuttivat asiaan. Vihreät saavutti ainoana eduskuntapuolueena äänestäjäkunnan, jonka enemmistö ei ollut äänestänyt samaa puoluetta vuoden 2012 kuntavaaleissa. Ilmeisesti puolue onnistui puhuttelemaan sellaisia puolueista yleensä melko etäällä olevia nuoria ja keski-ikäisiä valitsijoita, jotka myös käyttävät äänioikeuttaan vaaleissa.

Kaikkiaan vaalitulokset olivat tavanomaiset, että hallituspuolueet kärsivät vaalitappioita suhteessa vuoden 2012 kuntavaaleihin. Suurin häviö oli Perussuomalaiset (-3,5 %-yks.). Kokoomus ja Keskusta selvisivät hieman yli yhden prosenttiyksikön ääniosuusmenetyksillä, jotka selittyivät pieneltä osin kuntien äänestysaktiivisuusmuutoksilla.

Päähavainnot kuntavaalien seuraamisesta tukivat aiempia tutkimustuloksia, joiden mukaan valtakunnalliset mediat painottavat kuntavaaleissa valtakunnallisia aiheita ja paikalliset enemmän paikallisia aiheita (Hatakka 2013 ym.). Jako on sinänsä luonnollinen, mutta asian vuoksi kuntavaaliviestinnässä vallitsee silti huomattava kysynnän ja tarjonnan ristiriita. Tutkimus-

havaintojen mukaan vaalien valitsijat ovat selvästi kiinnostuneempia kuntavaaleissa paikallisista ja alueellisista asioista kuin valtakunnallisista asioista. Joka toinen tutkimuksen kyselyaineiston vastaaja katsoi valtakunnallisten asioiden painottuneen paikallisten aiheiden kustannuksella.

Tämä saattaa olla yksi syy siihen, miksi kuntavaalit eivät lopulta kiinnosta valitsijakuntaa aivan samassa määrin kuin eduskuntavaalit. Analyysissa havaittiin, että kansalaiset kyllä katsovat yleensä ottaen olevansa kiinnostuneita kuntavaaleista lähes samassa määrin kuin eduskuntavaaleista. Ero tulee kuitenkin ilmi osallistumisessa vaaleihin. Kuntavaalien äänestysprosentti on vakiintunut muutaman viime vuosikymmenen aikana merkittävästi eduskuntavaalien äänestysvilkkautta matalammaksi.

Selityksiä kuntavaalien äänestysaktiivisuuteen

Vuoden 2017 kuntavaalien äänestysaktiivisuutta tutkittiin monipuolisoin aineistoin, mutta yhtä vaalitulannetta koskevat tulokset tarjoavat vain varsin rajalliset mahdollisuudet ymmärtää pitkän aikavälin muutoksia. Oleellisin muutos Suomen kuntavaalien äänestysprosentissa tapahtui vuosien 1996 ja 2000 vaaleissa. Näiden jälkeen kuntavaalien äänestysprosentti on vaihdellut 60 prosentin tuntumassa jääden usein myös sen alapuolelle (ks. kuvio 1.1).

Vuoden 1996 kuntavaalit järjestettiin samanaikaisesti europarlamenttivaalien kanssa, mikä lienee silloin ollut pääsyy merkittävään, lähes kymmenen prosenttiyksikön laskuun äänestysaktiivisuudessa. Tämän jälkeen vuoden 2000 kuntavaalit päättivät tiiviin vaaliputken, jossa vuoden 1999 eduskuntavaaleista alkaen kansalaisia kuulutettiin vaaliuurnille vajaan kahden vuoden sisällä viidesti (eduskuntavaalit, europarlamenttivaalit, presidentinvaalien kaksi äänestyskierrosta ja kuntavaalit). On mahdollista, että kansalaisten ja puolueidenkin vaaliväsymys selittää osaltaan vuoden 2000 enätysalhaista äänestysprosenttia (55,9 %). Vuoden 2017 kuntavaalien äänestysprosentti oli 58,9 prosenttia, joka oli 0,6 prosenttiyksikköä korkeampi kuin vuonna 2012.

Kuntavaalien äänestysaktiivisuus ei ole vieläkään merkittävästi toipunut vuoden 2000 pohjakosketuksesta. Pysyvästi matalan äänestysaktiivisuuden

syitä on haettava muualta kuin vuosien 1996 ja 2000 tilapäisistä selityksistä. Löytyikö vuoden 2017 vaalien äänestysaktiivisuuden analyysistä syitä, jotka selittäisivät myös äänestysaktiivisuuden laskua pitkittäistarkastelussa? Eduskuntavaalien äänestysprosenttihan ei ole laskenut merkittävästi sitten 1990-luvun alun, vaan se on pysytellyt 70 prosentin tuntumassa jo vuoden 1991 vaaleista alkaen.

Vuoden 2017 kuntavaalien äänestysaktiivisuuseroista ja niiden taustasyistä ei voida suoraan päätellä äänestysprosentin pitkän aikavälin muutoksen syitä. Ne antavat kuitenkin vihiä tekijöistä, joiden pitkän ajan muutokseen on syytä kiinnittää huomiota. Aloitetaan vuotta 2017 koskevista keskeisistä havainnoista:

Äänestämässä käynnin kahdesta päämotivaatiosta velvollisuussuuntautuneisuus on vaikuttamissuuntautuneisuutta selitysovoimaisempi äänestysaktiivisuuden erojen kannalta. Äänestysprosenttien ikäryhmäkohtaiset erot (kuvio 5.1) ovat sopusoinnussa velvollisuussuuntautuneisuuden eroihin eri-ikäisten joukossa.

Eri-ikäisten ja eritasoisesti kouluttautuneiden väestöryhmien äänestysaktiivisuuserot olivat huomattavia vuoden 2017 kuntavaaleissa. Todennäköisimmin äänestämättä jättivät 25–34-vuotiaat nuoret, joilla ei ole perusasteen jälkeistä ammatillista koulutusta. Heistä äänesti Tilastokeskuksen tuottamien, sähköiseen äänioikeusrekisteriin pohjautuvien tietojen nojalla vain yksi viidestä eli noin 20 prosenttia.

Samana ikäryhmän ylempään korkeaan-asteeseen tutkinnon suorittaneiden äänestysaktiivisuus oli noin 72 prosenttia, joten äänestysaktiivisuuden koulutustason mukainen polarisoituminen on hyvin voimakasta.

Koulutustaso lisää kaikissa ikäryhmissä merkittävästi äänestämässä käynnin todennäköisyyttä. Suurimmillaan yhteys on alle 55-vuotiaiden äänestäjien ikäryhmissä (taulukko 5.4).

Koulutustaso vaikuttaa enemmän äänestämisen kokemiseen velvollisuutena kuin siihen, miten kuntavaaleissa äänestämällä katsotaan voivan vaikuttaa. Kuntavaalien äänestysprosentit ovat usein matalimpia sellaisilla kaupunkimaisilla äänestysalueilla, joissa väestön koulutustaso ja sosioekonominen asema ovat keskimäärää matalampia ja joissa on ilmeisesti myös sosiaalisen normiston kannalta helpointa jättää äänestämättä.

Kuntien välisten äänestysaktiivisuuserojen osalta oli kiinnostavaa havaita, että asuinkunnan koko – eli käytännössä maaseutumaisuuden tai kaupunkimaisuuden aste – vaikuttaa paljon siihen, miten äänestäjät tuntevat äänestämänsä ehdokkaan. Enintään 10 000 asukkaan kunnissa lähes neljä viidestä äänestäjästä tunsi ehdokkaansa itse tai joku läheinen tunsi hänet henkilökohtaisesti. Suurimmissa kaupungeissa osuus oli vain yksi kolmesta. Erot selittävät osaltaan sitä, miksi äänestysaktiivisuus on kuntavaaleissa keskimääräistä korkeampaa pienissä kunnissa.

Yhteistä kuntavaaleissa äänestämättä jättäneille oli muita vähäisempi kiinnostus politiikkaa kohtaan sekä etäännyminen puolueista ja osallistumisnormeista. Kyse ei näytä olevan niinkään siitä, etteivätkö äänestämättä jättäneet löytäisi kuntapalveluista asioita, joihin he haluaisivat vaikuttaa. Vaalit eivät ole ainoa vaikuttamiskeino. Mikäli puoluetta ja ehdokasta on vaikea valita eivätkä vaalitkaan oikein kiinnosta, silloin äänestämättä jättäminen on varsin todennäköistä.

Muutamat tekijät lienevät muita olennaisempia kuntavaalien äänestysprosentin laskun ja nykyisen tason kannalta. 1990-luvun loppupuoliskolle sijoittuva vahvin laskusuuntaus sijoittuu ajanjaksolle, jolloin vaalijulkisuus alkoi suuntautua eduskuntavaaleissa yhä enemmän pääministerikysymyksen sekä johtavien puolueiden ja poliitikkojen välisiin vastakkainasetteluihin. Poliittista päätöksentekovaltaa siirtyi Euroopan unioniin, ja kuntavaalien tila kävi ahtaammaksi enemmän kiinnostusta herättävien vaalien joukossa. Esimerkiksi vuoden 2000 presidentinvaalit olivat kannatusmittauksineen useita vuosia julkisuudessa esillä 1990-luvun lopulla. Samalla vaalijulkisuuden viestinnällistyminen ja ammattimaistuminen lienevät vaikuttaneet siihen, että kuntavaalit eivät enää näyttäytyneet valitsijakunnalle yhtä kiinnostavina kuin 1970- ja 1980-luvuilla. Kuntavaaleissa ei valita maalle johtajia. Niistä puuttuu vahvasti henkilöityneen ja viestinnällistyneen vaaliretoriikan kiinnostavimpia valtakunnallisia elementtejä.

Muutokseen liittyi olennaisesti se, että 1990-luvulla puolueiden järjestötoiminta ja vaalien osallistumisnormit heikkenivät edelleen. Aiemmin puoluekoneistot olivat vielä kyenneet mobilisoimaan kuntavaaleihin jokseenkin hyvin sekä ehdokkaat että äänestäjät. Vuonna 1980 eduskuntapuolueiden yhteenlaskettu jäsenmäärä oli noin 600 000, ja vuoteen 2000

mennessä se oli vähentynyt noin kolmanneksella (ks. kuvio 1.2). Vielä vuonna 1977 noin 85 prosenttia äänioikeutetuista oli täysin samaa mieltä siitä, että äänestämässä käynti on kansalaisvelvollisuus, mutta vuoteen 2003 mennessä osuus oli pudonnut jo lähelle 50 prosenttia (Grönlund 2005 ym., 129).

Luvut kielivät uusien valitsijaikäpolvien etääntymisestä politiikasta mutta myös laajemmin poliittisen osallistumiskulttuurin ja eri-ikäisten kansalaisten politiikkasuhteen muutoksesta. Ilmiön yhteydessä on puhuttu siirtymisestä yleisödemokratiaan (Manin 1997), jossa kansalaisten suhde ja kiinnikkeet politiikkaan muuttuvat laadullisesti toisenlaisiksi. Yleisödemokratiassa pitkäkestoiset, puolueisiin kytkeytyvät poliittiset identiteetit korvautuvat moniaineksisemmalla kiinnittymisellä yhteiskuntaan ja politiikan asiakysmyksiin.

Myös kuntavaalien ehdokasmäärien vähenemisellä lienee ollut osuutensa kuntavaalien äänestysprosenttien laskuun. Vuosien 1980 ja 2000 kuntavaaleissa oli jokseenkin sama määrä kuntia (445 ja 432), mutta ehdokkaita oli vuonna 1980 noin 27 000 enemmän kuin vuonna 2000 (ks. taulukko 1.1). Vuoden 2000 kuntavaaleissa oli noin 40 000 ehdokasta, ja vuoden 2017 kuntavaaleissa ehdokkaita oli noin 33 600. Ehdokasmäärän puolittuminen vuodesta 1980 nykypäivään on tuskin voinut olla vaikuttamatta kuntavaalien äänestysprosentteihin. Ainakaan ehdokasmäärien kehitys ei ole tukenut äänestysaktiivisuuden nousua.

Nuorten kiinnittyminen kuntavaaleihin ja kuntopoliikkaan

Nuorten ehdokkaiden vähäinen määrä selittää myös nuorten matalaa äänestysaktiivisuutta, koska se heikentää mahdollisuuksia tuntea henkilökohtaisesti kuntavaalien ehdokkaita. Muita keskeisiä syitä nuorten matalalle äänestysaktiivisuudelle ovat etääntyminen puolueista ja muita vähäisempi osallistumisnormien omaksuminen.

Kuntavaalien osalta tutkimus osoitti hyvin selvästi, että keski-ikäisiin ja ikääntyneimpiin kuntalaisiin verrattuna nuoret eivät löydä kuntopalveluita yhtä runsaasti sellaisia palveluja, joihin he haluaisivat vaikuttaa. Tämä liittyy ikääntymisen luonnolliseen elinkaareen. Yleensä nuoret huolehtivat

lähinnä itsestään – eivät vielä lapsistaan tai vanhemmistaan, kuten monet keski-ikäiset.

Toinen merkittävä havainto nuorten kuntavaalikiinnittymisestä koskee tiedonsaantikanavia. Koko valitsijakunnan joukossa tärkeimmät kanavat seurata kuntavaaliviestintää olivat television valtakunnalliset uutis- ja ajankohtaislähettykset sekä alueen suurimmat sanomalehdet verkkopalveluineen.

Nuorten tiedonsaantitavat olivat tyystin erilaiset: 18–34-vuotiaiden selvästi tärkeimmät tietolähteet kuntavaaliviestinnän seuraamiseen olivat Ylen vaalikone ja sosiaalinen media (ks. taulukot 4.4 ja 4.5). Näiden kahden kautta oli seurannut kuntavaaleja melko tai erittäin paljon joka toinen nuori.

Tilastokeskuksen tilastokatsaus havainnot eri-ikäisten valitsijoiden äänestysprosentista vuoden 2017 kuntavaaleissa osoittivat lisäksi, että äänioikeusiän saavuttamisen läheisyys ja kotona asuminen nostavat 18–19-vuotiaiden äänestysprosentin hieman 20 vuotta täyttäneiden äänestysaktiivisuutta korkeammaksi (ks. kuvio 5.1). Muutoin eri-ikäisten valitsijoiden äänestysprosentti nousi vuoden 2017 kuntavaaleissa varsin tasaisesti nuorista hieman yli 70-vuotiaiden ikäluokkiin saakka. Tästä voitiin päätellä, että yleisyys keski-ikäisten suurimmasta poliittisesta aktiivisuudesta (ns. U-käyrähypoteesi) ei pidä paikkaansa Suomen kuntavaalien äänestysprosentin suhteen. Vuoden 2017 kuntavaaleissa äänestysaktiivisuus nousi yli 50 prosentin vasta yli 35-vuotiaiden ikäryhmissä.

Kuntavaalien äänestysvalintojen perusteet suhteessa eduskuntavaaleihin

Millaisin perustein kuntavaalien äänioikeutetut tekevät äänestysvalintojaan? Ensinnäkin kuntavaalien äänestysaktiivisuuden erot eri väestöryhmien välillä näyttävät olevan hyvin samankaltaisia kuin eduskuntavaaleissa. Matalampi äänestysaktiivisuus kuntavaaleissa koskee kaikkia ikäryhmiä, ja erot esimerkiksi koulutustason mukaan ovat saman tyyppisiä kuin parlamenttivaaleissa (vrt. Wass ja Borg 2016).

Puoluevalintojen osalta useat havainnot osoittivat, että kansalaisten puoluekiinnittyneisyyden voimakkuus selittää puoluevalinnan perusteita

kuntavaaleissa kuten eduskuntavaaleissa. Mikäli valitsija katsoo yleensä ottaen olevansa lähellä jotakin puoluetta, hän äänestää tämän puolueen ehdokasta noin 90 prosentin todennäköisyydellä myös kuntavaaleissa.

Noin puolet kuntavaalien äänestäjistä painotti äänestämisesään ensisijaisesti puoluetta ja joka toinen ensisijaisesti ehdokasta. Jakauma on lähes identtinen eduskuntavaaleissa äänestämisen perusteisiin nähden. Myös yksityiskohtaisemmat puoluevalinnan perustelut olivat hyvin samansuuntaisia eduskuntavaaleihin peilattuna. Neljä suosituinta kuntavaalien puoluevalinnan perustetta olivat puolueen arvomaailma, puolueen hyvä linja monissa viime aikoina esillä olleissa valtakunnallisissa kysymyksissä, puolueen pätevät henkilöt hoitamaan maassa harjoitettavaa politiikkaa sekä se, että puolueella on hyvä linja monissa itselle tärkeissä paikallisissa kysymyksissä.

Ehdokasvalinnan osalta kunta- ja eduskuntavaaleja erottavaksi tekijäksi havaittiin erityisesti äänestetyin ehdokkaan tuntemus. Vuoden 2017 kuntavaalien äänestäjistä lähes joka toinen (44 %) tunsi äänestämänsä ehdokkaan henkilökohtaisesti. Osuus vaihteli voimakkaasti äänestäjän asuinkunnan asukasluvun mukaan. Ensisijaisesti ehdokasta painottaneista lähes kaksi kolmesta (63 %) oli äänestänyt ehdokasta, jonka hän tunsi henkilökohtaisesti joko itse tai jonka joku sukulainen tai tuttava tunsi yhtä hyvin. Eduskuntavaaleissa henkilökohtaisesti tuttua ehdokasta äänestää noin joka viides.

Sen sijaan ratkaisevimmat ehdokasvalinnan syyt olivat vuoden 2017 kuntavaaleissa hämmästyttävän yhteneviä eduskuntavaaleista havaittujen tekijöiden kanssa. Kuntavaalien ratkaisevimmiksi valintaperusteiksi osoittautuivat ehdokkaan puoluekanta, kyvykkyys hoitaa asioita, luotettavuus sekä ehdokkaan näkemykset ja kannanotot.

Vaalien asiakysymykset ovat kuntavaaleissa toki paljon eduskuntavaaleja moninaisemmat, kun asiaa arvioidaan yksittäisissä kunnissa olennaisten vaaliteemojen kannalta. Näitä ei ollut mahdollista analysoida tämän tutkimuksen puitteissa. Valtakunnallisten asiakysymysten yleisen merkityksen osalta kuntavaalit eivät poikkea eduskuntavaaleista mitenkään oleellisesti. Jos keväällä 2017 olisikin käyty kuntavaalien sijaan eduskuntavaalit, keskustelluimmat valtakunnalliset vaaliteemat olisivat olleet suurella todennäköisyydellä samat kuin kuntavaaleissa: sote-uudistus, talous ja työllisyys

sekä hyvinvointipalvelujen turvaaminen. Luultavasti hallitus- ja oppositio-
puolueiden kannatusmuutoksetkin olisivat olleet samankaltaisia.

Kuntavaalien tulevaisuus

Vuoden 2017 kuntavaalit olivat todennäköisesti viimeiset kuntavaalit, jotka järjestettiin itsenäisinä irrallaan muista vaaleista. Tulevaisuudessa kuntavaalit on kaavailtu järjestää maakuntavaalien yhteydessä, todennäköisesti siis vuodesta 2021 lukien. Sitä ennen on määrä käydä yhdet maakuntavaalit, joiden suurena haasteena on uuden väliportaana hallinnon tavoitteiden ja tehtävien tutuksi tekeminen kansalaisille. Tavoite on kunnianhimoinen, koska ainakin vielä kevään 2017 kuntavaalien aikaan maakuntauudistus tuntui kuntavaalien valitsijoille varsin vieraalta. Valitsijat arvioivat maakuntauudistuksen selvästi vähiten tärkeäksi kysymykseksi kuntavaalitutkimuksessa tiedustelluista vaaliteemoista. Luultavasti tilanne ei ole muuttunut tästä paljoakaan vuoden 2018 kevääseen eli tämän tutkimuksen julkistamisaikaan mennessä.

Kuntavaalien tulevaisuus maakuntavaalien kyljessä ei välttämättä ole ruusuinen. Valitsijoiden tärkeimmäksi kokemat, terveyteen liittyvät kuntapalvelut siirtyvät pääosin maakunnille, ja kuntien budjetit puolittuvat. Tämä saattaa vaikuttaa yleisesti kuntalaisten kiinnostukseen lähteä ehdokkaaksi kuntavaaleihin, etenkin terveydenhuoltoon ja sosiaalipalveluihin kiinteimmin liittyvissä ammattiryhmissä.

Tähän saakka kuntavaalien ehdokasrekrytointi on toiminut useissa puolueissa yhtenä keskeisenä jäsenhankinnan pilarina ja puoluejärjestöjen elinvoimaisuuden ylläpitäjänä. Saattaa olla, että maakuntauudistus ja kuntien supistuva tehtäväkenttä hankaloittavat jatkossa kuntavaalien ehdokasrekrytointia. Tällä voi puolestaan olla vaikutusta puolueorganisaatioiden uudistumiskykyyn pitkällä aikavälillä.

Maakuntavaalien järjestäminen samanaikaisesti kuntavaalien kanssa ei taatusti myöskään vähennä valtakunnallisten teemojen ja näkökohtien erottumista kuntavaaliviestinnässä. Puolueiden ja viestinten suurena tulevaisuuden haasteena on löytää nykyistä toimivampia ratkaisuja paikallisten asioiden riittävään esilläoloon kuntavaaleissa.

Sinänsä lähtökohdat kuntavaalien kehittämiseksi ovat edelleen hyvät. Esimerkiksi Kuntaliiton pitkittäistutkimuksissa on havaittu, että Suomessa suuri enemmistö aikuisikäisistä kuntalaisista (65–70 %) pitää kuntavaaleissa äänestämistä tärkeimpänä keinona vaikuttaa kunnan asioihin (Pekola-Sjöblom 2017). Tämä tulos liittyy erityisesti siihen, että vaaleissa äänestämisen on yleisimmin käytetty ja julkisuudessa näkyvin vaikutusmuoto, ja valtuustojen ymmärretään päättävän keskeisimmistä kunnan asioista.

Toisaalta valtuustojen rooli paikallisiin asioihin vaikuttamisessa ei ole kaiken kattava. Aktiivisimpien kuntalaisten kunnallispoliittinen vaikuttaminen on jatkossakin paljon kuntavaaleissa äänestämistä monikanavaisempaa.

Lähteet

- Bengtsson, Åsa (2012): Väljarnas kandidatval: rörlighet och motiv. Teoksessa Borg, Sami (toim.), *Muutosvaalit 2011*. Helsinki: Oikeusministeriö. Oikeusministeriön julkaisu; OMSO 16/2012. Helsinki: Edita, 139–155.
- Bengtsson, Åsa ja Grönlund, Kimmo (2005): Ehdokasvalinta. Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Helsinki: WSOY, 229–251.
- Bengtsson, Åsa ja Grönlund, Kimmo red. (2005): *Den Finlanssvenska väljaren*. Vaasa: Åbo Akademi/Samforsk.
- Bengtsson, Åsa, Hansen, Kasper M., Hardarson, Ólafur.Th., Narud, Hanne Marthe, Oscarsson, Henrik (2014): *The Nordic Voter. Myths of Exceptionalism*. Essex: ECPR Press.
- Berg, Laura ja Niemi, Mari K. (2009): *Kenen kuntavaalit?* Kunnallisan kehittämissäätiön Polemia-sarjan julkaisu nro 75. Helsinki: KAKS.
- Borg, Sami (1996): Puolue- ja ehdokasvalintojen piirteitä vuoden 1996 kunnallis- ja eurovaaleissa. Artikkelitilastojulkaisussa *Kunnallisvaalit 1996*. SVT: Vaalit. Helsinki: Tilastokeskus.
- Borg, Sami (1998): *Puolueet ja edustuksellinen kunnallisdemokratia. Tutkimus poliittisesta osallistumisesta ja legitimitetistä*. Kunnallistieteiden laitos. Julkaisusarja 1/1998. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Borg, Sami (2007): Vaalitulokset ja äänestyspäätökset. Teoksessa *Presidentinvaalit 2006* (toim. Pekka Isotalus ja Sami Borg). Helsinki: WSOY, 32–55.
- Borg, Sami (2008): Hiljaa hyvä tulee. Puheenvuoro äänestysprosentista ja vaaliaktiivoinnista. *Polemia-sarjan julkaisu nro 71*. Helsinki: Kunnallisan kehittämissäätiö.
- Borg, Sami toim. (2012): *Muutosvaalit 2011*. Helsinki: Oikeusministeriö. Oikeusministeriön julkaisu; 16/2012. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Borg, Sami (2012a): Tärkeimmät asiakysymykset ja vakavimmat ongelmat. Teoksessa Borg, Sami (toim.) *Muutosvaalit 2011*. Oikeusministeriön julkaisu; OMSO 16/2012. Helsinki: Edita, 240–252.
- Borg, Sami (2012b): Johdanto. Teoksessa *Muutosvaalit 2011* (toim. Borg, Sami). Oikeusministeriön julkaisu; OMSO 16/2012. Helsinki: Edita, 17–25.
- Borg, Sami (2015): Tulos, kannatusmuutokset ja äänestyspäätösten taustoja. Teoksessa Borg, Sami ja Kestilä-Kekkonen, Elina ja Westinen, Jussi: *Demokratiaindikaattorit 2015*. OMSO 56/2015, 13–38. Helsinki: oikeusministeriö.
- Borg, Sami ja Moring, Tom (2005): Vaalikampanja. Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Helsinki: WSOY, 47–72.
- Borg, Sami ja Paloheimo, Heikki 2009 (toim.). *Vaalit yleisdemokratiassa. Eduskunta-vaalitutkimus 2007*. Tampere: Tampere University Press.
- Borg, Sami ja Pikkala, Sari (2017): Kuntavaalitrendit. *Kunnallisan kehittämissäätiön julkaisu 1/2017* (julkaistu verkossa 20.3.2017). Helsinki: KAKS.
- Dalton, Russell J. (2016): Party Identification and Its Implications. Artikkelitilastojulkaisussa *Politics*. Oxford Research Encyclopedias. (Luettu 8.11.2017).

- Ekhholm, Peter, Jutila, Karina ja Kiljunen, Pentti (2007): *Kunnallinen vai kunnollinen kansanvalta? Suomalaisten käsityksiä kuntademokratiasta*. Helsinki: Ajatuspaja e2.
- Grönholm, Christoffer, Hoikka, Paavo, Koivula, Samuli, Oksanen, Matti, Pesonen, Pertti ja Rönkkö Pentti (1985): *Kunnallisvaalit Suomen poliittisessa järjestelmässä. Tarkastelu vuoden 1984 kunnallisvaalien valossa*. Vantaa: Kunnallispaino.
- Grönlund, Kimmo (Åbo Akademi) ja Kestilä-Kekkonen, Elina (Tampereen yliopisto): Eduskuntavaalitutkimus 2015 [sähköinen tietoaisteisto]. Versio 1.0 (2016-06-13). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3067>
- Grönlund, Kimmo, Paloheimo, Heikki ja Wass, Hanna (2005): Äänestysosallistuminen. Teoksessa *Vaalit ja demokratia Suomessa* (toim. Heikki Paloheimo). Helsinki: WSOY, 119–146.
- Grönlund, Kimmo ja Wass, Hanna toim. (2016): *Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Oikeusministeriön julkaisu 28/2016. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Grönlund, Kimmo ja Westinen, Jussi (2012): Puoluevalinta. Teoksessa Borg, Sami (toim.), *Muutosvaalit 2011*. Oikeusministeriön julkaisu; OMSO 16/2012. Helsinki: Oikeusministeriö, 156–188.
- Hatakka, Niko, Railo, Erkka ja Ruohonen, Sini (2013): *Kuntavaalit 2012 mediassa*. Kunnallisanalan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 75. Helsinki: KAKS.
- Helander, Voitto ja Pekola-Sjöblom, Marianne (2006): Puolueet ja äänestäminen. Teoksessa Pekola-Sjöblom, Marianne, Helander, Voitto ja Sjöblom, Stefan, *Kuntalainen – kansalainen. Tutkimus kuntalaisten asenteista ja osallistumisesta 1996–2004*. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Hellsten, Villiina ja Martikainen, Tuomo (2001): Nuoret ja uusi politiikka. Tutkimus pääkaupunkiseudun nuorten poliittisista suuntauksista. *Helsingin kaupungin tietokeskus, Tutkimuksia 2001:3*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Hoikka, Paavo (1985): Uudet valtuustot. Teoksessa Grönholm, Cristoffer ym., *Kunnallisvaalit Suomen poliittisessa järjestelmässä*. Vantaa: Kunnallispaino, 18–41.
- Hoikka, Paavo, Koivula, Samuli, Oksanen, Matti ja Pesonen, Pertti (1981): *Vuoden 1980 kunnallisvaalit*. Kunnallistieteiden laitos. Kunnallistieteen aineryhmä. Julkaisusarja A 2/1981. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Holli, Anne Maria ja Wass, Hanna (2009): Sukupuoli ja äänestäminen. Teoksessa Borg, Sami ja Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit yleisdemokratiassa. Eduskuntavaalitutkimus 2007*. Tampere: Tampere University Press, 126–148.
- KAKS (2017): Kansalaiset: Äänelläni on merkitystä ja kotikunnan asioihin voi vaikuttaa. Kunnallisanalan kehittämissäätiön verkkotiedote 3/2017 (Luettu 9.10.2017). [<https://kaks.fi/wp-content/uploads/2017/03/Kansalaiset-%C3%84%C3%A4nell%C3%A4ni-on-merkityst%C3%A4-ja-kotikunnan-asioihin-voi-vaikuttaa.pdf>]
- Karp, Jeffrey A. & Brockington, David (2005): Social desirability and response validity: A comparative analysis of overreporting voter turnout in five countries. *Journal of Politics* 67(3), 825–840.

- Karvonen, Lauri (2010): *The personalisation of politics: A study of parliamentary democracies*. Colchester: ECPR Press.
- Karvonen, Lauri (2012): Ehdokasäänestäminen. Teoksessa Borg, Sami (toim.), *Muutosvaalit 2011*. Helsinki: Oikeusministeriö. Oikeusministeriön julkaisu; OMSO 16/2012. Helsinki: Edita, 313–323.
- Kestilä-Kekkonen, Elina (2015): Suomalaisten poliittinen kiinnittyminen. Teoksessa Borg, Sami, Kestilä-Kekkonen, Elina ja Westinen, Jussi, *Demokratiaindikaattorit 2015*. Oikeusministeriön julkaisu OMSO 56/2015. Helsinki: oikeusministeriö, 52–63.
- Kuitunen, Soile (2000): *Kuntalaisesta ehdokkaaksi, ehdokkaasta valtuutetuksi. Poliittinen rekrytointi vuoden 1996 kunnallisvaaleissa ja niiden ehdokasasetteluissa*. Turku: Turun yliopiston julkaisuja C:157.
- Laatikainen, Outi ja Tiihonen, Iida (2017). ”Kansanedustajat mielivät kunnanvaltuustoihin – maakuntavaalit eivät jarruttele”. Juttu Uusimaa-lehden verkkoversiossa 21.3.2017. (Luettu 13.6.2017).
- Lazarsfeld, Paul, Berelson, Bernard & Gaudet, Helen (1944): *The People’s Choice: How the Voter Makes Up His Mind in a Presidential Campaign*. New York: Duell, Sloane, and Pearce.
- Manin, Bernard (1997): *The Principles of Representative Government*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Martikainen, Tuomo (1988): *Puuttuva punainen viiva. Äänestäminen vuoden 1987 eduskuntavaalissa*. Helsinki: Tilastokeskus.
- Martikainen, Tuomo ja Wass, Hanna (2002): Äänettömät yhtiömiehet. Osallistuminen vuosien 1987 ja 1999 eduskuntavaaleihin. Vaalit 2002:1. Helsinki: Tilastokeskus.
- Martikainen, Tuomo ja Wass, Hanna (2005): *Nuorten äänestysaktiivisuus vuoden 2004 kunnallisvaaleissa Helsingissä*. [<https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2013/0/5/7Kuntavaalit2004.pdf>] (Luettu 15.10.2017)
- Martikainen, Tuomo, Wass, Hanna ja Weide, Marjukka (2013): Äänestysaktiivisuus ja puolueiden kannatus vuoden 2012 kunnallisvaaleissa Helsingissä. *Kvartti* 1/2013.
- McCombs, Maxwell & Shaw, Donald (1972): The Agenda-Setting Function of Mass Media. *The Public Opinion Quarterly* 36, 176–187.
- McCombs, Maxwell (2014): *Setting the agenda. The Mass Media and Public Opinion*. 2. painos. Wiley.
- Milbrath, Lester & Goel, M.L. (1977). *Political Participation*. Chicago: Rand McNally.
- Moring, Tom ja Mykkänen, Juri (2009): Vaalikampanja. Teoksessa Sami Borg ja Heikki Paloheimo (toim.), *Vaalit yleisdemokratiassa. Eduskuntavaalitutkimus 2007*. Tampere: Tampere University Press, 28–59.
- Moring, Tom ja Mykkänen, Juri (2012): Vaalikampanjat ja viestinnällistyminen. Teoksessa Sami Borg (toim.), *Muutosvaalit 2011*. Helsinki: Oikeusministeriö, 62–78.
- Mykkänen, Juri (2012): Uskonto ja äänestäminen. Teoksessa Borg, Sami (toim.), *Muutosvaalit 2011*. Oikeusministeriön julkaisu; OMSO 16/2012. Helsinki: Oikeusministeriö, 292–309.

- Ollila, Anne ja Paloheimo, Heikki (2007): *Kansanedustajan työ ja arki. Suomen eduskunta 100 vuotta, osa 5*. Helsinki: Edita.
- OM (2015): ”Kuntavaalit siirretään huhtikuulle vuodesta 2017 alkaen”. Oikeusministeriön tiedote 7.5.2015.
- Pajala, Antti ja Wiberg, Matti (2009): Vakaata murskavoitoista ja rökäletappioista huolimatta: Paljonko on paljon vaalivoitossa tai -tappiossa? *Politiikka*, 51, 2: 128–136.
- Paloheimo, Heikki (1987): Sanomalehtimainonnan vaikutus kunnallisvaltuustoehdokaiden vaalimenestykseen. *Kunnallistieteellinen aikakauskirja 2/1987*, 163–183.
- Paloheimo, Heikki (1989): Puolueuskollisten kunnallisvaalit 1988. *Politiikka* N:o 1, 1989, 23–33.
- Paloheimo, Heikki (2003): Miten äänestäjät valitsevat puolueen. *Politiikka* N:o 3, 2003, 175–193.
- Paloheimo, Heikki (2005): Puoluevalinnan tilannetekijät. Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Helsinki: WSOY, 202–228.
- Paloheimo, Heikki toim. (2005): *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Porvoo – Helsinki: WSOY.
- Paloheimo, Heikki (2007): Eduskuntavaalitutkimus 2007 [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 1.1 (2012-01-05). Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD2269>
- Paloheimo, Heikki (2008): Ideologiat ja ristiriitautottuvuudet. Teoksessa Paloheimo, Heikki ja Raunio, Tapio (toim.), *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*. Helsinki: WSOY, 27–60.
- Paloheimo, Heikki (2009): Puoluejärjestelmän lohkeamat ja ristiriitautottuvuudet. Teoksessa Mickelsson, Rauli (toim.): *Puolueiden tulevaisuus*. Oikeusministeriön julkaisuja 2009: 6, 15–61. Helsinki: oikeusministeriö.
- Paloheimo, Heikki ja Sundberg, Jan (2005): Puoluevalinnan perusteet. Teoksessa Paloheimo, Heikki (toim.), *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Helsinki: WSOY, 169–201.
- Pekola-Sjöblom, Marianne (2011): *Kuntalaiset uudistuvissa kunnissa*. Acta nro 229. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Pekola-Sjöblom, Marianne (2014): *Kuntalaiset ja kunnat muutoksessa*. Acta nro 25 Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Pekola-Sjöblom, Marianne (2017): Ennakkotuloksia ARTTU2-tutkimusohjelman kuntalaiskyselystä 2017. [https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/170329_Liite_ennakkotuloksia%20Kuntaliiton%20kuntalaistutkimuksesta.pdf] (Luettu 20.11.2017)
- Pekola-Sjöblom, Marianne, Helander, Voitto ja Sjöblom, Stefan (2006): *Kuntalainen – kansalainen*. Tutkimus kuntalaisten asenteista ja osallistumisesta 1996–2004. Kunta-Suomi 2004 -tutkimuksia; 56 & Acta-sarja; 182. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Pesonen, Pertti (1958): *Valitsijamiesvaalien ylioppilasäänestäjät. Helsingin yliopiston, Teknillisen korkeakoulun ja Kauppakorkeakoulun äänioikeutettujen ylioppilaiden poliittiset kannanotot joulukuussa 1955 ja äänestyskäyttäytyminen 16.–17.1.1956. Paneelihaastattelututkimus*. Helsinki: Tammi.

- Pesonen, Pertti (1965): *Valtuutus kansalta. Tutkimus Tampereen vaalioikeutetuista, vaalikampanjasta ja äänestyskäyttäytymisestä*. Porvoo: WSOY.
- Pesonen, Pertti, Sänkiäho, Risto ja Borg, Sami (1993): *Vaalikansan äänivalta: tutkimus eduskuntavaaleista ja valitsijakunnasta Suomen poliittisessa järjestelmässä*. Helsinki: WSOY.
- Piipponen, Sirkka-Liisa ja Pekola-Sjöblom, Marianne toim. (2012): *Kuntademokratian ja johtamisen tila valtuustokaudella 2009–2012. Acta nro 252*. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Pikkala, Sari (1998): *Eikö kunnallinen demokratia ansaitse valtuutetun luottamusta? Tutkimus valtuustojen henkilövaihtuvuudesta*. Ser A:468. Åbo: Meddelanden från ekonomisk-statsvetenskap-liga fakulteten vid Åbo Akademi.
- Pikkala, Sari (2005): *Kunnallisvaalit kuntademokratian kuvaajana. Kuntien demokratia-tilinpäätös, Teema I, Yhteenvetoa ”vaalitulinpäätöksistä”*. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Pikkala, Sari (2006): Kuntademokratia indikaattoreiden valossa. Teoksessa Borg, Sami (toim.): *Suomen demokratiaindikaattorit*. Oikeusministeriön julkaisu 1/2006. Helsinki: oikeusministeriö, 231–261.
- Pikkala, Sari (2009): *Avhoppare och utslagna. Personomsättning i finländska kommunfullmäktige*. Åbo: Åbo Akademis förlag
- Pikkala, Sari (2012): *Naiset politiikassa. Onko tasa-arvo jo saavutettu?* Esitys Naisjärjestöjen keskusliiton seminaarissa 21.4.2012, julkaistu verkossa. [<http://www.naisjarjestot.fi/client/naisjarjestot/userfiles/sari-pikkala-naiset-politiikassa.pdf>] (Luettu 20.11.2017)
- Pikkala, Sari (2015): Kuntavaalit ja kuntarakenteen muutos. *Paras-ARTTU-ohjelman tutkimuksia nro 32. Acta 259*. Suomen Kuntaliitto: Helsinki.
- Pikkala, Sari (2016): Naiset ja miehet äänestäjinä. Teoksessa *Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015* (toim. Grönlund, Kimmo ja Wass, Hanna). Helsinki: Oikeusministeriö. Oikeusministeriön julkaisu 28/2016, 398–414.
- Pikkala, Sari, Pekola-Sjöblom, Marianne ja Piipponen, Sirkka-Liisa (2013): Kuntademokratian tila ja trendit. Teoksessa Borg, Sami toim., *Suomen demokratiaindikaattorit 2013*. Selvityksiä ja ohjeita 52/2013. Helsinki: Oikeusministeriö, 123–156.
- Pikkala, Sari, Pekola-Sjöblom, Marianne ja Piipponen, Sirkka-Liisa (2013): Kuntademokratian tila ja trendit. Teoksessa *Demokratiaindikaattorit 2013* (toim. Sami Borg). Selvityksiä ja ohjeita 52/2013. Helsinki: oikeusministeriö.
- Pohjanpalo, Olli (2017): ”Kokoomus puolittaa kuntavaalibudjettinsa – Helsingissä vihreät satsaavat isolla rahalla”. HS:n verkkoartikkeli Päivän lehdessä 30.1.2017. (Luettu 10.8.2017) <http://www.hs.fi/paivanlehti/30012017/art-2000005065952.html>
- Rae, Douglas & Taylor, Michael (1970): *The analysis of political cleavages*. New Haven: Yale University Press.
- Rahja, Rauna (2013): *Nuorten mediamaailma pähkinänkuoressa*. Mielenterveysseura ry:n verkkojulkaisu. [http://www.mediakasvatus.fi/files/nuorten_mediamaailma_pahkinankuoressa.pdf] (Luettu 28.8.2017)

- Railo, Erkka, Niemi, Mari K., Pitkänen, Ville ja Ruohonen, Sini (2016): *Kamppailu valasta: eduskuntavaalikampanjat 1945–2015*. Jyväskylä: Docendo.
- Rantala, Onni (1982): *Suomen puolueiden muuttuminen 1945–1980*. Helsinki: Gaudamus.
- Riker, William H. & Ordeshook, Peter C. (1968): A Theory of the Calculus of Voting. *American Political Science Review*, 62(01), 25–42.
- SDP:n kuntavaaliohjelma 2017. [<https://vaalit.sdp.fi/ratkaisut/>] (Luettu 29.9.2017)
- Setälä, Maija (2006): Demokratiakäsite ja demokratian normatiiviset piirteet. Teoksessa Borg, Sami (toim.), *Suomen demokratiaindikaattorit*. Oikeusministeriön julkaisu 1/2006. Helsinki: Oikeusministeriö, 1–12.
- Sundberg, Jan, Wilhelmsson, Niklas ja Bengtsson, Åsa (2005): Svenskt och finskt väljarbeteende. Teoksessa Bengtsson, Åsa ja Grönlund, Kimmo toim., *Den finlands-svenska väljären*. Åbo Akademi: Samforsk, 23–55.
- Tiihonen, Aino, Kestilä-Kekkonen, Elina, Westinen, Jussi ja Rapeli, Lauri (2016): Puoluekannan periytyminen vanhemmilta lapsille. Teoksessa Grönlund, Kimmo ja Wass, Hanna (toim.), *Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Oikeusministeriön julkaisu 28/2016. Helsinki: Oikeusministeriö, 298–320.
- Tilastokeskus (2016): Väestön koulutusrakenne 2015. *SVT, koulutus, 2016*. Helsinki: Tilastokeskus. [http://www.stat.fi/til/vkour/2015/vkour_2015_2016-11-03_fi.pdf] (Luettu 25.9.2017)
- Tilastokeskus (2017a): *Kunnallisvaalit 2017. Ehdokkaiden ja valittujen tausta-analyysi*. Verkossa julkaistu tilastokatsaus. [http://www.stat.fi/til/kvaa/2017/04/kvaa_2017_04_2017-04-27_kat_001_fi.html] (Luettu 15.11.2017)
- Tilastokeskus (2017b): *Kunnallisvaalit 2017. Katsaus äänestämiseen kunnallisvaaleissa. SVT, Vaalit 2017*. [https://www.tilastokeskus.fi/til/kvaa/2017/05/kvaa_2017_05_2017-05-05_fi.pdf] Helsinki: Tilastokeskus. (Luettu useina eri ajankohtina 8–12/2017)
- Tomperi, Tuukka (2012): Nuorten perhetausta ja politisoituminen Nuorisobarometrin valossa. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.), *Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Nuorisotutkimusverkoston julkaisuja 127 & verkkojulkaisuja 53.
- Venho, Tomi (2012): *En tiedä – en muista – en kommentoi. Tutkimus suomalaisen vaalirahoituksen perusteista*. Helsinki: Kunnallisan kehittämissäätiö. Verkkojulkaisu.
- Venho, Tomi (2015): *Rahastaa, ei rahasta, rahastaa – suomalaisen vaalirahoituksen seurantalutkimus*. Kunnallisan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 94. Helsinki: Kunnallisan kehittämissäätiö.
- Vihreiden kuntavaaliohjelma 2017. [<https://www.vihreat.fi/vaaliohjelma2017>] (Luettu 28.9.2017)
- VM (2016): Taloudellinen katsaus, talvi 2016. *Valtiovarainministeriön julkaisuja 42a/2016*. Helsinki: Valtiovarainministeriö. [<http://vm.fi/julkaisu?pubid=15802>] (Luettu 15.6.2017)
- VNK (2017): Valtioneuvoston kanslian tiedote 331/2017. 5.7.2017.

- VNK (2015): ”Pääministeri Sipilän hallituksen ohjelma”. Valtioneuvoston kanslia, Hallituksen julkaisusarja 10/2015 (29.5.2017). [<http://valtioneuvosto.fi/sipilan-hallitus-hallitusohjelma>] (Luettu 13.6.2017).
- VTV (2017): Ehdokkaiden vaalirahoitusilmoitusten rahoitusrivit. VTV:n jakama avoin datatiedosto osoitteessa [<https://www.vaalirahoitusvalvonta.fi/fi/index/vaalirahailmoituksia/raportit/Tietoaineistot.html.stx>]. (Luettu ja analysoitu 14.8.2017).
- Wass, Hanna (2008): *Generations and turnout: The generational effect in electoral participation in Finland*. Department of Political Science, Acta Politica 35. Helsinki: University of Helsinki.
- Wass, Hanna ja Borg, Sami (2012): Äänestysaktiivisuus. Teoksessa Borg, Sami (toim.) *Muutosvaalit 2011*. OMSO 16/2012. Helsinki: oikeusministeriö, 97–115.
- Wass, Hanna ja Weide, Marjukka (2015): Äänestäminen osana poliittista kansalaisuutta. Maahanmuuttotaustaisten äänioikeutettujen osallistuminen vuoden 2012 kunnallisvaaleissa. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Wass, Hanna ja Borg, Sami (2016): Yhdenvertaisuus äänestyskopissa: äänestysaktiivisuus vuoden 2015 eduskuntavaaleissa. Teoksessa *Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015* (toim. Grönlund, Kimmo ja Wass, Hanna). Helsinki: Oikeusministeriö. Oikeusministeriön julkaisu 28/2016, 177–199.
- Westinen, Jussi (2015): *Cleavages in contemporary Finland: A study on party-voter ties*. Åbo: Åbo Akademi University Press.
- Westinen, Jussi (2016): Puoluevalinta Suomessa 2000-luvulla. Teoksessa Grönlund, Kimmo ja Wass, Hanna (toim.), *Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Oikeusministeriön julkaisu 28/2016. Helsinki: Oikeusministeriö, 249–272.
- Westinen, Jussi ja Kestilä-Kekkonen, Elina (2015): Perusduunarit, vihervasemmisto ja porvarit: suomalaisen äänestäjäkunnan jakautuminen ideologisiin blokkeihin vuoden 2011 eduskuntavaaleissa. *Politiikka* 57(2), 94–114.
- Westinen, Jussi, Kestilä-Kekkonen, Elina ja Tiihonen, Aino (2016): Äänestäjät arvo- ja asenneulottuvuuksilla. Teoksessa *Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015* (toim. Grönlund, Kimmo ja Wass, Hanna). Helsinki: Oikeusministeriö. Oikeusministeriön julkaisu 28/2016, 273–297.
- Wiberg, Matti (2005): Valta kunnassa. *Polemia-sarjan julkaisu nro 58*. Helsinki: Kunnallisanalan kehittämissäätiö.
- Wiberg, Matti (2013): Äänestysvalta Suomen kunnissa. Analyysi vuonna 2012 valituista valtuustoista. *Acta Politica Aboensia A4*. Turku: Turun yliopisto.
- Ylen puoluekannatusmittari*. Taloustutkimuksen mittauksiin perustuva Ylen verkkopalvelu. (Luettu 4.6.2017)
- Yle (2017): Ylen kuntavaalikondata 2017. Ladattu linkistä <https://yle.fi/uutiset/3-9526290> (Luettu 14.8.2017)
- Åback, Taina (2013): *Kunnallisvaalit Tampereella 2012*. Tampereen kaupungin kuntademokratiayksikön julkaisu. Tampere: Tampereen kaupunki.

Liitetaulukko 6.1

Puolueiden kannatusosuuksien muutokset vuoden 2012 kuntavaaleista vuoden 2017 kuntavaaleihin: yhdeksän suurinta kaupunkia ja puolueiden yhteenlaskettu kannatus ja kannatusmuutos po. kaupungeissa (% ja %-yks.)

	KOK	SDP	KESK	VIHR	PS	VAS	RKP	KD	Ään.-%
Helsinki (kannatus 2017)	28,3	13,8	2,8	24,1	6,7	11,2	5,8	2,8	61,8
-muutos 2012–17 (%-yks.)	1,4	-3,0	-0,8	1,7	-2,7	1,1	-0,2	0,6	4,4
Espoo (kannatus 2017)	33,7	12,5	3,9	22,3	9,8	3,9	8,0	3,6	60,1
-muutos 2012–17 (%-yks.)	-2,3	-1,0	0,2	5,6	-2,6	0,5	-1,5	0,4	0,8
Tampere (kannatus 2017)	21,6	22,1	5,6	20,0	6,2	10,8	0,4	4,0	59,3
-muutos 2012–17 (%-yks.)	-3,2	-1,4	0,7	5,9	-6,6	0,6	0,0	0,1	3,1
Vantaa (kannatus 2017)	24,4	25,0	4,3	17,8	12,4	7,4	2,9	3,8	52,3
-muutos 2012–17 (%-yks.)	-1,1	-1,0	-0,7	4,2	-3,4	1,1	-0,3	0,2	1,2
Oulu (kannatus 2017)	19,1	12,3	24,2	14,7	8,3	16,0	0,4	2,4	56,0
-muutos 2012–17 (%-yks.)	-0,8	-1,3	-2,9	4,7	-3,3	1,5	0,2	0,5	2,2
Turku (kannatus 2017)	23,3	17,1	5,2	19,6	7,4	16,1	5,2	2,5	59,1
-muutos 2012–17 (%-yks.)	-2,5	-3,2	-0,7	5,1	-1,7	2,6	-0,1	0,6	3,4
Jyväskylä (kannatus 2017)	17,4	19,3	15,9	19,9	8,1	10,1	0,1	6,4	55,9
-muutos 2012–17 (%-yks.)	-1,2	-4,8	-1,1	8,8	-3,5	1,0	-	0,6	0,8
Lahti (kannatus 2017)	23,4	30,6	7,1	11,4	9,0	6,6	-	6,9	55,4
-muutos 2012–17 (%-yks.)	-5,7	2,1	0,5	6,4	-5,8	-1,1	-	-0,5	1,9
Kuopio (kannatus 2017)	20,1	18,5	23,2	12,8	10,6	9,2	-	5,1	52,6
-muutos 2012–17 (%-yks.)	-1,5	-0,9	-0,8	4,9	-4,0	2,0	-	0,8	-0,1
9 kaup. YHT (kannatus 2017)	25,3	17,2	7,5	20,1	8,2	10,4	3,7	3,6	
-muutos 2012–17 (%-yks.)	-1,1	-2,1	-0,5	4,3	-3,4	1,1	-0,3	0,4	

Lähde: Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannan tiedot ja niiden pohjalta tehdyt laskelmat. Vuoden 2017 kuntavaaleissa äänioikeutettuja oli yhdeksässä suurimmassa kaupungissa 1,72 miljoonaa. Heistä hieman vajaa miljoona käytti äänioikeuttaan.

Liitetaulukko 7.1

Puoluevalinnan vaikeus, ehdokasvalinnan vaikeus ja tiedonpuute äänestämättä jättämisen syinä vuoden 2017 kuntavaaleissa suhteessa muihin syihin ikäryhmän mukaan (% tärkeä syy)

	18-34	35-44	45-54	55-64	65-	Kaikki
Minun oli vaikea löytää itselleni sopivaa ehdokasta	37	45	44	48	18	39
Minun oli vaikea löytää itselleni sopivaa puoluetta	25	39	32	30	22	28
Tunnen epäluott. poliitikkoja ja yleensä politiikkaa kohtaan	23	19	36	35	20	26
En katsonut äänestämisestä olevan itselleni mitään hyötyä	27	16	25	27	16	23
Minulla ei ollut riittävästi tietoa äänestyspäätökseni tueksi	33	19	19	21	3	22
En voinut käydä äänestämässä työesteen tai matkan vuoksi	24	19	19	12	18	19
Mielestäni yksi ääni ei olisi merkinnyt mitään vaalien lopputul. kannalta	17	16	7	22	19	17
Halusin protestoida politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan	6	7	15	28	19	14
Puolueet eivät erottuneet toisistaan	14	10	18	14	7	13
En vain viitsinyt käydä äänestämässä	16	7	7	6	16	11
Politiikka ei kiinnosta minua ja äänest. on minulle yhdentek.	7	9	11	18	3	10
En voinut käydä äänestämässä sairauden tai vamman vuoksi	4	3	-	10	26	8
En muistanut käydä äänestämässä	13	-	-	2	7	6
Puolue, jota olisin äänestänyt, oli eri mieltä kanssani tärkeistä asia	6	3	-	10	10	6
Kannattamallani puolueella on liian vähän vaik.valtaa kunnassani (n pienimmillään)	1	-	4	10	10	5
	(70)	(31)	(27)	(48)	(31)	(207)

Selite: Pääkysymys kuului seuraavasti: "Missä määrin seuraavat syyt vaikuttivat siihen, että et käynyt äänestämässä näissä vaaleissa?" Taulukossa on raportoitu "oli tärkeä syy"-vastausten prosenttiosuudet ikäryhmittäin. Muut vastausvaihtoehdot olivat "vaikutti jonkin verran", "ei vaikuttanut" ja "en osaa sanoa". Ryhmien vastaajamäärät ovat melko pieniä, eivätkä tutkimusaineiston äänestämättä jättäneet edusta täysin tasapainoisesti vaalien äänestämättä jättäneitä, joten tulokset ovat ainoastaan karkeasti suuntaa antavia.

Liitetaulukko 8.1

Kuntapalveluihin vaikuttamisen tärkeys äänioikeutetuille. Palveluun vaikuttamista erittäin tärkeänä pitävien osuus vastaajan asuinkunnan vastaajien ikäryhmän mukaan (%)

	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65-74	75-
Terveystenhoito	66	62	55	66	79	87	88
Vanhustenhoito	37	41	38	55	71	85	84
Koulutus	80	70	60	54	52	52	49
Työllisyyden hoito	45	44	32	44	59	58	55
Sosiaalipalvelut	35	34	24	33	47	52	57
Ympäristönsuojelu	41	37	31	31	44	42	45
Katujen ja teiden kunnossapito ja valaistus	28	31	25	41	43	47	51
Lasten päivähoito	29	47	47	21	30	31	28
Kirjastot	18	21	27	28	36	43	45
Joukkoliikenne	34	35	26	22	31	35	34
Asuntopalvelut	22	20	15	21	28	30	31
Urheilu- ja liikuntapalvelut	22	36	26	29	22	21	22
Kaavoitus	11	17	14	19	28	36	30
Yritys- ja elinkeinoelämän tukeminen	31	30	22	27	23	20	25
Viher- ja virkistysalueiden kunnossapito	24	28	16	22	26	23	27
Kulttuuripalvelut	17	21	15	15	22	21	30

Selite: Kysymys kuului: "Kuinka tärkeää seuraaviin kuntapalveluihin vaikuttaminen on sinulle?" Vastausvaihtoehdot olivat "ei lainkaan tärkeää", "ei kovinkaan tärkeää", "melko tärkeää" ja "erittäin tärkeää".

Liitetaulukko 8.2

Kuntapalveluihin vaikuttamisen tärkeys äänioikeutetuille. Palveluun vaikuttamista erittäin tärkeänä pitävien osuus vastaajan asuinkunnan asukasluvun mukaan (%)

	1 000– 5 000	5 001– 10 000	10 001– 20 000	20 001– 50 000	50 001– 100 000	100 001–
Terveystenhoito	77	79	76	78	77	66
Vanhustenhoito	73	66	65	65	67	55
Koulutus	52	56	52	61	57	58
Työllisyyden hoito	51	56	52	48	52	47
Sosiaalipalvelut	52	43	47	37	42	38
Ympäristönsuojelu	36	33	35	39	31	45
Katujen ja teiden kunnossapito ja valaistus	38	41	44	40	38	36
Lasten päivähoido	42	33	35	35	29	32
Kirjastot	38	26	35	34	35	32
Joukkoliikenne	24	20	20	25	21	45
Asuntopalvelut	22	18	24	23	25	28
Urheilu- ja liikuntapalvelut	25	22	22	26	28	26
Kaavoitus	16	19	22	23	18	29
Yritys- ja elinkeinoelämän tukeminen	35	30	26	23	25	21
Viher- ja virkistysalueiden kunnossapito	20	17	24	22	18	28
Kulttuuripalvelut	17	10	18	20	18	25

Selite: Kysymys kuului: "Kuinka tärkeää seuraaviin kuntapalveluihin vaikuttaminen on sinulle?"
Vastausvaihtoehdot olivat "ei lainkaan tärkeää", "ei kovinkaan tärkeää", "melko tärkeää" ja "erittäin tärkeää".

Kunnallisan kehittämissäätöön tutkimusjulkaisujen sarjassa ovat ilmestyneet

- 1 Pirjo Mäkinen
KUNTARAKENNESELVITYS (1992)
- 2 HYVINVOINTIYHTEISKUNNAN TULEVAISUUS
Kolme näkökulmaa (1992)
- 3 Maria Lindbom
KUNNAT JA EUROOPPALAINEN ALUEKEHITYS (1994)
- 4 Jukka Jääskeläinen
KUNTA, KÄYTTÄJÄ, MARKKINAVOIMA
Kunnallisen monopolin ohjaus ja johtaminen (1994)
- 5 Torsti Kivistö
KEHITYKSEN MEGATRENDIT JA KUNTIEN TULEVAISUUS
Kohti ihmisläheistä kansalaisyhteiskuntaa (1995)
- 6 Kari Ilmonen–Jouni Kaipainen–Timo Tohmo
KUNTA JA MUSIIKKIJUHLAT (1995)
- 7 Juhani Laurinkari–Pauli Niemelä–Olli Pusa–Sakari Kainulainen
KUNTA VALINTATILANTEESSA
Kuka tuottaa ja rahoittaa palvelut? (1995)
- 8 Pirjo Mäkinen
KUNNALLISEN ITSEHALLINNON JÄLJILLÄ (1995)
- 9 Arvo Myllymäki–Asko Uoti
LEIKKAUKSET KUNTIEN UHKANA
Vaikeutuuko peruspalvelujen järjestäminen? (1995)
- 10 Heikki Helin–Markku Hyypiä–Markku Lankinen
ERILAISET KUNNAT
Kustannuserojen taustat (1996)
- 11 Juhani Laurinkari–Tuula Laukkanen–Antti Miettinen–Olli Pusa
VAIHTOEHDOKSI OSUUSKUNTA
– yhteisö kunnan palvelutuotannossa (1997)
- 12 Jari Hyvärinen–Paavo Okko
EMU – ALUEELLISET VAIKUTUKSET JA KUNTATALOUS (1997)
- 13 Arvo Myllymäki–Juha Salomaa–Virpi Poikkeus
MUUTTUMATON – MUUTTUVA KANSANELÄKELAITOS (1997)

- 14 Petri Böckerman
ALUEET TYÖTTÖMYYDEN KURIMUKSESSA (1998)
- 15 Heikki Helin–Seppo Laakso–Markku Lankinen–Ilkka Susiluoto
MUUTTOLIIKE JA KUNNAT (1998)
- 16 Kari Neilimo
STRATEGIAPROSESSIN KEHITTÄMINEN MAAKUNTATASOLLA
– case Pirkanmaa (1998)
- 17 Hannu Pirkola
RAKENNERAHASTOT
– ohjelmien valmistelu, täytäntöönpano ja valvonta (1998)
- 18 Marja-Liisa Nyholm–Heikki Suominen
PALVELUVERKOSSA YÖTÄPÄIVÄÄ (1999)
- 19 Jarmo J. Hukka–Tapio S. Katko
YKSITYISTÄMINEN VESIHUOLLOSSA? (1999)
- 20 Salme Näsi–Juha Keurulainen
KUNNAN KIRJANPITOUUDISTUS (1999)
- 21 Heikki Heikkilä–Risto Kunelius
JULKISUUSKOE
Kansalaiskeskustelun opetuksia koneistoille (2000)
- 22 Marjaana Kopperi
VASTUU HYVINVOINNISTA (2000)
- 23 Lauri Hautamäki
MAASEUDUN MENESTYJÄT
Yritykset kehityksen vetureina (2000)
- 24 Paavo Okko–Asko Miettälä–Elias Oikarinen
MUUTTOLIIKE PAKOTTAA RAKENNEMUUTOKSEEN (2000)
- 25 Olavi Borg
TIEDON VAJE KUNNISSA (2000)
- 26 Max Arhippainen–Perttu Pyykkönen
KIINTEISTÖVERO KUNNALLISTALOUESSA (2000)
- 27 Petri Böckerman
TYÖPAIKKOJEN SYNTYMINEN
JA HÄVIÄMINEN MAAKUNNISSA (2001)
- 28 Aimo Rynnänen
KUNTAYHTEISÖN JOHTAMINEN (2001)

- 29 Ilkka Ruostetsaari–Jari Holttinen
LUOTTAMUSHENKILÖ JA VALTA
Edustuksellisen kunnallisdemokratian mahdollisuudet (2001)
- 30 Terho Pursiainen
KUNTAETIIKKA
Kunnallisen arvokeskustelun kritiikkiä (2001)
- 31 Timo Tohmo–Jari Ritsilä–Tuomo Nenonen–Mika Haapanen
JARRUA MUUTTOLIIKKEELLE (2001)
- 32 Arvo Myllymäki–Eija Tetri
RAHA-AUTOMAATTIYHDISTYS KANSALAISSPÄLVELUJEN
RAHOITTAJANA (2001)
- 33 Anu Pekki–Tuula Tamminen
LAPSEN EHDOKKAILLA (2002)
- 34 Lauri Hautamäki
TEOLLISTUVA MAASEUTU
– menestyvät yritykset maaseudun voimavarana (2002)
- 35 Pertti Kettunen
KUNTIEN ELOONJÄÄMISEN TAITO (2002)
- 36 MAAKUNTIEN MERKITYS JA TEHTÄVÄT (2003)
- 37 Marko Taipale–Max Arhippainen
ANSIOTULOVÄHENNYS, JAETTAVAT YRITYSTULOT
JA KUNTIEN VEROPOHJA (2003)
- 38 Jukka Lassila–Tarmo Valkonen
HOIVARAHASTO (2003)
- 39 Pekka Kettunen
OSALLISTUA VAI VAIKUTTAA? (2004)
- 40 Arto Ikola–Timo Rothovius–Petri Sahlström
YRITYSTOIMINNAN TUKEMINEN KUNNISSA (2004)
- 41 Päivi Kuosmanen–Pentti Meklin–Tuija Rajala–Maarit Sihvonen
KUNNAT ERIKOISSAIRAANHOIDOSTA SOPIMASSA (2004)
- 42 Pauli Niemelä
SOSIAALINEN PÄÄOMA SUOMEN KUNNISSA (2004)
- 43 Ilkka Ruostetsaari–Jari Holttinen
TARKASTUSLAUTAKUNTA KUNNAN PÄÄTÖKSENTEOSSA (2004)
- 44 Aimo Ryytänen
KUNNAT VALTION VALVONNASSA (2004)

- 45 Antti Peltokorpi–Jaakko Kujala–Paul Lillrank
KESKENERÄISEN POTILAAN KUSTANNUKSET
Menetelmä kunnille terveystalouksien tuotannon suunnitteluun ja ohjaukseen (2004)
- 46 Pentti Puoskari
KUNTA JA AMMATTIKORKEAKOULU (2004)
- 47 Timo Nurmi
KUNTIEN ARVOPERHEET (2005)
- 48 Jarna Heinonen–Kaisu Paasio
SISÄINEN YRITTÄJYYS KUNTATYÖSSÄ (2005)
- 49 Soili Keskinen
TUTKIMUS ALAISTAIDOISTA KUNNISSA
(verkkojulkaisu 2005)
- 50 Heikki A. Loikkanen–Ilkka Susiluoto
PALJONKO VERORAHJOILLA SAA? (2005)
- 51 Arvo Myllymäki–Päivi Kalliokoski
VALTIO, KUNTA JA EUROOPAN UNIONI
Unionijäsenyyden vaikutus valtion ja kuntien taloudelliseen päätösvaltaan (2006)
- 52 Aini Pehkonen
MAAHANMUUTTAJAN KOTIKUNTA (2006)
- 53 Toivo Pihlajaniemi
KUNTARAKENNE MURROKSESSA
(verkkojulkaisu 2006)
- 54 Satu Nivalainen
PENDELÖINKÖ VAI MUUTANKO?
Työvoiman liikkuvuus kuntien välillä (2006)
- 55 Jouni Kaipainen
KUNTIEN ROSKASOTA (2006)
- 56 Vesa Vesterinen
KUNTA JA YHTIÖITTÄMINEN (2006)
- 57 Maria Solakivi–Matti Virén
KUNTIEN HENKILÖSTÖ, TEHOKKUUS JA KUNTAKOKO (2006)
- 58 Jarmo J. Hukka–Tapio S. Katko
VESIHUOLLON HAAVOITTUVUUS
(verkkojulkaisu 2007)

- 59 Elina Viitanen–Lauri Kokkinen–Anne Konu–Outi Simonen–
Juha V. Virtanen–Juhani Lehto
JOHTAJANA SOSIAALI- JA TERVEYDENHUOLLOSSA (2007)
- 60 Jouni Ponnikas–Timo Tiainen–Johanna Hätälä–Jarmo Rusanen
SUOMI JA ALUEET 2030
– toteutunut kehitys, ennakkointia ja skenaariot (2010)
- 61 Ritva Pihlaja
KOLMAS SEKTORI JA JULKINEN VALTA (2010)
- 62 Pekka Pietilä–Tapio Katko–Vuokko Kurki
VESI KUNTAYHTEISTYÖN VOITELUAINEENA (2010)
- 63 Pasi Holm–Janne Huovari
KUNNAT VEROUUDISTUKSEN MAKSAJINA? (2011)
- 64 Irene Roivainen–Jari Heinonen–Satu Ylinen
KÖYHÄ BYROKRATIAN RATTAISSA (2011)
- 65 Anu Hakonen–Kiisa Hulkko–Nyman
KUNNASTA HOUKUTTELEVA TYÖPAIKKA? (2011)
- 66 Markku Sotarauta–Toni Saarivirta–Jari Kolehmainen
MIKÄ ESTÄÄ KUNTIEN UUDISTUMISTA? (2012)
- 67 Eero Lehto
VOIKO ÄÄNESTÄMÄLLÄ VAIKUTTAA KUNTAVEROIHIN? (2012)
- 68 Kirsi Kuusinen–James
TUOKO PALVELUSETELI VALINNANVAPAUTTA? (2012)
- 69 Leena Forma–Marja Jylhä–Mari Aaltonen–Jani Raitanen–
Pekka Rissanen
VANHUUDEN VIIMEISET VUODET
– pitkäaikaishoito ja siirtymät hoitopaikkojen välillä (2012)
- 70 Niina Mäntylä–Jonna Kivelä–Seija Ollila–Laura Perttola
PELASTAKAA KOULUKIUSATTU!
– koulun vastuu, puuttumisen muodot ja ongelmat oikeudellisessa
tarkastelussa (2013)
- 71 Juhani Laurinkari–Kirsi Rönkä–Anja Saarinen–Veli-Matti Poutanen
PALVELUT TOIMIMAAN
– tapaturmissa vammautuneiden nuorten puheenvuoro (2013)
- 72 Signe Jauhiainen–Janne Huovari
KUNTARAKENNE JA ALUEIDEN ELINVOIMA
– laskelmia väestöstä, työpaikoista ja kuntataloudesta (2013)

- 73 Riitta Laakso
MISTÄ KOTI HUOSTAANOTETULLE LAPSELLE?
(verkkojulkaisu 2013)
- 74 Vuokko Niiranen–Minna Joensuu–Mika Martikainen
MILLÄ TIEDOLLA KUNTIA JOHDETAAN? (2013)
- 75 Niko Hatakka–Erkka Railo–Sini Ruohonen
KUNTAVAALIT 2012 MEDIASSA (2013)
- 76 Hannu Kytö ja Monika Kral-Leszczynska
MUUTTOLIIKKEEN VOITTAJAT JA HÄVIÄJÄT
– tutkimus alueiden välisistä muuttovirroista (2013)
- 77 Sakarias Sokka, Anita Kangas, Hannu Itkonen, Pertti Matilainen &
Petteri Räisänen
HYVINVOINTIA MYÖS KULTTUURI- JA LIIKUNTAPALVELUISTA
(2014)
- 78 Petra Kinnula, Teemu Malmi & Erkki Vauramo
SISÄLTÖÄ SOTE-UUDISTUKSEEN
Tunnuslukuja terveydenhuollon suunnitteluun (2014)
- 79 Hagen Henry, Jarmo Hänninen, Seija Paksu ja Päivi Pylkkänen
OSUUSTOIMINNASTA VALOA VANHUSPALVELUIHIN (2014)
- 80 Toni Mättö, Jukka Pellinen, Antti Rautiainen ja Kari Sippola
TALOUSOHJAUS TERVEYSASEMILLA
– näennäisohjaus luo näennäistehokkuutta (2014)
- 81 Tuija Rajala ja Jari Tammi
BUDJETOINTIA KUNTIEN MUUTOSKIERTEESSÄ (2014)
- 82 Petra Kinnula, Teemu Malmi & Erkki Vauramo
SAADAANKO SOTE-UUDISTUKSELLA TASALAATUA? (2014)
- 83 Maria Ohisalo & Juho Saari
KUKA SEISOO LEIPÄJONOSSA?
Ruoka-apu 2010-luvun Suomessa (2014)
- 84 Anna-Maria Isola, Elina Turunen, Sakari Hänninen, Jouko Karjalainen
ja Heikki Hiilamo
SYRJÄYTYNYT IHMINEN JA KUNTA (2015)
- 85 Heli Sjöblom-Immala
PUOLISONA MAAHANMUUTTAJA –
Monikulttuuristen perheiden viihtyminen Suomessa ja muutto-
suunnitelmat (2015)

- 86 Arttu Saarinen, Mervi Ruokolainen, Heikki Taimio, Jukka Pirttilä ja Saija Mauno
PALVELUMOTIVAATIO JA TYÖHYVINVOINTI TERVEYDEN-
HUOLLOSSA (2015)
- 87 Olli-Pekka Viinamäki ja Maria Katajamäki
LUOTTAMUKSESTA ELINVOIMAA KUNNILLE (2015)
- 88 Seppo Penttilä, Janne Ruohonen, Asko Uoti ja Veikko Vahtera
KUNTAYHTIÖT LAINSÄÄDÄNNÖN RISTIAALLOKOSSA (2015)
- 89 Paula Saikkonen, Sanna Blomgren, Pekka Karjalainen ja Minna Kivipelto
POISTAAKO SOSIAALITYÖ HUONO-OSAISUUTTA? (2015)
- 90 Eija Kauppi, Niku Määttänen, Tomi Salminen ja Tarmo Valkonen
VANHUSTEN PITKÄAIKAISHOIDON TARVE VUOTEEN 2040
(2015)
- 91 Petra Kinnula, Teemu Malmi ja Erkki Vauramo
MITEN SOTE-UUDISTUS TOTEUTETAAN? (2015)
- 92 Jaana-Piia Mäkinie mi, Kirsi Heikkilä-Tammi ja Marja-Liisa Manka
MITEN KUNTAESIMIES VOI PARANTAA TYÖHYVINVOINTIA?
(2015)
- 93 Matti Rimpelä ja Markku Rimpelä (toimittajat)
SÄÄSTÖJÄ LAPSIPERHEIDEN PALVELUREMONTILLA (2015)
- 94 Tomi Venho
RAHASTAA, EI RAHASTA, RAHASTAA
– suomalaisen vaalirahoituksen seurantatutkimus (2015)
- 95 Riku Thilman, Timo Rothovius ja Jussi Nikkinen
KUNNAN SIJOITUSVARALLISUUDESTA JA SEN HALLINNASTA
(2016)
- 96 Tiina Rättilä ja Jarmo Rinne
KUNTADEMOKRATIA KAKSILLA RAITEILLA (2016)
- 97 Juha Lavapuro, Tuomas Ojanen, Pauli Rautiainen ja Virve Valtonen
SIVISTYKSELLISET JA SOSIAALISET PERUSOIKEUDET
SYRJÄKUNNISSA (2016)
- 98 Aleksi Koski ja Heikki Kuutti
LÄPINÄKYVYYS KUNNAN TOIMINNASSA
– tietopyyntöihin vastaaminen (2016)
- 99 Sari Tuuva-Hongisto, Ville Pöysä ja Päivi Armila
SYRJÄKYLIEN NUORET – unohdetut kuntalaiset? (2016)

- 100 Torsti Hyyryläinen ja Sofia Tuisku
SOSIAALISESTA MEDIASTA RATKAISUJA PAIKALLISEEN
VAIKUTTAMISEEN (2016)
- 101 Antti Syväjärvi, Jaana Leinonen, Anu Pruikkonen ja Rauno Korhonen
SOSIAALINEN MEDIA KUNTAJOHTAMISESSA (2017)
- 102 Petra Kinnula, Teemu Malmi ja Erkki Vauramo
MITÄ TUNNUSLUKUJA SOTE-ALUEEN JOHTAMISESSA
TARVITAAN? (2017)
- 103 Ilkka Koiranen, Aki Koivula, Arttu Saarinen ja Pekka Räsänen
PUOLUEIDEN RAKENTEET JA JÄSENISTÖN VERKOSTOT (2017)
- 104 Ari Lehtinen ja Ilkka Pyy (toim.)
MITÄ ON LAADULLINEN KAUPUNKISUUNNITTELU? (2017)
- 105 Sami Tantarimäki ja Anni Törhönen
KOULUVERKKO MUUTTUU,
ENTÄ KOULUVERKKOSUUNNITTELU? (2017)
- 106 Suvi Hakoinen, Pirjo Laitinen-Parkkonen ja Marja Airaksinen
LÄÄKEKAAOKSEN HALLINTA SOTE-MUUTOKSESSA
– nykytila, haasteet ja ratkaisuehdotukset (2017)
- 107 Tommi Oikarinen, Tomi Voutilainen, Anu Mutanen ja
Matti Muukkonen
KUNNALLINEN ITSEHALLINTO VALTION PURISTUKSESSA
(2018)
- 108 Sami Borg
KUNTAVAALITUTKIMUS 2017 (2018)

KAKS – Kunnallissalan kehittämissäätiö rahoittaa kuntia palvelevaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Tavoitteena on tukea ja parantaa kuntien ja niiden organisaatioiden toimintamahdollisuuksia.

Rahoitamme hankkeita ja tutkimuksia, joiden arvioimme olevan kuntien tulevaisuuden kannalta keskeisimpiä. Tuloksien tulee olla sovellettavissa käytäntöön. Rahoitettavilta hankkeilta edellytetään ennakkoluulotonta ja uutta uraa luovaa otetta.

Säätiöllä on *Polemiikki*-niminen asiakaslehti ja kaksi julkaisusarjaa:

Polemia-sarja, jossa käsitellään kunnille tärkeitä strategisia kysymyksiä ajattelua herättävällä tavalla.

Tutkimusjulkaisut-sarja, jossa julkaistaan osa säätiön rahoittamista tutkimuksista. Pääosa säätiön rahoittamista tutkimuksista julkaistaan tekijätahon omissa julkaisusarjoissa.

Toimintamme ja julkaisumme esitellään tarkasti kotisivuillamme www.kaks.fi.

Vuonna 1990 perustettu itsenäinen säätiö rahoittaa toimintansa sijoitustuotoilla.

Osoite	Fredrikinkatu 61 A 00100 Helsinki
Asiamies	Antti Mykkänen, antti.mykkanen@kaks.fi , p. 0400 570 087
Tutkimusasiamies	Veli Pelkonen, veli.pelkonen@kaks.fi , p. 0400 815 527
Taloudenhoitaja	Anja Kirves, anja.kirves@kaks.fi , p. 0400 722 682

Tutustu kotisivuihimme (www.kaks.fi)!

Sami Borg

Kuntavaalitutkimus 2017

Mitä ajatellaan kuntavaalien kampanjoista ja viestinnästä? Miten painottuvat valtakunnalliset ja paikalliset asiat? Entä mitkä seikat painavat valitsijoiden äänestyspäätöksissä?

Mitkä tekijät selittävät kuntavaalien äänestysaktiivisuutta erilaisissa kunnissa ja väestöryhmissä? Kuinka eri-ikäiset äänioikeutetut perustelevat valintojaan?

Kuntavaalitutkimus 2017 perustuu monipuolisiin data-aineistoihin ja kattavaan analyysiin kuntavaaleista. Vaalien jälkeen kerättyyn kyselyyn vastasi 1 726 äänioikeutettua. Lisäksi tutkimus hyödyntää Tilastokeskuksen, oikeusministeriön sekä Valtiontalouden tarkastusviraston tilastoaineistoja.

Tutkimus on tehty Tampereen yliopiston Johtamiskorkeakoulussa.

9 789523 490109

Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2018
ISBN 978-952-349-010-9 (nid)
ISBN 978-952-349-011-6 (pdf)